

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (GENEL TÜRK TARİHİ)
ANABİLİM DALI**

DÜRRE-İ NADİRİ' YE GÖRE NADİR ŞAH VE DÖNEMİ

Tercüme ve Değerlendirme

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Babak SHAHED

ANKARA- 2016

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (GENEL TÜRK TARİHİ)
ANABİLİM DALI**

DÜRRE-İ NADİRİ' YE GÖRE NADİR ŞAH VE DÖNEMİ

Tercüme ve Değerlendirme

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Babak SHAHED

**Tez Danışmanı
Prof.Dr. Abdullah GÜNDOĞDU**

ANKARA- 2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (GENEL TÜRK TARİHİ)
ANA BİLİM DALI

DÜRRE-İ NADİRİ' YE GÖRE NADİR ŞAH VE DÖNEMİ
Tercüme ve Değerlendirme

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Abdullak Ceinboğdu

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Abdullak Ceinboğdu

Prof. Dr. Kenan Alp Erciulusun

Doç. Dr. Cihant. Aydoğmuşoğlu

İmzası

Tez Sınav Tarihi 17.11.2016.....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(17.06.2006.)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı
.....Babak ŞAHED.....
İmzası
.....

ÖNSÖZ

Dürre-i Nadiri kitabı, 1736-1747 İran'da hüküm sürmüş Nadir Şah Av saltanatını ele almaktadır. Bu kitap Nadir Şah'ın münşisi Mirza Mehdi Han Astarabadi tarafından kaleme alınmıştır. Mirza Mehdi Han Astarabadi, Nadir'in önemli savaşlarında onunla beraber olmuş ve olaylara yakından tanıklık etmiştir. Bu sebepten Dürre-i Nadiri İran'da Avşar hükümeti tarihi hakkında önemli kaynak hesap edilmektedir. Birçok Fars dil bilimcisine göre Dürre-i Nadiri Farsçanın en zor nesre sahip olan kaynakları sırasındadır ve belki de kitapta kullanılan dil Farsçanın en zor nesridir. Yazar kitabının ön sözünde belirttiğine göre Vassaf Tarihi etkisinde Dürre-i Nadiri'yi kaleme almıştır. Dürre-i Nadiri, İran'da Safevi hanedanının Afgan isyanı ile yıkılışından ta Nadir Şah Avşar'ın ölümüne kadar dönemi kapsıyor. Kitapta Nadir Şah'ın fetihleri ve savaşları ön plana çıkmaktadır.

Çalışmamız kitabın Türkçe tercümesiyle beraber kitaba göre Nadir Şah dönemini kapsıyor. Ayrıca çalışmanın ilk bölümlerinde Nadir Şah'tan önce İran tarihi, İran'da tarih yazımı, Dürre-i Nadiri kitabının İran tarih yazmandaki yeri ve kitabın yazarı Mirza Mehdi Han hakkında bilgiler verilmektedir.

Çalışmamızın ilk bölümünde kısaca Nadir Şah Avşar'a kadar İran tarihi ve İran tarih yazımı anlatılmıştır. İkinci bölüm Mirza Mehdi Han Astarabadi'nin hayatı, Dürre-i Nadiri'nin Fars dil ve edebiyatındaki yeri değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde İran-Türkiye tarihi ilişkilerinde Nadir Şah'ın özgü özelliği sayılabilecek Şii-Sünni birliği çabaları ve bunun için reformlara kalkışmaları anlatırken, kitabın zor nesri dikkate alınarak Dürre-i Nadiri kitabına göre Nadir Şah Avşar dönemi ele alınmıştır. Dördüncü bölümde Farsçadan el yazısı olarak günümüze ulaşan nüshadan

ilk defa Türkçeye tercüme ettiğimiz metin sunulmaktadır. Beşinci bölümde eserde adı geçen önemli özel isimlerin listesi verilmiş ve altıncı bölümde orijinal metnin bazı sayfaları sunulmaktadır.

Bu çalışmada bütün çabamız eksiksiz bir çalışma ortaya koymak olmuştur fakat bütün çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmanın da hatasız olduğu iddiasında değiliz. Bundan dolayı eksiklerimiz ve hatalarımızın mazur görülmesini ümit etmekteyiz.

Bu tezin hazırlanması esnasında bana yol gösteren gerekli tavsiye ve düzeltmeleri yapan, öğrencilik hayatımın başından itibaren her zaman teşvik ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr Abdullah GÜNDOĞDU'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Babak SHAHED

Ankara, 2016

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
Bkz.	Bakınız
c.	Cilt
ev.	Çeviren
D.S	Dehuda Szl
H.z.	Hazreti
H.	Hicri
İ.A.	İslām Ansiklopedisi
M.	Miladi
M.Ö	Milattan Önce
M.S	Milattan Sonra
Ö.İ	Özel İsim
s.	Sayfa
TTK	Türk Tarih Kurumu
Vol.	Volume (Sayı)
Yaz.	Yazan
Yay.	Yayınevi

İÇİNDEKİLER	Sayfa
ÖNSÖZ	5
KISALTMALAR	7
İÇİNDEKİLER	8
GİRİŞ	12
I. BÖLÜM: FARŞÇA TARİH GELENEĞİ VE İRAN'DA TARİHÇİLİK	14
a) Nadir Şah Avşar'a Kadar Kısaca İran Tarihi	14
b) İran'da Tarih Yazımı ve Tarihçilik	18
II. BÖLÜM: DÜRRE-İ NADİRİ KİTABI VE MİRZA MEHDİ HAN ASTARABADİ	22
a) Mirza Mehi Han Astarabadi	22
b) Dürre-i Nadiri Kitabının İran Tarihçiliğinde Yeri ve Özellikleri	25
c) Nadir Şah'ın En Büyük Hedefi: Şii-Sünni Birliği	28
III. BÖLÜM: DÜRRE-İ NADİRİ TERCÜMESİNE GÖRE NADİR ŞAH VE DÖNEMİ	32
IV. BÖLÜM: BÖLÜM: DÜRRE-İ NADİRİ VE NADİR ŞAH	74
Başlangıç	74
Mutlak Malik-ül Mülk'ün Takdiri İle İran Memalikinin İhtilalı Hakkında	112
Ğulce Afganlarının Neşeli İsfahan'a İstilasası Hakkında	114
Tahmasp Şah Hazretleri'nin Cülusu Hakkında	124
Geçmiş Söylenilenlerin Tekmilinde	127
Mahmut'un İşinin Sonu, Culus-i Eşref ve Şehit Kağanın Katli Hakkında	130
Kuşku Edilemeyecek Tanrı'nın Takdiri İle Nadir Şah Durumunun Terakkisi ve Halinin Yükselişi	133

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Meşhet Teshiri Hakkında	138
Mübareğin, Ordu Bayraklarının Abdalı Afganları Tedip Etmesi İçin Cennet Gibi Harat'a Yönlenmesi Hakkında	144
Münezzeh Ve Kadir Allah'ın Yardımı İle İsfahan'ın Teshiri Hakkında	148
Kudretinde Şüphe Edilmeyenin, Kahrı İle Eşref'in Acizliği Hakkında	155
Urmiye Ve Tebriz Fethi Hakkında	161
İbrahim Han'ın Afganlarla Savaşı ve O Melun Tayfadan Yenilmesi Hakkında	166
Şedit Hasımın Husumetinde, Kısas Almak İçin Nadiri Merkebinin Horasan'a Hareket Emesi Hakkında	171
Büyük ve Yüce Allah'ın Lütfü İle Rıza Kulu Mirza'nın Düğünü Hakkında	173
Neşeli Harat'ın Teshiri Ve Abdalı Afganların O Diyardan Kovması Hakkında	183
Şah Tahmasp Hazretlerinin İrvan'a Teveccühü ve İkbâl Yıldızının O Seferde Ricatı Hakkında	191
Müstahkem Nizamlı Bağdat Tarafına Nadiri Ordusunun Gidişi Hakkında	196
Asker Başı Topal Osman Paşa İle Muharibe Ve Tanrı'nın Takdiri İle Orduda Fetihten Sonra Zahir Olan Kesir Hakkında	204
Nadiri Ordusunun İkinci Defa Rum Canibine Teveccühü Ve Osman Paşa Katli Hakkında	210
Mehmet Han Beluç'un İsyanı Ve Mağrur Bedbaht'ın İşinin Sonu Hakkında	221
Nadiri'nin Üçüncü Kez Rum Tarafına Teveccühü Ve Abdullah Paşa Katli	226
Mülkaferin Malik-ül Mülk'un Teyidi İle Karen Gibi Hediv'in Cülusu Hakkında	235
Rab-il Âlem-inin Teyidi İle Kandahar Teshiri Ve Afganların Yok Edilmesi Hakkında	245
Belh Fethi Ve Batıl Asilerin Helaki Hakkında	252

İÇİNDEKİLER	Sayfa
Zulmet Ve Nuru Yaratanın Takdiri İle Hindistan Teshiri Hakkında	255
Şah Cihan Abat Katliamı ve Alçak Cahiller Tedibi Hakkında	283
Hindistan Saltanatının Mehmet Şah'a Tefvizi ve Muzaffer Ordunun İran-Zemini Taraf Seferi Hakkında	291
Sent Memalığı Teshiri ve O Diyarın Asilerini Tedip Etme Hakkında	297
Buhara Teshiri ve Asilerin Tedibi Hakkında	302
Harezmi Teshiri Ve Alçak Muannitlerin Katli Hakkında	306
Kelat Kalesi'nin Vasfı Ve Tarifi Hakkında	314
Zuhur Güneşinin Yüce Kubbesi Tezhibi Hakkında	318
Düşman Kıran Nadiri Askerlerinin İkinci Defa Çirkin Amelli Lekziye'yi Tedip Etmek İçin Dağıstan'a Teveccühü Hakkında	321
Aziz Allah'ın İzniyle Kerakeytak Kalelerinin Kökünü Kazma Hakkında	327
Mesket Fethi Ve Kâfir Şerhlerin Tedibi Hakkında	332
Yokluktan Var Olan Diyarın Kahramanı Emriyle Nesir Allah Mirza'nın Harezmi'e Doğru Hareketi Hakkında	336
Rıza Kulu Mirza'nın Günaha Düşmesi Ve Mübarek Babası Gözünde İtibardan Düşmesi Hakkında	338
Hoş Bahta Sarılmak Niyetiyle Dördüncü Defa Mübareğin Ordusunun Rum Tarafına Gidişi Hakkında	340
Musul Hali ve Kerkük İle Erbil Teshiri Beyanında	352
Üçüncü Asker Başı "Yeken Mehmet Paşa" İle Savaş Ve Kaza Hükmüyle İşinin Sonu Beyanında	357
Nadir Şah'ın Katli Ve Evlat İle Akabesindekiler Beyanında	360

İÇİNDEKİLER	Sayfa
V. BÖLÜM: ESERDEKİ ÖZEL İSİMLER	382
VI. BÖLÜM: EİYAZISINDAN FOTOĞRAFLAR	388
SONUÇ	394
ÖZET	396
SUMMERY	397
KAYNAKÇA	400

GİRİŞ

1501’de Tebriz’de kurulan Safevi devleti 1722’de Afganların isyanına maruz kalmış ve başkentleri Afganlar tarafından işgal edilmiştir. Safevilerin son başkenti olan İsfahan şehri Afganların eline geçtiğinden sonra 1736 yılına kadar İran coğrafyasına karmaşa hâkim olmuş ve ülke dış saldırılara hedef olmuştur. 1722-1736 arasından Avşar Türklerine mensup Nadir, İran’ın Horasan bölgesinden çıkmış ve askeri yeteneğiyle ülkenin birçok bölgesine hâkim olmuştur. Nadir, 1736 yılında Avşarlar hükümetini İran’da kurmuş ve Avşarlar padişahlığını ilan etmiştir. 1736’dan sonra Nadir Şah olarak tarih sayfalarına geçen bu hükümdar 1747’de vefatına kadar bir cihan imparatorluğu kurmuş ve Türkistan dâhil ta Hint’e kadar fetih etmiştir. Nadir Şah, padişahlık döneminde cihangirlikle birlikte Şii-Sünni ihtilafını çözmek yönünde ciddi çabaları olmuş ve İran’da önemli dini reformlar yapmıştır. Nadir Şah dönemini anlatan ve birinci el kaynak hesap edilen eserlerden biri çalışmamızın konusu olan Dürre-i Nadiri eseri olmuştur. Dürre-i Nadiri, Nadir Şah’ın münşisi ve katibi olan Mirza Mehdi Han Astarabadi tarafından kaleme alınmış ve Safevilerin yıkılışından ta Nadir Şah’ın vefatına kadar İran tarihini kapsıyor. Bu kitap 1722-147’de İran’da baş veren önemli tarihi olayları, Nadir Şah’ın fütühatını ve Avşarların iktidarını anlatmakla beraber dönemin kültür, sanat, dış ilişkileri ve bölge ülkelerinin tarihi hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Alt satırlarda ilk başta İran’da tarih yazımının süreci ele alındıktan sonra bu kitabın tarihi değeri anlatılmış ve diğer bölümlerde kitap, yazar, kitaba göre Nadir Şah’ın hükümeti ve en sonda kitabın Türkçe tercümesi verilmiştir. Mirza Mehdi Han’ın bu

kitap yazılışında kullandığı zor nesir sebebiyle bugüne kadar Türkçeye tercüme edilmemiştir ve sunacağımız tercüme bu kitabın ilk Türkçe tercümesidir.

Eserde birçok Arapça paragrafların olması, eski Farsça ile yazılan şiirler, sık-sık Kuran ayetlerinin kullanılması Arapça şiirlerin olması tercümeyle zorlaştırmıştır. Özellikle şiir tercümelerinde beyitlerin ahenginin korunmasına gayret ettik.

Eserin bir başka özelliği uzun bir giriş ve başlangıca sahip olmasıdır. Eserin başlangıcında Mirza Mehdi Han İslami felsefeye uygun yönden yaratılışın evrelerini anlatmış ve eserde kullanılan felsefi terimler eseri daha da zorlaştırmıştır. Ayrıca Mirza Mehdi Han'dan önce yaşamış eski Yunan ve İslam öncesi Arap düşünürlerinin isimleri ve kaleme aldıkları çeşitli eserlerin adları başlangıç kısmında verilmiştir.

I. BÖLÜM

FARŞA TARİH GELENEĞİ VE İRAN'DA TARİHÇİLİK

a) Nadir Şah Avşar'a Kadar Kısaca İnan Tarihi

Bugün coğrafi olarak bilinen İnan toprakları eski devirlerden itibaren çeşitli devletlere ev sahipliğı yapmıştır. Çalışmamızın konusu olan Nadir Şah Avşar'dan önce Elamlar, Medler, Persler, Sasaniler, Araplar, Selçuklular, İlhanlı, Timurlar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safeviler İnan topraklarına hakim olmuşlardır. Elam, İnan coğrafyasında ilk devlet olarak en çok bilinen devleti olmuştur. Elamiler M.Ö III. Bin yılda İnan'ın güney doğusunda devlet kurmağı başlamış ve iki bin yıldan fazla yani M.Ö. 640 seninse kadar İnan'a hâkim olmuşlardır. Federasyon halinde idare edilen Elam devleti Akadlar ve Asur krallıklarıyla rekabette olmuştur. Bu rekabet neticesinde M.Ö. 640 senesinde Asur hükümdarı II. Sargon Elam devletinin hayatına son vermiştir.¹ Elam devletinden sonra Medler ortaya çıkmışlar. Medler kabile asabiyetine bağılı gevşek bir konfederasyon şeklinde örgütlenmişlerdir. Medler, İnan'da hâkim yerel siyasal güçlerin zayıflamasıyla (Urartu ve Mana) Med kabileleri birleşerek siyasi güç olarak ortaya çıkmışlardır. Medler, Hemedan'ı başkent saymış Persleri kendi egemenlikleri altına almışlardır fakat Med kralı Kyakser'in dirayetsiz oğlunun yanlışları sonucunda krallık Persler tarafından yıkılmıştır.² Perslerin kurucu sülalesi Ahameneş isimli bir şahıs olduğu söyleniliyor. Persler, Medleri yıktıktan sonra İnan topraklarına hâkim olmuş ve hâkimiyet alanlarını genişletmek için çevre devletlere saldırmışlar. Persler çevre bölgelere

¹ Ravandi, Mortaza, İnan İçtimai Tarihi, C.1, Negah yayınevi, Tahran, 2000 s. 133-142.

² Med Tarihi, Igor M. Diakonoff, Tercüme: Karim Keshavarz, İlmî ve Kültürel Yayınlar Şirketi, Tahran, 2007 s. 339-342.

saldırılarında zaferler elde edebilmişlerdir fakat Yunanistan'ın ilhakı söz konusu olunca Perslerin sonunu getirmiştir. Perslerin Yunanistan girişimi başarısız olunca Yunanistan fatihi İskender fırsatı ganimet bilip Pers hükümetine son darbeyi vurdu ve İskender, Pers krallığını tarihe gömdü. Böylece İran Helenistik döneme geçti.³ M.Ö. 330-176 yılları arasındaki Hellenistik dönemde Batı ve Doğu kültürü arasında alışveriş ve bir arada yaşama alışkanlığı gelişmiştir. M.Ö 176'dan itibaren İran Partların hâkimiyeti altına girmiş, bugünkü İran toprakları ile Mezopotamya'yı ele geçiren Part İmparatorluğunun egemenliği yaklaşık 300 yıl sürmüştür. Ahamenî geleneğinin yaşadığı Fars eyaletinde eskiden beri mahallî hükümdarlar olmuştu. Bunlardan biri olan âteşkede muhafızı Sâsân kendi adıyla anılan Sâsânî İmparatorluğu'nu kurmuştu. Sâsânîler'den Erdeşîr öldüğünde imparatorluk Suriye, Mısır ve Anadolu dışında eski Ahamenî İmparatorluğu'nun sınırlarına erişmişti.⁴ Müslümanların İran'a karşı ilk askerî harekâtı Halife Ebû Bekir döneminde başladı. Hz. Ömer devri başlarındaki Köprü Vak'ası'nın ardından kısa bir duraklama geçirdi. Ancak son Sâsânî hükümdarı III. Yezdicerd, Kâdisiye mağlûbiyetlerinden sonra imparatorluğun siyasî-iktisadî merkezi olan Irak'ı müslümanlara bırakmak zorunda kaldığı zaman Sâsânîler'in Araplar'a karşı mücadelesinin de sonunu tayin etmiş oluyordu. Arap orduları, kendi kaderine terkedilmiş olan Sâsânî başşehri Medâin'i hiçbir direnişle karşılaşmadan ele geçirdiler. Ardından dağılan kuvvetlerini yeniden toparlamaya çalışan III. Yezdicerd'i Sevâd ile İran arasındaki Celûlâ'da bir defa daha yenilgiye uğrattılar. Askerî güçlerinin önemli bir kısmı dağılan İranlılar'a karşı İslâm fîtuhatı yeni kurulan Basra ve Kûfe ordugâh şehirlerinden yürütölmekteydi. III. Yezdicerd'in büyük güçlüklerle topladığı son Sâsânî kuvveti de Nihâvend'de mağlûp

³ İran İslam Ansiklopedisi, Ahamenîş Maddesi.

⁴ Esko Naskali, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 22, İran Maddesi; s. 395.

oldu. Araplar'ın "fethu'l-fütûh" dediği bu zaferden sonra İran ordusu tamamen dağıldı. İran'da artık müslümanlara karşı mahallî hükümdarların idaresindeki kuvvetlerden başka direnecek bir güç kalmamıştı. Müslümanların Kûfe ordugâhından kuzey, Basra ordugâhından güney istikametinde yürüttüğü askerî harekât, Irâk-ı Acem ve Azerbaycan şehirlerinin kısa bir sürede fethedilmesiyle sonuçlandı. Bundan sonra İran'da Arap hükümdarlığı başladı.⁵

Arapların İran'da uzun süre hâkimiyeti İran halkı üzerinde önemli etkileri olmuştur. İran'da İslam yayıldı ve Arapça İran'ın bilim dili oldu. İran tarihinde Arap fetihlerinden Safevilerin ortaya çıkmasına kadar olan zaman diliminde üç dönem görmekteyiz. Emevi hilafeti ve İran'a etkisi, Türk yönetimi ve Moğolların istilası bu üç dönemin ana hatlarını oluşturmaktadır.⁶

Bu üç dönemden sonra İran tarihini büyük ölçüde etkileyen ve etkilere hala devam eden dönem Safevi dönemidir. Başlangıçta bir tarikat iken zamanla siyasi bir teşekkül halini almış bu hanedan adını tarikatın kurucusu Şeyh Safiyüddin'den almıştır. İran halkının büyük çoğunluğu XVI.yy sonuna kadar Sünni idi. XV.yy ortalarına kadar geçen dönemde Sünni esasları takip eden tarikat bu dönemden sonra Şii inancını benimsedi ve sonunda Şah İsmail yanındaki Kızılbaş Türkler ile Şiiliği İran'da hakim unsur haline getirdiler. Şah İsmail henüz oniki yaşında iken Erzincan'a giderek Anadolu müritlerinin toplanmasını istedi. Her taraftan kitleler halinde gelen Türkler Ustaclu, Şamlu, Rumlu, Avşar, Kaçar, Tekelü, Zulkadir, Turgutlular ve Varsaklara mensup olmuşlardır. Şah İsmail 1501'de 7000 kişilik bir

⁵ Osman Gazi Özgüdenli, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 22, İran Maddesi, s. 396.

⁶ Dr. Vecih Kevserani, Osmanlı ve Safevilerde Din-Devlet İlişkisi, s.147-150,Denge yay, 1992, İstanbul.

ordu ile Şiravan'a yürüdü, buna müteakip Şah İsmail Azerbaycan'ı kendi iktidarı altına aldı ve Tebriz'de şahlık tahtına oturdu.⁷

1501'de Tebriz'de kurulan Safevi devleti 1722'de Afganların İsfahan'a istilasıyla büyük bir darbe aldı ve 1736'da Nadir Şah Avşar'ın padişahlık ilanıyla resmen son buldu. Safevilerin son dönemlerinde iç işlerinin karışması ve Osmanlı tehdidi ile karşı karşıya kalması ve Hindistan Timurularının inkırazı Afganlıların istilasını kolaylaştırmıştır. 1720'de İran'a yürüyen Mahmut, Kirmanı ele geçirdi Safevileri yenip 1722'de İsfahan'da Şah Hüseyin'in tahtına oturdu. Safevilerin son başkenti düşerek önce Afganlı Mahmut, sonra yeğeni Afganlı Eşref tahta oturdu. Kısa süre iç karışıklıktan sonra Nadir Şah Avşar 1736'da yönetime el koydu ve Avşarlar dönemi başladı.⁸

⁷ Prof. Dr. İsmail AKA, İran'da Türkmen Hâkimiyeti (Karakoyunlular Devri, t.t.k, 2001, Ankara,), s. 40-72.

⁸ Türkler Ortaçağ, 10.cilt, Safeviler maddesi, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.850.

b) İran'da Tarih Yazımı ve Tarihçilik

İran'da tarih yazımı genel bir kategorize etmekte Meşrutiyetten önce ve Meşrutiyetten sonra iki genel başlığa bölünüyor. İran'da Meşrutiyet Hareketi 19. Yy.da İran'ın içine düştüğü siyasi ve iktisadi zayıflıktan kurtulma çabası olarak ortaya çıkmıştır. Bu hareket 20 yüzyıl başlarında din adamlarının ve aydınlarının öncülük etmesiyle 1906 yılında ilk defa bir meclisin ve yasam organının oluşuma neden olmuştur. Bunun için 1906 yılı İran modernleşme tarihinde bir dönüm noktası olarak biliniyor.⁹ İran tarih yazımı Meşrutiyetten önce geleneksel tarih yazımı olmuştur. Yani muhtelif tarih kitapları padişahların saraylarında yazılmış yahut özel dini medreselere sınırlı kalmıştır. Meşrutiyetten sonra ve İran'ın Batıya açılarak modern basın sanayisine sahip olduğu zaman İran'da modern tarih yazımı başlıyor. İran modern tarih yazımında eski dönem aksine artık normal kitle muhatap alınıyor ve tarihi olayların izahından ve kaleme alındığından daha ziyade olayların nedeni ve illet-malulü araştırılıyor. İran geleneksel tarihçilerini kategorize etmekte modern İran tarihçileri coğrafyadan ziyade etniğe önem vermişlerdir. Yani İran tarihçiliğine göre eski İran tarihçileri yalnız İran'ın bugünkü sınırlarında yaşayan tarihçiler olmamış ve Doğu dünyasında eserini Farsça kaleme alan şahıslar eski İran tarih yazarları kategorisinde yer almaktalar. Bunun için modern İran tarih yazımı ve İran'ın bugünkü tarih literatürüne göre bazı eski İran tarih yazarları Nadir Şah Avşar döneminden önce şu şahıslardan ibaret olmuştur: İbn Havkal, İbn Rusta, İbn Belhi, İstahrî, Ebu Cafer Taberî, İbn Miskeveyh, Birûni, İbn el-Fakih el-Hamadani, İbn Hurdâzbih, EbülfEzl Beyhakı, Reşîdüddîn Fazlullah-ı Hemedânî, Alâeddin Atâ Melik Cüveynî, Gazi Ahmet Kumi, İskender Bey Münşi, Hasan Bey Rumlu, Mirza

⁹ Ahmet Kesrevi, Tarih-i Meşrutiyet-i İran, Emir Kebri Yay, Tahran, 1356, s. 18.

Mehdi Han Astarabadi ve Hazin Lahiji.¹⁰Bu tarihçilerin kitapları genellikle tarihi olayları rivayet etmekle sınırlıdır, olayların ortaya çıkış nedenleri üzerinde durulmayıp olduğu gibi nakledilirler. Hatta padişahı övmek yönünde abartılı paragraflarla doludurlar. Fakat çalışmamızın konusu olan Mirza Mehdi Han, Dürre-i Nadiri eserinde özellikle Nadir Şah'ın öldürülme olayını anlatırken illet-malul yöntemini kullanmış ve halkın kalbinde neden Nadir'in sevgisi yerini nefrete veriyor? diye illetleri aramıştır.

İran geleneksel tarih yazımı vakayı yazarlıkla sınırlı olmuş ve olayların nakliyle yetinmiştir. Yani olayların neden geliştiği ele almaksızın yalnız nasıl geliştiği anlatılmış ve rivayetçi tarih yazımı İran geleneksel tarih yazımının özelliği olmuştur. Fakat bu nakil ve rivayet etmelerde tarih yazarları kaynak vermeksizin bilgiyi nerden aldığını yazmamışlardır. Geleneksel İran tarih yazımı toplumsal hayattan ziyade saraylar ve iktidardaki hanedan içinde gelişmeleri söz konusu etmiştir. Geleneksel İran tarih kitaplarında dini ideolojinin ağırlığı vardır. Yani olaylar rivayet edildiği zaman İslami felsefeye uygun deterministi ilerleme yazım metodu olarak seçilmiştir. İslami felsefenin baskınlığı neticesinde İran geleneksel tarih yazımında Farsça ile beraber Arapçanın ağırlığını görüyoruz. İran eski tarih yazarları Arapça kullanmaya meraklı olmuşlardır ve hatta birçok kitap Arapça yazılmıştır.

İran'da Meşrutiyet döneminden sonra modern tarih yazımı evresi başlıyor. Bu dönemin özelliği eski İran tarihi kitaplarını sert bir şekilde eleştirmek ve Ari ırkı eksenli İran'da yeni kimlik inşası doğrultusunda tarih yaratmak olmuştur. Eski İran tarih yazımını eleştiren ilk kitaplardan bir Kaçar hanedanı zaman Mirza Aga Han Kirmanı'nın "İskenderi Ayna" kitabı olmuştur. Mirza Aga Han bu kitabında eski tarihi kitapları Ari ırkına üstünlük tanımadıkları için eleştirmiştir. Ari ırkı

¹⁰ Yakup Ajend, İran'da Tarih Yazımı, Gostere Yay, Tahran, 1388, s.10.

üstünlüğüyle ilgili ilk çalışmalar Fransa'da Kont Do Gobino'a aittir. Mirza Aga Han Kirmanı bu kitabını yazarken Do Gobino'dan etkilenmiştir. Mirza Aga Han bu kitabını yazarken Dogobino İran'da Fransa devletinin muhtar bakanı olarak görev yapıyordu ve Mirza Aga Han ile arkadaşlıkları olmuştur. Mirza Aga Han Kirmanı bu kitap dışında "Bastan Mektupları" kitabında açıkça Ari Irkçılığını İran'ın tek kurtuluş yolu olarak belirtiyor. Mirza Aga Han Kiramanı'nın başlattığı bu tarih yazımı süreci İran'da Meşrutiyetten sonra İran Tarih yazımının temel ilkesi oldu ve geleceğin tarihçileri Ari ırkçılığı doğrultusunda tarih yazmağa başladılar. Örnek için İran çağdaş tarih yazarları Ahmet Kesrevi, Zebihullah Mensur, Müşir-ül Devle ve Hassan Pirniya bu yolun devamcıları oldular. Mirza Aga Han dönemi İran tarih yazımı yalnız duygu eksenli hareket ediyordu yani tarih biliminde orijinal kaynak niteliyi taşıyan kaynaklardan ziyade tarihçilerin şahsi duyguları İran halkına eski tarih gibi sunuluyordu ve Ferdevsi'nin şiir manzumesi en önemli tarih kaynağı olarak kullanılıyordu.¹¹ Bu eksikliği gidermek için İngiltere'nin Hindistan'daki Doğu Hint Kampanyası işe dâhil oldu ve ilk defa İran eski tarihine ait ve Ahameniş dönemine ait bazı yazıtlar bulundu ve İngilizlerli subaylar tarafından okundu. Bu dönemde "İran Tarihi" kitabı İngilizlerli subay Sir John Malcolm tarafından 1815 tarihinde yazıldı.¹² Sir John Malcolm'un kitabı eski Yunan ve Roma kaynaklarını kullanmıştır. 1850'de İngilizlerli diplomat ve General Baron Sir Henry Rawlinson tarafından Ahameniş dönemine ait "Bsitun Kâtibesini" yazıtının okunduğu iddia edildi ve kitap şeklinde yayınlandı. Bu tarihten sonra "Bistun Kâtibesini" eski İran tarihinin en önemli kaynağı

¹¹ Dr. Mohammad Hossein Rajabi (1389 H. Şemsi), Biz ve Yeni Tarih, Sure Dergisi, Sayı: 48-49, s.228-229, Tahran.

¹² Kaye, John William (1895). The Life and Correspondence of Major-General Sir John Malcolm, Volume II. London: Smith, Elder and Co. p. 65.

oldu.¹³ Bu tarih yazımı etkisinde ve İngiltere gizli servisinin direkt müdahalesiyle İran'da Rıza Han isminde bir normal subay Kaçar hanedanını devirdi ve bu tarih yazımıyla neşir edilen kitapların teorilerini yani Ari ırkın üstünlüğünü kabul eden teoriler 1925 yılında İran'da resmi devlet anlayışı oldu.¹⁴

1925 yılından sonra İran tarih yazımı metoduna iki ekol eklendi. Eski Sovyetler Birliği tarihçilerinin İran tarihi hakkında araştırmaları ve kitapları İranlı Marksistler tarafından Farsçaya tercüme edildi ve İran tarihi Marks'ın sınıflar teorisine uygun yeniden yazılmağa gayret edildi. Bu dönemin önde gelen isimleri ki kitapları İran Marksistleri tarafından Farsçaya tercüme edildi Igor M. Diakonoff, Vasily Bartold ve Ilya Pavlovich Petrushevsky olmuştur.¹⁵ İkinci ekol ise siyasi Şii tarihçiliği olmuştur. Kaçar döneminde Şii din medreseleri ve Molla lafzıyla anılan Şii din âlimleri ortaya çıkıyor. Şii din âlimleri İran tarihini siyasi Şiilik ve İslami Devlet kurma yönünde yeniden yazmağa başlıyorlar. Bu metodu temel alarak Kaçar döneminde yazılan en önemli eser Ayetullah Muhammet Hüseyin Naini'nin Tenbih-ül Ümmet ve Tenzih-ül Millet kitabı olmuştur.¹⁶

İran tarih yazımı özellikle modern dönemde İran'da neşir edilen Tarih kitapların kullandıkları usule baktığımızda Dürri-e Nadiri gibi kitapların önemi artmaktadır. Çünkü taş basım olarak günümüze ulaşan bu gibi kitaplar araştırma konusu olan dönemde yazılmış ve herhangi bir ideolojinin süzgecinden geçmemiş ve ana kaynak ola bileceği niteliğini korumuştur.

¹³ Goldsmid, Frederic J. (1895). "Major-General Sir Henry Creswicke Rawlinson, Bart., G. C. B., etc.". *The Geographical Journal* 5 (5): 490–497. JSTOR 1773861

¹⁴ Bakınız: Ghani Cyrus (2000), *Iran and the Rise of the Reza Shah: From Qajar Collapse to Pahlavi Power*, İ.B. Tauris, London-New York.

¹⁵ Dr. Mohammad Hossein Rajabi (1389 H. Şemsi), *Biz ve Yeni Tarih*, Sure Dergisi, Tahran, Sayı: 48-49, s.230.

¹⁶ Tabataba, javad (1386 H. Şemsi), *Nainli Mirza ve İran Meşrutiyet Teorisi*, Sutude Yayınları, Tabriz, s.493.

II. BÖLÜM

DÜRRE-İ NADİRİ KİTABI VE MİRZA MEHDİ HAN ASTARABADİ

a) Mirza Mehi Han Astarabadi

Mirza Mehdi Han Astarabadi'nin hayatı hakkında detaylı bilgi mevcut değil. Mirza Mehdi Han'ın doğum ve vefat tarihi kesin bir şekilde bilinmediği halde bazı kanıtlanmayan iddialara sınırlıdır.

Mirza Mehdi Han Astarabadi, 1736-1747 yılları arası İran'da saltanat kurmuş Nadir Şah Avşar'ın vakayı yazarı ve münşisi olmuştur.¹⁷ Tercüme ettiğimiz el yazının son sayfasına göre Mirza Mehdi Han şiirde Kevkep ismini kullanıyordu. Nadir Şah 1729 M.S İsfahan'a girdiği zaman Astarabat kenti ahali tarafından Nadir'e övgü dolu mektup yazmıştır.¹⁸ Nadir, Horasan valiliğine geçtiği zaman Mirza Mehdi Han'ı münşilik makamına atamıştır.¹⁹ Ancak Astarabadi "Tarih-e Cihanguşa-ye Nadiri" kitabında Nadir'in İsfahan'a girişi zamanı Nadir ile beraber olduğunu ve Nadir'in Gence seferinde münşisi olarak görev yaptığını yazıyor.²⁰ Mirza Mehdi Han, İran'ın Rusya devletiyle yaptığı görüşmede İran heyetinde yer almıştır.²¹ Nadir, Muğan çölünde padişahlık tacı koyduğu zaman Mirza Mehdi Han "Divan-e Ala" münşisi olarak hizmet etmiştir.²² Mirza Mehdi Han, Nadir Şah'ın Hindistan fethinde onunla beraber olmuş ve Nadir'in Mehmet Şah Gurkani ile

¹⁷ Bkz: İslam Ansiklopedisi (İran Basımı); Astarabat Maddesi.

¹⁸ Şabanı, Rıza, Avşarlar Dönemine İran İhtimalı Tarihi, c.1, Gomes yayın evi yayınları 1371 H. Şemsi, s.43.

¹⁹ Bkz: İslam Ansiklopedisi (İran Basımı); Astarabat Maddesi.

²⁰ Tarihe-e Cihanguşa, Mirza Mehdi Han Astarabadi, Encümen-e Asarı Milli Yayınları, 1341 H. Şemsi, s.228.

²¹ Hamit, Amin, Nadir Şah Devleti, Tahran, 1356 H. Şemsi, s.223.

²² A.g.e. Astarabat Maddesi.

yaptığı konuşmalarda konuşma meclisinde bulunmuştur.²³ Nadir 1156 Hicri (1743 M.) Necef kentinde Şii din adamlarını Caferiliği beşinci mezhep ilan edilmesi için topladığı zaman toplantıda olmuş ve bu ilan vesikasını yazmıştır.²⁴ Mirza Mehdi Han 1159 Hicri (1746 M.) İran-Osmanlı sulh görüşmelerinde İran heyetinde yer almış barış anlaşmasının Farsça metnini kaleme almıştır. Nadir Şah'ın ölümünden sonra Mirza Mehdi Han hayatı hakkında net bilgiler mevcut değildir. Osmanlı kaynaklarına göre Mirza Mehdi Han, Nadir'den sonra Avşarların başına geçen İbrahim Han tarafından İran'ın Osmanlı elçisi olarak İstanbul'a gönderilmişti. Mirza Mehdi Han'ın Senglah kitabının son sayfasında mevcut bulunan şiire göre Mirza Mehdi Han 1173 Hicri (1759 M.) hayatta idi fakat ölüm tarihi hakkında kesin bilgi mevcut değil. Mirza Mehdi Han'a ait önemli eserler günümüze ulaşmıştır.²⁵ Mirza Mehdi Han'ın eserleri bunlardan ibarettir:

Tarih-e Cihanguşayi Nadiri: Nadir Şah saltanatını tafsilatıyla beraber anlatıyor., Dürre-i Nadiri: Nadir Şah saltanatını edebi nesirle anlatıyor. ,Senglah Sözlüğü: Çağatay Türkçesinden Farsçaya yazılmış bir sözlüktür. Mirza Mehdi Han bu sözlükte Özbek şair Amir Alişir Nevayi şiirlerinde kullanılan Türkçe zor sözcüklerin Farsça tercümesini ele almıştır.²⁶, Mebani-el Lügat: Çağatay Türkçesinin sarf ve nahvi hakkında yazılmıştır. Senglah sözlüğünün ön sözü gibi değerlendiriliyor.²⁷, Menşeât: Mirza Mehdi Han'ın görev yaptığı zaman kaleme

²³ A.g.e. Astarabai Maddesi.

²⁴ Tarihe-e Cihanguşa, Mirza Mehdi Han Astarabadı, Encümen-e Asarı Milli Yayınları, 1341 H. Şemsi, S.983-984.

²⁵ A.g.e. Astarabai Maddesi.

²⁶ Terbiyet, Muhammet Ali, Azerbaycan Danişmentleri, Tahran, 1314 H. Şemsi, s. 237.

²⁷ A.g.e. Astarabai Maddesi.

aldığı hükümler ve remi mektupları kapsıyor., Şiir Divanı: Mirza Mehdi Han'ın kaleme aldığı şiirler ve kasideleri kapsıyor.²⁸

²⁸ A.g.e. Astarabai Maddesi.

b) Dürre-i Nadiri Kitabının İran Tarihçiliğinde Yeri ve Özellikleri

Dürre Nadiri kitabı tahminen 1736-1759 Miladi yıllarında yazılmıştır. Mirza Mehdi Han'ın vefatı tarihi belli olmasa da Senglah kitabındaki tarihe göre 1759 yılında hayatta olmuştur. Elimizde mevcut bulunan el yazısı ve çalışmamızı onun üzerinden yürüttüğümüz kitabın son sayfasında kitap hattatı Mirza Muhammet İsmail Şiraz'ı geçiyor ki 1280 Hicri (1890 Miladi) yılında kitabın hattatlığını bitirmiş ve taş basımı olarak yayınlanmıştır. El yazıya göre Dürre-i Nadiri kitabının yazarı Mirza Mehdi Han Astarabadı olmuştur.

Çalışmamız konusu olan Dürre-i Nadiri, Mirza Mehdi Han Astarabadı'nın ünlü eserleri arasında yer almaktadır. Bu eser Farsçanın orta çağ nesrine ait bir eserdir. Zebîhul-lâh Safa, İran edebiyat tarihi kitabında 17. yüzyıl (10-12 Hicri yüzyıllarının arası) Fars edebiyatının özelliklerini anlatıyor, bu dönemde nesir türü Timurlar döneminin nesir tarzını devam ettirmektedir. Lafızda ağırlık, fikirde hafiflik bu dönemin yazılarının en önemli özelliklerindedir. Bozuk, karışık ve anlaşılması zor olan cümle yapıları bu dönemde uzun süre geniş bir alanda yazı üslubu olarak sürdürülmektedir. Arapça, Türkçe ve Moğolca kelimelerin artışı ve Arapça gramerinin Farsçayı derinden etkilemesi de bu dönemde daha belirginleşiyor. Nerede ise cümle kadar uzun olan tamlamalar ve gereksiz uzatmalar bu nesirlerin okunup anlaşılmasını oldukça zorlaştırıyor. Süslü metinler üretmek amacıyla yazılmış olan sanat dışı ve güzel olmayan bir süsün yapılması tüm çabalara rağmen bu dönemde de sade metinlerin daha çok kabul görmesine yol açmıştır.²⁹

Mirza Mehdi Han kitabının ön sözünde Dürre-i Nadiri yazılışında Vassaf tarihinden etkilendiğini yazıyor. Mirza Mehdi bu etkileyişi böyle kaleme almıştır:

²⁹ Safa, Zebîhul-lâh, İran Edebiyat Tarihi, Ferdîvs Yayinevi, 1378 H. Şemsi, Tahran.

“Gerçi vasıflara ihtiyacı olmayan cenabı “Vassaf” beyan şarabının halisliği marifet kadehi kaldıranlar tarafından damla-damla içilir. Onun yüce dağlar gibi ibarelerinin üstüne çıkmak yüksek zirvelere ulaşmaktan daha da imkânsızdır, lakin hak tabi olunmasını hak eder delili yüzünden melih ve nazik edebi sanatlarla ciddiyetle telaşa düşüldü ve kalem atı eski kalemler ayak izleri yerine ayakbastı. Bu yolda siyah kalemin beligliğini takip etti. Ve gerçekten derk etmez kuvvetli kasın ne olduğunu, çolaklar.”

Tarih bakımından çok önemli kaynak, Tarih-i Vassaf adı ile meşhur olan ancak asıl adı Tecziyet’ül-Emsar ve Tezciyet’ül-A’sar olan eserdir. Eserin yazarı Şahabiddin Abdullah Şîrazî olarak bilinmektedir. Yazar, eserini Cüveynî’nin tarihine bir zeyil olarak nitelemiştir. Beş ciltten oluşan bu eser, Moğol tarihini Cüveynî’nin bıraktığı yerden Abu Said Bahadır’un çağının ortalarına kadar götürmektedir. Bu eserin üslubu Spuler’in de kaydettiği gibi çok tumturaklı ve çağdaş okurlar için son derece sıkıcıdır. Bu veya buna benzer eserlerin, Türk dili ve edebiyatı açısından hangi değere sahip oldukları, net bir şekilde, ancak bu eserlerin istediğimiz amaç için, yeniden araştırıldıktan sonra ortaya çıkabileceğini vurgulamakta fayda vardır. Bu eserin bibliyografisi Spuler’in eserinde getirilmiştir. Eser 1969’da Muhammed Mehdi İsfahanî tarafından Tahran’da yayınlanmıştır. Saweaget’ye göre bu eserin önemi hakkında abartılmıştır, ancak bu eserden de G. Doerfer’in Türkische Und Mongolische im Neopersischen adlı kitabında “VA” ve “VAH” kısaltmalarıyla örnekler verilmiştir.³⁰

Dürre-i Nadiri metnini okuduğumuz zaman zor nesriyle beraber Arapça ıstılahların ve Kuran ayetlerinin kullanışı dikkat çekiyor. Mirza Mehdi, kaleme aldığı

³⁰ SAWEAGET, Jean, Introduction to the History of the Muslim East, Univesity of California Press, 1965.

olayları anlattıktan sonra Kuran ayetlerinden örnekler vererek değerlendirmeye çalışıyor. Metin tarihi olaylardan ziyade Farsçanın edebi sanatlarıyla doldur. Yani iddia edebiliriz ki Mirza Mehdi'nin bu kitap yazılışında kastı Tarih anlatmaktan ziyade Farsçaya hâkim olmasını göstermek olmuştur.

Muhammet Takı Bahar, Mirza Mehdi Han'ın Dürre-i Nadiri'de kullandığı dil hakkında bu kanaattedir:

“Bu kitapta kullandığı nesir, çok zordur ki yalnız Vassaf ve Cuveyni tarihinden takilt olsun diye yazmıştır. Ancak Vassaf tarihinde bile yalnız dört beş yerde bu kadar zor nesre rastlaya biliriz.”³¹

A.Zeki Velidi TOGAN, Tarihte Usul kitabında Umumi Türk Tarihi için önemli kaynaklar listesini kapsayacak çalışmanın olmadığını söyleyerek kitabının son bölümüne Umumi Türk Tarihi için bazı ana kaynaklar listesini vermektedir. Zeki Velidi TOGAN, İran ve Avşarlar tarihi için önerdiği önemli kaynaklardan biri çalışmamızın konusu olan Dürre-i Nadiri eseridir.³²

Bu sebepten Dürre-i Nadiri gereken ünü halk içinde kazana bilmemiş ve yalnız bilim adamları içinde dilden dile gezmiştir. Mirza Mehdi Han'ın doğum ve ölüm tarihleri hakkında net ve kesin bilgi mevcut değil ve hayatı hakkında bugüne kadar kapsamlı çalışmalar yürütülmemiştir. Mirza Mehdi Han, Nadir Şah Avşar hakkında yazdığı Dürre-i Nadiri ve Tarih-e Cihanguşa-ye Nadiri kitaplarıyla Avşarların bu saltanat dönemini ölümsüz kılmış ve gelecek nesilleri bu dönem araştırmaları için birinci el kaynaklar bırakmıştır.

³¹ Bahar, Muhammet Takı, Sebkinasi, , C.3, S.312.

³² TOGAN, A.Zeki Velidi, Tarihte Usul, Enderun Kitabevi, 3.Baskı, İstanbul, 1981, S. 215.

c) Nadir Şah'ın En Büyük Hedefi: Şii-Sünni Birliği

Nadir Şah'ın hayatını incelediğimiz zaman dini reform teşebbüsü öne çıkmaktadır. Osmanlı-Safevi ilişkileri Şii-Sünni rekabeti çerçevesinde yürütülmüştü. Nadir Şah, bu rekabete son vermek girişiminde bulunmuş ve Sünni-Şii birliği doğrultusunda önemli adımlar atmıştır.

Nadir Şah iktidarından önce Safeviler uzun süre İran'a hâkim olmuşlardır. Başlangıçta bir tarikat iken zamanla siyasi bir teşekkül halini alan hanedan adını tarikatın kurucusu Şeyh Safiyüddin'den almıştır ve Şah İsmail'in çabaları Şiiliği İran'da hakim unsur haline getirmiştir. Safevilerin iktidarı Afganların isyanıyla sona ermişti. Bunun başlıca sebebi Şah Sultan Hüseyin zamanında Kandahar'a vali olarak gönderilen Gürcü asıllı Şah Nevaz Han (Gürgin Han) söylenilmektedir. 1722 senesinde Afganlı Mahmut Safevilerin başkenti İsfahan'ı ele geçirdi ve Şah Sultan Hüseyin'in yerine oturdu. 1722-1736 arası İran'ın siyasi ortamı Safevi şehzadeler ve Afganların mücadelesine sahne oldu ve sonuçta 1736 senesinde Nadir Şah tahta geçip Avşar dönemi başladı.³³

Safevilerle beraber Şiilik İran'ın ana temasını oluşturmuştur. XV-XVIII yüzyılları arası hüküm süren Safeviler döneminde ise Şiiliğin kisvesine saklandığı ve bunu siyasi bir araç olarak kullandığı dönemi içermektedir.³⁴ Nadir Şah'ın önemi ise Şiiliği araç olmaktan çıkarma çabası ve bölgede cereyan eden Şii-Sünni kavgasına son verme teşebbüsüdür.

³³ İran Tarihi ve Avşarlı Nadir Şah Döneminde İran'da Din Reformu, Lisans Tezi, Hazırlayan: Yıldız Palta, Ankara Üniversitesi, Yıl:2007

³⁴ Saray, Mehmet, Türk-İran İlişkileri, Ankara, 1999, S.59

Nadir Şah'ın mensup olduğu boy Avşar veya Afşar boyudur. Kaşgarlı Mahmut, Avşar veya Afşar'ları Oğuz boyları arasında altıncı boy olarak zikreder.³⁵ Avşar boyunun ilk önemli çıkışı XI yüzyıldan başlıyor. Avşarlar, XII yüz yılın ikinci yarısında güney batı İran'daki Huzistan eyaletinde 40 yıldan fazla süren bir beylik ile XIII yüzyılda Anadolu'da Karaman oğulları beyliğini çıkarmışlardır. Fakat XVIII yüzyılında Nadir Şah vasıtasıyla cihan imparatorluğu kurmuş bir boy haline gelmişlerdir.³⁶ Prof. Dr Faruk Sümer'e göre büyük bir ihtimalle Nadir Şah, "Eberlü" veya "Gündüzlü" oymağından çıkmış Kırklı obasına mensuptur.³⁷ Nadir Şah normal bir aileden gelmesine rağmen İran, Bağdat, Musul, Azerbaycan, Dağıstan, Gürcistan, Afganistan, Hindistan ve Türkistan'ı kendi idaresine almış cihan imparatorluğu kuran padişahlar sırasında yer almıştır. Nadir Şah'ın hayatı at üstünde savaşlarla geçti. İlk başta padişah olma niyetinde değildi fakat ülke ricalının ısrarıyla padişahlığı kabul etti. Nadir Şah padişahlık tacını başına koyduktan hemen sonra İran'da dini reformlar gerçekleştirmiştir. Nadir Şah, Hz. Peygamberden sonra başa geçen dört halife (Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali) ye bütün İslam ulemasının inandığını, dolayısıyla, herkesin inandığı bu gerçeğe İran'ın da inanması gerektiğini söylemiş ve bunun gerçekleştirilmesine emir etmiştir.³⁸

Nadir Şah Avşar, Şiilik dini görüşlerini mutaassıp taraftarlarından sağladıkları askeri güç ile birleştiren Safevilerin, İran'da siyasi birliği sağlayabilmek için benimsedikleri on iki İmam Şiiliğinin militan yorumuna dayalı politikasını benimsemedi. Safevilerin, Şii-Sünni ayrımcılığı diğer bir deyişle on iki İmam

³⁵ Kaşgarlı Mahmut, Divan-ı Lügat'-it-Türk, S. 56

³⁶ Tükler Ansiklopedisi, Afşar Maddesi, C.1, S.193

³⁷ Faruk Sümer, Safevi Devletinin Kuruluşu, S. 191

³⁸ Mehmet Saray'dan naklen, Ali Dejafarpour, İran Nadir Şah Devrinde Osmanlı Münasebetleri, Doktora Tezi, İstanbul, 1977, S. 39

Şiiliğinin militan yorumu yerine yaptığı değişikliklerle on iki imam Şiiliğini bir bakıma ılımlı hale getirerek, Safevilerin aksine Şii-Sünni birliğini sağlamak, Şiayı Caferiyye ismi altında dört Sünni mezhebin yanında beşinci İslam mezhebi saymak gibi bir anlayış benimsedi. Bu anlayış; aslında onun iç ve dış politikasının temelini oluşturmuştur.³⁹

Nadir Şah, padişahlık unvanını aldığı zaman ilk iş olarak Şii-Sünni birliği doğrultusunda İran'da dini reforma kalkışmıştır. Mirza Mehdi Han bu reform girişimini şu şekilde kaleme almıştır:

“Nadir Şah tahta oturduğu zaman ve iktidara geçtiğinde İran halkını Teberra'dan⁴⁰ uzak durmalarını ve dört halifeye saygı duyarak sevgi beslemelerini ve babalarının yaptığından imtina etmelerini ferman verdi.”

Osmanlı padişahı Nadir Şah'ın zaferlerini görünce özellikle Azerbaycan fütühatından sonra Ali Paşa'yı sulh isteğiyle Nadir Şah'a göndermişti. Mirza Mehdi Han'a göre Nadir Şah, Osmanlılarla barışı kabul etmiş ve Osmanlı tarafından şu koşulların yerine getirilmesini istemişti:

“Bir: Geçmiş sultanların zamanında tenakuz ve düşmanlıkları yok etmek için Ehli Sünnet dört halifeye yaslanmış ve bu dört asıl ve muhkem ağaçlardan meyve yiyip gölgesine sığınmışlardır. Rum, Hint ve Turan ahalisi de bu ağaçlardan feyiz ve idrak alarak temiz olup necat ve galebe yolunu aramışlar.

İranlılar ise Hazreti Sadık (ona selam olsun) hüküm ağacından meyve derip ve o cenabın içtiğini kabul ettikleri için onun şubesi beşinci mezhep olarak kabul edilsin ta ki İslam pençesi bu beşlikten güçlensin ve bu beşlikten her mezhep diğer

³⁹ Hayrettin Karaman, Caferiyye Maddesi, İslam Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı Yayınları, C.6, S.4-10

⁴⁰ Teberra sözcük olarak uzak durmak anlamına geliyor ancak terim olarak Safeviler zamanı yaygınlaşan dört halifeden ilk üç halife Ebubekir, Ömer ve Osman'a lanet okumak deniliyordu. (Bkz: D.S.)

dinler kafasına bir yumruk olsun ve diğler muhalif milletler gözüne parmak gibi girsin. Böylece bu sulh dolu dostluk ve salim ittihatla muhalif yüreklerden fesat kalksın ve karanlık temeli yıkılsın.

İki: Mescit-ül Haram'ın bir rüknü bu mezhep imamlarına ihtisas edilsin ta ki vacip namazları o mekânda kılsınlar.

Üç: Her yıl İran'dan hacca gidenler ve “Ona yol bulmaya (Hacca gitmeye) gücü yetenlere, Allah için o Beyt'in hac edilmesi, insanların üzerinedir.” Tariki tutmak isteyenler Şam yoluyla gitsinler ve o yüce devlet İranlı hacılarıyla Mısır ve Şam hacıları gibi davransın ve Hac yolu harcını hacıların devlerinden aldığıında insafla davransın ve onlardan Dureme almadan Allah'ın muhteşem evi Kâbe'ye yetişmekte hızlandırısın.

Dört: İki taraf tarından esirlerin durumuyla ilgili bir ferman yazılsın ve esir her hangi mülk ve diyarda olursalar olsunlar mutlak esaret bendinden kurtulup serbest bırakılsınlar ve bendelik teklifi onlara verilmesin.

Beş: Her iki devlet sarayında hazretler tarafından bir vekil işlerin devam etmesi ve iki taraflı ilişkinin iyi yürümesi için gönderilsin.”

Fakat Osmanlı padişahının olumlu nazarına rağmen Sünni âlimleri etkisinde bu koşullar kabul edilmemiştir, Nadir Şah ikinci defa ve tekrar Osmanlıya padişahına başvurmuştu ve tekrar ret edilmişti bunun üzerine Osmanlı-Avşar mücadelesi devam etmiştir.

III. BÖLÜM

DÜRRE-İ NADİRİ TERCÜMESİNE GÖRE NADİR ŞAH VE DÖNEMİ

İran'da Safevi hanedanının son yılları hükümdarlığında Emir Veyis Ğolçe ve Esedullah Abdalı riyaset iddiasıyla ülke etrafında fitne türetmeye başladılar ve isyan ateşini yaktılar. İlk başta Şah Sultan Hüseyin zamanında Kandahar kenti alt katmanlarından olan Emir Veyis, padişah ordusuna sığındı ve Kandahar velayeti valilerinden şikâyet etti. Padişah sarayında dadına çatan bulmayınca Kandahar'a dönüp 1121 Hicri (1709 M.) yılında Kandahar valisi Gorrigin hanı öldürdü ve isyan bayrağı kaldırdı. Emir Veyis isyanın ilk aşamasında Delaram ile Delhok sınırına kadar tasarruf etti. Emir Veyis'ten sonra Esedullah Abdalı 1123 Hicri (1711 M.) yılında isyan etti ve Herat kalesine musallat oldu. Böylece Afganların ayaklanması başladı. Mirza Mehdi Han Astarabadi bu isyanı bu c mlerle kaleme almıştır:

“İlk önce riyaset iddiasıyla mülk haşiyesinde fitne türetmeye başlayıp bidat ateşini yaktılar. Birincisi Kandahar yerlilerinden Emir Veys olmuştur ki Şehit Şah, Şah Sultan Hüseyin'in kağanlık döneminde o vilayetlerdeki valilerin zulm n  şikâyet ve arzı hal etmek için bir grup halkla padişahlık ordusuna sığınmışlar. Ordu sığınma ve yardımı kabul etmeyince Kandahar'a yönelmiş Vali Gergin Han'ı öldürmüş isyan bayrağını kaldırmışlar. Daha sonra ülkenin yüzüne tırnak çekerek diğ r bölgelere akın etmiş ve yendiğı savaşlar neticesinde Delhek ve Dilaram bölgesine kadar kendi h kimiyeti altına almıştır. Böylelikle mutlu olup yüreğindeki galeyana yatmıştır. Bundan sonra Ğulicayi'nin hileleri dünyayı fesada bulaştırınca Herat'da yaşayan Esedullah Abdalı içindeki şer ve batıl ruhu ortaya koyup bendelik ahdini kırıp ve itaat etmekten imtina etmiştir. Herat kalesine h kim olandan sonra

düşmanlık ve nefrete el yazmış ve Kıyamet gününü düşünmeden Ad ile Semud kavimlerinin zulmünü yaymağa başlamıştır.”

Emir Veyis'in oğlu Mahmut baba işinden tecrübe kazandı ve padişahlık arzusuyla 1134 Hicri (1721 M.) Kandahar'dan çıktı. Safevi devlet büyükleri ki devletçilik geleneklerini unutup ve tedbir almamıştırlar aniden gaflet uykusundan uyandılar. Devlet büyükleri düşmanın hücumunu tahmin etmedikleri için gereken hazırlıklar yapılmamıştı. Bu sebepten hızla savunma esbabını hazırlamağa gayret ettiler ve hatta tüccar ile işçileri düşmanla savaşmak için silahlandırdılar. İki ordu Colun Abat kentinin dört fersahında karşı karşıya geldiler. Kızılbaşlar yenildiler. Bazı devlet adamları Afganlar eliyle öldürüldü bazıları ise kaçtı. Bu yenilgi Pazartesi günü 20. Cemaziyülevvel 1134 (1721 M.) senesinde gerçekleşti ve Afgan Mahmut Zinde Rud nehrini geçip Fereh Abat bölgesinde iskân buldu. Fereh Abat Ermenileri canları korkusundan Mahmut ordusuna katılıp birlikte İsfahan teshirine yola düştüler. Afganlı Mahmut ordusu sekiz ay İsfahan'ı ablukaya aldı. Bu sürede Safevi padişahlık işleri kötüye gitti. Devlet büyükleri ve Safevi emirler bu durumda istişareye toplandılar ve şehzade'yi veliaht olarak seçip Kaşan şehrine gönderiler. İsfahan ablukada olduğu sürede şehre kıtlık düştü, yiyecekler pahalılaştı ve askerler açlık çektiler. İsfahan sakinleri ise kendi yerlerinden göç edip yiyecek bulmakta inanılmaz zorluk çektiler. Hanlar vefasızlık edip Şah Sultan Hüseyin'i Mahmut'a götürdüler. Oysa bu işten de kar etmeyip Afganlı Mahmut 14 Muharrem 1135 Hicri (1722 M.) İsfahan'a girdi ve padişahlık tahtına oturdu. Afganlı Mahmut ilk iş olarak İran'ın güzel ve cennet gibi bağlarını viran etti ve fasit batın saltana oturdu. Mirza Mehdi Han, İsfahan'a Afganların bu istilası böyle anlatmıştır:

“Emir Veys’in oğlu ki mütekebbir suçlu ve düzenbaz birisi idi babasının yolunu tutmak istedi ve saltanatı tahrip etmekte çalıştı. Beyninde padişahlık hayaline kapılıp ve gurura büründü. Başına taç koymak hevesine düşerek padişahlık tahtına oturmak istedi ve bunun için plan yaptı. 1134 Hicri (1721 M.) yılında kaderin çağrısına cevap verip ülkeni zapt etmek için Kandahar’dan çıkıp fesada düşerek fitne yaptı. İlk önce Kirman kalesini ablukaya aldı. Askerleri ile halkı yenip kaleyi kendi istilasına alarak bu kalede yerleşti. Daha sonra ordusuyla Kirman’dan dışarıya çıkıp ve İsfahan’a doğru yöneldi. ... Mahmut, 14 Muharrem-ül-haram 1135 Hicri (1722 M.) İsfahan şehrine dâhil oldu. Afgan pehlivanlarının yardımı ile şahlık tahtına oturdu ve bu diyarda uzun sürecek bir sitemin bayrağını kaldırdı.”

Afgan istilasını haberi duyulunca şehzade Tahmasp Mirza 1135 Hicri (1722 M.) Muharrem ayının sonunda İran’ın Kazvin kentinde saltanat tahtına oturdu. Afganlar onu indirmek için ordu gönderdiler ve Tahmasp Mirza Tebriz şehrine kaçtı. Tebriz’de olduğu sürede gençlik iktizasıyla kendini içki ve işrete verdi. Bu esnada Tun velayeti valisi Melik Mahmut Sistani taç ve taht arzusuyla Tun’dan çıktı ve Meşhet şehrine doğru hareket etti. Tatarlar fitne tozunu Merv Şah Cihan bölgesinde kaldırdılar. Türkmanlar geri kalmayıp Derun ve Nisa şehirlerini zapt ettiler. Bütün bunlar olurken Rum sultanı geçmiş mukaveleleri görmezden geldi ve paşalar askerleriyle beraber İran’a doğru yola çıkıp Azerbaycan’a hücum ettiler. Ruslar da Kuzey’den Reşt ve Gilan bölgelerine kasıt edip Lahican şehrini ateşin top mermilerine hedef kıldılar. Şah Tahmasp şaşırıp kaldı ve çareyi Azerbaycan’dan eyaletinden Mazenderan eyaletine kaçmakta buldu. Mirza Mehdi Han Şah Tahmasp’ın bu yolculuklarını böyle anlatıyor:

“Afgan istilasının haberi münteşir olduktan sonra değerli şehzade Tahmasp Mirza 1135 Hicri (1722 M.) Muharrem ayının sonunda Kazvin’de saltanat tahtına oturdu ve Afganlar onun define kalktılar. O ise hızla Tebriz’e doğru at koşturdu. ... Nimruz mülkünün evlatlarından melik Mahmut Sistani Tun emirliliğinin yüzüğünü parmağına takmak istemiştir. ... Tatariye, Merv’in Şahican’ında fitne heyecanına kapıldı ve Deşt Türkmaniyesi isyan elemiini kaldırdılar.”

Bu günlerde Mahmut Ğolçe 31 şehzadenin boynunu vurdu ve akıbet aklını elden verdi. Mahmut’tan sonra amcası oğlu Eşref 12 Şaban 1137 Hicri (1724 M.) yerine geçti. Eşref işlere düzen verdikten sonra Osmanlı devletiyle savaşa çıktı. Aynı zamanda Şah Sultan Hüseyin’i 1140 Hicri öldürdü. Bütün bunlar olurken 1136 Hicri (1723 M.), Bavert mehelinin Dere Cez bölgesinden Nadir Şah cihangirlik niyetiyle ayaklandı ve bir süre sonra kılıç gücüyle halkı sitem ve fitneden kurtardı. Nadir ilk başta Merv bölgesi ateşini söndürmek için Merv’e hareket etti. Melik Mahmut Coveyin bölgesinde olduğu zaman Nadir hareketinden haberdar oldu. Nadir başardığı kadar Merv işine düzen verdi ve oradan Meşhet şehrine doğru hareket etti. Melik Mahmut, Nadir’in Meşhet’e doğru hareket haberini alınca hızla Coveyin bölgesinden Meşhet’e hareket etti. O dönemde Bestam ve Şahrud’u kendine merkez eden Şah Tahmasp bu haberi duyduktan sonra Horasan’ın teshiri niyetiyle yola çıktı. Cacorm etrafında Herşahi ve Horasani aşiretleri Şah Tahmasp ordusuna katıldılar ve Eparayin yolundan Habuşan’a gittiler. Nadir, Şah Tahmasp’ın Meşhe’e hareket etmesini duyunca kendi ordusuyla Merv’den Habuşan’a gitti ve padişahla beraber Meşhet’e doğru hareket etti. Meşhet muhasarası üç ay sürdü ve 18 Rebiyülevvel 1139 Hicri (1726 M.) akşamı Meşhet teshir edildi ve Melik Mahmut Erk şehrine kaçtı. Aynı gece Nadir, İmam Rıza haremını ziyaret etti ve ertesi gün Erk şehrine

saldırıldı. Melik Mahmut İmam Rıza haremine sığındı ve böylece kaç gün diri kala bildi ancak sonunda yaptıklarının cezasını aldı. Nadir, Meşhet kentinden işlere düzen verdi ve kısa sürede emniyet Horasan'a geri döndü. Nadir, Şah Tahmasp'a vefalı kalıp ve her tür hizmete hazırdı fakat Şah Tahmasp çevresindeki hasutlar Nadir'in yükselişini tahammül demiyordular ve Nadir'in arkasından Şah nezdinde işler çevirmeğe başladılar. Bu sebepten Şah Tahmasp korkup Nişabur kentine gitti. Bu esnada bazı Herat Afganları asi olup ülke etrafına saldırdılar. Nadir bu Afganlara karşılık verdi ve ta Sengan kalesine peşlerini bırakmadı. Nadir, Sengan kalesinde Afganları yendikten sonra Meşhet'e geri döndü. Bir süre idi Abdalı Afganlar Safevi devletine asi olmuş ve Meşhet etrafında fitne türetiliyordular. Nadir bu Afganları tedip etmek için kalabalık orduyla 4 Şevval 1140 Hicri (1727 M.) yola çıktı. Allah Yar Afgan haberi duyunca kalabalık orduyla Nadir'e karşılık vermek istedi. İki ordu Kâfir Kale bölgesinde karşılaştılar. Allah Yar, Nadir karşısında direnemeyip geri çekildi. Nadir ordusu Allah Yar'ın peşini bırakmadı ve Hari Rud'a kadar arkalarınca gittiler. Harat iki gün boyunca Nadir ordusu tarafından ablukaya alındı. Sonunda Afganların direnci kırıldı ve teslim oldular. Nadir, Harat Afganlarını af etti ve Allah Yar Han'ı Harat valisi olarak tayin ettikten sonra Meşhet'e geri döndü. Bu arada Eşref Nadir'i Abdalı Afganlar işine meşgul görünce askerlerini toplayıp Horasan teshiri niyetiyle İsfahan'dan yola çıktı. Eşref, İsfahan'a varıncaya kadar Nadir, Meşhet'e dönüp askerleri murahas etmişti. Eşref'in gelişini duyunca askerleri geri çağırdı ve savaş hazırlıkları yapıldı. İki ordu Damğan'ın Mehmandust menzilinde karşılaştılar. Afganlar ilk savaşta yenilip Dere Har bölgesine geri çekildiler. Dere Har bölgesinde iki ordu arasında savaş baş verdi ve Afganlar tekrar yenildiler. Eşref berbat durumunu görünce İsfahan'a geri kaçıp gece vakti hazineleri aldı ve

İsfahan'dan Fars eyaletine geçti. Nadir bu zafer neticesinde ordu mensuplarına büyük bahşişlerde bulundu. Nadir bu zaferden sonra İsfahan'ı merkezi üssü seçti fakat Eşref rahat oturmayıp Şiraz kentinden asker toplamağa başladı. Kış ayında Nadir ordusu Şiraz'a doğru yolu çıktı. Şiraz yakınlarında Zergan bölgesinde Afganlar ve Nadir ordusu arasında savaş gerçekleşti. Afganlar yenildiler ve Eşref, Fesa yolundan kaçtı. Nadir, Eşref'in kaçış haberini duyunca Fesa köprüsünü kestiler. Nadir askerleri Afganları büyük yenilgiye uğrattılar, Eşref Fesa yolundan Sistan eyaletine yöneldiler. Eşref, 1142 Hicri (1729 M.) yılı Cemaziyelahir ayı sonunda Sistan eyaletinin Gernsir mevkinde Beluçlar eliyle öldürüldü. Beluçlar bu hizmetleri karşılığının Nadir'den aldılar. Nadir, Şiraz işlerine düzen verdikten sonra Şuşter'e gitti. Şuşter aşiretleri o bölgeden İran'ın merkezi bölgelerine saldırdıkları için Nadir birçoğunu Hoveyze'den alıp Horasan'a götürdü. Bütün bu gidişat Dürre-i Nadiri'de böyle anlatılmaktadır:

“Amcası oğlu Eşref, onun öldüğü gecede istila bayrağını kaldırdı ve saltanat sarayını kendine adına geçirdi. 12 Şaban 1137 Hicri (1724 M.) onun yerine padişahlık tahtına oturdu. ... Adı gibi nadir bulunan yüce şah, saltanat semasının tam ayı, İran'a değer katan cengâver, savaş meydanında onun karşısında Baverd, kadından zayıf kalıyordu. 1136 Hicri (1723 M.) yılında soyu Vaseti ney gibi avazı her tarafa dağılan celil Avşar Eli devletini kurdu. ... Nadiri hazretleri Merv işlerini yeterince ve ameli hikmet kifayet ettiği kadar ele geçirip düzen vererek oradaki yaralara merhem oldu. Fesat bezelerini aradan apardı ve mülk sahsında maraz yaratanları yok etti. Bundan sonra atlılar atların urganlarını çekip ülkeyi fetih etmeğe hareket ettiler. ... 18 Rebiyülevvel 1139 Hicri (1726 M.) akşamı Meşhedi Tus teshir edildi ve Mahmut kaçtı ta ki eğer baht yardım ederse kendine necat yolu bulsun. ...

Söz dolaştıranların ve dedikoducuların çabaları ve saçma sapan söz götürüp getirmeleri neticesinde Şah Tahmasp Neyşabur 'a gitmeğe niyet etti ve dürüstlük hilatini yırtarak ikiyüzlülük elbisesinde gizlendi. ... Padişah ordusu Sengan kalesine doğru gitti. Orada Afganlarla ağır bir savaş gerçekleşti ve zafer düşmanların ölümü ile muhakkak oldu. Birçok ganimet elde edildikten sonra Meşhet tarafına geri döndüler. ... Eşref'in Afgan savaşçıları eşi bulunmayan demir gövdelinin kılıç darbelerinde İskender'in haleflliğini görünce direnç güçlerini yitirip savaşa devam etmeni imkânsız buldular. ... Yine intikam almak için Şiraz'da zülüm meşelini yakmıştır ve hırslı bir şekilde savaşçı toplamağa gayret etmiştir. Ülkeleri fetih eden padişah bu haberi alır almaz hareket etmeğe hazır oldu. ... Tekrar Afganlar talaşla selin ve Şahıs la güneşin karşısını ala bilemelerini gördüler. ... 1142 (1729 M.) senesi Cemaziyelahir ayının sonlarında Germsir taraflarında bahtsızlığa uğrayıp cehenneme yolcu oldu. ... Bu hizmet karşısında Beluçlar ın ikbal yıldızı parladı ve Haran ehlinin talihi bende sever padişahın inayetinden tüm ay oldu.”

İran'ın batı bölgesinden Osmanlılar İran'a girmiş ve Nehavend kentini merkez etmişler. Nadir, Osmanlıları İran'dan çıkarmak için Nehavend'e doğru hareket etti. Nadir ve Osmanlılar arasında Nehavend bölgesinde savaş baş verdi ve Osmanlılar geri çekilme zorunda kaldılar. Böylece Hamadan ve Nehavend bölgesi Nadir iktidarına geçti. Osmanlılarla savaş devam etti. Nadiri ordusu Nehavend'den sonra Kirmanşah ve Kirmanşah'tan sonra Miyanduab'tan Osmanlıları çıkardı ve bu iki bölge Nadir eline geçti. Avşarların meskeni olan Miyanduab şehri hâkimi Ferrüh Han Mükri'nin nifakı bilinince Nadir gözlerini çıkarmağa emir verdi. Osmanlılar Miyanduab'dan Tebriz'e kaçmıştırlar. Nadir peşlerini bırakmadı ve ordusuyla beraber Tebriz'e yola çıktı. Nadir Osmanlıları yenerek Tebriz'e girdi ve Tebriz

valiliğini Bistun Han Avşar'a verdi. Osmanlıların geri çekilişi esnasında Bağdat valisi Ahmet Paşa İran'a ordu çekmişti fakat Kermaşah civarında Tebriz'in Nadir tarafından teshirini duydu ve tekrar Bağdat'a geri döndü. Nadir ise Horasan'da İbrahim Han'ın yenilgisini duyunca Meşhet'e dönmek zorunda kaldı.

Nadir Afganlardan rahatsız olduğuna rağmen geçinmeğe çalışıyordu. Bu sebepten Allah Yar Han'ı Harat valisi olarak tayin etmişti. Fakat Afganlar Allah Yar Han'dan Horasan'a saldırmasını istediler. Allah Yar Han kabul etmeyince Afganlar tarafından tahtan indirildi ve yerine Ferah valisi Zülfikar Han geçirildi. Zülfikar Han kalabalık bir orduyla Horasan'a ordu çekti. Nadir, Meşhet valisi İbrahim Han'a Afganlarla savaşmamağı tavsiye etmişti ancak Meşhet çevresi Afganlar tarafından alındıktan sonra mecbur savaşa girdi ve bu savaşta İranlılar ve İbrahim Han yenildi. Sefer ayında bu haber Nadir'e ulaçtı. Nadir haberi alınca Horasan'a hareket etti ve Rebiülahir ayı sonlarında Meşhet'e girdi. Bu yılın kış ayında Nadir'in oğlu Rıza Kulu Mirza ile Şah Tahmasp'ın kız kardeşi tantanalı bir düğünle evlendiler. Mirza Mehdi bu savaşları bu cümlelerle anlatmıştır:

“Sonuçta Rumiye'nin, pehlivanların kılıç darbeleri önünde tahammülü bitti ve yenildiler ve Tebriz diyarı izzet ve şen diyarı oldu. Oranın valiliği Avşar sultanlarından Bistun Han'a tefviz edildi. ... Bu olaylar esnasında Bağdat valisi Ahmet Paşa Rumiye ordusuna yardım etmek için Kirmanşahan'a taraf geldi fakat atlıları çok olan ordunun zaferini duyunca rüzgârdan hızlı, perişan hal, korkmuş yürek, aciz ve pişmanlıkla “geri dönmek daha iyidir.” Şarkısını söyledi. ... Büyükler âlimler gibi değiller meselindeki gibi cihangir padişah geçmiş yılda asi Afganların işlerine göz yummuştu ve hepsi ile merhametle muamele edip tevazu göstererek savaş bittiğinden sonra ahde vefalı kaldı ve Harat işlerinin idaresini Allah Yar Han'a

vermiştir. O hileci cemaat eski kinin ateşi yüreklerinde olduğu için hile ettiler. ... Bu büyük zararlı muamelede Hoca Rebi bölgesinde düşmanlar tarafından canların alınması yaygın oldu ve tecrübesizlikle bu savaş ticaretinde ömür sikkesi itibardan düştü ve fenalık sikkesinde hadiseler masraf oldu. Genç, yaşlı, küçük ve büyüklerin hayat depoları imha ateşi ile yakılıp kısaldı. Miskinler, Afgan kini darbesi ile figan edip feryatları çarkı aldı. ... Rebiülahir ayın sonunda mukaddes Meşhet'e güzel simaları ile bahar getirdiler ve ağır-ağır devlet makamına gittiler. Ahali yüreğinden gamları silmek, miskinleri sevindirmek ve işlere düzen vermek için Azerbaycan ve Horasan Avşariyesi yeniden bölgede aşiretlerin düzenini ihya etmek için işleri ellerine aldılar. Hatta bu gibi aşiretler ve topluluklara düzen verdiler ve Arap ile Acem aşiretleri de ihya oldu. ... Saltanat sedefi incisi Rıza Kulu Mirza'ya kutsal şah Tahmasp hazretlerinin kız kardeşi istenildi. Kışın o soğuşunda ki su ve kar taneleri billur gibi sedir ağaçlarından asılmıştı ve gül tenleri "ne güzeldir siması" yeryüzünde karın beyazlığı ile süslenmişti cihan delin odasını ayna bağlamak geleneği ile süslediler."

Üç gün 1143 Hicri (1730 M.) yılının Nevruz'unu geçtiğinde Nadir Harat şehri teshiri için yola çıktı. 15.Ramazan Meşhet kentinden çıktı ve Cam bölgesine girdi. Tun hâkimi Ebu Talip Han Laluy ve kardeşi Ebdül Mutallip Han'ı Cam bölgesinde öldürdü ve 4.Şevval Nogra bölgesini kendi üssü yaptı. Abdalı Afganlar ve Nadir ordusu arasında savaş başladı. Zülfikar Han Kiyen kalesi içinde oturmuş kaleyi korumağa çalışıyordu. Nadir ordusu ilk aşamada Haş kalesini ele geçirdiler. Sonra Kereşk ve Zemindaver bölgeleri zapt edildi. Bu sırada Kandahar valisi iki yüzlülük yaptı bir taraftan bir heyet devlet seçkinlerinden Nadir ile biat için gönderdi diğer taraftan Abdalı Afganlara askeri yardımda bulundu. Afganlar Nadir'e yenilince

Zülfikar Han'ı tahtan indirip Ferah bölgesine gönderdiler ve Nadir'den tekrar Allah Yar Han'ı vali olarak atmasını istediler. Bu istek üzerine Allah Yar Han tekrar Harat'ın valisi olarak tayin edildi ancak vali olduktan sonra muhalefet yolunu seçti. Harat hala Nadir ordusu ablukasındaydı Afganlar ister istemez kale kapılarını açtılar ve Harat İran toprağına ilhak oldu. Ferah Afganları gelişmeleri görünce itaat yolunu seçtiler ve Ferah bölgesi Harat gibi İran'a ilhak olundu. Allah Yar Han kötü durumunu fark edince Nadir'den aman istedi ve Nadir Allah Yar'ın Mutlan bölgesine gidişine izin verdi.

Bu sırada Şah Tahmasp Nadir taklidinde İrvan'a ordu çekip İrvan kalesini teshir etmek istedi. 1143 Hicri (1730 M.) Cemaziyelahir ayında Şah Tahmasp Irak ve Azerbaycan ordularını çağırıp İsfahan'dan İrvan'a doğru yola çıktı. Ali Paşa valisi Osmanlı devleti tarafından İrvan kalesini idare ediyordu. Şah Tahmasp gelişini duyunca askerleriyle beraber kaleden çıkıp Kornî nehri kenarında Şah Tahmasp ordusunun gelişini bekledi. Kornî nehir kenarında savaş gerçekleşti, Osmanlı askerleri yenildikten sonra İrvan kalesine geri çekildiler. Osmanlılar kaleyi korumağı başardılar ve Kızılbaşlar muvaffak olmadan Tebriz'e geri çekilme zorunda kaldılar. Bağdat valisi Ahmet Paşa Şah Tahmasp girişimlerini duyunca Bağdat'tan ordu çıkarıp İran'a doğru yöneldi. Şah Tahmasp ordusunun birçok askeri dağılmıştı, Şah Tahmasp kalan askerlerle Zencan'a geri çekildi. Zencan'ın Ebher şehrine varınca Fars eyaleti beylerbeyi Mehmet Ali Han süvarileriyle birlikte Şah Tahmasp ordusuna katıldı. Şah Tahmasp bu katılıştan özgüven aldı ve Hamadan kentini üs olarak seçerek Osmanlı ile savaşa hazırlandı. Ancak Safeviler tarafından Mehmet Han Beluç Osmanlılarla savaşta yenilirken Şah Tahmasp korkup İsfahan kentine geri döndü. Osmanlılar Nadir'den korkuyordular bu sebepten sulh girişiminde

bulundular. Osmanlıdan bir heyet Şah Tahmasp yanına gitti. Nadir'in teshir ettiği yerler Safevilere verilirken Aras nehrinin batı tarafındaki kaleler Osmanlılara ihtisas edilmesi Şah Tahmasp'a teklif edildi. Şah Tahmasp Osmanlıların teklifini Nadir'e gönderdi. Nadir Osmanlı heyetini kabul etmedi, bu tekliflerini geri çevirdi ve Osmanlı elçisini Meşhet kentinden geri çevirdi. Nadir Harat'ta olduğu sürede Rusya'ya elçi gönderdi ve İran topraklarının tahliye etmelerini istedi. Nadir Harat'tan Meşhet'e döndüğü zaman Rusya'nın cevabı geldi. Rusya Astara ve Gilan şehirlerin boşaltmasını söyledi fakat Kür nehrinin kuzey şehirleri ve Derbent bölgesinin tahliyesini İrvan kalesi ihtiyarında olmasına koşullandırdı. Nadir 7.Muharrem 1145 Hicri (1732 M.) Meşhet'ten çıkıp Nişabur yoluyla Irak'a yüz tuttu. Bu olaylar Dürre-i Nadiri' ye bu cümlelerle yansımıştır:

“Güneş makamındaki padişah, kızgınlık şiddetinden gazap ve kuvvetin iktiza ettiği gibi telaşa kalktı ve hırsıyla Harat'ı teshir etmeğe azım etti. 15 Ramazan, yeşil yerden bayrak açarak hareket etti ve kalabalık bir gurupla aniden Cam 'a girdi. Bahtı devrilmiş Ebu Talib Han Lalevi kardeşi Abülmutellip Hanl'la beraber ki o dönemde Tun hâkimi olmuştur ve memleket haşiyesinde vefasızlık nüshasın okumağa başlamışla, sabır kâsesi dolunca Cami cem menziline helak edip ve yasa kılıcından geçirdiler. ... Allahyar Han çare yolunu kapalı görünce hile ipini uzattı ve zillet eteğini giyerek aman diledi ve güzel yüzlüden beşaret müjdesini duydu ki “bugün seni bedenle kurtaracağız.” Ve “Mutlan” a gitmeğe izin verildi. ... Yüce makamlı padişah hasım ve düşmanları yenerek Azerbaycan ve Irak'ı fetih ettikten sonra, Afganlar fitnessini def etmeğe kalktı ve şevket ile zafer bayraklarını Horasan'a doğru hareket ettirdi. Hazreti şah Tahmasp'ın devlet büyükleri batınına İrvan kalesini tasarruf etmek hevesi düştü. Hazreti Nadiri taklidinde içtihat kemeri bağladı. ...

Padişah ordusu askerleri nehirden geçip selden beter hızla o asker denizi üzerine koştular. Rumiye'nin demir safları şiddetli darbelerle munkalip ve mağlup oldu ve pehlivanların cesaretinden sebat ve ihtişamları kırıldı. ... Bağdat valisi Ahmet Paşa şahın hareketinden haberdar oldu maksut ikbali yaranan fırsatı ganimet hesap ederek askeri birlik ve çekilmiş kılıçlarla dörtnala düşmana koştu. Şah ordusu yaranan karmaşa ve askerlerde perişanlık nedeni ile Zencan ve Sultaniye tarafına teveccüh etti. ... Bu mandan şah ve ordunun yüreği rahatladı ve yardımcıları çoğaldı. Yüce padişah her tarafa dağılan ordu askerleri ve ortadan kayıp olanları çeşitli yöre ve bölgelerden toplayıp hazır ederek Ebher'den Hemedan'a doğru yol tuttular. ... Şah Tahmasp muntazam saflarını, dağınık ve yok olmuş, düzenle tertiplenmişleri, kuyruğu kesilmiş ve darmadağın görünce sıkılmış yürek, gam dolu kalp, bozulmuş hal, perişan hatır, hasretli can, solmuş vücut, gazaplı batın ve dertli sine ile İsfahan'a girdi. ... Osmaniye Devleti büyükleri Nadiriye şevketinden endişe duydular ve doğru fikrin irşadıyla savaştan uzak durup sulh etmeği tercih ettiler. Böylece savaş karma karışığından uzak durup sulh izhar ederek konuşma kapılarını açtılar. Elçilerin gidiş dönüşü ve paşalarla emirleri sohbetleri neticesinde Nadiri tarafından ele geçirilen topraklar ve bölgeler Safevi devletine verildi ve Aras nehrinin batı kalesi yüce Osmanî devletine verildi ve sulh iki devlet arasında gerçekleşti. Şah hazretleri sulh yazıldıktan sonra barış yazısını birkaç ayanla Nadiri sarayına gönderdi ve olaylardan haberdar etti. Harat savaşı esnasında ve savaş bitmeğe üzere olduğu zamanda şah elçileri padişah sarayına dâhil olup el öpme saadetine vardılar. Bu barış anlaşması gerçekte su üzerindeki köprünün ötesinde serap olduğu için Nadiri zâtı bunu kabullenemedi ve kabul etme gayretine katlanamadı. ... Zafer dolu siması Tus mülküne doğru hareket etti ve ayın yarısında o zamanda ki Şeval'ın saadet hilali

hüküm sürürdü ve cihan dünya ile ahretten şeref alırdı geniş vadiye girdi ve taze cenneti tavaf etmekten feyiz aldı. ... Kutsal yere girdiği zaman elçileri arzlarıyla geri döndüler ve Astara ile Gilan velayetlerinin Rusya devleti tarafından barış için terk ve tahliye edildiğini söylediler. Fakat Derbent ve Kor nehri kuzey semti bölgeleri boşaltması karşısında İrvan kalesini hükümdarlığını istediler.”

Şah Tahmasp Osmanlıya yenildikten sonra ahlaki değişmiş ve hatta Nadir ile bile muhalefet ediyordu. Bu sebepten Nadir onu İsfahan kentinde bir köşeye bıraktı ve Tahmasp'ın oğlu Abbas Mirza'yı onun yerine oturttu. Osmanlı devleti Nadir'in geliş haberini alınca karşılık verdi. Nadir ve Osmanlı ordusu Zahab kentinde karşı karşıya geldiler. Nadir Osmanlı askerlerini yendi ve Bağdat etrafına girerek Siran Tepe mehelini askeri üssü yaptı. Siran Tepe'de olduğu sürede Nadir ferman verdi ki bir hurma ağacını kesip parçaladıktan sonra devlere yüklesinler. Ahşap parçaları develere yüklendikten sonra Nehrevan bölgesine yola çıktılar. Nehrevan'a varınca Fereng elçisi tavsiyesiyle ahşap parçaları bir birine bağlandı ve su torbaları ahşaplara asıldı. Böylece bir köprü oluştu ve bu köprü yardımıyla Nadir ve dört bin askeri nehri geçip Bağdat'a taraf yoluna devam etti. Bağdat ordusu sayıca Nadir ordusundan çok olmasına rağmen Nadir ordusuna yenildi ve Bağdat valisi Ahmet Paşa şehir içinde tahassun etti. Nadiri ordusu Bağdat civarı, Smira ve Kazimeyn şehirlerini ele geçirdi. Bağdat muhasarası uzun sürünce şehir içinde kıtlık düştü. Birçok insan açlıktan öldü. Bu durumda Bağdat ahalisi Ahmet Paşa'ya isyan edip deste-deste şehirden çıkıp Nadiri ordusuna katıldılar. Ahmet Paşa durumu böyle görüce Sefer ayı sonunda Bağdat'ı tahliye edeceğine söz verdi.

Eski Sadri Azam Osman Paşa savaşlarda ayağından yaralanıp total kaldığı için Topal Osman adıyla biliniyordu. Bu esnada Topal Osman'ın Musul tarafından geliş

haberi keledikleri sevindirdi ve bu sebepten tayin edilen zamanda kaleyi teslim etmediler. Nehir boyunca yavaş hareket eden Osmanlı askerleri İran ordusuyla karşılaştılar ve savaş gerçekleşti. Osmanlı ordusu yenildi ve askerlerin birçoğu kaçtı. Osman Paşa durmaya emir verdi ve Osmanlı ordusu nehir kenarında çadırlar açtı. Bir gün boyunca tekrar Nadiri ordusuyla savaştılar ve İran ordusundan birçok asker öldürülünce Nadir Behriz bölgesine geri çekilmelerine emir etti. İran ordusunun bu yenilgisinden sonra Nadir Mendelic şehrinde istişare toplantısı kurdu. Dağılmış askerler ve komutanlar tekrar çağırıldı ve bu toplantıda Nadir onları ümitli sözlerle sıcak karşıladı. Bu istişare toplantısı neticesinde İran ordusu Hemedan şehrine geri çekildi ve Hemedani merkezi askeri üs yaptı. İran ordusu Hemedan'da olduğu sürede top, tüfek ve asker toplandı. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra 22 Rebiülahir cumartesi günü Kerkük'e doğru hareket ettiler. İran ordusu Kerkük kalesine varınca Osmanlı ordusuyla cenk başladı. Osmanlı ordusundan birçok asker öldükten sonra Osmanlı'nın asker başı kale içine sığındı ve kale kapıları kapatıldı. Nadir kaleye giremeyince çevrede sakin olan kaç bin Bayat aşireti ailesinin katline ferman verdi. Sonra Surdaş bölgesine saldırıp Cuvalan kalesini ele geçirdi. Bu esnandan Kürtler Nadir'e tabi oldular. Nadir'in geri çekilmesiyle beraber Osmanlı asker başı bin Osmanlı askerinin Memeş Paşa komutanlığında kaleden çıkartıp Ak Derbent bölgesine göndermişti. Nadir bu haberi alınca Ak Derbent'e doğru hareket etti. Asker Başsı kesin Memeş Paşa galip gelecek diye Memeş Paşa arkasından Kerkük'ten çıktı. Memeş Paşa ve Nadir ordusu savaşa girdiler ve Osmanlı askerleri yenilerek açmağı tercih ettiler. Memeş Paşa peşinden gelen Asker Başsı bu haberi duyunca tekrar Kerkük'e dönmek istedi ancak yolda Giraylı aşiretine mensup Allah Yar isminde şahıs tarafından atından indirilip başsı kesildi. Nadir ordusu 20 bin Osmanlı askerini

öldürdü ve Kerkük'e hareket etti. Kerkük Nadir askerleri tarafından talan edildi. Nadir ordusu Kerkük'ten sonra Bağdat'a azimet etmek istedi. Ahmet Paşa durumu vahim görünce Nadir'e özür mektubu gönderdi fakat İran'ın başka bir bölgesinde Mehmet Han Beluç'un isyanı bu işi yarım bıraktı ve Nadir geri dönmek zorunda kaldı.

Eşref istilası döneminde Mehmet Han Beluç yükselmiş ve Osmanlıya elçi olarak gönderilmişti. Nadir İsfahan'ı ele geçirdiğinden sonra Nadir ile biat etti. Nadir'in Bağdat'a hareket ettiği zamanda Kohkiluye valisi idi. Nadir, Mehmet Beluç'a askerleriyle beraber orduya katılmalarını istemişti. Mehmet Han Beluç, Nadiri ordusuna katılma yolculuğunda Nadir'in Osmanlı askerlerine yenilmesini duydu ve Behbahan bölgesinde muhalefet bayrağı kaldırdı. Nadir intikam için Bağdat'tan geri döndü ve Behbahan'a saldırdı. Mehmet Han yenilince Hormoz kentine kaçtı. Nadir, Şiraz'a gidip Celayır valisi Tahmasp Han komutanlığında Mehmet Han'a karşı ordu gönderdi. Tahmasp Han askerleri Hormoz adasına saldırıp ve adayı ele geçirdiler. Mehmet Han Arapları kandırıp kendiyile yol bir etti ve Keyis adasına kaçtı. Keyis adası hâkimi Şeyh Olak Hule, suçları bağışlansın diye Mehmet Han'ı yakalayıp Tahmasp Han'a gönderdi. Nadir'in emriyle Mehmet Han'ın gözleri çıkarıldı ve kaç gün sonra öldü. Şeyh Olak Hule ise büyük bahşişler aldı.

Osmanlı Paşaları, Mehmet Han isyanından haberdar oldukları için yapılan mukavelelere uymadılar. Bu sebepten Nadir tekrar Osmanlılarla savaşa girdi. İlk aşamada Erdebil ve Muğanat'ı geri aldı. Sonra Şirvan'a hareket etti. Şamahı kalesi direnmeden teslim oldu. Gazi Komuk ele geçirildikten sonra talan edildi. Nadir, Elburz yolundan Gebel'ye geçti ve oradan Gence fethine azimet etti ve Kilse Kendi bölgesinde çadır vurdu. Kalenin teshir esnasında haber geldi Abdullah Paşa

Köprülüzade kalabalık orduyla Van'dan çıkmış ve Kars'ı saldırı için kendine merkezi üs yapmıştır. Nadir bir gurubu Gence kalesi fethiyle görevlendirdi ve kendi 13.Zilhicce 1147 (1734 M.) Kars'a doğru yola çıktı. Nadir ordusu Erzen Rum hududuna kadar ilerlediler. Asker Başı Kars kalesinden çıkmayınca Nadir İrvan'a doğru yüz tuttu. Asker başı Nadir'in peşini bırakmadı ve arkasınca yola çıktı. Nadir Üç Kilse bölgesinde olduğu zaman casuslar Asker Başı'nın geliş haberini getirdiler. Nadir oradan hareket etti ve İrvan'ın dört fersahlığında Murat Tepe mevkiye çadır vurdu. Sabah yakın Asker Başı Nadir'den önce İrvan kalesini varmak istedi fakat Nadir aniden Asker Başı ordusuna saldırdı ve üç saat süren savaşta Osmanlı askerleri yenilerek Abdullah Paşa öldürüldü. Gence ve Tiflis paşaları özürde bulunup kale kapılarını açtılar. İrvan Paşası kaleyi teslim etti ve Arpa Çayı sınırına kadar İran'a verildi. Bu savaştan sonra 9.Ramazan Nadir Muğan sahrasını kendine mesken kıldı. Mirza Mehdi Han bu gelişmeleri böyle ele almıştır:

“Yüce padişah Rumiye'ye yenildikten sonra açık ve pinhanda büyük ve küçüklerle kötü davranıp ve ahenk dışında muhalefetler bestelemeye başlamıştır. Bu sebepten İsfahan'da onu bir köşeye sığıştırıp Hüseyini nesep ve onun oğlu şehzade Abbas Mirza'nı ki hala beşikte süt emer bir bebek idi saltanat tahtına oturttular. ... Felek şevketine Osmaniye devletinden, geçmiş Sadri Azam Osman Paşa ki Fereng savaşında ayağından aldığı kurşun yarası sebebi ile topal yani ayağı aksayana meşhur olmuştur, Bağdat'a doğru ordu gelmeğe komutan olarak görevlendirilmiştir. Bu olaylar esnasında Paşa'nın geliş haberi duyulunca kale sakinleri bu değerli müjdeden sakinleşip ve ahde vefa etmek için isyan başını kaldırdılar. ... Savaş meydanında devrin kahramanı elinden cankurtaranlar savaş meydanında üzülmüş bir şekilde her yolu ile olsun kaçtılar. Baş asker ordunun iki tarafında bakıp, ikbal yıldızını sönmek

üzere görünce ve askerlerin alınlarındaki teri müşahide edince savaşmak için kalan askerlerle ki dar günde vefalı kalmışlardır aynı yerde ki nehre bağlı idi durup, üs kurdu ve Yenkçeri ile tüfekçileri çevreye bekçi olarak koydu. ... Müthiş ordunun yenilerek dağılışı ve perişanlıkla dağılmasından sonra bütün uzak yollardan yeniden toplandılar. Eskide düşman üzerine yürüyen ordu, yenilip dağıldı ve perişan halde dere ve tepeleri geçerek yüce makama mülhak oldular. ... Bu haller esnasında, celal Beyt-ül Haram Akifleri ve celal Merve'nin sefa biriktirenlerine duyuruldu ki Kerkük'ten Kevkep Encüm'ün geri gönderilmesi asker başının cesaretine sebep olacak ve bu bölgede gerçekleşen fitrat yerine mutluluk atı koşmağa başlayacaktır. ... Şafağın saçtığı zaman ve semanın aydın olması zaman ünlü savaşçılar mükemmel ihtişamla Ak Derbend vadisine yetişip ve yedi renkli ipekten elbise giyen Merkür gibi cezayerçiler ve deri hilatli suaygırı kininde Gürgenler coşkuyu piyade edip iki taraftan dağın etek ve tepesine gönderildiler. Büyük demir parçasına benzeyen demir giyimli süvariler büyük dağın çevresini aldılar ve hızla dağ üstüne çıkarak Derbend'ı bende çektiler. ... Mehmet Han Beluç kavimi içinde bedevi hal, kötü işler ve çirkin imajıyla tanınıyordu. Eşref'in istilasını esnasında yardımlarla devlet merdiveninde yükselmeği başardı ve onun tarafından Bedrbar'a şevketli Osmanlı devletine elçi olarak gönderildi. Nadiriye devletinin itilasını ve İsfahan teshirinden sonra yol bulamadığı için iltica ve bu dergâha yönelme meyli buldu. ... Rum askerlerinin toplanış haberi yüceye ulaştığında Kohkiluye dağları ihtişamında askerlerle orduya katılmağı emir edildi. ... Rum Paşaları Mehmet Han Beluç isyanının haber yayılınca ve mübareğin merkebinin geri dönme haberini duyunca itaati imtina bulutunda pinhan edip fermanı ret ederek temerrüt ettiler. ... Rum kalbi rum kalbi gibi karınca ordusu hamlesinden Süleymani iddetinden kararsız oldu şevket temelleri yere

düşerek şan direkleri eğildi. Abdullah Paşa, fermanındaki adamlar ve eşyaları ile beraber kılıç kıvılcımların odunu oldular ve uzman gurubun hamlesine maktul düşerek hayat ipleri kırıldı.”

Safevi saltanatı zayıfladığı için hanedanın değişilmesi farz olmuştu fakat Nadir sultanlığa baş eğmiyordu. Bunun sebepten devletin bekasını istişare etmek için ordu komutanları, aşiret reisleri ve büyükleri toplayıp İran saltanatı şura oluşturdu. Toplantıya katılan her kes Nadir’in padişah olmasını istedi. Halk kaç gün bekledi ve neticede 24.Şevval 1148 Hicri (1736 M.) sabah saat 8:20 Perşembe günü Nadir padişahlık tacı başına koydu. Nevruz geçince Nadir Kandahar teshiri düşüncesine düşüt ve kalabalık orduyla Kandahar’a doğru yola çıktı. Kandahar yolunda olduğu zaman Bahtiyarı dağlarından Ali Murat’ın isyan haber geldi. Nadir, Ali Murat fitnessini aradan götürmek için Buru Rut tarafından Zert Kuh’ doğru hareket etti. Nadiri ordusu Ali Murat askerlerini yendikten sonra Ali Murat’ı diri esir ettiler. Nadir’in emriyle el ve ayakları kesildi ve o halde öldü. Nadir, oradan İsfahan’a geçti. İsfahan’da kırk gün kaldıktan sonra Kirman yoluyla Kandahar’a çıktı ve Kandahar yakınlarında Surh Şir bölgesini merkezi üs kıldı. Nadir, bir ay boyunca orada olduğu sürede yeni bir şehir inşa ettirdi. Kandahar kalesinin yarım fersahlığında burçlar kuruldu ve burçlara tüfekçiler konuldu. Kandahar kalesi bir yıl ablukada olmuştur. Bir yılın sonunda toplar Kandahar kalesinin Dede Burç üstüne götürülüp top mermileri yağdırıldı. Nadir bir gurup askeri ile beraber 22.Zilkade Perşembe gecesi Dede Burç’a Allah-ü Ekber diyerek saldırdılar. Bu hamlede Nadir’in birçok askeri öldü ve zafer elde edilmedi. İkinci kez 2.Zilhicce 1150 Hicri (1738 M.) üç gün Nevruz’u geçtiğinde burca saldırdılar. Bahtiyarı aşireti adamları her taraftan burç duvarlarına merdivenler yaslatıp yukarı çıktılar. Böylece burç fetih edildi ve kale

kapıları açıldı. Hüseyin Han ilk başta Kitul'a sığındı fakat birçok askeri yenilince Nadir'e teslim oldu. Nadir Hüseyin Han aşiretini İran'ın Nişabur bölgesine göç ettirdi. Hüseyin Han Mazenderan'ı vatan kıldı ve Nadir tarafında Kandahar yakınında inşa edilen şehrin ismi Nadir Abat konuldu. Eski Kandahar kalesi viran edildi ve bu zafer Nadir'in ününe ün kattı. Nadir, Kandahar fethine çıktığı zaman Rıza Kulu Mirza'yı Belh fethine görevlendirdi ve Tahmasp Han'ı orduya düzen vermek için Rıza Kulu Mirza ile beraber gönderdi. Rıza Kulu Mirza, Tahmasp Han'dan nefret ettiğine rağmen babasının emrine uydu. Belh valisi Rıza Kulu ordusunun gelişini duyunca şehirden çıktı ve kentin altı fersahlığında düşman ordusunu bekledi. İki ordu arasında savaş gerçekleşince Belh ordusu yenildi ve Belh valisi Rıza Kulu Mirza'ya baş eğdi. Rıza Kulu Mirza ise onu af etti. Bu müjdeli haber Nadir'e verilince Nadir sevindi ve Rıza Kulu Mirza padişah lütfüne meşumun kılındı. Belh fethinden sonra o memalığın ta Kunduz, Buğlan ve Bedeşan intihasına kadar ele geçirildi. Belh işi bittiğinden sonra Rıza Kulu Mirza Buhara fethine çıktı. Buhara valisi Ebülfeyiz Han Rız Kulu ordusunun geliş haberini alınca Harezmi valisi İlbars Han'dan yardım istedi. İlbars Han Özbek askerlerden oluşan kalabalık bir ordu yardımı gönderdi. Harezmi valisi İlbars Han, Rıza Kulu Mirza'nın Amuye nehrini geçme haberini alınca kaçmağı tercih etti. Ebülfeyiz Han Korşi kalesine sığındı. Rıza Kulu Mirza Korşi kalesi yakınlarında Şoluk Kalesini ele geçirdikten sonra Korşi'ye hareket etmek istiyordu ki Nadir'den geri dönüş fermanı geldi ve Rıza Kulu Mirza Türkistan işini yarım bıraktı. Bu anlattıklarımız Dürre-i Nadiri'de böyle ele alınmıştır:

“Safevi devletinin eskimiş nüshası kaç kere kalem telaşına rağmen mahvolmuş hıram kemeri kitabesinde yararsız ayetten başak varak okunmuyordu. ... Büyük şura

meclisinde, oyların ateşini ölçmek ve büyüklerin yorumlarını bilmek için büyük ve küçüklerin nutukları dinlenildi ve hepsi kalp ve oy birliği ile arza yetiştirdiler ki: sema yıldızlarından ta yer altına dek itaat etmeğin her kese vaciptir ve nimetin her kese minnettir. ... Perşembe günü 1148 Hicri (1736 M.) 24 Şevval Tuşkan yılına mutabık cennet ziyafeti “bugün bütün insanların toplandığı gündür.” Esasına süslendi. Esat talihinden 8 saat 24 dakika geçince kader kadrinin şevketli başı mübareklik tacı koydu Eklil gibi güneş gibi taca tezyin oldu. Boyun servi ve taht ile döşek hazretin temellüküne geçti. ... Akbaba kuşu kağanın Nesrin kokan ağzını hasım üstüne açılmasını görünce yükseslere kanat açtı. Yol ortalarında haber geldi ki Bahtiyari dağlarında Ali Murat itaat boynunu isyan tasma ve başkaldırmağa mukallit etmiş. Avcı kuşların kırık kanat tavuk için gönderilmesi layık olmamasına rağmen cihan alan güneş gibi sultan istila kılıcını çektiği için yüceler tepesinde baş bırakmayıp ve Beşip ile Şab ve dere tepelere imtiyaz vermez.

Bozvorud yakınlığına dâhil olunca kası kalplilerin sert yüreği gibi yüksek tepelerde ikamet eden o aşireti tembih etmek için azimet sarı atını Zerdkuh’a çevirdi. Eşküyalar bu ani gelişten haberdar olup bahtın yüz çevirdiğini fark ederek can, mal ve hanelerini tehlikeye maruz görüp fakat kaçış ve sığınma yeri bulamadılar. ... Ali Murat halinin teknesi birliklerin saldırı dalgasından dolayı hayretin dört taraftan dalgasına giriftar oldu yelkeni yırtılıp küreği kırılarak uğursuzluk kayasına çarptı. Bu sebepten diri yakalandı. Yücenin fermanı ile iki el ve iki ayağı kesildi. ... Dokuz Zilhicce 1149 Hicri (1737 M.) Kandahar’ın doğu tarafı Sorh-Şir adına tanınan yer çark gibi çadırlar mızrabı ve cesurların süngü ve kılıç kesretinden aslanlar meşesi gibi gözüksü. ... Kandahar etrafında her yer yarım Ferseh fasilesinde muhkem ve ağır kaleler dikilip sağlam burçlar ihdas edildi. ... Ejderha kametlinin simasının

Kandahar Afganları tembih, helak ve daraltmasına uğraştığı esnada Şehzade Rıza Kulu Mirza Belh teshirine ve illiye devletin güvendiği Celayer vekili Tahmasp Han mübareğin hükmü ile şehzade ordusunda serdarlık ve ordu cephanesine düzen vericiliğe memur oldu. Şehzade batını Tahmasp Han'dan memnun değildi lakin ihlal edenleri def etmekte şerif babasının emrinden itaat etmekten başka çaresi yok idi. ... Belh işi Allah'ın isteği ile bittiğinden sonra şehzade Buhara teshirine zafer urganını hareket ettirdi. Oranın valisi Ebülfeyiz Han şehzade iradesinden ıstıraba kapıldı ve alevli yürekle Harezmi valisi İlbars Han'dan yardım istedi. ... Han şehzade ordusunun hareket ettiği haberini alınca savaş meydanında yıpranmadan ve cenk etmeden kendini kayıp etti ve pis yürek ordusuyla kurtulmak için dağ başında menzil kılmağı tercih etti ve hamle bayrağını devirdi. Göç davulunu piyade ve süvarileri ile tacil etmemek için acele ile çaldı ve korku ile geri döndü. ... Ebülfeyiz Han Gerşi kalesinde tahassun etti ve şehzade Geşi kalesi civarında olan Şeladek kalesini teshir etti. Ahalini helak ve yok edip Gerşi kalesine azimet isteğinde olduğu zaman mübareğin hükmü vusul oldu ki savaş geleneğini nazarda alarak Turan tarafına azimeti dayandırın ve hareket ile cenk urganını Buhara bölgesinden geri çevirsin. Şehzade takrir edildiği gibi o nahiyeni acele ile yarasanın pinhan gittiği gibi hızla çalıp ve yağma lokması yaptıktan sonra ganimetler, nimetler ve çaldıkları ile beraber suretle koştu.”

Gazneyin ve Kabul eskiden Horasan'ın bir parçası sayıldığı için Nadir Şah Kandahar'da olduğu zaman Hindistan padişahı Mehmet Şah'a bir mektup yazdı ve dostluk ilkelerini vurguladı. Ancak Mehmet Şah, Nadir'in elçisini bir yıl bekletti ve sonunda mektuba cevap vermedi. Bunun üzerine Nadir Şah, Mehmet Şah'a savaş ilan etti. 1151 Hicri (1738 M.) Sefer ayının ilk günlerinde Nadir, Hindistan teshiri

için yola çıktı ve ilk aşamada Gazneyin'i ele geçirdi. Kabul ahalisi teslim olmayınca Nadir ordusu Kabul'e saldırdı ve Kabul fetih edildi. Nadir, Kabul'den sonra Celal Abat tevabilerinden Bahar bölgesine gitti. Bahar'da olduğu zaman Rıza Kulu Mirza ki Belh'ten geliyordu Nadir ordusuna katıldı. Nadir, Rıza Kulu Mirza'yı halefi olarak seçip İran'a gönderdi ve diğer oğlu Nesir Allah Mirza'yı kendiyile beraber Hindistan seferine çıkarttı. Nadir ordusu Bahar'dan yola çıkıp Pişaver'e hareket etti. Kabul hâkimi Nasir Han Pişaver yakınlarında Nadir'i bekliyordu. Nadir ordusuyla savaş gerçekleşince Nasir Han yenildi ve Pişaver kenti Nadir'in merkezi üssü haline geldi. Bu esnadan Dağıstan bölgesi Lekziyelilerin isyan haberi ve İbrahim Han'ın ölüm haberi geldi. Nadir, İbrahim Han'ın ölümüne üzüldü fakat Hindistan seferinden vazgeçmeyip yoluna devam etti ve Dağıstan işini Hindistan'dan döndüğü zamana bıraktı. Nadir, Pişaver'den çıktıktan sonra Pençap nehrini geçip Lahor çevresine ulaştı. Lahor hâkimi Zekeriya Han direnmeden teslim oldu ve Nadir'e itaat etti. Nadir'in Lahor'da olduğu zaman Keşmir nazımı Fahri-ül Devle Lahor'da ikamet ediyordu. Fahri-ül Devle Nadir'in hükmüyle tekrar keşmire gitti. Mehmet Şah ve Nadir orduları Kernal yakınlarında karşı karşıya geldiler. Savaş başladı ve kanlı bir savaş neticesinde otuz bin Hint askeri öldü. Mehmet Şah, Kernal'a kaçtı ve bin adet fil ve değerli ganimetler Nadir ordusunun eline geçti. Nadir Şah, askerlerine Mehmet Şah'ı takip etmelerine emir verdi. Mehmet Şah durumu kötü görünce Nizam-ül Mülkü Nadir'in yanına gönderdi ta ki itaat edeceğini söylesin. Nadir kabul edince Mehmet Şah ve Gürkani devlet büyükleri Nadir'in yanına gittiler. Nadir hoş yüzle Mehmet Şah'ı karşıladı ve kendi yanında tahtın üstüne oturttu. Nadir 9.Zilhicce 1151 Hicri (1738 M.) Şah Cihan Abat'a girdi ve Mehmet Şah bütün hazinelerin anahtarını Nadir'e verdi. Mehmet Şah, Nadir'e eşi ve benzeri görünmeyen mücevherler ita etti

ki en ünlüsü Tavus Tahtı olmuştur. 11.Zilhicce 1151 Hicri (1738 M.) Hint ve İran askerleri arasında yemek üstünde kavga çıktı. Hint askerleri Nadir'in askerlerini öldürünce Nadir katliam fermanı verdi. Bu katliamda Nadir'in askerleri Şah Cihan Abat evlerini yakıp birçok insanı öldürdüler ve kadınlara tacizde bulundular. Mehmet Şah ve devlet büyükleri özür dileyince Nadir umumi af fermanı verdi ve Mehmet Şah'ın kızını oğlu Nesir Allah Mirza'ya istedi. Mehmet Şah kabul etti ve düğün Cemun nehri kenarında gerçekleşti. Nadir Şah'ın Hindistan fethi Mirza Mehdi Astarabadi tarafından böyle anlatılmıştır:

“Eski zamanlardan beri Gazneyn ve Kabul velayetleri Horasan'ın önemli memleketlerinden hesap edildiği için Kandahar'a giriş zamanının ilklerinde kalem tutan kutsal eller mektup tahrir edip ve fesih elçi ile beraber Hindistan padişahı hazreti Mehmet Şah'a göndermişler. Mektup sonunda kinaye ve sarahatle hiç eksilmeden, cerahate meyilli sına, kuyuda su var mı yok mu? Diye içine taş atma imtihanı, kuyu derinliğini ölçmek için içine atılan taş tecrübesi ve cerahate meyilli olmak meylini ima ile yazmışlar. ... Padişah Mehmet Şah hali sayfasından varağa cimrilik ve cevap vermemek mazmununu anladı ve mektup içinde yazılanlara geri dönüşü Nuh kargasından daha yavaş gördü. Bu mana hatırının inkıbazı asabiyet ve gazap silsilesinin tahrik olunmasına sebep oldu ve mübarek zatı kılıçları soyundurarak muhasamata yöneldi. ... Gazneyn teshiri kolay oldu ve oranın ahali memnuniyetle itaatkârlık kolyesini boyunlarına astılar ve şehir zapt ihtiyarına geçti. ... Son kararlarında Kabul mülkü ihtiyarını bu devletin kısa parmağına bıraktılar. O şehrin haşiyeleri ve yakınları kılıç ve süngü anahtarlarıyla açıldı. Oradan Celal Abad tabilerinden Bahar şehri mübareğin gelişi ve orada iskân sebebi ile bahar güzelliği aldı ve gece ile gündüzler semere dolu oldu. Mübareğin fermanı ile Şehzade

Rıza Kulu Mirza da Belh'ten o menzile gelip o menzil saadet dolu mübareklerin şeref teşrifi ile saadetli ve kutlu oldu. Şaban ayında noksandan uzak bir saatte kemalin ta kendi ayıptan uzak bir zamanda İran hilafetine behre aldı ve Şehzade Nesrullah Mirza ile birlikte inci nakışlı fermana baş uca oldular. Yüce mertebeli kağan o iki şehzade çiğınlerine şehzadelere layık olan bir şekilde kendi mübarek eli ile rütbe takıp Rıza Kulu Mirza'nı İran'a yolcu etti ve Nesrullah Mirza'nı kendi ordusuna alıp Perşaver 'e doğru azimet etti. ... Kaç gün sonra aniden, hiç beklenilmediği bir halde Dağıstan Lekziyye'lerin isyan haberi ki bela ve derde giriftar olsunlar ve İbrahim Han'ın ki Allah onun toprağın temiz kılıp günahlarını bağışlasın ölüm haberi duyuldu. ... Kelahur gücünde guruplarla Lahur mülkünü teshir niyeti ile Pencab nehirlerinden ki her biri canlar alan derin deniz gibi duruyorlardı ve su derinlikleri develerin bineğinden bile yükseklerle ulaşırdı hızlı koşan hayvanların el ve ayak yelkenliği ile sahil kumlarından ayrılan gemiler gibi sulardan geçtiler. Lahur arsası mübareğın simasındaki kuttan ki yeryüzü hâkimliğine kut bağışlardı ve asırlar ile devranları aydınlatmıştır hurilerin menzili gibi oldu. ... o mülkün hakimi Zekeriya Han, misafirperverliğini eksik etmedi, ikamet yeri vererek itaate baş eydi. Cansiperane hiç teamül etmeden gökler gibi dergâhına koştu. Cihanları aydınlatan mübarek padişahın şefkat güneşi haline ışık saldı ve mübarek huzurun dergâhına buse vurduğu için merama nail olarak yeniden Lahur eyaleti valiliği ona muhavvil oldu ve padişahın birçok merhametinden nasibini aldı. ... Nizamülmülk ise Deken mülkünde savaş meydanında düşmanı kartal hızında avlayan ve zırhları gece karanlığında aydın yıldızlardan daha parlak gözüken bir ordu topladı ve Kernal adı ile bilinen bir yerde menzil edip ve oturak bayraklarını kaldırdı. Üç yüz bin silahlı süvari ile savaş için hazırlığını yapmış ve cenk için gereken aletleri,

silahları ve hazırlıkları gerçekleştirdi ve üç bin ateşin büyük top ve iki bin sarhoş fili savaş için hazırlattı. ... Otuz bin kişilik Hint ordusu biranda kılıçtan geçirildi ve toprağa serildiler. Simsam-ül Devle, kardeşi, oğlu ve bahtı devrilmiş adamlarıyla beraber helak oldular. Burhan-ül Mülk bir gurup seçkin emirlerle beraber esir düştü. ... Mehmet Şah Zebun çevresi savaşında yenildi ve Kernal'a sığınmak için kaçıp hisar arasında kendini mahpus etti. ... Nadiriyye Aliye Devleti yüksek ağacı ve ferah bağı zafer ırmağından sulandı. ... 1151 Hicri (1738 M.) Zilhicce ayında ay yüzlü Hediv güneş bayrağını Şah Cihan Abat tarafına yükseltti ve aynı ay 9.gününde Darülhilafe'ye girip başkent ordunun yerleştiği mekân oldu. ... Kendi elleriyle hazineler anahtarlarını teslim etti. Ayakları semalara baş koyan mücevherli tahtlar öyle ki yeryüzü süs ve değerinden felek kürsüsün devirdin diyerek figan eder; hediye etti.

Özellikle tavus tahtının işlenmiş incilerine çark kıskanmış ve değerinin sekizden biri Karun ve Dekyanus hazinesinden pahalı olmuştur. ... Cumartesi gecesi 1151 Hicri (1738 M.) 10.Zilhicce güneş altın külahlı padişah has saraya gidip yüce yıldızını tahvil etti. ... İran ve Hint ordusu askerlerinden bir iki kişi "her ordunun şer adamı olur" oturacak yer ve yemek üstünde tartışıp kavga çıktı. Bu anlaşmazlık nifak derecesine yükseldi ve iş hançer ve bıçağa çekildi. ... Evlerin bütün eşya ve esbabı, yatak, sürahiler, yastıklar ve halılardan ta örtük, buğday, süt, baharat, yiyecek, altın ve gümüş parçaları ve ete kadar süpürüldü, yağmalanarak çalındı. ... İran askerleri Hindiye ile gece ve gündüz gibi o gün geceye kadar savaştılar ta ki hicapsız oldu yağma perdesi. İnsanlar esir alındı, haysiyetler zedelendi, hürmetler bozuldu, eller kesildi, deriler yandı, dişler döküldü, oklar yaraladı, saçlar yolundu,

mallar çalındı, yakılıp dağıtıldı. ... Gaddarlık sınırı itidal hattını geçtiği ve murat oku perişan hedefe oturduğu için fazla kahr ve şiddeti reva görmediler.”

Dağıstan Lekziyeliler tarafından İbrahim Han'ın öldürülmesi sebebiyle Nadir fazla Hindistan'da kalmak istemedi ve İran'a dönüş kararı aldı. Nadir, kendi elleriyle tekrar Hindistan padişahlığı tacını Mehmet Şah'ın başına koydu ve Hint ile İran hanlarına büyük bahşişlerde bulundu. Nadir, 7 Sefer 1152 Hicri (1739 M.) Cumartesi günü Hindistan'dan İran'a doğru yola çıktı. Nadir'in Hindistan dönüşünde Yusufzay Afganlarıyla savaştı ve Hazare Afganları yenildikten sonra Nadir'e tabi oldular. Bu esnada Sent hâkimi Hudayar Han'ın isyan haberi geldi. Nadir, Kabul'e girdikten sonra haberin doğruluğu ispat oldu. Bunun için Nadir onun takibine karar verdi. İlk önce Hudayar Han'a mektup yazıp tekrar tabi olmasını istedi. Hudayar Han kabul etmeyip Sent diyarı evlerini viran ettikten sonra halkı göç ettirip Ömer Kut kalesine sığındı. Nadir, Hudayar Han takibinde Şikarpur etrafında gemilerle denize açıldı ve bir günde otuz fersah yolculuk ettikten sonra kaleye ulaştı. Hudayar Han, Nadir ordusuna yenilince teslim oldu. Nadir, Hudayar Han'ın taksiratını af etti ve tekrar Sent hâkimi olarak tayin etti. Hudayar Han'ın oğlu ise Nadir ordusuna katıldı. Nadir, Kabul'de olduğu sürede Şah Tahmasp'ın Şehzade Rıza Kulu Mirza ile kötü davrandığı için öldürüldüğü ve günahsız çocuğu Abbas Mirza'nın katle yetiştirildiği haberi geldi ve böyle Safevi hanedanı devran sahnesinden silindi.

Nadir, Sent memaliği işini bitirdikten sonra Sistan yoluyla İran'a 1153 Hicri (1740 M.) senesinde döndü. Aynı yıl 6 Sefer ayı Kandahar'a gitti. Nadir, Kandahar'a vardıktan sonra geçmişte defalarca Horasan'a saldıran Harezmi ve Buhara Özbeklerini tedip etmek istedi. Nadir, Herat ve Badğis yolundan Türkistan seferine çıktı. Belh valisine önceden gemiler hazırlaması emir edilmişti. Bunun üzerine Belh

valisi Harezmi yolculuğu için 1100 gıda taşıyan gemisi ve kaç özel gemi üretti ve Ceyhun nehrinde suya açtı. Nadir, 27 Cemaziyülevvel Kerki'ye ulaştı. Özbekler, Nadir karşısında kendilerini zayıf görünce Hisar, Gorşi ve Kesbi hâkimleriyle birlikte Nadir'e itaat ettiler. Orada Buhara valisi Ebülfeyiz Han tarafından Hekim Bey Atalık Nadir yanına gönderildi. Nadir onu kabul edip Özbekleri af ettiğini söyledi. Ebülfeyiz Han Buhara Uygurları reisleri ile birlikte Nadir'i şehrin bir menzilliğinde karşıladılar. Nadir onlara büyük bahşişlerde bulundu ve bu şehirler Turan'dan ayrılıp İran'a ilhak edildi. Nadir, Amuye Maveratülnehir saltanatını tekrar Ebülfeyiz Han'a bağışladı. Turan'ın bazı ahalisi itaat etmek istemiyordular bunun için Nadir onların yüreklerini ele getirmek istedi ve Semerkant dâhil Türkistan'ın birçok bölgesine elçiler gönderdi. Böyle 20 bin Semerkant ve Buhara gençlerinden Nadir ordusuna katıldı.

Harezmi valisi İlbars Han önceler Horasan'a saldırmış fakat uğur kazana bilmemişti. Nadir, Hindistan'da olduğu sürede Bavert kentine saldırdı. İlbars Han'a yeni Herat'tan dönen Rıza Kulu Mirza karşılık verdi. Bunun için Nadir, zamanı geldiğinde Harezmi fethine kasıt etti. Nadir, Harezmi'e çıkmadan önce İlbars Han'a mektup gönderip itaat etmesini istedi. İlbars Han bu mektuba teveccüh etmeğince Nadir, Buhara'dan Harezmi'e doğru çıktı. İlbars Han savaşta yenilince Hangah kalesine sığındı. Nadir askerleri kaleyi ablukaya alınca kale halkı İlbars Hanı tutuklayıp Nadir'e gönderdiler ve Nadir onun katline ferman verdi. Bu arada Kazak valisi Ebülhayır Han İlbars Han'a yardım amacıyla Hive'ye girdi. Nadir, Hive tarafına yüz tuttuğunu duyunca perişan halde kaçmağı tercih etti. Nadir, Hive'ye gelmeden önce Hive halkı kale çevresinde hendekler kazıp içini su ile doldurmuştu. Nadir, askerleri nehirler açarak suyu boşalttı ve kale top

mermilerine hedef oldu. Hive halkı direne bilmeyeceklerini fark edince teslim olup Nadir hepsini af etti ve böylece Harezmi memalığının bütünü Nadir iktidarına dâhil oldu. Beş Kale reislerinin itaat törenleri gerçekleştiğinden sonra Nadir, Tahir Han Çenkiz'i Harezmi valisi olarak tayin etti ve 7 Ramazan Merv yoluyla Kelat'a doğru hareket etti. Nadir buradan Kelat kalesine geçti ve 26 Zilhicceye kadar Kelat kalesinde kaldı. Türkistan'ın Nadir tarafından ele geçirilmesi bu cümlelerle kayıt edilmiştir:

“İbrahim Han olayından dolayı Cihangir Hediv o dönemde o ülke ve o diyarda fazlasıyla beklemek istemeyip ve onun için her gün bir yıl ve her yıl yılan zehrinden daha beter geçiyordu. Hindistan isinde devam etmek istemedi. ... Ve o ülke padişahlığını o hazretin temiz babalarına taalluk desturunda yeniden hazretine tefviz edildi. Düşmanlık ilkeleri ikaz oldu. Hint velayeti kusursuz ve hasımsız şekilde bölündü. Etek nehri kuzey ve batısı Surt limanından ta Keşmir ve Tibet'e kadar Nadiri devletine Hindistan Şahı tarafından verildi. Memleketin kalan kısmı ise mirasa uygun biçimde Hindistan padişahına tahsis edildi. ... 1152 Hicri (1739 M.) yılı, cumartesi, Sefer ayının yedisinde tüm şevket, kut, zafer, olgunluk ve başarıyla mutlu ordu zafer eserleri ile beraber İran tarafına yola çıktı. ... Sonra Herat ve Badğis yolundan donanımlı orduyla münafık hasım tembih etmek için Türkistan'a azimet ettiler. ... 27. Cemaziyülevvel kartal heykeli bayrak Buhara geçişi olan Gorki menziline ulaştı. Özbekiyye kendilerini aslan cehdi ve aslan avında avcı şahin karşısında el ayağı bağlanmış kurt ve kanadı kırılmış Kürk gibi buldu. Hisar, Gerşi, Kesbi ve Buhara'nın birçok büyüğü Hediv hizmetine girdiler. ... Abülfeyiz Han'da biri gurup Buharalı eşraf, danışment ve Uygur soy reislerle ki Buhara işleri onların ellerinde olmuştur kibir buharını burun ocağından çıkartıp şehrin bir menzil

mesafesinde sarayı feleği temel edenin huzuruna yetişip feyzine ihtisas buldular. Altın dikiş halat, süslü hançer ve inci külahlarla baş uca olup Buhara büyükleri kıymetli elbiselerle mümtaz edilerek Hediv'in Nil gibi lütfü denizinden inci ve sedefler alıp amallerine ulaştılar. Lebab'ın batı memaliği ki o memleketin seçkini idiler Mahruse Velayetlere inzimam ederek Turan'dan ayırdı. Amuye Maveräünnehir taç ve saltanat yüzüğünü tekrar Ebülfeyiz Han'a tefviz etti ve namını Şah unvanıyla hitap ederek yükseltti. ... Onları yumuşatmak ve sakinleştirmek ayrıca asilerle kötü düşüncelerinden dolayı şiddetle karşılık vermek için bir deste savaşçı ve cengâver yeni ayın komutanlar ve emirlerle Semerkant ve Türkistan'ın çeşitli bölgelerine gönderdiler. Bütün asiler itaat yolunu tuttular, gençten yaşlıya kadar Süreyya dayalı, cephe tahtı sahipliğine alın sürüp ihsan şarabı onlara şamil oldu. ... Harezm valisi İlbars Han hile, tezvîr ve sitem yayı vasfını gaddar kalbinde yer verip Horasan bölgesine çıktı. Baht yıldızını ölmüş, talih ayını ufuk dibinde kayıp gördü. Ziyanlı ve zararlı Özbekiye destesi geniş susuz çöle kaçıp geri döndü. Türk saldırısı hayal ipini Horasan bölgesine uzattı. ... Savaş ateşini yakmak için coşku bayrağı Buhara'dan Harezm'e doğru açıldı. Peri sima dev heykel Şah atları Çarcu bölgesine vardığı zaman bir gurup muhalif meşrep Özbek ve Türkman İlbars Han'ın okçuları olarak yaylar gerilip sert okları uçuşturmağa başladılar. Böylece ikbal ordusu önde gidenleriyle savaşa girdiler. Lakin azıcık çabayla büklüm tel gibi bükülüp Amuye kenarından perişanlıkla dağılıp kaçtılar. ... Hazrezmliler bilek güçlerini yardımcı göremediklerinde pişmanlık parmağını ısırdılar. ... Sünni Özbekiye Rafizî olup İlbars Han ile bir taraf gittiler. ... İlbars Han adamlarıyla beraber ki Allah onlar zor ve çetin belaya duçar etsin, "Hangah" kalesinde tahassun ettiler. Muzaffer ordu desteleri kahırlı İlhan'ın emriyle Hagah'ı mahsur edip kaleyi ablukaya aldılar. ...

İlbars Han diğere sapmış aşiret reisleriyle divaneliği kenara koymayıp tövbe izhar etmeyip fitne çıkarmaktan vazgeçmiyorlardı. ... Öldürmelerini diri bırakmalarına üstün kıldı ve amelleri cezasında necat caddesine yol bulamadılar. ... Bu olaylar esnasında “Kazak” valisi “Abülhayır Han” İlbars’a yardım amacıyla Hive’ye girdi. Mübareğin Hive’yi teshir etme niyeti olduğu için orduyu o tarafa yönlendirdi. Bu haber Kazak valisine ulaşınca azmini bırakıp Hivelileri terk edip aceleyle Hive’den çıktı ve Hive etrafından hızla uzaklaştı. ... Hive ahali kale etrafına su saldıkları için ordu teshirinden âmânda kalacaklarını zan edip kaleciliğe meşgul oldular. Askerler kale etrafındaki suyu boru ve cetveller vasıtasıyla cezp ve inhiraf edip kale’yi dört taraftan ağır top mermiler hedefine aldılar. ... Kale içindekiler çevrelerini su yerine ateşle sarıldığını ve kaleyi teşviş ile bela balinası ağzında görünce nedamet anahtarıyla aman kapısını açmak istediler. Hataları örten Hediv özürlerini kabul edip o gurubun kökünü kazmaktan vazgeçip aman verdi. Böylece Harezmi memalığı bir kalem Şah hazretlerinin hükümdarlık iklimine inzimam etti ve asiler ile hasımların yenmesiyle uzaklaştırması iyi bir şekilde yapıldı. ... Zahirî batını gibi olan devran ateşinde pişip tecrübe kazanan Tahir Han’ı Harezmi valiliğe tayin edip 17.Ramazan açık kalp ve rahat sineyle Merv yolundan Kelat’a doğru yola çıktı.”

26 Zilhicce Kelat’tan Dağıstan’a taraf yola çıktı. Nadir, Kazvin yolundan Şirvan’a geçti ve bir gurup askerini Şamahı kalesine bırakarak Elburz’un Şah Dağı yoluyla Dağıstan maksadına devam etti. Gazi Kumuk civarına vardığı zaman Şemhal, Sorhab ve Usemi itaat izhar ettiler. Nadir oradan Dağıstan intihasında ve Çerkez sınırında olan Avar bölgesine azimet etti. Avar’a vardığı zaman hava kötüleşti ve kar yağışı başladı. Bu sebepten Nadir’in birçok askeri Avarların saldırısında öldüler ve Nadir geri çekilme zorunda kaldı. Nadir, Dağıstan’dan

Osmanlı seferine çıkmak istiyordu fakat Avar bölgesinden geri çekilme esnasında Osemi isyanını duydu ve Kara Kıytak bölgesine azimet etti. Osemi, Nadir'in geliş haberini duyunca af diledi. Nadir, Osemi'den sadakatini göstermek istedi. Osemi eşkıyalığına devam edince Nadir af dileğini kabul etmedi. Ancak Şemhal ve Lekziye büyükleri Nadir fermanına uyup Nadir'in sarayına sığındılar. Karakıytak büyükleri Derbent bölgesine yerleştikleri için Nadir, ilk önce Derbent'te onları aradan kaldırdı. Sonra Ak kuşe ve Karakıytak'a ordu çekti. Ak Kuşe hâkimi ilk başta Nadir ordusuyla bir gün boyunca cenk etti. Cenk devam ederse yenileceğini fark edince Nadir'den af diledi ve itaat yolunu tuttu. Bu yenilgi neticesinde Osemi, Korşi kalesine sığındı. Nadir askerleri kaleye saldırınca Osemi kaleden kaçtı ve böylece Lekziye isyanı son buldu. Karakıytak'ın evleri yakıldı ve İran memaliğine ilhak olundu. Nadir, Derbent'in dışında üs kurdu ve oradan Has Fulat Han, Dağıstan'ın Şemhalı ve Sorhab Han, Gazi Kumuk valisi olarak Nadir tarafından atandı. Hule Arapları reisi Şeyh Cabbare eski dönemde Bahreyn'i ele geçirip haraç vermiyordu. Nadir, Kandahar seferine çıkmadan önce Mirza Muhammet Takı Şirazi'yi, Han rütbesine yükseltti ve Bahreyn ile Mesket fethine memur etti. Mirza Muhammet Takı ilk aşamada Bahreyn'i ele geçirdi ve oradan Rahmani, Fetih Şahı ve Melik adlarıyla bilinen gemileri Mesket fethi niyetiyle denize açtı. Mesketliler çaresiz kalınca yenilgiyi kabul edip teslim oldular. Nadir, Hindistan'da olduğu zaman Mesket halkı isyan edip gemileri ele geçirdiler. Nadir, bu haberi Sent bölgesinde olduğu zaman aldı. Bunun üzerine Deken valisi Nizam-ül Mülk'e yirmi gemi üretmeği emir etti. Nadir, Dağıstan'da olduğu zaman haber geldi ki gemiler hazırlanmış ve Surt sahilinden denize açıldılar. Gemiler maksada vardığında Nadir, Mesket valisi Sultan Bin Mürşit'i aradan kaldırmak ve yerine Nadir taraftarı olan Seyif Bin Sultan'ı tahta

oturtmak için Takı Han'ı denizden ve Kelb Ali Han Avşar'ı karadan Mesket'e gönderdi. Takı Han, Umman denizinde Sultan Bin Mürşit gemileriyle karşılaşınca savaş gerçekleşti. Sultan Bin Mürşit gemileri Nadir ordusunun top mermilerine dayanamayıp suya battı. Karadan Mesket fethine yola çıkan Kelb Ali Han ise ilk önce Leva kalesini ele geçirdi sonra Hisar kalesine doğru yola çıktı. Sultan Bin Mürşit savaş esnasında yaralanıp hayata veda etti. Böylece Mesket ve Metreh bölgeleri Nadir istilasına ilhak oldu ve Seyif Bin Sultan Mesket valisi olarak atandı.

Nadir ordusu Dağıstan'da tevakkuf ettiği zaman Aral ve Harezmi Özbekleri Ebülhayır Han'ın oğlu Nur Ali Han tahrikiyle isyan bayrağı kaldırdılar. Nadir, bu isyanı yatıştırmak için Nesir Allah Mirza'yı görevlendirdi. Nesir Allah Han, Merv'e vardığı zaman asiler yaptıklarından pişmanlık duyup af dilediler. Nesir Allah Mirza aflarını kabul etti ve İlbars Han'ın oğlu Ebül Muhammet Han'ı Harezmi valisi olarak tayin etti.

Nadir, Tahran dışında mesken kıldığı zaman Rıza Kulu Mirza, Rey hükümdarı olmuştur. Nadir, Dağıstan seferine çıktığı zaman Rıza Kulu Mirza'nın bazı hareketlerinden ihanet kokusu aldı. Bunun için Rıza Kulu Mirza'yı saraya çağırıp tutukladı. Nadir, Rıza Kulu Mirza'ya kuşkulandığı için gözlerini çıkarttı ve canını bağışladı. Rıza Kulu Mirza'nın dayısı Lütuf Ali Han Avşar ise aynı cezayı aldı. Bu fetihler ve Rıza Kulu Mirza'nın kötü sonu Mirza Mehdi tarafından böyle anlatılmıştır:

“Kartal simalı mübarek Gazi Komuk nehri kenarına vardığında Şemhal, Surhab ve Osemi halkı ki bayır topraklarda dağınık halde yaşıyorlardı kağanın gölgesine sığınmak istedir. Böylece mübareğin şerefinden faydalanıp ve iyiliğinden nasiplerini aldılar. Mübarek ordu oradan ise Avar tarafına ki Dağıstan'ın intihasında olup

Çerkes'e ittisal ediyor hareket etti. ... Avar'da tevakkuf eyyamında yağmurlu günde ki soğuk nesim cengâverlerin demir kılıçlarından beter keskin olmuştu ve yıldırım orman aslanından daha beter bağırdı bir gurup Avar Lekziyye'sinden "Allah azaplarını şedit etsin." Yağmur yağarken ve yıldırım kükrerken savaşa hazırlanıp atlarını koşturdular.

Karlı havada iki taraf bir birine girip ve demir kılıçlar kınından çıkararak savaş feryadını çekip kar taneleri gibi mermiler yağdırdılar. Sert hamlelerle savaşa ısınarak kılıç darbelerinden soğukluğu giderdiler. Bu iki hadise sebebiyle mübareğin ordusu insirafa yüz çevirip yokuşu inmeğe karar verdi. Yol esnasında Karakeytak hadisesi haberi illete eklendi. ... Bir gurup askerlerden verilen emir ahbine yücenin yanından alıp Karakeytak'a doğru münharif oldular. Mübareğin isteği Dağıstan'dan Rum'a doğru gitmek olmasına rağmen şeytan Osemi'nin yaptıkları ve zevalsiz devletle mücadele izhar ettiklerinden sonra Rum seferinden vazgeçip himmetini evdeki düşmanlara sarf etmek isteyerek Derbend şehrini kendine merkezi üs yaptı. ... Osemiler kendilerini Şameh dağının tepesinde olan Gorşi kalesinde iki cenahtan mahsur gördüler. ... Osemi karar barajı o Keyvan ucunda ordunun hamlesinden ve o cihanı teşvişe salan demir deryası dalgasından yenilgiyi kabul etti ve ıstırap ateşi yükseldi. Yüreğine teşviş düşerek geçmiş rahatlıktan eser kalmadı. Kaçış yolunu arayarak yüz çevirip Avar diyarına avareliği tercih etti. Fesat ateşleri kılıç suyuyla söndü. Bütün Lekziye tedip tekmesi altında kalıp oba ve yerleri pehlivanların ayakları altında ezildi. Kalanlar ve etraf kayalar ile taşlar kaçıp gizlenenler bulunup esir alındılar ve o mülkün bütün kadın ve erkekleri zor duruma düştüler. Keytak kalesi kılıç darbelerine yenildi ve diğer memalîği mübarek Hediv memleketi mülküne intibak oldu. ... Eskide müminler diyarı Bahreyn nefsin tahrikiyle Şeyh

Cabbare tarafından Hovele Arapların desteğiyle teshir edilmiş ve devlet malına eklenmeğe engel olmuştur. ... Mübarek tahta oturduktan sonra ve Kandahar seferi esnasında “Mirza Mehmet Tagi Şirazi”ni Şiraz kenti valiliğinden Fars eyaleti valiliğine yükseltti ve onu Bahreyn ile Mesket’i teshir etmekle görevlendirdi. İlk önce bir deniz ordusuyla Bahreyn’i ihata etti ve “iki denizi birbiri ile karşılaşacak (birbirine kavuşacak) şekilde akıttı.” Eserini zahir kıldı. Böylece Allah’ın izni ve fazlı sayesinde fetih o diyarın incisini ele geçirdi sonra Mesket’i teshir etmeğe hazırlandı.

Mesketliler Rahmani, Fetih-Şahı ve Melik isminde gemileri görünce büyüklüklerinden ki sanki deniz ortasında hareket eden kayalar gibi duruyorlardı ve lenger ağırlıklarını ki sanki deniz kaldıramaz gibi görünürdü hayret dalgasıyla acze sevk edildiler. Bu dönemde ki Hindistan olayları baş veriyordu o şer tayfa deniz ortasında isyan ve cidal izhar ederek muhalefet yelkenini bencillik teknesinde açtılar ve fitne ateşini yaktılar. Pusu kurup fırsatı buldukta gemiler sahile yanaştığı zaman namertçe padişahlık gemi komutanını öldürüp o gemileri ve içinde olanları gasp edip “bütün gemileri gasp ederek” arz ettiler. Mübarek Send civarını terk ettiği sırada bu haber ona ulaştı. Mübarek, “Deken” valisi Nizam-ül Mülk’e hitaben yirmi büyük gemi düzeltilmesini emir etti. Mübarek Dağıstan civarına vardığı zaman haber geldi ki emir verdiği gibi gökler şevketinde gemiler ki her biri denizler ortasında bir ülke gibi duruyordu “Surt” halicinde ileri tamamlanmış ve hazır dılar. Bu gemiler denizde hareket ettiğinde Nesreyn’i geçip kuş gibi uçuyordular ve Ser-Ser yeli ile yarışıp derya göğsünü yarıyor dular. İnsanların gözünde hareket eden kayalar gibi duran bu gemiler bütün gerek malzemeler ve hareket etmesi için bütün ihtiyacı olan eşya ile beraber Surt valisi emriyle denize açıldılar ve gemileri görünler ise bu manzaradan

Hazar denizi büyüklüğünde hayret bataklığına düşmüş gibi bu ihtişamdı şaşırđılar. ... Mübareğın himmeti Mesket teshirine yönelik olduğu için Kelb Ali Han serdarlık rütbesine ve Tagi Han, Şiraz'ı tekrar Fars eyaleti valiliğine getirildi ve böyle yüksek emir verildi ki Serdar çöllerden hızlı atlar vasıtasıyla ve Tagi Han denizden muhteşem gemilerle Mesket ve ona tabi velayetlerin üzerine gitsinler ve bütün düşmanları ateşin kılıçlardan geçirip o kâfir ve dinden çıkan gurubu yok ettikten sonra Nadiriyye Devleti taraftarı "Seyf Bin Sultan"'ı oraya hâkim etsinler. ... Bu esnada kaderin yaycılığıyla yürek yırtan bir ok gök taşı gibi parıldayarak ona isabet etti ve yere düşerek cehenneme koştu. Böylece Mesket velayeti ele geçirildi. "Hosar" hâkimi "Ahmet Bin Seit" ki lanet olunmuş sultandan korkardı bu sonuç neticesinde zelil oldu ve kale anahtarını bırakmak zorunda kaldı. Serdarlar devran sultanı hükmüyle Seyif Bin Sultan'ı Mesket velayetine yeni vali olarak atayıp ve Mesket'te temkin ettirdiler. Hısrov ikbali dünyalılara azizdir bize bunu yapan müjdesini vererek devran zafer tebrikini "sakin kıldı denizleri sizin için ta ki revan olsun gemiler onda onun fermanıyla" söyleyerek okudu. ... Mübareğın ordusu Dağıstan'da olduğu sürede Harezmi ve Aral Özbekleri, Kazak valisi Ebül Hayır Han'ın oğlu Nur Ali Han tahrikiyle "onlar yeryüzünde haksız yere azgınlık yaparlar. ... Merv'den Şehzade huzuruna sürekli mektuplar yazıp bir kalem baş fermana koyduklarını söylemişler. Böylece artık iyi niyetli olacaklarına söz verdiler. Şehzade tüm iyi kalplilikle, af kapısını açıp korkularını yatıştırdı ve böylece ümit kapısını yüzlerine açıldı. ... Tahran felek şevketinde Kağan'ın yeri olduğu dönemde Rıza Kulu Mirza devran şahı emriyle Rey kentini izzetle mesken kıldığı yer yaptı. ... O zamanlarda ki padişah aslan yüzlü askerlerle zafer bayrağını Dağıstan'a doğru kaldırmıştı ve Karakeytak işleriyle uğraşıyordu kaç defa halinin durumu padişaha aşikâr olmuştu buna rağmen

her defa inkâr ediyordu. Ancak mükerrer olunca ve Şehzade kibre kapanınca tutuklanmasına ve zincire çekilmesine emir verdi. Padişahın emri yerine getirildi ve giriş zamanında huzuruna ayağında zincirle götürüldü. ... Mercan gibi gözleri yerinden çıkarıldıktan sonra canı bağışlandı.”

Nadir padişah olduktan sonra Sünnilerin inancına saygı durmağı terviç etmiş ve ilk dört halifeyi birlikte İran’da aziz kılınmasına ferman vermişti. Bu sebepten Safeviler dönemi aksine Sünnilik tekrara İran’da can bulmuştu. Nadir, Azerbaycan’ı ele geçirdikten sonra Osmanlı büyükleri Ali Paşa’yı sulh talebiyle Nadir’in sarayına gönderdiler. Ali Paşa İran’ın Muğan bölgesine Nadir’in huzuruna çıktı. Nadir, Osmanlı padişahına bir mektupla sulh şartlarını böyle sıraladı:

Bir: Caferilik beşinci mezhep olarak kabul edilsin.

İki: Mescit-ül Haram’da bir rükün Caferilere ihtisas edilsin.

Üç: Hacca giden İranlılarla Osmanlı devleti aynı Mısır ve Şam hacıları gibi davransın.

Dört: İki tarafın esirleri serbest bırakılsın.

Beş: Osmanlı ve İran devletlerinin her biri diğer devlet sarayında bir vekili olsun.

Osmanlılar birinci ve ikinci şartı kabul etmediler ve Mustafa Paşa’yı cevapla birlikte Nadir’in sarayına gönderdiler. Kandahar işi bittikten sonra Nadir, Osmanlı elçilerini kabul etti ve tekrar değerli hediyelerle beraber isteklerini dile getirip Osmanlı devletine mektup yazdı. Osmanlı devleti Sünni âlimler kabul etmiyorlar diye Nadir’in ilk iki şartını kabul etmediler. Nadir bu cevaptan kızıp Osmanlı teshiri için yola çıktı. Nadir’in Osmanlı seferi Osmanlı padişahını korkuttu ve Ahmet Paşa Hamal Oğlu’nu asker başı tayin ederek Diyarbakır’a gönderdi. Osmanlı padişahı

Ahmet Paşa'ya emir verdi ki Nadir, Osmanlı sınırına saldırmayınca İran sınırına girmesinler. Nadir 1155 Hicri Osmanlı seferine çıktı. İlk aşamada Şehir Zur bölgesini ele geçirdikten sonra Kerkük kalesine doğru hareket etti. Kerkük halkı kale içine sığındılar. Nadir ordusu top mermileriyle kale duvarlarını delip içeri girdiler ve Kerkük kalesi Nadir ordusunun eline düştü. Aynı zamanda Erbil kalesi Nadir ordusu tarafından fetih edildi. Erbil ve Kerkük kalesi ele geçirildikten sonra Nadir ordusu Musul'a doğru hareket etti. Asker başı Ahmet Paşa Diyarbakır'dan Mardin'e geçmişti. Kerkük'ün düşüş haberini alınca Halep valisi Hüseyin Paşa'yı Musul valisine yardım için görevlendirdi. Diğer taraftan Kuy hâkimi Koç Paşa kalabalık orduyla Nadir'in karşısına çıktı. Koç Paşa, ordusu yenildi ve birçok Osmanlı askeri öldü. Osmanlı'nın bu yenilgisi sonrası Nadir, Halep ve Musul hâkimlerine mektup gönderip teslim olmalarını istedi. Musul ve Halep hâkimleri kabul etmediler. Nadir, 15.Şaban, Musul kalesine saldırdı, ilk hamle başarısız oldu ancak ikinci hamlede kalenin direnci kırıldı ve paşalar bazı büyükleri Nadir'in yanına gönderip haber verdiler ki birkaç din âlimini Osmanlı sarayına göndermişler ta ki barış şartlarına hazırlasınlar. Bunun için Nadir oradan Şeki'ye gidip Osmanlı'nın cevabını bekledi. Böylece savaş ateşi söndü.

Nadir, Şeki bölgesinde olduğu zaman Osmanlı devletinin barışa olumsuz yanıt verdiği geldi. Ayrıca eski Sadrı Azam Mehmet Paşa asker başlığına atanarak kalabalık orduyla Kars'a gidişi duyuldu. Bunlar üzerine Nadir tekrar Osmanlı seferine çıktı ve İrvan şehri yakınlarında Murat Tepe bölgesinde askeri üs kurdu. Asker Baş, Kars'tan çıkıp Nadir ordusunun dört Fersahlığında yerleşti. Savaş gerçekleşti ve Asker Baş aldığı yaradan vefat etti. Osmanlı ordusu yenildi ve Nadir Ordusu birçok Osmanlı askerini kılıçtan geçirdi. Bu zafer sonrası Nadir, İsfahan

yolundan Horasan'a yolcu oldu. Nadir'in son Osmanlı seferi ve Osmanlı devletiyle barış çabaları Mirza Mehdi Astarabadı tarafından böyle kaleme alınmıştır:

“Nadir Şah tahta oturduğu zaman ve iktidara geçtiğinde İran halkını Teberra'dan uzak durmalarını ve dört halifeye saygı duyarak sevgi beslemelerini ve babalarının yaptığından imtina etmelerini ferman verdi. Böylece İran ufkunda sönen Sünnet Ehli güneşi yeniden doğmağa başladı. ... Adaleti Selsebil çeşmesinde oldu gibi yerine getirilmesini istedi ve karışıklıktan uzak durarak ağır nesirle perdesiz beş istekte bulundu.

Bir: Geçmiş sulatanların zamanında tenakuz ve düşmanlıkları yok etmek için Ehli Sünnet dört halifeye yaslanmış ve bu dört asıl ve muhkem ağaçlardan meyve yiyip gölgesine sığınmışlardır. Rum, Hint ve Turan ahalisi de bu ağaçlardan feyiz ve idrak alarak temiz olup necat ve galebe yolunu aramışlar.

İranlılar ise Hazreti Sadık (ona selam olsun) hüküm ağacından meyve derip ve o cenabın içtihadını kabul ettikleri için onun şubesi beşinci mezhep olarak kabul edilsin ta ki İslam pençesi bu beşlikten güçlensin ve bu beşlikten her mezhep diğer dinler kafasına bir yumruk olsun ve diğer muhalif milletler gözüne parmak gibi girsin. Böylece bu sulh dolu dostluk ve salim ittihatla muhalif yüreklerden fesat kalksın ve karanlık temeli yıkılsın.

İki: Mescit-ül Haram'ın bir rüknü bu mezhep imamlarına ihtisas edilsin ta ki vacip namazları o mekânda kılsınlar.

Üç: Her yıl İran'dan hacca gidenler ve “Ona yol bulmaya (Hacca gitmeye) gücü yetenlere, Allah için o Beyt'in hac edilmesi, insanların üzerinedir.” Tariki tutmak isteyenler Şam yoluyla gitsinler ve o yüce devlet İranlı hacılarıyla Mısır ve Şam hacıları gibi davransın ve Hac yolu harcını hacıların devlerinden aldığı anda insafla

davransın ve onlardan Dureme almadan Allah'ın muhteşem evi Kâbe'ye yetişmekte hızlandırısın.

Dört: İki taraf tarından esirlerin durumuyla ilgili bir ferman yazılsın ve esir her hangi mülk ve diyarda olursalar olsunlar mutlak esaret bendinden kurtulup serbest bırakılsınlar ve bendelik teklifi onlara verilmesin.

Beş: Her iki devlet sarayında hazretler tarafından bir vekil işlerin devam etmesi ve iki taraflı ilişkinin iyi yürümesi için gönderilsin. ... O devletin büyükleri mektubun birinci ve ikinci maddelerini kabul etmeyip şeriat ve mülkiye özürleri getirdiler. ... Cihangirin Hindistan'dan dönüşünden sonra getirdiği ganimetlerden iki Lek Şahsavar mücevheri ve on dört muhteşem büyük fil dostluk nişanesi olarak hediye gönderdi. ... Osmanî devleti büyükleri bu geliş gidişleri oyun zan edip fakat bu meseleyi netleştirmek için istifte ettiler. O memleketin yüksek mertebeli efendileri "Biz kuvvetli ve çok büyük savaş gücü sahibiyiz." Diyerek sulh rüknünün temeli olan beşinci mezhebi kabul etmediler. ... Osmanî Devleti büyüklerinin düşmanlık ve küfürleri aşikâr olunca cihangir Hediv'in sakin yüzü gazaplandı ve kızgınlık siması rengini değiştirerek mektuba ok gibi gözlerle gazaplı nazar etti. ... Sulh ve cenk başlangıcı olan bir cevap yazdı ve âlimler ile elçiler vasıtasıyla gönderdi. ... Kayseri hazretleri ok gibi kinaye dolu aldıktan sonra ferman kitabet edip Ahmet Paşa Hamaloğlu'nu asker başı olarak intisap etti ve Diyarbakır'a memur kıldı. Ferman verdi ki Nadiri ordusu Osmanî sınırını geçmediğine kadar acele edilmeyip ve savaşa koşmasınlar. ... Mübareğin bayrağı "Şehir-Zover" yolundan Allah'ın teyidiyle Kerkük kalesine doğru müteveccih oldu. Şehir-Zover hâkimi Halit Paşa firar etti. ... Şehir-Zover mühimleri yapıldıktan sonra Kerkük kalesinin dışarısı cihanı aydınlatan altın biriktirenin ve dağlarının başı menzili oldu. ... Kale kapısı ejder simalıların

korkusundan çember vurmuş yılan gibi halkadan dilini çıkartıp keledekiler aman ellerini uzatarak bağışlanmak istediler ve kaleyi bıraktılar. Biri gurup kaleciler güç ve sabırda fil gibi olmasıyla ünlü olan Erbil kalesine gitmiş orayı ihata etmişler. O bölge çembere alındıktan sonra bizden suçluların cezasını esirge sözüyle hatalarına itiraf edip ve kağanın merhametini istediler. Böylece bu sarayda oturanlar bahşiş derecesine nail görülüp cezaları bağışlandı. ... Küy hâkimi Koç Paşa ki kendini diğerlerinden üstün görüyordu kalabalık orduyla düşmanı kovmak için cesaret merkebine ayak basıp ve cengâverlik ile savaş eserlerini ayan etti. Savaş niyetiyle kılıcı kınından çıkarttı ve sınırı aşarak cenge koştu. Lakin nam ve nişanını savaş meydanında iyice batırıp yitirdi. ... Eyyam atı Rumiler isteğine ram olmadığı için çaresizlikle kale sakinleri pişman olup ve savaş ile cenk isteğini hatır levhalarından sildiler ve sulh tariki tuttular. Paşalar aslan kuvvetinde ihtişamdan acze düşüp atlarını ıztırar yolunda koşturdular ordu reislerini Yücenin huzuruna gönderdiler. ... Böylece azimet ipi savaş meydanından baş eğdi ve hasse şevkete ordu merkepleri Şeki'ye doğru yüz çevirdiler ve müftülerin cevabı gelinceye kadar orada ikamet ettiler. ... Bu hal ve işin fırsatında anlatıldı ki Osmaniye Yüce Devletinde, Musullular gönderilen hâkimi kabul etmemiş... Yüce Hediv düşmanı yenmek ve uzaklaştırmak için cesur cengâverleri toplayıp orduyu hazır hale getirdi ve İrvan'ın Murat Tepe bölgesinde zafer üssünü kurdu. Asker Başı ise Kars'tan savaş ve cenk için harekete geçip ve Fereydun kutlu padişahın ordusunun dört Farsahında izzet, şevket ve kudretle göründü. ... Güçlü asker başı güçsüz oldu ve o gece son nefesini verdi ve kaza hükmüyle varlık dünyasından beka cihana göç etti. Böylece tefahür sebepleri hiç oldu. Orduda inkılâp eserleri uzaktan göründü ve heyecana kapılıp bir birleriyle niza ettiler. ... Hayal ettiklerinden daha fazlası at ve esbaptan hesapsızca elden verdiler.

İntihap olup iktisap vadisinden çıkıp ve oradan nazil olunmuş bela gibi menzilden menzile İsfahan yoluyla Horasan'a revan oldular.”

Nadir Şah saltanatının başlarında halkı düşünüp adaletle davranıyordu fakat giderek ahlakı kötüleşti ve dinini dünyaya sattı. Nadir, Dağıstan seferinden döndükten sonra halka zulüm etmeğe başladı. Öyle ki onu rahmet ayeti gören İranlılar zahmet sebebi gördüler. Çevresini kötü niyetli insanlar aldı ve Nadir onların bütün dediklerine uyararak halka sitemi çoğalttı. Nadir'in zulmü yakınlarını rahatsız etti ve gece vakti bir gurup Avşar odasına gidip Nadir uyuduğu halde başını kestiler. Böylece Nadir Şah'ın cihan hükümdarlığı sona erdi. Nadir Şah Avşar'ın ölüm vakıası Mirza Mehdi Astarabadı tarafından bu cümlelerle anlatılmıştır:

“Nadir Şah gerçi işin başlangıcında bendelere yürek yandırıp ve mum gibi çevresini ışıktandırmak için kendini yakıyordu ve kendini dolambaç mihnetler ipine sarmıştı. Fanus gibi tek başına uzun müddet saltanat ışığını aydın tutmağa çalıştı. İran ahali o geceleri aydınlatan yıldızı Allah nurundan bildiler ve kelebek gibi başına döndüler. Meleklerin kendilerini ateşe attığı gibi kendilerini ateşe vurmaktan korkmayıp çekinmediler. Sonuçta Key kutlu padişah hizmet bedelini küfürle eda etti. Adaleti siteme çevirdi. “Muhakkak Allah adilleri sever” mısdaından sitemkârlar kuyusuna sukut etti. ... Dağıstan seferinden döndükten sonra sitemkârlık halleri ahvalinde aşikâr oldu ve ikbal ağacı ikbalin dönüşünden gölgesiz oldu. Bahtının parlak ayı inhitata aktı ve davranışları karanlığa doğru yöneldi kendinin zelil olacağı ve sonun yakınlaştığını sezdi. ... Sonuçta o cehennemli ateşten bir şule ve bela yıldırımını onun varlık harmanı ve kapısız devlet sarayına düştü. ... Bir gurup Avşarlardan ki şahlık sarayı muhafızlarıydılar ve arlık şiarından boş olmuşurlar odasına girip elmas gibi hançerle başını bedenden ayırdılar. Kılıç nefesiyle nefisinden

nefesi aldılar. ... “Fetih Abat Hebuşan” menziline 11 Cemaziyülsani 1160 (1747 M.) gecesinde ecel avcısı ömür balığını pençesine aldı. Kaza bıçağı hayat damarını ki yaşı 60’a ulaşmıştı vurdu ve can nakdini elinden aldı.”

IV.BÖLÜM

DÜRRE-İ NADİRİ'NİN TÜRKÇE TERCÜMESİ

Başlangıç

Akıcı kaleme sahip yazarların kitap girişinin güzelliği yaratıcı methetmek ve övmektedir. O yaratıcı ki iradesinin dalgıç birinci akıl⁴¹ değerli incisini muhteşem hikmet denizinden çıkarttı ve girdaplardan uzak tuttu, sonra akla sığmaz gücüyle, ona, konuş emir etti⁴². Etkin akıl⁴³ parlak ışınımından değeri ölçülemez mücevher gibi göklerin göğünü iyilik ışığı ve aydınlık yüceliği ile aşına kıldı. O, iki değerli mücevher ve sönmeyen yıldızın ışıkla doğa ötesi cevherin nesneliliğini çoğalma güzelliğine süsledi ve mücerretliğin saçları çokluk tacına bezendi. Göksel gezegenler güzel simasından saçan ışıktan güç aldılar ve dönmeğe başladılar. Öyle ki güneşin aydınlığından peydadır ve bu mananın hayretinde ve kürenin yıldız dolu semasından bu dileyin ıssız gezicisi olduğu gözüküyor. Çünkü bu çadırın kubbesini icat ederek altın güneş ile gümüş yıldızlarla süsledi. Eflakin hareketi etkisinde dört elementsin öğeleri birbirinden uzaklaşıp yaklaşarak beşinci öğe vücuda geldi. Üç yaratıcı⁴⁴ birleşimi kabul etti ve nesne vücuda geldi. Birinci terkip maden idi, gücünün pençesini suya vurdu ve kıymetli inci oldu ve varlığının cevheri toprağa dökülüp mücevher oldu. Özleminin közünden madenler yakıldı ve elmas vücuda geldi. Zevkinin pençesi taşın kalbini sıktı ve kıp kırmızı akiği hicabından çıkarttı. Yakut

⁴¹ Birinci Akıl terimi felsefi bir terimdir. İslam felsefesinde Tanrı tarafından varlığı yaratmak için çıkan ilk şeydir.

⁴² Bu cümle Kuran-e Kerim'de YASİN suresinin 82.Ayetine işaret ediyor.

⁴³ 10.akıl kast ediliyor. Felsefi terimdir ve İslam felsefesinde etkin akıl olarak tanımlanmıştır.

⁴⁴ Felsefi terimdir ve üç ana yahut üç kadın anlamına gelir ki yaradılıştaki hayvanlar, madenler ve bitkiler onların evlatlarıdır.

taşı, onun yüzünün aşkına kızardı ve “Mülkiyet tek galip Allah’ındır”⁴⁵ renkli mücevheri yüreklere yazdı. Zümrüt taşını yeşil ipekten giyindirdi ve tavus-i incini hindi gibi çeşitli renklerle meydana getirip parlamakla süslemeği ona öğretti. Onun sevdasına kan kırmızı yakut taşının damarları kaynadı. Hint incisi onun bahşişinden ipekten dalgalı elbise girdi. Her taş onun terbiyesinde mücevher oldu ve onun himayesinde hasardan korundu, onlara bir şey olmaktan uzak tutuldu, eskileşmedi ve daima yenile bilecek istidadına sahip kıldılar, buda zor görünmesine rağmen her bir şeyin yeniden oluşa bileceğine işaret oldu. Bütün seçilmiş incilere bol olsun nimeti diye değerli olmak özelliği verdi. Mercan mücevherini varlık dünyasında güzellik incisi ile makamını yükseltti. Dünyada “her şeye layık olduğu sıfatı verdi”⁴⁶ saf altına “sap sarıdır rengi ta görenleri sevindirsin”⁴⁷ nakşını oydu ve itibar verdi. Beyaz gümüşü kara günde zengin yaşamın sebebi ve kırmızı ölümün⁴⁸ defî etti. Saf bakır, gece gündüz ve zamanenin olaylarında hayatı sürdürmek için kullanmak için saf gümüşün arkasınca yarattı. Kalaya maddeleri terkip ederek değer verdi öğle ki bulunduğu toprağı buhar ederek gizlilikten açığa çıkarttı. Demire onda büyük güç var diye⁴⁹ güçlülük hikmetini keramet etti. Çinkonu dikensiz gül gibi üretti. Oluşumun ikinci aşamasında bitkiler oluştu. Bu aşamada üzerlerinde hiçbir şey bitmeyen sert taşlar ve madenler üstünde bitkiler yeşertti, nesnelere oluşumu tamamlandı, ruh ile madde birleşti. Böylece onunla⁵⁰ bahçeler ve hasat edilen hububat yetiştirdik ve üst üste kümelenmiş tomurcukları olan uzun hurma ağaçları (yetiştirdik)⁵¹ eserleri ortaya

⁴⁵ MÜMİN suresinin 16.Ayetine işaret ediyor.

⁴⁶ TAHA suresinin 52.Ayetine işaret ediyor.

⁴⁷ BAKARA suresinin 64.Ayetine işaret ediyor.

⁴⁸ Maksut katla yetişerek ölmek ola biler.

⁴⁹ HADÎD süresinin 25.Ayetine işaret ediyor.

⁵⁰ Yağmurla

⁵¹ KAF Suresi 9 ve 10.Ayetlere işaret ediyor.

çıktı. Ve orada her çeşit bitkiden güzel çiftler yetiştirdik⁵² manası tanımlandı. Sonra onunla çeşitli renklerde ekin çıkarır. Daha sonra kurur⁵³ özü kendini gösterdi. İnayeti yüzünden sabah bulutu altında güzel kadın bahçe beşiğinde kırmızı gülleri mâniasız dudaklarına sürdü. İhsanının yardımıyla sabah rüzgârı, ateşin gülleri tantana ile yerden koparttı. Servi ağaçlarının simasını inci kolye ve ipek şal gibi yoğun dallarla güzelleştirdi. Şimşir ağacının ufacık dallarını süsledi ve Berber⁵⁴ güzelinden daha da güzel yaptı. Laleler ve tomurcuklarını edalı güzel kadın gibi nazlansınlar diye bezekledi. Nergis gülünün içini mavilikle doldurdu ve sırtına Nergisi giysi⁵⁵ attı.

Çamurdan gül çıkarttı, topraktan ise sümbül. Hala büyümemiş ağaç dalları rüzgâr etkisinde beyaz küpeli kızın rüzgârla dalgalanan gömleği gibi dalgalandı. Güzel kızlara benzer gül tomurcukları, ipekten gömlek giymiş kolye incileri gibi çimende dağıldı. İnayetinden düz çöllerin dört köşesi çiçek dolu bahçeler oldu. Azat servinin A-sı, Çınarın Ç-si, Söğüdün S-si ve Dağ servisinin D-si yaranış kitabında varlık kazandı. Söğüt ağacı her dalıyla ona talep eli uzattı ve Beşparmak⁵⁶ bitkisi vahdaniyetine yemin için işaret parmağını kaldırdı. Uzun boylu palmiye onun sevda vadisinde ayaklarını toprağa bastı ve hurmanın kalbi özleminden sıkıldı.

Dalların bakışlarında çiçekler doğuldu, güller parladı, gökte parlak Venüs yıldızının parlaması gibi. Mavi gökyüzün katlarında parlayan parlak yıldızlar gibi, Zümrüt taşı, beyaz inciler ve kırmızı Yakut taşları parladı.

Yerden biten bitkilere düşünce ile bak, Onda malik yaratanın işaretlerine

⁵² KAF Suresi 7.Ayete işaret ediyor.

⁵³ ZÜMER suresi 21.Ayete işaret ediyor.

⁵⁴ Berber, Sudan'da bir kentin adıdır. İnsanları esmerliğe ünlüler. Fakat eskiden Fars edebiyatında güzellik simgesi gibi kullanılmış bir kelimedir. (Haşiye-ye Burhan, Cilt 1, S.249.)

⁵⁵ İran'da bir tür giysinin isimidir.

⁵⁶ İran'da nehirler kenarında yeşeren bir gülün isimidir.

GümüŖü yarattı kaynadıktan sonra yatıştırarak Ve gösterdi gözkapaklarına altın ile gümüŖü⁵⁷

Yaradılışın üçüncü aşamasında, hayvanların ruhu yokluktan varlığa sevk edildi ve geçmiş aşamaların özellikleri onlarda gözükmeye başladı, daha ziyade can, his ve güç gibi özelliklere de sahip oldular. Ahırlarda atlar ve develerin varoluşunu, “(Onları), akşamları otlaktan döndürdüğünüz zaman ve sabahları otlatmaya çıkardığınız zaman sizin için onda bir güzellik vardır.”⁵⁸ Ayetine tanıklık etti. Ahırlarından yükselen koyunların feryadı, keçilerin sızıltısı ve ineklerin çığlığı “Ve hayvanlar; onları da O, yarattı. Sizin için onda, (soğuktan) koruyan şeyler ve menfaatler (faydalar) vardır. Ve de ondan (hayvanlardan) yersiniz.”⁵⁹ Nevası yemek ihtiyacı duyan kulaklara ulaştı. Sırtlanın saklanacak yeri ve geyiğin uyuyacağı mekânı yarattı. Aslanın bağırtısında, köpeğin havlamasında, kutrun ulamasında, tavşanın sedasında, tilkinin sesinde, geyiğin ünlemesinde, kedinin çığırmasında ve maymunun gülmesinde “Âlemde bütün varlıklar onu ibadet ediyorlar” kelamını melekût tapınaklarında sakinlere dinletti. Kuşların yuvasında, taş yiyen kuřun⁶⁰ mağarasında, kartalın feryadında, karganın sesinde, kuzgunun sedasında, serçenin şarkısında ve ördeğin ezgisinde bu rengârenk cihanda “saflar halindeki kuşların, Allah'ı tespih ettiğini görmedin mi? Hepsi, namazlarını (dualarını) ve tespihlerini bilmişlerdir.”⁶¹ Nağmesini cari etmiştir. Taşların kenarında yılanların vızıltısı, kurbağaların vır-vır aklaması ve akreplerin seslenmesi onun senasında dil açtı. Hücrelerde kelebeklerin liedi, çekirgelerin sızlanması ve sineklerin vızıltısı cümle

⁵⁷ Arapça yazılmış iki beyit Ŗiirdir.

⁵⁸ NAHL suresinin 6.Ayetine işaret ediyor.

⁵⁹ NAHL suresinin 5.Ayetine işaret ediyor.

⁶⁰ Bir tür kuş cinsidir.

⁶¹ NUR suresinin 41.Ayetine işaret ediyor.

onun hamdında. “Onların bir kısmı karnı üzerinde, bir kısmı iki ayağı üzerinde, bir kısmı da dört ayağı üzerinde yürür. Allah dilediği şeyi yaratır. Muhakkak ki Allah, her şeye kadirdir.”⁶². Tarifi imkânsız gücü sayesinde âlemin yaratılışı dördüncü aşamaya geçti. Eflak ve yıldızların etkisinde, dört elementsin karışımı ile insan vücudu zuhur etti. “Ant olsun ki biz insanı bir kuru çamurdan, bir şekillenmiş kara balçıktan yarattık.”⁶³ Ayetin anlamına inayeti yüzünden anlam verdi. Bu vücudun insan olmak zamanı geldiğinde ve vakitlerin en iyisinde “Sonra (Allah), onu vücuda getirdi ve onun içine ruhundan üfördü”⁶⁴ ayetin dediği gibi Hz. İnsanı ayağa durdurdu. Maddeden mücerret olan temiz ruh ve sırların sırrını onun zatında yerleşirdi ve “Onun vücudunda gizlettik.”⁶⁵ Cümlesine mısdağ etti. Ruhani cevherin ustaca süslemesi güzellik gömleği ve muhteşemlik eşarbını aydınlık mücevherine ulaştırdı ve “Muhakkak ki Allah, Hazreti Âdem'i seçti.”⁶⁶ Anlam buldu, kuşkusuz rütbesi yüceldi “Ve onları yarattıklarımızın çoğundan fazilet (açısından) üstün kıldık.” Rütbesine vardı. Yaratanın varlığını ispatlamak için “Onlar yerlerin, göklerin hükümlerine bakmıyorlar mı?”⁶⁷ İspatını insan oluşunun tamamlanmasında daha da kuvvetli kıldı ta ki teslim olmak merdiveni ile irfan ve şeref makamlarına yükselsin ve aydın kalpla âlemin yürek açan manzaralarını seyir etsin. Tanrının güzelliğine müstahak görünsün ve marifet badesinden sarhoş olsun. O istidadın neticesinde, hasarsız şenlik, azalmayan zenginlik, belasız değer, belasız ve zahmetsiz rahmet, cezasız nimet, ebedi mutluluk, kesilmeyen tat, sakatlıktan uzak bir

⁶² NUR suresinin 44.Ayetine işaret ediyor.

⁶³ HİCR suresinin 26.Ayetine işaret ediyor.

⁶⁴ SECDE suresinin 8.Ayetinden alınmıştır.

⁶⁵ Kaynaklarda hadis olarak geçiyor. BKZ: Mesnevi hadisleri, Firuzan-fer, s.29.

⁶⁶ ÂLİ İMRÂN Suresi 33.Ayete işaret ediyor.

⁶⁷ A'RÂF Suresi 185.Ayetine işaret ediyor.

ömür ve gamdan ve karanlıktan uzak zevk bulsunlar.”şerhe sığmayıp arayanı büyük çapta çoğalır.”

Sonra, gece ve gündüzün sena ve övgüsü, gül kokulu duaların semereleri çukurlarda rüzgârla serpilen çiçeklerin kokularında gülümsedi. Miskin sonsuz güzel kokusu rüzgârların esintisiyle dağıldı ve âlemi melekûtun bütün gizli ve aşikârlarında mahşer gününe kadar amber oldu. Mamurevine⁶⁸ layık, kutsal mekân oldu ki dergâhının kitabesinde “Ve kim oraya girerse emin (emniyette) olur.”⁶⁹ Kerimesi okunaklıdır. Hâşâ iki cihan gelip geçtiği gibi onun gücüyle eş olduklarını söylesinler. Âlem tahtının temeli yüce evrenin esasından ve İslam ile imansızlığın göz ve yüreği onun ziyasından aydın ve parlaktır. Kaşlarının yayı Nün ve Kalem⁷⁰ sırrının kâşifi ve Kamer (Ay) yarıldı⁷¹ parçası ruh bağışlayan bayrağının direğine altından uç. Ümmetin kurtuluşuna Nuh gemisi ve ona vahyolunan vahiydir⁷² varlığına güneş. Ahmet bir lakap ki sena lisanı, methi, hemdi ve övgüsü onun için yetersiz kalır, fırlanan yer küresinin yuvarlığı terliğinin ucu ve yıldızların baş tacıdır. Tanrı onu ümmetlere önder seçti ve yolun ortasına koydu ta ki insanların, resullerden sonra Allah'a karşı (bizi uyaran ve müjdeleyen bir resul gelmedi diye) hüccetleri (delilleri) olmasın⁷³. O, bütün kadınlar, erkekler ve cümle âleme rehber seçildi. İncil, Tevrat, Hazreti İbrahim'in sayfaları⁷⁴ ve bütün ilahi kitapların ateşlerinin sönüşü onun kutsal mucizesinin işaretidir. “Ve (Allah), Âdem'e, (Allah'ın) isimlerinin hepsini (bu

⁶⁸ Mamur evi, İslam felsefesinde göklerin dördüncü katında Kâbe'nin paralelinde yerleşmiş bir evdir.

⁶⁹ ÂLİ İMRÂN Suresi, 97.Ayete işaret ediyor.

⁷⁰ KALEM suresinin 1.Ayetine işaret ediyor.

⁷¹ KAMER suresinin 1.Ayetine işaret ediyor.

⁷² NECM suresinin 4.Ayetine işaret ediyor.

⁷³ NİSÂ Suresi, 165.Ayete işaret ediyor.

⁷⁴ Kuran-i Kerim'de Hz. İbrahim'in ilahi kitabının varlığından bahis edilip fakat isim verilmeden İbrahim'in sayfaları olarak geçiyor. Burada amaç Hz. İbrahim'in kitabıdır.

isimlerdeki hikmetleri) öğretti.”⁷⁵ İlimi mistik bilgisinin bütün gizemliliğini teyit eder. Ehlibeyt’in bendeliğini etmek bütün insanlar ve cinlere vaciptir. Şifa nimeti bütün ümmet azası için gamların hadis olmasıyla birliktedir.

Kadınlar ve erkeklere mebus oldu. Yeşil kılıçla Müslümanların hamisi oldu. Yerküresi ahalisini güneşin mavi bıçağı ve esmer mızrağı karanlıktan aydınlığa çıkarttı. Peygamberlerin bayı ve seçkinlerin yaveri, Hz Muhammet (Allah onu ve ailesini ve ona iman getirenleri korusun), müşriklerin fitnelerini ve kâfirlerin küfürlerini namaz ve duaya davet ederken yok etti. Sabahlar güneşin doğuşuyla ve ışığın saçılmasıyla ağaçlarda açılan çiçeklerden en iyi misk kokusu misli El-Şehre⁷⁶ amberi kokusu dağılıyor. Muhammedilerin geniş methi, seçkinler ve neciplerin selamları o insanların arkasıcadır ki savaş meydanlarında din ve millet için kılıçlarının darbesinin haykırışı zafer yüzünü gösteriyor. İmamların dergâhı asaletsiz ve akılsız düşmanların hayatına kandamlan, keskin ve ateşli kılıçlarıyla son veren insanları tüvana kılır ve bu insanlar bu kuvvetliliği hak ediyorlar. Maksudum rabbin merhamet yağmuru, devrin halifeleri, anda sadık kalanlar ve diğer yaverleridirler ki Muhammed’in ışığını dağıtıp yolunun delilidirler. Her biri vilayet valisi ve dinin şahıdırlar “ve biz bunlara şahidiz.” “Allahtan onların ruhlarına selam olsun ve düşmanlarının ağızlarına taş. Vesselam.”

Ve sonra, o anda kalem ehli, “İnsanı, O yarattı. Ona, beyanı öğretti.”⁷⁷ Kıymetli ayeti yeniliklerin özüne katıp, hakkı batıldan ayıran fazıllıkla, minnetsiz bahşişle, üstün büyüklükle, mutemetçe, beliğ hatiplikle, hoş yüz ve çevik gözlemcilikle, yaratıcı açık fikirlilikle, akıllıca, Bilginlice, üstün müteyakkızlıkla,

⁷⁵ BAKARA Suresi, 31. Ayete işaret ediyor.

⁷⁶ Umman ve Eden arasında bir sahilin ismidir.

⁷⁷ RAHMÂN Suresi, 3 ve 4 Ayetlerine işaret ediyor.

usta muharrirlikle, ilimcilice, Onu ki, dalgalı deryalar onun fazileti yanında sakin kalırlar ve ihtişamı yanına büyük derin denizler ahitse yaklaşırlar. Çeşitli kafiyeler, güzel kelimeler ve okşayıcı uyaklarla mübarekliğini derç etmeğe gayret ettiler. Kasidelerinin beyitleri noksansızlığını açıkladı ve gerektiğinde keskin kılıç gibi kınından çıkıp Allah fazlının oğlu ve bilicinin babası, arifliği ile ünlü, Abdullah “İşte bu, Allah'ın fazlıdır. Onu dilediği kişiye verir.”⁷⁸ Nesneliği oldu güzel hatla yazmağa başladı. Büyüerci kalemi fazilet hilatını söz kametine giydirdi. Yazılı tarihi güzelleştirmekte “Tecziyet'ül Emsar”⁷⁹ “O (Kuran-ı Kerim), ilim verilenlerin sinelerinde beyan olunan ayetlerdir.”⁸⁰ Diye kalemi şerifçe defterin satırlarına ve ustaca güzidelerin sözlüğüne yazdı ve bu metin teliften “Onun (levhaların bir) nüshasında hidayet (Hakk'a hidayet, Allah'a ulaşma) vardır.”⁸¹ Dünyalılara fesih Arapçayla “muhakkak ki ben, Allah'ın kuluyum. Bana kitap verdi.”⁸² Beyan etti.

Ölü sözcükleri beyan sihri ile diriltti, Aynı Meryem'in oğlu İsa'nın mucizeleri gibi. Gerçekten, ibdalar denizi ilk incini meydana getirdiğinde, faziletler maryamı böyle kıymetli incini meydana getirmemişti. Can ve vücut ağacının semere verdiği andan itibaren kelamının niteliği sebebi ile hiçbir meyve yere düşmeyip. Şafi sanatının pınarı hoş kokulu sözler sürahisiyle âlemde kuru beyinlerin başucunu yaşartmasına anlam verdi. Keskin ama zarif yeteneği en iyi şarap dolu sürahileri bekriler arası dolaştırır gibi gerçeği yazdı.

Onun gibi kâtip görünmemiş / İstediginde her bir şeyi tasvire çekip

⁷⁸ CUMA suresi 4. Ayete işaret ediyor.

⁷⁹ Tecziyet'ül emsar ve tezciyet'ül asâr: Tarihi vassaf adına ünlü olan bu kitap Şerefeddin Abdullah tarafından yazılmış. Sebksinasi, Mehmet Tağı Bahar, C.3, S. 101.

⁸⁰ ANKEBÛT Suresi, 49. Ayetine işaret ediyor.

⁸¹ A'RÂF Suresi, 154. Ayete işaret ediyor.

⁸² MERYEM Suresi, 30. Ayete işaret ediyor.

Hatta ibdalar yapıp ve başkaları / yazısıyla büyülenip o istediğinde⁸³

Hayal atı bazen fazilet kırbacıyla Arapça sözcüklere koşup ve bazen düşünce dalgıcı Deri⁸⁴ şivesi denizinden parlak dür “inci gibi, yıldız gibi.”⁸⁵ Çıkarıp. Acemi soyu dilindeki makaleleri kenarında, Arap düşünürlerin de sözlerinin kuvvetini Aynı Türklerin anlaşılmayan yöntemi gibi Acemi dilinde anlattı. Ve akıcı makaleleri karşısında yazdığı kitabının satırları söz uzmanlarının yanında yazılan efsanelerin desturundan daha düşüktü. Yeni sözler yazmakta güçlü kalemi acımasız ve keskin. Mütefekkirlerin halı ise kitabının sayfalarındaki satırların mey gibi mest ediciliğinden sarhoş olmuş.

Öğrencileri İbn-i Sina ile hem kâse olup ve namdar danışmentler fazilet denizinin karşısında bir avuç köpük kalırlar. “Ve sel, üste çıkan köpüğü yüklenip götürdü.”⁸⁶ Kalemi meşhur ve yazarlık sanatı Allah’ın lütfü yüzünden edebi sanatlarla doludur. Ağzından çıkan en basit laf, hatiplerin en güzel sözünden daha da güzel olur ve derin düşüncesinin küçük parçası fazıl insanları şaşırtır. Dikkatli yazarların yazgısı, kaleminin eleğinden geçen kepek ve atıktan ibarettir. Âlimlerin bilgi birikimi, ilimi nezdinde kıl gibi kalıyor. Yeni fikirleri “Kendilerine onlardan önce insan ve cin dokunmamıştır.”⁸⁷ Mısdaki ve bu fikirlerden meydana gelenler, denizde gömülmüş mücevher gibi olur. “Onlar sanki yakut ve mercan gibidir.”⁸⁸

⁸³ Bu iki beyit Arapça yazılmıştır.

⁸⁴ Farsçanın bir şivesidir.

⁸⁵ NÛR Suresi, 35.Ayete işaret ediyor.

⁸⁶ RA'D Suresi, 17.Ayete işaret ediyor.

⁸⁷ RAHMÂN Suresi, 56.Ayete işaret ediyor.

⁸⁸ RAHMÂN Suresi, 58.Ayete işaret ediyor.

Müşkülpesent düşüncesinin ustalığı, çeşitli derin kavramları mücevher gibi güzel sözcüklerle anlattı ve Vaseti⁸⁹ kalem vasıtasıyla iyi seciyelere kelimelerden nefis hilat giydirdi.

Kalem atını fesahat arsasında dörtlüğe koşturup, söz peygamberini yazgı ve kalemle miraca götürüp arş tahtına oturttu. Metinde güzel sözcükler arayanlar kaleminin kemendine giriftar oldu ve sarhoş olmak isteyenler hokkasından kâğıtlara dökülen mürekkepten kadehlere şarap dökülür gibi kendilerinden geçtiler. Söylevindeki maariften bilginler mest oldu. Yazılarında, yazının suretinden önce mazmunların derinliği ve kavramların amacı önde geliyor.

Kaleminden çıkan inci gibi sözcükler, belagatte Hassan⁹⁰ belagatliğinin en büyük incisi ve satırlara yaslanan kelamının güzelliği güzel kadına benziyor ki üst üste konulmuş yastıklara yaslanmış.” Onlar (cennetlikler), yüksek yeşil yastıklar ve harikulâde güzel işlemeli döşekler üzerine yaslananlardır.”⁹¹

Bütün lisanlar onun lisanı nezdinde eksik kalır ve bütün has insanlar onun fesahati karşısında acil kalırlar. Parmağı ucundan sut gibi temiz ve bal gibi şeker sözcükler dökülür ve beyan incisi deniz kenarlarında buluna bilecek tek ve benzersiz inci gibidir.

Bugüne kadar asırlar geçip ve onun yazdığı tarih kitabı gibi eser kaleme alınmamış ve cihan sanatçıları onun nadir eseri gibi eser görmemişler. Kendilerini söz âlemine adayın insanlar ise kendilerini bu kitabın kulu bilmişler.

Kıymetli taşlar parçaları gibi yazdığı satırlar ve kelamının geniş yaylası tamamen dür ve şahane mücevherler gibidir. Bir birinin yanında dizdiği güzel, etkili

⁸⁹ Bağdat yakınlarında bir bölge ve şehrin ismidir.

⁹⁰ 56.H. vefat etmiş Hassan bin Sabit Ansar-i isminde bir şairin ismine işaret ediyor. Bu şair belagati ile ünlü olmuş ve bu açıdan Fars edebiyatında birçok şairin belagatini övmek için ona benziler.

⁹¹ RAHMÂN Suresi, 76.Ayete işaret ediyor.

ve keskin sözcükler tamamen renkli nefis mücevherlerdir. Kitabının her cüzü “Nesri Leali”⁹² ile külli rabıtası var ve oluşum temeli “Nezd-el Dürer”⁹³ esasıyla nispi benzerliği vardır. Lokma gibi tatlı sözcükler tatlı kapları gibi yazdığı sayfalara konulmuş, canları tatlandırır ve siyah kalemle çizdiği harfler, şarap gibi anlamlar ve helva gibi mazmunlar hepsi misk kokusu veriyor. Muhtarsa kelimelerinden bile mana sarhoşları mest olur ve eksiksiz beyanını dinlemek kanun çalan güzel kadını dinlemekten daha hoştur. Her lâfzî ince nüktelerin fehvası ve sözcüklerde işlettiği her nokta bakire fikirlerin yastığı ve temiz kelamı tenlerine hiç dokunulmamış nazik kızlar gibi sırların cilvesi olmuştur.

Mananın anlamı lafzının manasında mana bulur ve her harfi karanlık âleme hayat saçar. Fesahati fesahat asumanında parlak aydır.

Sahife zemininde bir birine bağlanmış Leyli gibi güzel garip Arapça ibaretler kaleminin siyah çerçesinde mahsurlar. “Ve onlara bakanları, pırıl-pırıl bir yüze ve sevince kavuştu.”⁹⁴ Kullandığı nadir Derice istiareler her anlamıyla güzel ve kusursuzdur.” Ve ölümsüz genç delikanlılar onların etrafında dolaşırlar. Sen onları gördüğün zaman saçılmış inciler sanırsın.”⁹⁵ İşlettiği temsil ve teşbihler misilsiz, “Sanki saklanmış inci tanesi gibi.”⁹⁶ Telmihleri ise iphamsız olmuştur. “Ve iki cennetin de devşirilen meyveleri (cennet ehline) yakındır.”⁹⁷ Bu telif, metin elbisesini anlam tenine yakıştırmıştır. “Onun karnından muhtelif (çeşitli) renklerde

⁹² Ebu Ali Tebersi tarafından kaleme alınmış bir kitabın ismidir. Bu kitap Arapçadan Türkçe ve Farsçaya tercüme olmuş ve Hz. Ali'nin sözlerine tefsiri kapsıyor. (Müşkât bey tarafından hediye edilmiş kitapların listesi, Ahmet Münzevi, C.2, S. 138.)

⁹³ Abdülkerim bin Mehmet Yahya Kazvini tarafından Sultan Hüseyin Safevi zamanında yazılmış bir eserdir ki Hz. Ali'nin sözlerini kapsıyor. (Müşkât bey tarafından hediye edilmiş kitapların listesi, Ahmet Münzevi, C.2, S. 139.)

⁹⁴ İNSÂN (DEHR) Suresi, 11.Ayete işaret ediyor.

⁹⁵ İNSÂN (DEHR) Suresi, 19.Ayete işaret ediyor.

⁹⁶ VÂKİA Suresi, 23.Ayete işaret ediyor.

⁹⁷ RAHMÂN Suresi, 54.Ayete işaret ediyor.

içecek (bal) çıkar.”⁹⁸ Cinasları kâğıt kürsüsüne oturtmuş, “Onların üzerinde karşılıklı olarak yaslananlar onlardır.”⁹⁹ Sahifeler camındaki şaraplar içmek isteyenleri mest etti.

Şiir:

Duru suyu, saf şarap / lafzı fidanı, incilerin incisi

Miskinin nebatı her tarafa uzandı / tabip evinden ise her yere koku dağıldı

Ey yazarlık hünerinin çeşitli dallarından meyve biçendeler, “Acaba bu bir sihir mi? Yoksa siz mi görmüyorsunuz?”¹⁰⁰ “Orada sizin için canlarınızın istediği ve talep ettiğiniz (her)şey vardır.”¹⁰¹ “Yoksa siz, bu söze inanmayan, şüphe eden kimseler misiniz?”¹⁰²

Bu acayip nüshaya ki vafından akıl aciz kalır ve bütün lisanlar kısık kalır tetkik gözü ile bakılırsa inceliği gözükecek. “Ve orada canların iştahlandığı ve gözlerin lezzet aldığı şeyler vardır.”¹⁰³ Sürekli okuyup teamül etmeğe layıktır. Manaların menzildir, derin ve önsezili düşüncelerle doludur. Okurların gözbebekleri yeşilliğinden reyhan kokulu desteler alır. İbaret oluşturma kalite ve hızlılığı düşünce ahalisini sarhoş etmek ve ferahlandırmakta halis şarap ve çalgı çengi ile başlıyor.

Cani gönül muattar oldu o amberli evraktan / ki her tane güzel iyili ceylansız amberdi

Müştakların tabiatı sade kelamının siyakından mest olup ve “Onlara, mühürlenmiş (sadece kendilerinin açacağı) halis şaraptan sunulur (içirilir). Onun (o

⁹⁸ NAHL Suresi, 69.Ayete işaret ediyor.

⁹⁹ VÂKIA Suresi, 16.Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁰ TÛR Suresi, 15.Ayete işaret ediyor.

¹⁰¹ FUSSİLET Suresi, 31.Ayete işaret ediyor.

¹⁰² VÂKIA Suresi, 80.Ayete işaret ediyor.

¹⁰³ ZUHRÛF Suresi, 71.Ayete işaret ediyor.

şarabın) sonu misktir (şahane misk kokusudur).”¹⁰⁴ Anlamını anladılar ta “Ve yarışanlar, artık bunda (bunun için) yarışınlar.”¹⁰⁵ Güzel telmihi, örtülü anlatmalarının fesahati, tertip sanatının kemali, ince terkileri, selis birleştirmeleri, kaleminin letafeti, ağır cümle bağları, işlettiği edebi sanatların sağlamlığı, kitabının yeniliği, anlatımının hoşluğu, siyakının ustalığı, ifade mahareti, ayrıntılı anlatımı, güçlü teşbihleri, anlamlı temsilleri ve yazı mahareti karşısında başka yazarlar utanç duyup kendi eserlerini suya döker oldular. “Artık amel edenler, bunun için çalışınlar.”¹⁰⁶

Şiir:

Kitap özü güzellikte ayan / bütün yazılanlardan daha üstün ve eşref

Cemi mana ve sözcükleri / akıl çimenliğin cilvekârı

Doğu ve batının sultanlar sultanı iktidarı devrinde, o ki kılıcı yeryüzünü batıdan doğuya kadar fetih etti, süngüsünün hareketi ve kılıcının darbesi baldan da tatlıdır. Davasının nağmesi işretten daha neşe vericidir. Kiyumers¹⁰⁷ nişan ki adaletinin şöhreti Pişdadiyan¹⁰⁸ ününden öne geçti. Padişahlık tacının görkemi imparatorlar yüreğine ok oldu. Sasaniler¹⁰⁹ muhteşem dergâhında dilenci kalırlar ve Eşkani¹¹⁰ şahı ona hizmet imkânı bulmadığı için ağlar kalıyor, kuvveti sedası nezdinde Erdeşir¹¹¹, tilkiden eksik kalır. Behmen¹¹² makamında hoş seciyeli ki aslan gibi hamlesi yanında panter korkuyor ve topal kalır.

¹⁰⁴ MUTAFFİFİN Suresi, 25 ve 26. Ayetlerine işaret ediyor.

¹⁰⁵ MUTAFFİFİN Suresi, 26. Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁶ SÂFFÂT Suresi, 61. Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁷ Zerdüştlük ve İran efsanelerinde dünyaya hüküm süren ilk padişah ve bazen de birinci insanın ismidir. (BKZ: D.S)

¹⁰⁸ İran efsanelerinde İran’a hüküm eden ilk padişah ve kanun yazanın ismidir. (Bkz: D.S)

¹⁰⁹ 226-652 M.S İran’da hüküm sürmüş imparatorluk.

¹¹⁰ M.Ö 58 yılından M.S 207 yılına kalan İran’da iktidarda olan hanedanın ismi.

¹¹¹ Sasani iktidarında Yezdgerd dönemi rahiplerin reisinin adı olarak geçiyor.

¹¹² İsfendiyar’ın oğlunun ismine işaret ediyor.

Büyük İskender¹¹³, ihsan meyhanesi atıklarından zengin olur ve Hosrov Perviz¹¹⁴ dideleri azametli dergâhında toprak oluyor. Karargâhı sakinleri lütfü yüzünden her mağlup birer Afrasiyab¹¹⁵ oluyor. Büyük İskender kafatası dehşet denizinde onun korkusundan kabarcık oluyor. Dünyaları süsleyen yüzü padişahlık tahtını güzelleştiriyor. Mübarekliği karşısında Fereydun¹¹⁶ rezil ve Huşeng¹¹⁷ kutsuz kalıyor. Pehlivanlıkta Rüstem'le¹¹⁸ beraber ve savaş meydanında Efrasyab¹¹⁹ gibi yenilmezdir. Muhteşem sarayında cihanın büyük yazarlar toplanmış ve yazarlıkta yazı tarzı karşısında cümle ünlü yazarlar baş eğiyorlar. Cemşid¹²⁰ tahtı hikâyesi mükemmel destanı nezdinde kısır kalır. Rum ile Hint askerlerinin tentenesi geniş iktidarı arsası karşısında küçük kalır. Ağır altın tahtı karşısında ay ve güneş hafif olur ve cihanın rengârenkliği sofrasının bezidir. “İşte ne güzel düzenleyicidir.”¹²¹ Kılıcının demiri Timur taliyi ile eş ve kolunun darbe gücü Allah'tan geliyor. Hilal kılıcının kutu Su Ayı¹²² gibi kut doludur. Altı köşeli değneğin parlaklığı güneş yarıçaplarıdır. Ejderha öldüren oku kötü hasımların varlığını yok eder. Kılıç kılıfı kancası, gözlerde volkan ejderhasını anımsatır. Yaydan çıkan okunun hızı kartallarla yarışır ve zırhlar delen bu okun korkusundan alaca güvercinin tüyleri dökülür. Siyaseti kıyamet hadisesi hadisini itaatkârlara anlatır ve yayının eğriliği kötü niyetliler yüreğine korku salıyor.

¹¹³ Makedonya'nın efsanevi şahının ismine işaret ediyor.

¹¹⁴ Sasani padişahlarından birisinin adıdır.

¹¹⁵ Ünlü tarihi Türkistan hükümdarı ismine işaret ediyor.

¹¹⁶ Fars efsanelerinde ünlü bir simanın ismidir.

¹¹⁷ Fars efsanelerine hazreti Âdemin dördüncü kuşağından Siyamek'in oğlunun ismi.

¹¹⁸ İran edebiyatının efsanevi pehlivanın ismine işaret ediyor.

¹¹⁹ İran ve Turan efsanelerinde yaralanmazlık özelliği olan kahramanın ismine işaret ediyor.

¹²⁰ İran'ın antik tarihi padişahlarından birinin ismidir.

¹²¹ ZÂRİYÂT Suresi, 48.ayetinde işaret ediyor.

¹²² Sonbaharın ikinci ayıdır.

Dergâhı kapısının açıp kapandığı sesinden gökler buluttan kulaklarına pamuk tıkamış ve güneşi yakan siması heybetinden bağırarak aslan susmağı tercih etmiştir. İktidarı zamanında örümcek işsizlikten sinek uçurur¹²³ ve himayesindeki sivrisinek, örümcek kovalıyor.

Evre onun isteği gibi dolaşıyor, büyük ülkeler yüce şan ve ihtişamı karşısında küçük koy gibi kalıyorlar. Siyah ve beyazın bendeleri yücelik hissi ile baş göklere dayar ve bereketli döneminde siyah ile beyaz asude yaşamışlar. Şen zamanında tavuklar kebab şişlerinde okumuşlar. İstirahat zamanında ise, baharın ilk ayı billur gökten ince Fesleğen ve güzel Yasemin yüzüne gülsuyu dökmüştür.

Aciz sever döneminde şahin yüreği ördek pençesinden yarılmış ve zülüm giderici devrinde münafık varsa göğsü sökülüştür. Hanlık tahtı ayaklarını Tanrı yerde sert kılmamışsa o zaman gökyüzü de güneşten ışık saçmasını istememiştir. Eğer sert yayından Mars ve Jüpiter oku hedefe doğru asumana fırlatılarak atılmasaydı, Merkür feleği ve bükük gök, korkudan güçlü olmazdı.

Mihr ve şefkati semaları aydınlatan güneş ve kahır bela dolu cihanın akşam karanlığı olmuştur. Akıl ve idrak zümrüdü yücelik yüzüğünün taşı ve zafer firuzesi ikbal halkasının damgası olmuştur. İri fiziği yanında Neriman¹²⁴ kertenkele kalır ve nur yağın yüzü karşısında ayın çehresi lekeli olur. Savaş zamanında onun korkusundan Sam'ın¹²⁵ yüreği düşür ve ziyafetinde şenlik sözcüğü utangaçlıktan mum gibi eriyor. Gürzü darbesi şahların taçlarından kanlar akıtmış ve adaleti otlağında kuzu aslan memesinden süt emir. Belki ay onun ayakkabı topuğuna benzesin diye hilal şeklinde göklere baş koymuştur. Onun cömertlik denizinden

¹²³ Farsçada ne kadar boş durmanın şiddetinin göstermek için kullanılan bir ıstihaktır.

¹²⁴ İran efsanelerinde ünlü bir pehlivanın ismidir.

¹²⁵ İran efsanelerinde Rüstem pehlivanın büyükba Basımın ismidir.

küçük bir köpük eğer hayal ölçeğinde, Nuh teknesi ağırlığı ile kıyaslanırsa, kat-kat ziyade gelir.

Lütfü suyundan bir damla içen ebedileşir ve hiçbir niyaz o hazretin teveccühü olmadan bertaraf olmamıştır. Kutsal mizacı, sert ve atı toynağı amber kokuyor. Kemendi inhinası Hata'nı¹²⁶ almış ve Çin'i alan himmeti hataları bağışlamıştır. Kadir ati güneşe rakip olmuş ve celali göklerde at koşturmuştur. Onunla düşmanlığın sonucu oklara sine germektir ve kuşkanatlı atı ile büyük devesi yuları sultanlar ve kayserlere üstün gelmiş. Nazikliğini anlatmakta kalem aciz kalır ve kalem atının hızı geniş iyilik çölünde onun iyi seciyeleri ayağına yetişmiyor. Ağaçtan vücuda gelmiş kalem atı, Ak Deşti'deki¹²⁷ azametini zikir ve övmekte çolak kalır. Parmaklar ucu, kanadı kırılmış yeşilbaşlı sona gibi varak havasında yüceliğini anlatmak için uçmağa güçsüz kalır. O anki çevik parmaklar, kalem atını ihtisar yaylasında çaptırdı, tafsilat yuları onu durdurmak istedi fakat köstekler mani oldu ve ihtisara yüz koydu.

Yürek feryat etti ki ismini ihtiramla kâğıtlara yaz ve yüce adını izzetle mektuplarda getir. Kalem gözüm başım üste dedi, ilk önce anlam suyu ile ağız yıkadı daha sonra kutlamasının yollarını aradı ve varak vadisini baştan aşağıya seyir etti. Padişahın mertliğini ve afakın Nadir'ini yazdı. O ki:

Onun yayından çıkan okun yarası bağırtısından

Her gece batıdaki ırmaklarda güneş devriliyor

Allah onlara yardım için nimetlerini ebedi kıldı ve günlerini geçirmek için kollarına kuvvet verdi. Mülhemin ilhamı ile başarılı oldu; çetinlikler diyarının bu seyyahı, derin girdapların yüzücüsü, sızıltı ovasının ahenkli zayıf bülbülü, arzu havasının kırık kanatlı kuşu, bu yeni eserin yazarı, "Muhammed Mehdi İbn-i

¹²⁶ Çin'in kuzey kısmı yani Doğu Türkistan'a işaret ediyor.

¹²⁷ Horasan ve Türkistan'da bir çölün adıdır.

Muhammed Nesir”’in rızkını Allah, rızıklar diyarında verecek ve leziz bol su ile doyuracak.

Bu iddialı eserin gülü yürek cennetinde çiçek açtı ve devrin hükümdarı zamanındaki vakaları külliyyetle nesir düzeninde sıra ile kayda aldı. Bu eserdeki mevzuata öteri bakıldığında hayır düşüncenin özünü kalem bastonu ele verecektir. Akıl ve nutuk güçleri kalbin derin su kuyuları olarak, anlam denilen saf suyu mürekkep, hokka ve kalem araçları ile çıkarıyor.

Gerçi vasıflara ihtiyacı olmayan cenabı “Vassaf”¹²⁸ beyan şarabının halisliği marifet kadehi kaldıranlar tarafından damla-damla içilir. Onun yüce dağlar gibi ibarelerinin üstüne çıkmak yüksek zirvelere ulaşmaktan daha da imkânsızdır, lakin hak tabi olunmasını hak eder delili yüzünden melih ve nazik edebi sanatlarla ciddiyetle telaşa düşüldü ve kalem atı eski kalemler ayak izleri yerine ayakbastı. Bu yolda siyah kalemin belıgliğini takip etti. Ve gerçekten derk etmez kuvvetli kasım ne olduğunu, çolaklar.

Himmet etmeğe başladığı zaman kalem ucunu tıraş etti ve süslemek, tezyin etmek ve bezeklemeğe başladı. Kalem bülbülü şarkı söyledi ve perişan gönül, her kim inancı için inat ederse zorluğa düşer ilkesi yüzünden tahammül kapasitesini çoğalttı. İstihza ile kumaş üzerindeki tasvirler ve ölü naşından hitabet beklenilmez, rivayetini anlattı ve kimse hilal ay ve yavaş attan, tüm ay ile hızlı atın işini beklemedi. Guguk’a Musa’nın mucizesinden konuşmak boşa laf etmektir. Devi güzel kadın gibi mücevherlerle süslemek, alay haline getirmek olur. “Sizin getirdiğiniz şey sihirdir. Muhakkak ki Allah, onu batıl (geçersiz) kılacaktır.”¹²⁹

Şiir:

¹²⁸ Tarih-i Vassaf’ın yazarını kast ediyor.

¹²⁹ YÛNUS Suresi, 81. ayete işaret ediyor.

Hünersizlikle ne zamana kadar hüner satacaksın / değersiz taşı mücevher fiyatına vereceksin

Korkum budu rüsvalık ateşi dumanlansın / ne zamana kadar insanlara yaş odun satacaksın

Yok, böyle bir şey ki, parmakları kalem tutmaktan aciz kalsın. Güzel ve büyülücü sözler yazan elinin gücü, iltifatsız, büyücü Bazovr'dır¹³⁰. Derice yazmağa başlarsa, senin kuru içgüdün ve sönük istidadın nasıl onunla yarışacak? Onun gibi aslan Farsın kelimeler feshatı karşısında Arap atı dört nala koşuyor. Nasıl kendi çamura benzer siyah taş gibi değersiz sözlerini belâgat pazarında onun süslü ve şahane mücevher gibi sözleri ile kıyaslıyorsun? Çirkin taşlar gibi saçmalıkları, fazilet ve hüner madeni taşlar ve mücevherler ile nasıl değerlendireceksin? “ habis (haram ve kötü olan) ile temiz (helâl ve temiz olan) bir değildir.”¹³¹, kışta havadaki sis, buluta benzemez. Çöllerde fazlasıyla bulunan kum tanelerini nadir bulunan değerli iniler nezdinde cepten çıkartmak, basitliktir. Her değersiz yeşil taş ve her batıl sözü, değerli firuze ve akıllı söze benzetmek, akılsızlıktır. Çirkin kelimeler, hikmetli cümlelere ne kadar benziyor ki? Sert tuzlu tadın, tatlı latifelerle eş tutulması, ne had? “Ve iki deniz müsavi (eşit) olamaz. Bu lezzetli, tatlıdır. Susuzluğu gideren, içimi kolay olandır. Ve bu (diğeri) tuzludur, acıdır.”¹³² Boş beyan ve abes kelimeleri öyle harika kitaba benzetmek yürek yakıcıdır. Değersiz taştan inci işlevi beklemek ve kıymetsiz samanı altın mücevherle ölçmek, yanlış yola gitmektir. “Ve âmâ (kör) olanla basiret sahibi

¹³⁰ Turanlı büyücü ki İran ordusunu yendi ama Ruham ibni Guderz tarafından öldürüldü. (Bkz: Burhani sözlüğü)

¹³¹ MÂİDE Suresi, 100. Ayete işaret ediyor.

¹³² FÂTİR Suresi, 12. Ayete işaret ediyor.

olan (gören) müsavi (eşit) olmaz. Ve zulmet (karanlık) ve nur (aydınlık) da (eşit olmaz). Ve gölge ve sıcaklık da (eşit olmaz).”¹³³

Şiir:

Gurudan tuttuğun bu yolda / Korkum budur varmayasın maksada uzaklıktan

Yazıcılığı meslek eden şahıs kendini hedef hale getirir ve sağırılık dilsizlikten daha iyidir. Sessizlik çekilmiş perdedir ki ağır beyan üzerine çekilir.

Şiir:

Dilsiz ol! Görmüyor musun? Ki kalem / Dil bulunca başı tehlikeye girdi

Deniz sularını çizmek olmasa da bazen meşk edilir, bazen şarkı söyler hâlbuki güvercindir ve bazen ut çalınır hâlbuki tahta parçasıdır; mesellere sarılıp edeple ayağa kalktım ve iyi niyetle rızkımı aradım.

Yüksek zekâsı ki sürekli mana dünyasının yer, çöl ve bozkırlarına güneş ışığı gibi saçıyordu hüznü ve ümitsizlik bulutlarının toplanması ile mahcup oldu. Dâhiliği karşısında Gos¹³⁴ dehasını nakıs ve gevşek sandın ve zekâsından saçan ışığı “Belki ondan, size bir kor (nur) getiririm.”¹³⁵ Dedin. Ağız sustu, akıl işlerde müdahalesini esirgeyerek mahcup yüzün odası örtü ve kaçınma perdesi ile gizlendi. Hiçbir şekilde matlup iyilik hoşnut etmek için perde açmayı isteklere cevap vermedi.

Batin aynasında, paslı doğasından parlak tabiatı zahir etti ve örtülü olarak dedi ki: padişah sikkesini ve Karun¹³⁶ hazinesini rencide vicdan hazinesine emanet etmedi. Cemşid¹³⁷’in Hazineyi Gav¹³⁸ ve Hısrov¹³⁹ hazinesini mahzun yürek

¹³³ FÂTİR Suresi, 19, 20 ve 21. Ayetlerine işaret ediyor.

¹³⁴ Gos Bin Saide Ayadi’ni kast ediyor.

¹³⁵ TÂHÂ Suresi, 10. Ayete işaret ediyor.

¹³⁶ Tarihteki ünlü zenginlerden ve daha sonra ismi mesellere karışan şahısa işaret ediyor.

¹³⁷ İran’ın efsanevi padişahlarının birisinin ismidir.

¹³⁸ Ferdevsi’nin Şehname’sine göre Cemşid’in bir hazinesi vardı ki inek hazinesi deniliyordu.

¹³⁹ İran’ın efsanevi padişahlarından birisinin ismine işaret ediyor.

derinliğinde pinhan etmedi. Seçkinler neden iki üç altın ve gümüş sikkeye hırslı olsunlar ki? Golzom¹⁴⁰ ve Umman deniziler ihtişamını bahisle ihata etmiş değilim ki; neden benden bu kadar inci talep ediliyor?

Devran sanatçıların düşmanıdır, ehli devran ise yüz kat beter. Ateşi gülü¹⁴¹ bu ili ehli çimenliğinin ateşi bil ve devrin kanlı sofrasından kalkma ve ayrılış duasını oku. Geceler, ilim mumu ve yürek ışığı ile Satürn altında hayal sefası ile birçok zahmete katlandım. Kalem tutan parmaklar ve tahayyül ile tefekkür ateşinin yardımı ile beyan mahpusları ve kelam giriftarlarının küçük sarayında söz meşalesini yaktım. Dikkat gücü ile örtülü mazmunları açtım ve söyledim. Akıl ayağı ile yüksek sözler çatısına çıktım ve temizledim. Yanar zihin ve alevli düşüncenin odu gücü ile yürek yakan ibareleri yanmış yürekten çıkarttım. Sabahlar ve akşamlar, yeni fikirleri yorgun yürek arsasında kalem neşesi yardımı ile süsleyip güzel kolye gibi astım.

Hikâyelerin oluştuğu yerde yaratıcı kalem zevki ile yazmağa gayret edip, nüshalar yazdım ve rivayetler ettim. Ahu gibi güzel gazelleri aradım. İtibarlı ibareler kuşunu geniş çimenlikten aldım ve el akımı ile kitap sayfalarına koyup süsledim. Noksanlardan başka bir şey göre bilmeyen kötü yürekli akılsızların gözünde bu eser yaşlı kör kadının işvesinden daha beterdir. Açık yüzler ve güzel kadınların melih yüzü ve gülüşü ki yürekleri yakar onlar nezdinde çolak ve çirkin kadından daha da çirkindir. Bu gözetnicilerin gözünde, miskten daha iyi kokan kadın, kadın âdeti kanı kokusu ve kıçı büyük cahil kadınla eş tutuluyor. Nimet içinde büyüyen bakire kızın nazı, kaç defa evlenmiş ve eşler gömmüş yaşlı kadının tavırları ile bir tutulur. “Ve

¹⁴⁰ Musa'nın yardığı ve firov'nun boğulduğı denizin ismi. (BKZ: Nühbet-ül Düher-i Demişki; s. 165.)

¹⁴¹ Ateşi gül; bir tür gülün adıdır. (BKZ: D.S, ateşi kelimesi.)

eğer sana kâğıtlarda yazılı olarak indirseydik, böylece ona elleri ile dokunsalar bile kâfir olan kimseler, mutlaka: “Bu ancak apaçık bir sihirdir.” derdi.”¹⁴²

Şiir:

Bu pazardaki böyle kuyumcularla / sicim değeri bizim inciden daha fazladır

O zaman başka bir hayale düştüm ve kalem büyüğü ile efsane yaratmağa başladım ki ey sözü süsleyen dilsiz ve ey nükteleri anlatan suskun! Ey Hızır gibi karanlıkların menşesine yürüyen! Ey hat, kalem ve mürekkep diyarının hükümdarı! Ki sürekli dürüstlüğünden muhabbetim yoluna baş koymuşsun ve dostluk bıçağı ile vefa yolunda göğüs yarmışsın. Benim elimden tutmak için ““O benim asamdır, ben ona dayanırım (yaslanırım).”¹⁴³ Batınımdan buldun ve yazımın tamamlanması için bir parmak işareti ile hızla yardıma koştun. Kâğıt karaladığın zaman, karayılan zehri gibi düşmanlara acı çektirdin ve savaş zamanı cenk meydanında sağdan sola çevrilen süngü gibi iğnelen heriflerin işini bitirdin. Azıcık kafanı rahatlat ve benim isteğim doğrultusunda adım götür. Birazcık niyazımı gider ve içimde ki sırdan biraz anlat.

Bu temenniden kalem bahçesinde merak çiçekleri açıldı ve üzülen feryat etti: “Ve göğsüm daralıyor ve dilim dönmüyor.”¹⁴⁴ Ve söyledi ki: ““Muhakkak ki biz, seni bir sefihliğin (aptallığın) içinde görüyoruz.”¹⁴⁵ Bir süre idi ki senin yaratıcılığının hayranı kalmıştım. Kara kalemle, siyah örülmüş saçları güzel genç Veş¹⁴⁶ kızları yüzüne yakıştırarak Çin ve Hoten¹⁴⁷ güzellerinin büküm kâküllerinin Behem¹⁴⁸ miski gibi kokusunu yaydım. Eğik zülfüleri ve amber kokulu saçların

¹⁴² EN'ÂM Suresi, 7. Ayete işaret ediyor.

¹⁴³ TÂHÂ Suresi, 18. Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁴ ŞUARÂ Suresi, 13. Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁵ A'RÂF Suresi, 66. Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁶ Türkistan'da bir şehrin ismidir ki kızları güzelliğe ünlü olmuştur. (Bkz: D.S.)

¹⁴⁷ Doğu Türkistan'da Kaşgar ve Yüzkent şehirleri arasında bir bölgenin ismidir. (BKZ: Mücem-ül Beldan)

¹⁴⁸ Miski ünlü ola bir kentin ismidir. (Bkz: Bürhan-ül Din sözlüğü.)

amberini ki halis miskten ele gelmiş, söz alıcıların sakallarına sürüp hokka içindeki yaş mürekkep kokusunu kuru kâğıtlara karıştırdım. Söz yağmuru damlalarını varak çapına döktüm. Azer¹⁴⁹ butları güzelliğinde sözcükler ve ibareler simasını hemen süsledim. Beyaz kâğıda siyahlar sürdüm. Ünlü hatipler gibi sözün ulu bayrağını ve beyan perçemin yüceliğini kaldırdım. Dağınık kelimeler birleşmesi hüsnünün güzel ve rengârenk kuşu kanat açtı ve tavusun çayırdaki kanat açması gibi birçok anlamı gölgesine aldı. Rıza yolunu gitmekten kaçmayıp, ansızın her yere başvurduğum, bu yolda gece gündüz, siyahî beyaza yüz çevirmeden ve yorulmadan kattım. Ayıplanmak ve kara yüzlülüğün başka elime ne geçti? Bundan sonra, senin ismine çekersem ve seninle yola çıkarsam, kılıçlar boyuna insin ve vücudum bent-bent birbirinden ayrılınsın. “Bu sebeple bugün bir insanla asla konuşmayacağım.”¹⁵⁰ Kalem şiarları alaca kuş gibi bu hikâyeyi dertli sesle okumağa başladığında, mürekkebe dedim: Ey! Mürekkep suyu ki yeteneğinle kelam özü güzelliğini ve ibareler hüsnünü amber ve miske karıştırırsın ve Hatay-i¹⁵¹ levhaların çerçevesinde beyanın hüsnü cemalini güzel siyah saçları ile çiziyorsun. Eğer çiğ kalem ret etti, sen yardım et ve benim sadakatle ricamı kabul et!

Mürekkep bunları duyunca utanarak söyledi: Heyhat ki benim çürük hatırım senden daha fazladır, gündüzdeki karanlığım gece yarısı karanlığımı geçmiştir.

Devir aşüfte mi? Ya senin zülfün? Ya benim işim?

Kara hanem keder çokluğundan matem evi olmuş ve elem ile gam tozu demetleri içimde toplanmıştır.

¹⁴⁹ Hz. İbrahim’in amcasına işaret ediyor. Hz. İbrahim’in amcasının adı Azer olmuş ve ünlü heykeltıraştı ki güzel butlar ürettiymiş. (Bkz: D.S.)

¹⁵⁰ MERYEM Suresi, 26. Ayete işaret ediyor.

¹⁵¹ Çin ve Türkistan’da levha varakları ile ünlü olan şehre işaret ediyor.

Dertli yüreğimde öyle gam tozu oturmuş ki nergis¹⁵² kalemle yazdığım her büyük yazı ince gözüktüyor. O kadar üzölmüş yüreğim işkence ve gam pençesi ile ezilmiş ve ağzımın tadı o kadar kaçmış ki yüzlerce tedbire rağmen kalem yazmaktan kaçınıyor.

Git! Yürek bu sevdayı terk ediptir! Bu vadiye ayak basma! “artık benimle arkadaşlık etme! (Benimle arkadaşlık etmemen için) benim tarafımdan (kabul edilebilir) bir mazerete ulaşmış oldun.”¹⁵³ Bu sebepten:

Mısra:

Siyahtan daha üste başka bir renk yoktur.

Tekrar istekte bulundum ki: ey yardım ülkesinin başkenti! Ey kara günümde, kara gündüzümle yoldaş! Ey ki mürekkebinin siyahlığı neşedendir ve siyah mürekkebinin noksansız nakışları neşeye neden olur. Kurumunun siyahlığı Sina Dağı meşelindendir ve mürekkep hokkasındaki misk kokulu iplikler huri saçlarıdır.

Şiir:

Sanki bütün canlardan oluşmuşsun

Ve bütün canların dostusun.

Denizinden bir damla ve azıcık bahşişin benim derdime tam dermandır! Söyledi: ne yapım? İlacın yoktur. Söyledim: kalemin hayat suyundan medet et! Söyledi: meğer hayatın yoktur! Bugün bilgin erkek her yerde pes ediliyor ve söz sahiplerinin nefeslerine kimse eşlik etmiyor. Devir edep pazarının kesat olma devri ve yerküresi cahiller cehaletinin geniş alıcılığı olmuştur.

Şiir:

Mürekkep cehalet gecesinin öyle ayıklığı vardır ki körlükten

¹⁵² Nergisten burada maksut nergis gülünün güzelliğidir.

¹⁵³ KEHF Suresi, 18.Ayete işaret ediyor.

Sanat bile güneş yüzünü örterse, göremez.

Her bilgin edip ki edep fenlerini beyan etmekte Soyuti¹⁵⁴'ni tedip eder ve Ehfeş¹⁵⁵'ini deve köpüğünden daha hafif hesap eder. Faziletin babası İbn-ül Zaye'i ismi gibi yapıyor.¹⁵⁶ Şeceri¹⁵⁷ ni tartışmada ayaktan salıyor. Heriri¹⁵⁸'ni söz metasına hasret koyuyor ve Ferra¹⁵⁹'ni derisini dikkat kardı ile soyuyor. İbni Enbari¹⁶⁰'ni bir arpaya almaz. Tac¹⁶¹'ı başından tacı alır ve Zeccac¹⁶²'i cam gibi kırdı. Söz sanatı âlimlerini tartışmağa çağırıldığı zaman İbnül-Sekkit¹⁶³ susar, Nemer¹⁶⁴ tilki gibi kaçır, Se'lebi¹⁶⁵ delikten deliğe girer, Sibuye¹⁶⁶ daldan dala atlar, Fali¹⁶⁷ bozkırlara baş koyar, Enbesetülfil¹⁶⁸ hataya düşer, Elem¹⁶⁹'in ilim bayrağı devriler. Neftoviye¹⁷⁰ karalar bağlar, İbn-i Haluye¹⁷¹ kör ve suskun kalar, Ebu-el Esvet¹⁷² yüzü kara kalır, Lehyani¹⁷³ hava atamaz. Cahiz¹⁷⁴ ustalığına itiraf eder. İbni

¹⁵⁴ Abdülrehman bin El-kemal Mokni Bi-ebi El-fezl, Celalettin lakabı ile ünlü olmuştur. 849-911 H. Mısır'ın Soyut köyünde yaşamıştır ve tefsir ve edep ilminin ünlü âlimlerinden olmuştur. (Bkz: Mücem El-müellifin, C.5, S. 128).

¹⁵⁵ 221 H. devrinde yaşamış ve yaşadığı dönemin ünlü ediplerinden olmuştur.(Bkz: Fiyat, C. 2, S. 123.)

¹⁵⁶ Arapçada Zaye kelimesinin anlamı cılk oluyor. Cümleden maksat yani İbn-ül Zaye'i cılk ediyor.

¹⁵⁷ İbni Şeceri'ni kast ediyor. 450-542 H. yaşamış ve lügat ilminin ünlü alimlerinden olmuştur. (Bkz: Fiyat, C. 5, S. 100.)

¹⁵⁸ 515-446 H. yaşamış âlimi kast ediyor. (Bkz: D.S.)

¹⁵⁹ Yehya Bin Ziyad Bin Abdullah'ı kast ediyor. (Bkz: D.S.)

¹⁶⁰ Zahiren 271-327 H. yaşamış âlimi kast ediyor. (Bkz: D.S.)

¹⁶¹ 8.asır ünlü âlimlerinden Taceddin Ebdülvahab'a işaret ediyor. (Bkz: D.S.)

¹⁶² 310 H. vefat etmiş ünlü Ö.İ Ebu İshak'a işaret ediyor ki bir süre camcılık yapmıştır. (Bkz: Fiyat, C. 1, S. 33.)

¹⁶³ 246 H. vefat etmiş ünlü söz âlimli Ebu Yusuf'u kast ediyor. (Bkz: D.S.)

¹⁶⁴ Anlam olarak panter anlamına geliyor. Fakat cümle kuruluşuna uygun olmuyor ve kesin bir âlimin ismi olmalıdır.

¹⁶⁵ 427 H. vefat etmiş âlimin ismİ. (Bkz: D.S.)

¹⁶⁶ 194 H. vefat etmiş ünlü âlimin ismİ. (Bkz: D.S.)

¹⁶⁷ Cümle kuruluşundan bir âlim ismine işaret edildiği çıka bilir.

¹⁶⁸ Cümle kuruluşundan bir âlimin ismine işaret edilmesi kesin gözükmemektedir.

¹⁶⁹ İbrahim Bin Gasim, 642 H. vefat etmiş âlime işaret ediyor. (Bkz: D.S.)

¹⁷⁰ İbrahim Bin Ürfе Bin Süleyman; (244-323 H.). (Bkz: Fiyat, C. 1,S. 30).

¹⁷¹ Hüseyin Bin Ahmet Mükni, 370 H. vefat etmiştir. (Bkz: Fiyat, C. 1, S.434).

¹⁷² Bu âlimin kimliği hakkında net bir bilgiye ulaşılmadı. Arapça olan bu kelimenin anlamı siyahlığın babası olur.

Heri¹⁷⁵, hırı pırdan ayıramaz. Konuşmağa başladığı zaman sözcükleri öyle sıraya dizer ki Müberrit¹⁷⁶ doğaçlaması karşısında tazim eder ve Kesayi¹⁷⁷ şeref hilati giyer. İlim dallarının kaynağı olan keliminin her harfine düşman olanlar kelimini kendi yetenekleri gibi ölmüş bilirler. Aptallıktan belirgin söz ve mükemmel temsillerini noksanlı, eksik ve anlamdan boş bilerler ve zamanlarını onun geçmiş, hal ve geleceğin istisnayı sözlerini ret, inkâr ve yok saymakla geçilirler ve methindeki sözlere karşı çıkarlar. Her söz ustası ki, Zoheyir'in Helviyat¹⁷⁸'ini, Nabiğe¹⁷⁹'nin Beni Haşim hakkında kasidelerini, Cerir'in sözlerini, Ebu Nevas'ın Hemriyat¹⁸⁰'ını, Ebu-el'etahiye¹⁸¹'nin Zühdiyat¹⁸²'ını, Bohtori'nin metihlerini, İbnül-Mü'tez'in teşbihlerini, Senoberi¹⁸³'nin ağıtlarını, Keşacem'in fıkralarını, Mütenibey'in kasidelerini, Bediülzaman'ın bedi sözlerini, Sabi'nin risalesini ve Zibeye'nin nakl ettiklerini basit söz gibi sadeleştirir. Mükemmel rubaileri karşısında başka beyitler noksana uğrar. Sade Beşlikleri¹⁸⁴ mana gücü ile Ebu Se'it Rüstemi elini yere yatırır. Bedi sözlerinin diziliş şekli Ömerül-Geyis'in kelimini şekilsiz olduğunu gösterir. Yazı mahareti Sehr'in kalemine istihzaya alır ve Cerir onun ustalığına itiraf etmekten başka bir şey dile getirmez. Hüssan-i Sabit¹⁸⁵ şiirlerini aşağılar. Sehban¹⁸⁶'ın anlamlı sözlerini dilinin ucunda tutar ve cehalet devri ile İslam devrini gören âlimleri

¹⁷³ Lügat âlimlerindedir. (Bkz: D.S).

¹⁷⁴ 255 H. vefat etmiş Ö.İ. (Bkz: D.S).

¹⁷⁵ Bu âlim hakkında hiçbir bilgiye herhangi bir kaynakta ulaşılmadı.

¹⁷⁶ 286 H. vefat etmiş kelim âlimi. (Bkz: D.S).

¹⁷⁷ 189 H. vefat etmiş kelim âlimi. (Bkz: D.S).

¹⁷⁸ Zoheyir'in kitabının ismi. (Bkz: D.S).

¹⁷⁹ Lügat âlimlerindedir. (Bkz: D.S).

¹⁸⁰ Ebi Nevas'ın kitabının ismi. (Bkz: D.S).

¹⁸¹ Kelim ve lügat âlimlerindedir. (Bkz: D.S).

¹⁸² Ebi-el'etahiye'nin kitabının ismi. (Bkz: D.S).

¹⁸³ Şiir uzmanlarındandır. (BKZ: D.S).

¹⁸⁴ Kaside ve gazel gibi bir tür şiir söylemek nevidir.

¹⁸⁵ İslam'dan önce cehalet devrinin ünlü şairlerindedir. (Bkz: D.S).

¹⁸⁶ Ünlü İslam âlimlerindedir. (Bkz: D.S).

beliğlikte kısır sanır. Ebu Temmam'ı yetersiz bular ve biranda Terefe¹⁸⁷ şiirlerinin beyitleri dağılan inciler gibi bir birinden ayırır. Semere¹⁸⁸'nin sözlerini saçma sapan kelimeler haline getirir Esmerülheyis¹⁸⁹'i sıkıştırır ve Kesirülizze¹⁹⁰'ni izzetsiz bırakır. Ehtel¹⁹¹'in hata yaptığını söyler ve Züldeccac'ı şiirde tavuk gibi hesap eder. Dikkülcen hırsının kol kanadını kırar. Mütenibey şiirlerini taklide tabanlı biler ve Me'errî rubailerini selissiz bular. Mü'ezzi şiirlerini kötü nitelendirir. Ebuferas doğaçlaması eli kolunu, belagat arsasında tebliğe başladığı zaman bağlar. Ebuferas'ı zekâ yarışmasına yenir ve Lebeyid'i geri zekâlı bulur. Mikail eksik kalır ve İbni Hüsam'ın söz yaratıcılığı yavaşlar. Zülremme ve Ra'i'nin ünü ram olur. Mebzüveyil kelamının inceliği müptezel çıkar ve hayretten Bohtori'nin dili tutulur. Şair Tebrizi'nin makamı onunla kıyasta eksik kalır ve Racez onun methinden başka bir şey söylemez. Şiir ve fesahat alanında Arabî Mekke¹⁹², yedi kez Sefa ve Merve arasını yürüyerek Kâbe taşlarını dudaklara sürmekten başka bir konuda şiir söylemez. Sözleri şüphe levhasında sineğin sıcaktan ateşe şikâyet götürdüğü gibi gelmiş ve devran, ününü ışık hızıyla ülkeye yayarak yersiz laf gibi dillere salmıştır. Güzel manzumeleri güncellikten düşürmekte, ince hayalleri kırmakta ve eşsiz kelamını yanlış bağlamakta “Ve sen onları mutlaka sözlerinin imasından da tanırsın.”¹⁹³ Cümlesi ile mizahlıkla cevap vermişti. Şairin kavline göre, hali dilini ince doğasıyla bütün gizli ve aşikâr yönleri ile gam dolu bu dünyanın şarkısı etti.

Şiir:

¹⁸⁷ Cehalet devrinin ünlü şairlerindendir. (Bkz: D.S).

¹⁸⁸ Kim olduğu tam olarak bulunmadı fakat cehalet devri şairlerinden olması muhtemeldir.

¹⁸⁹ Ünlü şairlerden olmuştur. (Bkz: D.S).

¹⁹⁰ Ünlü şairlerden olmuştur. (Bkz: D.S).

¹⁹¹ Ünlü beyan âlimlerinden olmuştur. (Bkz: D.S).

¹⁹² Kesin bir şahıs kast ediliyor. Fakat bu isimde bir âlimi kaynaklarda bulamadık.

¹⁹³ MUHAMMED Suresi, 32.Ayete işaret ediyor.

Bu dünyaya nasıl umudum olsun

O halde ki ayrılık ve meşakatlere bölünmüştür.

Sa'ib¹⁹⁴ gibi temiz hususiyetlere sahip şair nutku önünde dili tutuldu, Şahi'nin şevket ve şanı kırıldı, beyanının canlılığı karşısında Ferdevsi¹⁹⁵'nin beyanı tazeliğini yitirdi ve batinin nuru mukabilinde Tecelli şulesi ışksız kaldı. Hosrov¹⁹⁶ konuşmasının tatlılığı karşısında sumağı tercih eder ve Sehabi şiiirleri karşısında bahar bulutunun damarı gibi utanarak yok olar.

Ruh bağışlayan yazılar ve yürek açıcı şiiirleri karşısında Cami'nin gani şiiirleri ile kavilleri anlam kayıp eder. Zülâli zülâl manzumeleri karşısında mahcup olur ve Hilali'ni sarı hilal ve tam ay gibi şehirde dillere salarak halkın parmak uçlarına hedef eder. Söz sahipliğinin Tur¹⁹⁷unda, Kelim¹⁹⁸ kilim¹⁹⁹ başa çeker. Belagat şenliği yayan doğası karşısında Selim yeteneği yılan çalmış insan gibi kendine kıvrılır.

Mektebi'ni ilkokul öğrencisi görür ve Ehli'nin ehliyeti olmadığını söyler. Gosi²⁰⁰ yayının eğriliğini çekemez ve Neziri ona nezir olamaz. Eheri, onun sönmüş yıldızı ola biler ve Azeri gönlüne ateş düşer.

Sonunda devranın nikbetinden Nezari²⁰¹, Hüzni²⁰² ve Helaki²⁰³ isminde şairler bu beyitler ile hallerini anlatırlar:

Bir bahtım var Hısrov gözü gibi tamamen yatmış

Bir gözüm var Şirin hüsnü gibi tamamen su

¹⁹⁴ Tebrizli şairi kast ediyor. (D.S).

¹⁹⁵ Fars edebiyatında önemli yeri olan şehname eserinin yazarını kast ediyor. (D.S).

¹⁹⁶ İran efsanelerinin ünlü padişahı kast ediliyor. (BKZ: D.S).

¹⁹⁷ Hz. Musa destanında Tur dağına işaret ediyor.

¹⁹⁸ Ebu Talip Kelim Kaşani, 1061 H. vefat etmiş âlime işaret ediyor. (BKZ: D.S).

¹⁹⁹ Yünden üretilmiş halı anlamına geliyor.

²⁰⁰ Tebrizli ünlü şairlerden olmuştur. (BKZ: D.S).

²⁰¹ Fars edebiyatının eski şairlerindendir. (D.S).

²⁰² Fars edebiyatının eski şairlerindendir. (D.S).

²⁰³ Fars edebiyatının eski şairlerindendir. (D.S).

Bir cismim var Mecnun cismi gibi tamamen dert

Bir canım var Leyli zülfü gibi tamamen büklüm

Hakikaten mütehasıs danişment ve üstat kelamcı ki eğitici kalemi beyan arasında ve lisan inceliğinde söz sahibidir. Beyan manasında ve mana beyanında tahrir halâveti ve takrir güzelliğı tatlıdan daha şirin olur. Şiir söylediğı zaman bedi fenninde kullandığı kafiyeler uygunlukla terkip olur. Bu güçlü yaratıcı kâğıt satırları üzerine bilginliğini temiz ve net bir şekilde şiirsel sanatlarla nakış etti. Şerhleri zati yeteneğı ile dile getirdi ve şiirlere iktisabı bilimi ile anlam vererek incelikle anlattı. Bu şekilde mana susuzlarına zülâl su içirdi.

Kalem dil açarsa yüz hile ile kendi gücünün binde birini anlatamaz ve eğer akıcı şiirleri yazıldığı zaman anlamlarının akıcılığında çağlayan sesini kuru kalemden duymak olur. O an ki doğaçlama göstergesi doğası şiirler söylemeğe kalkar en öncül ve parlak şairler geride kalırlar. Ve o kıldan ince ve kılıçtan keskindir söylerler. Gelecek asırların âlimleri ve geçmişteki bilginler kalemine can kurban ederler. Halini anlatan gazellerin ilk beyitten sonuna kadar sıralanan peş peşe zorluklar mısraları, ardı arda gelen çetinlik kafiyeleri, yok olmağa karşı savaşılan rediflerle devam eder ve ona ilave mihnet harfleri musibetlerle beraber olar. Yaşam sebebi manzumeleri tenakuz, değışim, gerileme, dağınıklıktan uzak durur ve yazsısı kesiklikten kaçınır. Bu cihanda kendişlerini nasıl öncelikli tanımak konusunda görgüde kolay özde zor hesap eder. Amaçlarının kasideleri bedbahtlıkla söylenir ve zor işe girerek hüznleri artmağı gösterir. Yalnızlığı tercih eder. Hayatı ilk andan son dakikasına kadar gam ve hüzn dolu oldu ve ezelden ebede kadar çektiğı azaplar çok ve eğlendiğı anlar az oldu. Dünyanın gamı, gam dünyasının görgüsü oldu ve bahtsız bahtı ile acı dolu zorlukları ışısız hilali oldu. İşinin karmaşıklığı karmaşık şiirlerden

daha çok karmaşıktır fakat manzumeleri sedir ağacı gibi sonsuzluğa ayakbastı. Kendini şair zan eden kalemleri hafif insanlar ki beyanları zayıf ve şiirsel sanatları müşevveş olur. Şiiri boş laftan, şairi kendini şairi zan eden ve gazeli çirkin laftan teşhis edemezler. Bu insanların kötü beyitlerini kerhanelerde söylenen latifeler diye biliriz hâlbuki onun söylediklerine diyemeyiz. Gazellerde ağır kafiyeleri hafif kullanır ve sağlam sözcükleri sahte sözcüklerden teşhis edemiyor. Beyitleri biri birine bağlamağa kadir değil ve son beyitte şiirin anlamını söylemekten aciz kalır. Bunlara rağmen asıl ve güzel dilli şairleri maskara eder. Tenhalıkta ahu gözlü güneş yüzlü ile işret eder. Yaşamı eğlenceli şarkılarla sınırlıdır ve büyük neşe ile teraneler söyler. Devrin iltifatıyla kendi çıkarları için çalışır. Üst rütbelilerin cahilliği neticesinde onların tebrikini alır ve söylerler ki, evet bu gerçek bir şairdir.

Yusuf Aruzi²⁰⁴ bu devirde yaşasaydı bu hale derinden üzülecekti. “Yusuf’a yazık oldu.”²⁰⁵ Halil bu asırda yaşasaydı uruz arızaları sebebi ile yalnızlığı seçerdi ve hali dili; ey devran senin arkadaşlığına lanet olsun, diyecekti.

Her uzman başhekim ki Calinus²⁰⁶ yalnız onların reçete yazanı olabilir onun fesahati karşısında bir zerre hesap edilir. Tıp biliminde İlagi²⁰⁷’ni cahil sayar ve hastalıkların anlatımında Erestu²⁰⁸ boş durur. Akıllılar akıllısı Eflatun²⁰⁹’u akılsız bilir ve Devicanus²¹⁰’u devle hemcins tutar. Şefa’i²¹¹’ni şifa vermekte yanlış yönlendirdiğini söyler ve Ebül-Berekat²¹² reylerini bereketsizliğini iddia eder.

²⁰⁴ Samani devrinin ünlü şairidir. (Bkz: D.S).

²⁰⁵ YÛSUF Suresi, 48. Ayete işaret ediyor.

²⁰⁶ İlmî ve tıp tarihinin ünlü hekimlerindendir. (Bkz: D.S).

²⁰⁷ 536 H. vefat etmiş İranlı hekimi kasıt ediyor. (Bkz: D.S).

²⁰⁸ Ünlü Batı felsefe tarihi filozofudur.

²⁰⁹ Ünlü Batı felsefe tarihi filozofudur.

²¹⁰ Batı tıp tarihinin ve eski Batı medeniyetinin ünlü hekimî. (Bkz: D.S).

²¹¹ Safevilerin ve Şah Abbas Safevi sarayının ünlü hekimî. (Bkz: D.S).

²¹² İbnisina’nın muhalif hekimî ve ailesinin Melikşah tarafından öldürüldüğü hekimî kasıt ediyor. (Bkz: D.S).

İbnisina²¹³ onun Sina dağı gibi hünerinin yolcusu olur. Kendi ihtiyaçlarına agâhtır. Ebül-Besir²¹⁴ onun kaleminden basiret bulur. Nefesi İsa nefesi gibi kutsal ve doğası Hz. Âdem doğası gibi temizdir. Eşyanın özelliklerini bilmekte ustadır ve ilaçları tanımakta Buğrat²¹⁵'in ondan öğreneceği çok şey vardır. İlimin ünü dünyanın her köşesine ulaşmıştır ve faydalı sözlerinden Şifa²¹⁶ kitabı faydalanmıştır. Mücezi²¹⁷, onun sözleri ile kâmil oluyor ve Nicat²¹⁸ onun sözlerine işaret edecek cümlelerle doludur. Kitabının yalnız bir bölümü kapsamlı bilimsel cümleler ve tedavi yolları ile doludur. Yazmağa başladığı zaman harfler maskta varmadan biter. Ustalığı ile kalem denizi âlemin halini şerh etmeğe kalkarsa; kelimeleri bitmeden, denizler mutlaka tükenirdi. Zeki zihni ince nükteleri anlatır. Yüreğine ilham olunan hisler ile akılın inceliği ile denge sağlar. Kısa bir zamanda ve azıcık teveccühle kaç tane eser yaratır. Kas hastalığının dermanı için yazdığı reçete ve önerdiği ilaç iki dağ arasından akan saf akarsulardan daha leziz olur. Sarılık, tifo, ateş ve baş dönmesi hastaları derman etti. Baş ağrısı şeker özütü ve çeşitli hastalıkları çeşitli bitkilerden üretmiş ilaçlarla giderdi. Hayat veren soluğu ölü zeminden bahar gülleri yeşertir ve kutsal nefesi ölü toprağı diriltir. Ruhsuz ağaçlar onun tedbiri ile ruh kazanır ve ilimi ile ağaçların dalları uzanarak gelinlerin saçları gibi yeryüzünü süsler, ağaçlar ile bitkiler onun İsa nefesi gibi nefesini överler. Bitkilerin zehirlere karşı şurupların nasıl alındığını bilerek muhtelif bitkilerden bu tür ilaçları ele getirir. Nutku bal gibi tatlı olur ve Yunan hekimlerinin ilmini hatırlatan kemali ilim bağının en güzel gülüdür. En tehlikeli marazların dermanını bulur ve hata bağışlayan ahlakı fakirlere dinar ile

²¹³ İslam tarihinde ünlü hekim ve tıp âlimidir. (B Bkz: D.S).

²¹⁴ Ünlü Arap şairidir. (Bkz: D.S).

²¹⁵ Ünlü Yunan filozof ve hekimidir. (Bkz: D.S).

²¹⁶ İbnisina'nın kitabına işaret ediyor.

²¹⁷ Tıp tarihinde İbn-i Ğalib tarafından kaleme alınmış kitaptır. (Bkz: D.S).

²¹⁸ Buğrat tarafından kaleme alınmış tıp konusunda kitaba işaret ediyor. (Bkz: D.S).

şerbet gibi ilaçlar verir. İşinin inceliklerini bilerek çeşitli bitkileri ustaca terkip eder ve dertli insanlar onlardan miskten başka ayrı bir koku almazlar. Felçlere şifa kaynağı yağlar sürer ve derman talebine karşı şifa sözcüğü onun hükmünden dönmek olmaz cevabını verir. Bir hastanın yanına gittiği zaman hastalık anında hastanın bedeninden çıkar ayak ağrısı olan hastaların ağrısı kesilir. Hikmeti taştan bile süt çıkarır ve ilimi kerpiçten şifa kaynağı yağlar süzdürür.

Şiir:

Muhakkak ki fikirlerinin lütfü / Yaşam ve memat arasında cilve eder.

Muhakkak ki ruhunun cisimlere tasallutu / Ruh ile cisim arasında üstündür.

Sonunda kara bahtın yazdığı kader neticesinde vereme duçar oldu. Şifa bulmak için her tarafa gitti fakat derman bulamadı. Yeni yetme hekim ki insan damarlarını tanımaz ve bilgisizliği ile beraber ahlaktan yoksundur, insanları derman etmek yerine boğazlarına bıçak gibi ilaçlar döker. Bitkileri bir birinden ayırt edemez ve n olduklarını bilmez. Öyle ki zencefilî gül suyundan teşhis edemez. Vicdanından batıldan başka bir şey çıkmaz ve kin dolu yüreğinden baba katili²¹⁹ yeşilliği yeşerir.

İç ve dış güzelliğinden zambaklar gülleri çıkar. Cehennem ağaçları simasındaki hüznü görünce çiçeklenir. Himayesi sebebi ile her reyhan gülü gamlara karşı siper olur ve Hürrem²²⁰ bağı onun inayeti neticesinde Hürrem olur. Huzur kuşu onu kanatları altına alır ve kara devirin annesi erik suyundan hoş bahtlık şerbetini ona içirir. Gökbiliminde üstüne âlim yoktur ve diğer filozofların hükmünü batıl hesap eder. Batlamiyüs²²¹ onun ünü nezdinde sansız kalır. Guşyar²²² onunla kıyaslandığı

²¹⁹ Bir tür yeşilliği kast ediyor ki diğer ismi Kütlep olarak geçiyor. (Bkz: D.S).

²²⁰ Bu kelimeden yazarı maksadı Hürrem isminde bir çöldür ki orada bütün istekler bertaraf olur. (Bkz: D.S).

²²¹ Felsefe tarihinin ünlü Yunan filozofu kasit ediliyor.

²²² İran tarihinin ünlü gökbilimcisine işaret ediyor. (Bkz: D.S).

zaman hesaba gelmez ve Fahir²²³ onun öğrencisi olmakla ve Şahi²²⁴ bendesi olmakla onur duyarlar. Mageste²²⁵ yorumlarını süsler yıldızlar âlemini aşikâr eder ve geometrik zihni eflakin sırrını çözer. Göklerdeki cisimlerin doğalarını parçalar ve âleme Tetevvük²²⁶ kolyesini takar. “Artık hayır! Yıldızların mevkilerine yemin ederim. Ve muhakkak ki o, gerçekten çok büyük bir yemindir, keşke bilseniz.”²²⁷ Talihi kara olmuş ve ikbal yıldızı sönmüştür. Dervişlerin dilinden düşmez ve onu âleme rezil ederler. Bahtı yıldızı bahtsızlığına hüküm eder ve semalardaki talih yıldızları geleceğini karanlık yapar. Öyle ikbal yıldızı bu şiiri okumağa başlar:

Benim baht yıldızımı hiç müneccim tanımaz / Ya Rab âlem annesinden hangi talihle doğmuşum²²⁸

Hâlbuki her kendini müneccim hesap eden şahıslar yıldızların ismini bile bilmezler ve gökten sorduğun zaman ipten ve felekten sorduğun zaman çarktan söz ederler. Fakirleri seven devran onun şenlik töreninde yüzerlikler yakar ve onur rüzgârı ile büyüklüğü över. Venüs ona yardım etmek için kollarını açar ve Mars ondan temcit eder. Zatülkürsî²²⁹ yıldızı onu göklerin en üst katında oturtur ve Kelbül-Ecbar²³⁰ onu korumacılığında “Onların köpeği, ön ayaklarını (mağaranın) giriş kısmına uzatmış vaziyettedir.”²³¹ Ayetin göstergesi olur. Göklerin kuzeyi baş ucalığını teshin eder güneyi ise işlerindeki düğümü açar. Kalp²³² ona teselli verir ve

²²³ Kuşkusuz bir âlimin ismine işaret ediyor fakat İran tarihinde böyle bir âlim bulunamadı.

²²⁴ İran tarihinin ünlü âlimlerindendir. (Bkz: D.S).

²²⁵ Gökbilimi hakkında Batlamiyuz’un ele aldığı kitaptır. (Bkz: D.S).

²²⁶ Göklerdeki bir yıldızın adıdır.

²²⁷ VÂKIA Suresi, 75 ve 76 Ayetlerine işaret ediyor.

²²⁸ Şiir İran edebiyatının ünlü şairi Hafız’dendir.

²²⁹ Bir yıldızın ismidir.

²³⁰ Bir yıldızın adıdır.

²³¹ KEHF Suresi, 18.Ayete işaret ediyor.

²³² Ay menzillerin 18. menzilidir. (Bkz: D.S).

Cephe²³³ istekleri karşısında boyun eğir. Devleti hünersiz insanlardan temizledi ve kemal ehli için izzet sarayı dikti. Bu kanici deryada olaylar fırtınası ilim ehli sarayından başka bir yerde esmez. Cihan pazarında gölgede gezenler dürüst insanları eziyet etmekten aciz kalırlar ve değersiz mallara müşteri olup hayat geçirirler. Himmetli insanlar istiğna gölünden su içerler ve sanatçılar gam bulutları altında yürürler.

Hakikatleri arayın insanın bahtı perde arkasında olur. Bu devranda sadık insanlar cihanın hilesine giriftar olup cefaya uğrarlar. Daima hayatın iniş yokuşları ve zorlukları büyük insanlarla yoldaş olur. İşret ile hayatın keyfi ise kibirli insanlara nasip olur. Yaşamın düğümlerini açan zamane nedense bizim düğümlerimizi açmadı ve devran daima cahillerin istediği gibi gitti. Yaşamdan kismetleri çoğaldı hâlbuki kismetin yaşamı bizden çoğaldı. Her kes devrandan payını aldı devran ise bizden payını aldı. Bu devirde yalakalar dilenci gibi kase ellerinde gezdiler. Bu sebepten aşağılıkla iyi kumaşlar giydiler ve dünyanın en güzel tatlarını tattılar.

Nerde bir ahmak adam vardı devletin akıl kaçırın hevesinden mest olmuş ve yaşam felsefesini rahatlıkta bilir. Nerde bir akılsız vardı naz ve nimet içinde yaşamağa sarılır kazanı kaynar ve kaderi yüce olur. Hangi alçak cahil var ki sabah ve akşam huzurla kadeh kaldırmıyor? Ve hangi akıllı adam var ki hakikatin hasretinde üzülmeyip ve gözyaşı dökmesin? Zamane gaddarları pis domuzları şehir fazıllarına tercih ederler ve boş boğaz gevezelerin laflarını âlimlerin inci gibi sözleri ile eş değer hesap ederler. Tatsız tatlıdan ve çirkini İsa'dan ayırt edemezler. Özellikle normal halkın yürekleri bu alçakların ikbaline yüz tutar ve bu fırka nezdinde dağdaki adamla şehirdeki âlim aynıdır.

²³³ Ay menzillerinin 10.menzilidir. (Bkz: D.S).

Bu durumda söz sahipleri ve elleri kalem tutan insanlar umutsuzluğa uğrarlar. Pehlevi²³⁴ dili pehlivanları ki Arap ile Acem azadelerinden söz ederler dilsiz kalırlar. Dedikoducu adam bile ki sözleri dillerde gezer ve başka insanların sözlerini çalar onu söz mülkünün kâmil insanı bilir ve fesih hitabetçiler ki mantıkları mantık ehlinin nutkunu keser onun yazılarını unutulmaktan kurtarır. Evet, su üzerindeki ördekler, ördek kalıbında kâselere dökülmüş şaraba ne faydası? Orman ayısı ile şarap kadehi ile ne irtibatı? Sağır insan güzel sestene ne anlar ki? Bedevi insana Milel ve Nihal²³⁵ kitabı ne fayda yetirir ki?

Davut, Zebur²³⁶ okurken hak sözünü duymak istemezler ve Mâni²³⁷'in Erjeng²³⁸ kitabının resimlerini hünersiz hesap ederseler; o zaman nasıl, kendi sözleri ahenksiz ses ile hile dolu konuşmalardır. Yazarlar siyah kalemle kâğıtlar üzerine hilesice resim çizen ressamlardır ki bu vasıta ile düşüncenin özgünlüğünü varaklara aktarırlar. Muhakkak ki onlar görmek ve duymaktan uzaktırlar.

Şiir:

Bugün odun ile udun değeri aynıdır / Cihan gözünde Halil ile Nemrut aynıdır

Bu pazarda olan insanların kulaklarında / Davut sesi ile eşek sesi aynıdır

Akıllı insan ve insanın aklı ne zaman ki maddenin istidadı ve istidat maddesi kadar hüner kemali ve kemal hüneri harcarsa ve doğanın tabiatı ile tabiatın doğası belagatiyle kelamın özgünlüğünü kalem takriri ile takriri kalem ederse ve yürekte gelen nida ile name varağında varak namesi yazarsa ayık vicdanlara malum olur. İşinin kalitesi yüksek zekâlar tarafından normal yazıdan ayırt edilerek farklı bilinir

²³⁴ İran'da eski tarihte yaygın olan Hint-Avrupa dillerindedir.

²³⁵ Abdülkerim bin Ahmet Şehristani tarafından çeşitli mezhepleri anlatan kitabın adıdır. (Bkz: D.S).

²³⁶ Hz. Davut'un kitabının adıdır.

²³⁷ Eski Şark Dünyası peygamberlerindedir.

²³⁸ Mani'nin dini kitabıdır.

ancak işin içinde olmayanlar tarafından insafsızca karşılık bulur ve bir kenara bırakılır. Bu tür ibareler söylendikçe sözün kinayesi ve kinayeli söz neticesinde halkın hatırı perişan ve rencide olur. Bu suretle söz inceliğini bu fırkaya anlatmak halis miski deniz suyuna ve şeker diken torbasına dökmek gibidir. Bıkmış halini anlatmak için kalem eşliğinde böyle dedi: Bizim nasibimiz hüzünden başka olmamış ve yazdığı şeyden başkası, bize asla isabet etmez. Evet böyledir. Aşüfte yürek eski sevdiği dostlardan vefasızlık gördüğü zaman ümitsizliğe büründü. Kaleminden küsüp yazarlıktan veda etmek istedi. Fakat alışkanlık nedeni ile doğası kabul etmeyip bu tutumdan vazgeçti. Canını boğazına yığıp yazarlık kapısına dayandı ve doğruluğu seven akıl sarayına sığındı. Perdeleri kenara vurup hakikati ayan etmekte olağanüstü şeker gibi tatlı dilini işletti. Yorgunluğu yordu, güçsüzlüğü güçsüz kıldı. Ta ki, akıl çökmeğe başladı, yaşlılık zayıflattı ve satırlar yazan kalem şikâyet etmeğe başladı ve kâğıtların göğsünü yırttı. Elini ağzından götürdü ve yüreğinde ne varsa korkmadan varaklar üzerine döktü öyle ki gözlerinden gözyaşı yerine kükürt aktı. Doğrulukları ve sadakatlerini kabul edip etmemek sizin değerli yorumunuza bağlıdır. Olsun ki bu kara yürekli münakaşa ve hırstan uzak dursunlar ve yardım yoluna kadem koysunlar. Böyle giderse sabır harmanına ateş atıp çılgınlığa baş koyacağım ve her vatani bile terk ede bilirim. “Ve ona geldiği zaman hikâyesini anlattı.”²³⁹

Günahtan sonra pişmanlık duyup ağlamağa başlar. İyilikten söz açar ve şöyle dener: Ey yürek! Nale etme, yürek azar etmeği terk et. Ama dağlı yürek alışkanlığı yüzünden ağlamağa devam etti. Akıl ise onun sakinleşmesini sevdiklerini görmekte görüp yüreği tap etmedi. Nefsi ruhun kardeşi bilip kalemi mürekkebe batırdı. Bu iki kardeş barıştı ve artık riya etmemelerine ve halisane yararlı öğütler yazmağa yemin

²³⁹ KASAS Suresi, 25. Ayete işaret ediyor.

ettiler. “Onların göğüslerinde, (nefsin kalbindeki) afetlerinden ne varsa çekip aldık.”²⁴⁰ Belayı uzaklaştırarak küfürleri ve düşmanları def etti.

Mihribanlığa ince elbise giydirdi ve içinden neşe feryadı yükselerek hüznüler yok oldu. Vefa ile uzlaşmanın yolunu tuttu. Refakat ve muhabbete yüz çevirdi. Ülfet bağı ile kardeşlik çimenliği yeniden hayat buldu. Umutsuzlukla rencidelik yok oldu. Kin yerini kardeşliğe, ihtilaf dostluğa ve kötülük muhabbete verdi. Senin çantanda ne varsa ortaya dök.

Mürekkep ile kaleme yüz çevirip söyledi ki: parmaklarıma yazmakta yardım et! Benim yazmamda tüm vücudunla çalış.

Kalem zevk ile kabul etti ve çalışkanlıkla yazarlık vadisine ayakbastı. İşin başlanışında ise bu ayeti okuyarak Allah’tan yardım istedi: ““Rabbim benim göğsümü şerh et (yar, aç). Ve bana işimi kolaylaştır. Ve dilimden düğümü (peltekliği) çöz.”²⁴¹

Şiir:

Dosttan bir işaret bizden baş üste koşmak!

Kalem “İnşallah (Allah dilerse), beni sabırlı bulacaksın. Ve sana emirlerde asi olmayacağım.”²⁴² Anlamına uygun olsun diye üzerindeki bütün bulanıkları temizleyerek kirli ve aldatıcı şeylerden uzak durmağa gayret etti. “Elini koynuna sok, onu kusursuz beyaz olarak çıkar. Korkudan (emin ol), kanatlarını (kollarını) kendine çek.”²⁴³ Hükmü yüzünden “Ve sağ elindeki (asanı) at, onların yaptığı şeyleri yutacak.”²⁴⁴ Emrine uyup doğruları söylemek ve yalanları ifşa etmek için söze

²⁴⁰ A'RÂF Suresi, 43. Ayete işaret ediyor.

²⁴¹ TÂHÂ Suresi, 25, 26 ve 27. Ayetleri.

²⁴² KEHF Suresi, 69. Ayete işaret ediyor.

²⁴³ KASAS Suresi, 32. Ayete işaret ediyor.

²⁴⁴ TÂHÂ Suresi, 69. Ayetine işaret ediyor.

başladı. Fakat öyle söze başladı ki genç kızın yüzünden yaşmak götürüldüğü gibi maskeler düştü.

Bu sebepten uzakları düşünene bilen akıllar yürekleri ellerinde maşuk vuslatına koşarak yiğitliğe sarıldılar. Utangaç batin hayâ sebebiyle mazeret hicabını boş laflara hicap etti. “Hayır, insan kendi nefesine şahittir. Ve mazeretlerini beyan etse bile.”²⁴⁵ Bu yolda zeki doğası, açık zihni, keskin kalemi ve temiz beyanı ile beyaz kâğıtlar üzerine yazılar yazdı. Boş laflar, sözde hata bulunur o şey ki kötü malda bulunmaz temennisinde söz pazarına mallar göndermekte himmet devesine binerek boş lafları rüya devesine bindirip gönderdi. Nitekim kaba palanı bebek deveye yüklemiş. Devesi olmayan halde havasını atmasın diye deve gibi ayağını katlamış, beyazlar üzerine gözünün ışığını aktarmış ta ki cahillik çölünden bir şeyler eksinsin. Yalana yer vermemiş ve nizamsızlığa nizam vererek onun adını Dür-re-ye Nadir-e koymuş.

Ümit ki bu miskinın bakırı ehli nazarin teveccühü yüzünden inci ile bir olsun ve düzeltmeleri sayesinde saf altına çevrilsin.

Şiir:

Onlar ki toprağı gözde kimya ederler / Olur mu hiç bizlere gözleri kenarından baksınlar?

Şiir:

Kelamı süslemekte bazen batıl ziynet olur / Ve hak bazen onu yanlış tabir hesap eder.

Diyorsun ki bu sinek balıdır ama övüyorsun / Ama eleştirirsinse diyorsun ki arı kusmasıdır.

²⁴⁵ KIYÂME Suresi, 14 ve 15. Ayetlerine işaret ediyor.

Allah'a Őükürler olsun ki başlangıç bitti ve baŐarının güzelliği ondandır.

Vesselam.

Mutlak Malik-ül Mülk'ün Takdiri İle İnan Memalikinin İhtilalı Hakkında

“İşte böylece geçmiş olan haberleri sana anlatıyoruz.”²⁴⁶ “Sana, o orduların haberi (kıssası) geldi mi? Firavun ve Semud (kavminin ordularının).”²⁴⁷

Bu sözler Emir Veys Ğulicayi ve Esedullah Abdali'nin halini anlatır. İlk önce riyaset iddiasıyla mülk haşiyesinde fitne türetmeye başlayıp bidat ateşini yaktılar. Birincisi Kandahar yerlilerinden Emir Veys olmuştur ki Şehit Şah, Şah Sultan Hüseyin'in kağanlık döneminde o vilayetlerdeki valilerin zulmünü şikâyet ve arzı hal etmek için bir grup halkla padişahlık ordusuna sığınmışlar. Ordu sığınma ve yardımı kabul etmeyince Kandahar'a yönelmiş 1321 Hicri yılında Vali Gergin Han'ı öldürmüş isyan bayrağını kaldırmışlar. Daha sonra ülkenin yüzüne tırnak çekerek diğer bölgelere akın etmiş ve yendiği savaşlar neticesinde Delhek ve Dilaram bölgesine kadar kendi hâkimiyeti altına almıştır. Böylelikle mutlu olup yüreğindeki galeyana yatmıştır. Bundan sonra Ğulicayi'nin hileleri dünyayı fesada bulaştırınca Herat'da yaşayan Esedullah Abdali 1323 Hicri yılında içindeki şer ve batıl ruhu ortaya koyup bendelik ahdini kırıp ve itaat etmekten imtina etmiştir. Herat kalesine hâkim olandan sonra düşmanlık ve nefrete el yazmış ve Kıyamet gününü düşünmeden Ad ile Semud kavimlerinin zulmünü yaymağa başlamıştır. “Muhakkak ki onlar tecavüz edenlerdir.”²⁴⁸ Zaman geçti ve halkın hali değişti. Büyük ve güçlü devletin halinde kusur ve zayıflama meydana geldi. Aşiret büyükleri itaatsizlik etmeğe başlayıp isyan ettiler. Yakınlar ve uzaklar, fakirler ve zenginler, kaleler, şehir merkezleri ve haşiyelerde yaşayanlar devlete asi oldular. Eşkıyalar niyetlerin aşikâr edip, zatlarında olan ihaneti aşikâra çıkarttılar. Bu kıymetsiz fitneciler boy

²⁴⁶ TÂHÂ Suresi, 99. Ayete işaret ediyor.

²⁴⁷ BURÛC Suresi, 17-18. Ayetlerine işaret ediyor.

²⁴⁸ MU'MİN Suresi, 7. Ayete işaret ediyor.

gösterdiler. Yeryüzünde türettikleri fesat yüzünden sanki kıyamet koptu ve fitneleri gözler önüne serildi. Gözlere uyku gelmedi, haller değişti, bütün yerlerde geleneklerde dönüştü, yerlilerin huyları bozuldu ve halk bir-birine girdi. Bölgede karmaşıklık hâkim oldu. Sanki güzel çimenlikte siyah ve kötü kokulu güller açmıştır. Bela yağmağa başladı, çetinlikler zuhur etti ve hüzün kümeleri biçildi. Fakat fitne yeşermeğe başladığı zaman ağaçlar muhalefetinde dallarını uzattılar. “Bu, Allah’ın bir kavme nimet olarak verdiğini onlar kendilerinde olan şeyi değiştirmeye kadar değiştirici olmadığından dolaydır.”²⁴⁹

²⁴⁹ ENFÂL Suresi, 53. Ayetine işaret ediyor.

Ğulce Afganlarının Neşeli İsfahan'a İstilası Hakkında

“Sütunlara sahip İrem Şehri'ne. O (İrem Şehri) ki, beldeler (ölkeler) içinde onun bir eşı yaratılmadı.”²⁵⁰

Emir Veys'in oğlu ki mütekebbir suçlu ve düzenbaz birisi idi babasının yolunu tutmak istedi ve saltanatı tahrip etmekte çalıştı. Beyninde padişahlık hayaline kapılıp ve gurura büründü. Başına taç koymak hevesine düşerek padişahlık tahtına oturmak istedi ve bunun için plan yaptı. 1134 Hicri yılında kaderin çağrısına cevap verip ölkeni zapt etmek için Kandahar'dan çıkıp fesada düşerek fitne yaptı. İlk önce Kirman kalesini ablukaya aldı. Askerleri ile halkı yenip kaleyi kendi istilasına alarak bu kalede yerleşti. Daha sonra ordusuyla Kirman'dan dışarıya çıkıp ve İsfahan'a doğru yöneldi.

Padişahlığın ayanı eskiler gibi “ve kimdir ki bu destanı yalan hesap ede!”²⁵¹ Hasımların kinini unutup, öngörü yerine gaflete kapıldı. Basiretle bakmağı göz ardı ederek hadise baş vermeden önce önlemek gerekiyor ilkesinden gaflet ettiler. Kaza ve kaderin okunu ki hiçbir nişan hedefinden kaçamaz hiçe saydılar. O an gurur badesi sarhoşluğu başlarından uçtu ve durumun hassasiyetinin farkına varıp savunmaya kalktılar. Birçok insanı ok, yay, süngü ve sadaklarla teçhiz edip kaplan derisinden kıyafetler giydirek kurt ve suaygırı gibi yaptılar.

Şiir:

Ey yaycı ki onu iyi bilmiyorsun / Hiç etme onu, bilen birisine ver!

Devir kendi halini bu kavillerle anlatmağa başladı:

Bazen iri insan kendini cesur his eder / bazen titreyen erkeği korkuya düşmüş
zan ederler

²⁵⁰ FECR Suresi, 7 ve 8. Ayetlerine işaret ediyor.

²⁵¹ KALEM Suresi, 44. Ayete işaret ediyor.

Aslında savaş sazını bütün insanlar götürür / Ama her pençe yırtıcı olmuyor

Şehrin dört Farsahında²⁵² Celun-Abad olarak tanınan yerde iki ordu karşı karşıya geldiler ve kılıçlar kınlarından çıktı. Yükselen top ve tüfeklerin sesinden sanki yıldırımlar çaktı. Kızılbaşların talih güneşi battı ve göklerde dolaşan ikballeri yerlerde süründü. Devletin bazı adamları Afganlar eli ile öldü bazıları da firar etti. Bu vakıa 20 Cemaziyülevvel 1134 yılında oldu.

Aşikârdır ki her kim ki kılıcı kında olmuş alını yarık ve gözünde diken olmuştur. Mahmut, zinderut'tan geçip o civardaki bütün kasaba, köy ve yerleri ele geçirdi. Culahe, Nasranîleri Afgan gaddarlığından korkuya düşüp din farkı olduklarına rağmen onunla birlikte hareket etmeğe söz verdiler. Ve o İsfahan'ın fethi için yola devam etti. O mülkü 8 ay boyunca sayısız ordu muhasıra etti.

Ülkenin gündüzleri karardı, yıldızlar söndü, bütün çevredeki otlaklar, çöller ve yerler o grubun adamlarının oldu ve padişahın işi kötüye gitti.

Kartalın civcive avlandığına şaşırmanın / Bazen kaplanlarda aslanları avlar

Nitekim Hemir²⁵³'in meliklerini bir fare boğdu ve Kenan oğullarını bir sinek öldürdü.

Bu vakıadan sonra saraydaki emirler arasında ihtilaf düştü ve bazı emirler dağlara kaçıp batıl yolunu seçtiler. Sonunda kıymetli şehzade Tahmasp Mirza'nın gitmesine ittifak ettiler. Her an bile devletin bekası için önemli olduğundan dolayı şehzadeni Kaşan eyaletine gönderildi.

“Oysaki Allah'ın katından bir fetih veya bir emir getirmesi umulur.”²⁵⁴

²⁵² Eski ölçü miyarıdır.

²⁵³ İran'ın eski kavimlerinden birinin adıdır. Yahut Yemen'de saltanat kurmuş şâhısa işaret ediyor. (Bkz: D.S.)

²⁵⁴ MÂİDE Suresi, 52. Ayetten alınmıştır.

Önceden abat olan İsfahan'da bela rüzgârı esintisi ile beraber kıtlık düşerek hububat dâhil her şey pahalaştı ve bu belaya ilave oldu. Bu kıtlık neticesinde “Beslemez ve açlığa da bir fayda vermez.”²⁵⁵ Nesneliği yaşandı. Yemek azlığından kuvvetler yitirildi ve hayatı devam ettirmek için insanlar bedeninin ihtiyaç duyduğu şeylerden mahrum oldular. Eskide devletin bahşişleri onlara sunulan ve devlet onlardan başka kimseden medet ummadığı İsfahan sipahileri ki her tür gıda ve yemek elde edebiliyorlardı, taamları kesildi.

Hasımların sitemi ile Allah onları helak etti feryatları yükseldi. Ölüm kuşunun sedası virane olan mülkten duyuldu. Viran binalara baykuşlar kondu. Kırmızı dimdikli karga Zağ²⁵⁶ bestesinde okumağa başladı. Zağ ise Anka şivesinde zırladı. Mahalleler sakinleri göç ettiler ve onların yerine baykuşlar asudelikle kanat açtılar. Yerler milletten boşalıp yerliler zümrüdü Anka kuşundan daha çok izzete sahip oldular. İş o yere gelip çattı ki her ayın 30 gününde Kafdağı Anka'sı bile kıtlığa düştü. Çetinlik ve belalar o kadar çoğaldı ki insanlar bir birini öldürmeğe başladılar. “Bahçelerden ve pınarlardan nicelerini terk ettiler. Ve ekinler ve kerim mekânlar Ve orada zevk içinde yaşadıkları nimetler (terk ettiler).”²⁵⁷ Yüksek evler ve binalar kendi sütunları üstünde yıkıldılar ve güzel evlerin aynaları bu vakiyadan paramparça oldu. O vadi ıssızların vadisi oldu. “Ve Allah, (korkudan) emin ve mutmain (huzurlu, tatmin olmuş) olan bir şehri (halkını) misal verdi. Onun rızkı, her yerden bol-bol geliyordu. Fakat o (şehir halkı), Allah'ın nimetlendirmesine nankörlük etti. Bundan sonra Allah, onlara yapmış olduklarından dolayı açlık ve korku libasını tattırdı.”²⁵⁸

²⁵⁵ GÂŞİYE Suresi, 7. Ayete işaret ediyor.

²⁵⁶ Musikide bir beste tütün ismidir.

²⁵⁷ DUHÂN Suresi, 25, 26 ve 27. Ayetlerine işaret ediyor.

²⁵⁸ NAHL Suresi, 112. Ayete işaret ediyor.

Hain hanlar kadıncasına feleğin şivesi gibi vefasızlık ettiler. Devran satrancında vezirin yanlış hareket ettiğinden dolayı mat tehlikesine düşen şahı yalnız bırakıp devlet atından indirdiler ve galip gelen Mahmut'un evine yüz çevirdiler. Askerler ne kadar pervasızca hareket ettirilirse de cefalı hasım karşı koyup yene bildi. Ancak kendileri bile oynama şansı bulamayıp ağlar kalarak şiven ettiler.

Şiir:

Delilsiz beni yok edip zafere kavuştusalar eğer

Demek bazen yiğidin günü kara ede bilir ondan eksik olan insan.

Mahmut, 14 Muharrem-ül-haram 1135 Hicri İsfahan şehrine dâhil oldu. Afgan pehlivanlarının yardımı ile şahlık tahtına oturdu ve bu diyarda uzun sürecek bir sitemin bayrağını kaldırdı. Keçi idi teke oldu.

Şiir:

Eşekler bir birini çağırdılar / dedim ki kesin ileride atlar ölmüşler

Çöller develerden boşaldı / bu meydanı satranç askerleri doldurdu

Sitem fırtınası ve cefa rüzgârı İran cennetini bayır çöl ve bozkıra çevirdi ve İsfahan sahası sefa ve sıhhatten yoksun etti. “rahiplerin) mabetleri, (Hıristiyanların) kiliseleri, (Yahudilerin) havraları ve içinde Allah'ın isminin çok zikredildiği (Müslümanların) mescitleri mutlaka harap olup yıkılırdı.”²⁵⁹ Zamirlerindeki kötülük, adil ve âlemin sahibi yaratana kızdırdı. Kötü niyet ve gaddar ordularıyla cennet gibi saraya malik olup ve padişahın hakkını gasp ettiler. Ordu ve sipahin disiplini, mülkün düzeni ve ta denizlere kadar ülkenin hali ihlal edildi. Yüce melikenin ihtişamı ve tecemmulu aradan gitti. Hastalık ve zaafa uğrayan leşkerin zafer kazana bileceği artık boş hayale çevrildi. Mütekebbirler saltanata sahip çıkıp işve yaptılar.

²⁵⁹ HACC Suresi, 40. Ayete işaret ediyor.

Memleketin idaresini ellerine alıp tüm işleri ellerine aldılar. Erdeşir²⁶⁰'in kelamındandır ki: “başın kuyruğun yerine geçip, kuyruğun baş olması, en korkunç şeylerdendir.”

Şiir:

Küçük büyüğe musallat oldu / bazen ateş sıcaklığını toprak söndürür

Şaşırma! Ne çok bir ırmak ki bir denizi kirletir!

Bu kılıçlılar taşı bile yararlar / eğer hüküm verirse onlara önderleri

Hakikaten As göğü değirmen taşı gibi büyük insanlar, sultanlar ve ayanı ezip un etmekte bir an bile kuşku etmedi. Cokiyan²⁶¹ padişahlar yerine oturdular. Köse Afganlar ki yüzlerindeki ince kıllar sakallıları ve Bu-Necim Şehlayi'ni²⁶² güldürür güzel yüzlülerle şarap içmeğe başladılar. Kıçı büyük çirkinler ki sanki Bu-Se'it Nüşihiri²⁶³'nin kıçını arkalarına almışlar ince ve narin güzellerle muaşerete başladılar. Çirkin hileci grup ki “Onların yüzleri karanlık geceden bir parça ile kaplanmış gibidir.”²⁶⁴ Metaları kapalı gamlı güzellerin ki önceden onla işve satarlardı ta işten düşene kadar kötüye kullandılar.²⁶⁵ Lanetlenmiş çirkin devler ki “Onları gördüğün zaman onların cesameti (görünüşleri) seni hayran bırakır.”²⁶⁶ Ve her kes onlardan kaçır, beyaz yüzlü ve latif tenli küçük kızları ki güzellikleri huri ve melekleri andırır zorla yere yatırıp üzücü şekilde taciz ettiler. Fıstık dudaklılar ki fıstık onların gülüşü ile çiçeklenir dev ve abanilerle öpüşmek zorunda kaldılar. O nazeninler ki eyer gözlerini kırpsaydılar tavus ince badem kabuğu gibi kırılırdı, bela

²⁶⁰ İslam'dan önce İran'da hüküm sürmüş şaha işaret ediyor.

²⁶¹ Dehhuda Sözlüğünde bu kelime karşısında Hint sofilleri yazılmış

²⁶² İran tarihinde sakallarının çokluğu ile ünlü olmuştur. (BKZ: D.S).

²⁶³ Dehhuda Sözlüğüne göre İran tarihinde kıçının büyüklüğü ile ünlü olan şahıstır.

²⁶⁴ YÛNUS Suresi, 27.Ayete işaret ediyor.

²⁶⁵ Bu cümleden defalarca güzellere cinsel tacizde bulundular anlamını çıkarmak mümkündür.

²⁶⁶ MUNÂFİKÛN Suresi, 4.Ayete işaret ediyor.

damına düştüler. Ahu gözlüler ki aslan avlayan gözleri aslan gözlerini üzerlerine çeken ahu gibi idiler Kuruh²⁶⁷'a avlanıp azmış köpeklerin eline düştüler. Hoş simalılar ki bakışlarının etkisinden çöl bitkileri misk olurdu Afganlarla diken ve gül gibi bir dal üzerinde uzandılar. Büklüm saçlılar ki saçlarının ucu yere deydiyse yerden güller açılırdı saçları çekilerek sokaklarda süründürler. Seçilmiş güzellerin ki elma gibi güzel yüzleri karşısında turunç çatlardı ve sineler narları bostan narını patlatırdı, sağlıklarını yitirdiler. Güneşi gölgeye salan güneş yüzlülerin güzelliği “ve size hiç zeval yok.”²⁶⁸ Cümlesine anlam vererek güneş ışığı gibi sokaktan sokağa düştüler. Tavus güzelliğinde keklik gibi yürüyenler ki kutsi kuşlar onları kıskanırdı hindi kuşu gibi devrin iktizasıyla bedbahtlık güvercini kanadıyla işretten fenalık ve zorluk zirvesine doğru uçtular. Melik yüzlü huriler ki cilve yaptıkları zaman insan ve cinden can alırlardı gece karanlığında çirkin ve suretsiz devlerle ünsiyet taptılar. Bu temiz cevherlerin perişan yüzlerindeki utangaçlık terinden sedeflerdeki inci utandı ve korkunç hayaletlerle nikâh yaptılar. Zümrüt ve billur gibi vücutlarındaki elmasa bile tüküren dişler ve yakut gibi mercan dudakları cefa taşıyla taşıyürekliere nasip oldu. Ay ve gölge gibi güneş göremeyen ay yüzlülerin ay ve şanları buseler meclisinde dert ve nale ile sehpa piyalesinin busesi oldular. Ay simalılar ki ziynetlerinin nuru güneşi, ay yapıyordu başıboş azmışlarla şarap kadehleri kaldırmak zorunda kaldılar. Tezru²⁶⁹ler devler telesine düştüler ve iyiler kötülere yakalandılar. Her hatun bir dev ve her peri bir iblis ile çiftleşti. Yüzlerindeki nur ayı geçen alını açık kızlar ve oğlanlar yıldızlar ve nücümün tesiri ile yıldızları parçalandı. Tatlı dilli hurilerin masum yüzleri kötü kalpli yabancıların tokatlamasıyla cefanın dövülmüşü oldular.

²⁶⁷ Bir tür siyah canavar ki zehri yılan zehrinden beterdir. (BKZ: D.S).

²⁶⁸ İBRAHİM Suresi, 46. Ayetten alınmıştır.

²⁶⁹ Bir tür güzel kuştur. (BKZ: D.S).

Lale gibi bakire kızlar, şehvetperestlerin el uzatmasıyla kızlıklarını yitirdiler ve devran ümitsizlik ve hüzün destanını yanmış yüreklere anlattı.

İran güllüğü düşmanların iktidarıyla dikenliğe çevrildi. Saltanat tahtı çöldeki tahtalarla bir oldu. Dik sütunlar ağır darbeler aldı ve değişken feleğin depremi ile bir zamanlar cihan insanların kebesi olan saltanat sarayı Necran²⁷⁰ Kebesi hükmü aldı. Hoş baht ve muzaffer devletin bir birinin üstüne dizilmiş şevket rüknünün taşları çöktü.

Şiir:

Çarka arka dayandıran o saray ki / onun dergâhına her kes yüz koyardı

Gördük ki kalesine bir Fahte²⁷¹ / oturmuş diyor ki nerde, nerde?

Sanki gökler altındaki bu diyarda hoşluk hatırlardan silinmiş ve sincap tavrılı çarkın tilkiciliğinden aslan simalılar unutulmuş. Öyle bir devir oldu ki Kebude²⁷² dedi Afrasiyab²⁷³ kim idi? Öyle bir zamane oldu ki her alçak dedi ki Fereydu²⁷⁴ şah kim idi?

Sabit ve hareketli yıldızlar ve gezegenlerin hareketinin tesiri musibetler uyandırdı ve gençlerin kabirlerinden bedbahtlık toprağı İran ahalisi başına döktüler. Ufuklarda belalar kıvrılıyor. Bütün bu olanlar ülkenin düzenin bozdu ve işinde ihlal yarattı. Yüksek rütbeli mücahit komutanlar ki din ve devlette yüksek mertebelere ulaşmışlardı aptallık yüzünden bu durumları görmezden geldiler. Komutanları savaşı terk eden askerleri haklı görüp cesurlara haksızlık ettiler. Savaşçılar kılıç kabzasından ellerini çektiler ve ellerini kılıç yerine güzel yüzlülerin boynuna sardılar.

²⁷⁰ Dehhuda Sözlüğüne göre Yemen vadisinin en eski bölgelerindendir ki bir kebesi vardı. İnsanlara hacca o kebeye giderlerdi ki sonralar yıkılıp harap oldu.

²⁷¹ Bir tür kuşun adıdır.

²⁷² Afrasiyab'ın çobanının adıdır.

²⁷³ Ünlü tarihi pehlivanlardandır.

²⁷⁴ İran tarihinin ünlü şahlarından olmuştur.

Zırhlılar zırhı terk edip zırh ve miğfer yerine güzel yüzlülerin havasını başlarına koydular. Fillerin hortumlarına çenk atan büyükler çenk ahengi ile hortum çalarak geldiler. Top ve tüfeklere göğüs geren cesurlar ipek topunun bir parçası oldular. Zahitler ve ibadet edenler züht ve ibadetten el çekip “namazı ihmal (zayı) ettiler. Ve şehvetlere (nefsin arzularına) tabi oldular.”²⁷⁵ Cümlesini misali oldular. “Oysa O’na hakkıyla riayet etmediler.”²⁷⁶ Cahil âlimler “mutlaka insanların mallarını batılla (boş yere, haksız olarak) yerler.”²⁷⁷ Oruç, namaz ve mescidi terk ettiler ve kilise ve sinagoglara yüz tuttular. “Ve Allah, beşere bir şey indirmedir.”²⁷⁸ Manastırlar, aslan gibi bağırdılar. Seccade ehli şeriat caddesinden ayak çektiler. Namaz kılanlar fitneci olup sitem ve zülüm yolunu tuttular. Ancak yekin ehli sayılar az olsa da kuşku ve şüphe ettiler. Namaz ile mest olanlar namazı bıraktılar ve hakkaniyeti göz ardı ederek isyan şarabından mest oldular. Kalem ehli neşe ve işret aletlerini ellerine aldılar. Ney ve üzüm şarabı ile menus olup iyilikleri unutarak kötülöklere alıştılar. Fakih, şarap kadehleri yolunu tuttu ve hâkim sakalları rüşvete bulaştı ve iyiliği kötölökle eşleştirdi. Sert giyinenler²⁷⁹ harirden ince giyimler üstülerine aldılar. Cimri ve eli açıklar, iç anahtarlarıyla kötölöklere hazinesinin kapısını açtılar. Güneş yüzlüler gölgelere çekildiler ve cengâverler fahişlerle muaşeret edip seviştirdiler. Rüstem²⁸⁰ lakaplı azadeler altına hasta oldular ve altın gamından hasta olup yaşlandılar. Tecerrüt meslekli seçkinler maddiyatın seçkin bendesi oldular ve kürk ile ketenden elbiseler

²⁷⁵ MERYEM Suresi, 59. Ayete işaret ediyor.

²⁷⁶ HADİD Suresi, 27. Ayete işaret ediyor.

²⁷⁷ TEVBE Suresi, 34. Ayete işaret ediyor.

²⁷⁸ EN'ÂM Suresi, 91. Ayete işaret ediyor.

²⁷⁹ İran edebiyatında sert giyimler giymek dervişlere mahsustur ve bu kelimedden dervişler kasıt ediliyor.

²⁸⁰ Ferdevsi'nin şehname kitabının ünlü pehlivanıdır.

giydiler. Yünden sade giyinenler ki sanki Kuba²⁸¹ mescidi kuranlar idiler süslü libaslarla cilve etmeğe başladılar. Züht pişeler ki kendilerini Malik-Dinar²⁸² hadisler söyleyenleri bilirdiler dinar sevgisi ile ateş vadisini ihtiyar ettiler ve zer ile altın aşkında harama düştüler. Muhakkak ki insanların sevdiklerine ulaşmak için çeşitli yollar vardır. Zamanenin dolaşımı ile öyle bir zaman geldi ki sade önderler, yastığa yaslanan sade arzı hal yazanların askeri oldular ve sadelik hasretinde öldüler. Ülke fazılları cehaletten, İslam ümmetini devekuşu yumurtasından bile eksik bildiler. Arifler yalnız şarap içmeği bilen alçakları inkâr etmediler ve genle halk Tanrıyı yâd etmekten gafil oldular. Hava ve heves atını “Malının onu ebedî kılacağını sanıyor.”²⁸³ Şüphesine uyarak en kötü mallar zekâtları ödenmemiş mallar cümlesinin örneği oldular. Gamsız hayat sürdürdükleri zaman ve dünya nimetlerinden zevk aldığı devirde Tanrının emirlerini Elala²⁸⁴’dan daha acı görüp şeker şirinliğin “ve sizi temiz rızıkla (helâl, temiz rızıklardan) rızık verdi. Umulur ki böylece siz şükredersiniz.”²⁸⁵ Küfranla değiştirdiler. İran hakir zamparaların çoğunluğundan Rum’un Fasekun²⁸⁶ ormanlığına çevrildi ve gaddarlık baltası büyüklerin kalbini kırdı.

Hülasa ki, “Muhakkak ki bu, gerçekten “hak kısas”tır (gerçektir).”²⁸⁷ Sitemkâr ve talihsiz devrin iktizası ve hükümdarların yanlış hükümeti ile mülkün insicamı dağıldı. Kargaşa denizi huruşan olup dalgalandı. Mülk feleği musibet dalgasıyla viranlık girdabına girdi ve devran iyi ile kötüyü kadeh ile methe ihtisas etti. İnsanlar

²⁸¹ Medine yakınlığında bir mescidin adıdır ki Peygamber medine’ye hicret etmeden önce kurulmuştur.

²⁸² 131 H. yazılmış bir hadis kitabının adıdır. (Bkz: D.S).

²⁸³ HUMEZE Suresi, 3.Ayete işaret ediyor.

²⁸⁴ Acı bir ağaç ve bitkinin adıdır.

²⁸⁵ ENFÂL Suresi, 26.Ayete işaret ediyor.

²⁸⁶ Cümleden has ismi olduğu biliniyor fakat Rum devletinde böyle bir bölge ya orman ismine rastlanmadı.

²⁸⁷ ÂLİ İMRÂN Suresi, 62.Ayete işaret ediyor.

ise kutsuzları güçlü ve büyük ettiler. Pahalı çeyizli kadınları alçaklara verdiler ve haset erbaplarını ki boyunlarında hurma ağacından örülmüş atkı vardı birçok dertlere dirhemler devadır cümlesi gibi mesut ettiler.

Büyük cömert insanlar ve yüksek seciyeleri adamlar yeraltına çekildiler. Şerif ve seçkin savaşılar pusuya düşmüş gibi çetinliklere giriftar oldular. Büyükten küçüğe har oldular. Her yalancı hain ve cahil, yerlerden, sulardan, ağaçlar ve tarımdan, bağlardan ve hayvanlardan becerdiği kadar topladı. Her alçak ve korkak, seçilmiş metallerden, değerli hediyelerden ve süslü eşyadan nasibini aldı. Cesur ve saygın hanımlar ki eskide eli açıklıkla bahşişlerde bulunurdular belaya duçar olup zorlukla yaşamlarını sürdürdüler. Aldatma vadisinde yaşayan mekkâre ve hileci insanlar hiçbir zorluğa düşmeden ve kolaylıkla bahşişlerden yaralandılar ve açılan sofradan kâmil kam²⁸⁸ aldılar. Çöllerde, düzlerde, dağlarda ve tepelerde gam bulutları gözüktü ve taravet izleri yok oldu. Heyecan ve neşe yerini malalat²⁸⁹ ve kedere verdi. Kinleri eken bela biçer gerçek oldu ve karmaşa toprağı alçakların eleğinde elendi.

“İnsanların elleriyle kazandıkları sebebiyle karada ve denizde fesat zuhur etti.”²⁹⁰

²⁸⁸ Zevk aldılar.

²⁸⁹ Gam.

²⁹⁰ RÛM Suresi, 41. Ayete işaret ediyor.

Tahmasp Şah Hazretleri'nin Cülusu Hakkında

“Şüphesiz yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona varis kılar.”²⁹¹

Afgan istilasının haberi münteşir olduktan sonra değerli şehzade Tahmasp Mirza 1135 Hicri Muharrem ayının sonunda Kazvin'de saltanat tahtına oturdu ve Afganlar onun define kalktılar. O ise hızla Tebriz'e doğru at koşturdu. Gençliğin iktizası kaçıklıktan tedbir kapılarına gaflet kilidi vurdu. Muhakkak ki gençlik sarhoşluğu mey sarhoşluğundan beterdir. İlk önce humar ve şarap kadehlerinden mest gibi cemaatle Mina kalesinin zaptına kast etti. Acı badeni Belh bölgesinden ta Bağdat hattına kadar altın cama döktü ve Tebriz beledini, kadeh mülki ve humar şehri “Ve insanları, sarhoş olmadıkları halde sarhoş görürsün.”²⁹² Eserlerini cihan halkına aşikâr etti. Devran suçlamasıyla her taraftan seni ne alt üst etti? Feryadını kulak sarayına saldı. Sürekli cennet gibi saraylarda Menuş²⁹³ ihtişamı ile zülâl kadehlerden mey içip bu düzenle düzen sağlanmıştı.

Şiir:

Meğer ateş camdan çıktığı zaman

Bizim iş o an pişiyor ham kandan

Tebrizlilerin billur gibi ağız köpükleri, yakut renginde şaraplar kan içiciliğe anlam verdi ve bu şiiri okurlardı:

Büyük kadehler kaldırdığımız zaman / Bir kadehle fili yere vururuz

Bazen kadehleri tamamen doldurup kendilerinden geçene kadar sarhoş olurlardı. “Ve onlar, güzel ameller işlediklerini zannediyorlar.”²⁹⁴ Bazen de

²⁹¹ A'RÂF Suresi, 128.Ayete işaret ediyor.

²⁹² HACC Suresi, 2.Ayete işaret ediyor.

²⁹³ İran'ın eski şahı Hısrov'un Fars eyaletine tayin ettiği valinin adıdır.

²⁹⁴ KEHF Suresi, 104.Ayete işaret ediyor.

cariyelerle yatırdılar ve Sürhap²⁹⁵'ta şaraplar içerek yanakları kızarırdı. Ve kendilerini sanki Necd ve Sen'aya sahip olmuşlar zan ediyorlardı.

Zaman-zaman güzel kızlarla tenhalığa çekilip çenk nevası ile işret kapısını açarlardı. Kıvrak şahin gibi kuşlar avladıklarını zan ettikleri zaman, gerçekte devlet idaresini kayıp ediyorlardı. Sabahlar ve akşamlarını taze meyveler gibi kızlarla geçiriyorlardı. Bunlarla guru duyup her yerde sözün ederler. Sabahlar ve akşamlar altınla süslenmiş elbiseler giyip altın kadehlerde şarap eşliğinde avazlar dinleyip kendilerinden geçirdiler. Maşuka aşkı danelerini öyle yürek vadisine serpmişler ki her şeyden kenara çekilerek çevreden habersiz kaldılar. “Ve onlar, gaflet içinde yüz çevirenlerdir.”²⁹⁶

Fındık dudaklı, eli kınalı bendelerin²⁹⁷ aşkı ve sesi güzel cariyelerle yatmak hevesi öyle ten ve canlarına işlemiştir ki memleket ve ülke idaresini bırakmış ve onu korumaktan uzak geziyorlardı. “Ve onların bundan başka yaptıkları amelleri (de) vardır. Onlar, onu yapanlardır.”²⁹⁸

Eğer Tanrı, davulcunun evinde olmuştur

Sen raks eden çocukları suçlama!

Muhakkak ki, gerçekte siyah atların koşturması, şarapların içildiği, yakut gibi dudakların öpüldüğü cihanı alt üst etti. Şarabın ayarını kaçırarak itibarsız oldular. Bütün mal ve varlıklar şaraba yatırıldı. Bu kırmızı sıvı hükümet etmeğe engel oldu ve sonuçta İran toprağı yaş ateş ve kuru sudan²⁹⁹ viran oldu. Bu hareketli ve bereketli ülkeden harabelerden başka bir şey kalmadı ve abatlık bu virane cihandan ayrıldı.

²⁹⁵ Tebriz'in güneyinde bir bölgenin adıdır.

²⁹⁶ ENBİYÂ Suresi, 1.Ayete işaret ediyor.

²⁹⁷ Bu sözcük asıl metinde bende anlamına gelen gulam olarak geçiyor. Gulam kelimesi erkek hizmetçilere deniliyordu.

²⁹⁸ MUMİNÜN Suresi, 63.Ayete işaret ediyor.

²⁹⁹ Cümleye göre maksat maşuk dudağı ve şarap olmalıdır.

Eğer fesat ve zulmün sarayı harap olursa / nerde abat olur harabeler?

“Ve senin Rabbin, halkı ıslah edici olan beldeleri zulüm ile helâk edici
olmadı.”³⁰⁰

³⁰⁰ HÛD Suresi, 117.Ayete işaret ediyor.

Geçmiş Söylenilenlerin Tekmilinde

“İşte bu Bizim Kitabımız ki, size hakkı söyler.”³⁰¹

Bütün bu kötü sebepler geçmişteki nedenlere ilave oldu. Her halde kanı bozan maddeler ülke damarlarına dâhil oldu ve ilaçsız marazlar vücutlara hâkim oldu. Bu fesat marazı bütün zengin, fakir, güçlü ve güçsüzlere bulaştı. Andı bozmak ve ahde vefasızlık rayiç oldu ve beklenilmeyen vakıalar vuku buldu. “O, Allah'ın katındandır, derler.”³⁰²

Devran meyhanecisinin kadeh dolaştırmasında ve ardıca devrin humarlığından dolayı her alçak, kin sarhoşu oldu ve her sitem görmüş kendini Rüstem zan etti. Kel olmuş bu yerin her köşesinde her bir iri dal kendini ağaç zan edip isyana baş kaldırdı ve kendi kafasına göre hareket etmeğe başladı. “dişi deve erkek deve oldu.”

O cümleden, Nimruz³⁰³ mülkünün evlatlarından melik Mahmut Sistani, ki hükümdarlığı yarım gün bile sürmedi. Hâlbuki ata babadan yalakalık sebebi ile bu muazzam devletin sayesinde güçlü olmuşlardır. Şehit kağanın son yıllarında “Ve muhakkak ki o, buna elbette şahittir.”³⁰⁴ Tun³⁰⁵ emirliliğinin yüzüğünü parmağına takmak istemiştir. Afganların galibiyetinden sonra, olmayacak hayallere ve sonuçsuz ideallere kapılarak taç ve taht fikrine düşmüştür. Riyaset sevdasıyla haksızlık edip Tun kalesinden Meşhet ve Tus'a doğru hareket etti ve beklenilmediği bir durumda kadir kıymet bilmeyip isyan etti. Sebepsiz ve nedeni olmadan itaat etmekten vazgeçti. Soyu Sekzi³⁰⁶ olduğu gibi köpeklerin yolunu tuttu.

³⁰¹ CÂSİYE Suresi, 29.Ayete işaret ediyor.

³⁰² ÂLİ İMRÂN Suresi, 78.Ayete işaret ediyor.

³⁰³ Nimruz'dan muhtemelen Sistan eyaleti kast ediliyor.

³⁰⁴ ÂDİYÂT Suresi, 7.Ayete işaret ediyor.

³⁰⁵ Muhtemelen Sistan eyaletinde mevcut olan Ferdevs şehri kast ediliyor.

³⁰⁶ Sekzi Farsçada Sistani demek. Yani Sistan eyaletine mensup idi. Fakat Farsçada köpeğe Sek denilir. Burada iki sek kullanılmıştır. Birincisi Sistani ikincisi ise köpek anlamına geliyor.

Tatariye, Merv'in Şahican'ında fitne heyecanına kapıldı ve Deşt Türkmaniyesi isyan elemiini kaldırdılar. Önce Derun³⁰⁷,u tasarruf ettiler daha sonra Nisa³⁰⁸,yı zapt ettiler. Bu hadiseler esnasında İskender şanıında Rum sultanı geçmiş bütün muahedeler, anlaşmalar ve sözleşmeleri iptal etti. Paşalar, ihtişamlı askerlerle İran'a doğru hareket ettiler. Ve ateş yatıştıran Tebriz'e hücum olundu. Tebriz ahalisinin yüreklerine korku düştü. Atlılar Azerbaycan düzündede at koşturdular ve eşkıyaların istilasından Karabağlıların³⁰⁹ nalesi göklere yükseldi.

İrvan necipleri Ten kalesini boşalttılar. Cengâver Erdebil ve Tarum ahalisinin feryadı göklerin dördüncü katına ulaştı. Ülkenin halhali³¹⁰, Halhal³¹¹ cefa elinden ayaktan düştü ve kâse ile kadehler şaraptan boş kaldı. Ülkenin bağ gibi güzeli Zencan, Sülteniye³¹² şevketinin kayıp olmuş gördü ve Serab³¹³ kasabası “düz arazideki serap gibidir. Susamış olan, onu su zannetti.”³¹⁴ Anlam buldu. Eher³¹⁵ evleri yağma lokması oldu. Urumi³¹⁶ Avşar'ı mihnetlere büründü. Mukaddem³¹⁷, şiddetler sonucunda ümitsizlik toprağında düştü. Müşrik kara yüz Rusya, tuzak sermeğe başladı ve hile ederek helak etmek için hamle etti. İstikrarsız durumdan yararlanıp himmet edip gemiler deniz³¹⁸e saldı Dar-ül Merz³¹⁹e gönderdi ve

³⁰⁷ Mühtemelen Merv ve Nisa arasındaki Derun şehri kast ediliyor ki Âlem Araye Abbasi kitabında da kayda alınmıştır.

³⁰⁸ Türkistan'da bir şehrin adıdır.

³⁰⁹ Tebriz ve Urmiye arasında bir bölgenin adıdır ki hala o isimle anılıyor.

³¹⁰ Ayak bileziği anlamına geliyor.

³¹¹ Erdebil eyaletinin ünlü bir şehridir.

³¹² Zencan'ın ünlü tarihi şehri ve Selçuklu döneminde ait çeşitli binaların mevcut olduğu şehirdir.

³¹³ Şimdi Erdebil eyaletine dâhil bir şehirdir.

³¹⁴ NÛR Suresi, 39.Ayete işaret ediyor.

³¹⁵ İran'ın Doğu Azerbaycan eyaletinin şehirlerindedir.

³¹⁶ İran'ın Batı Azerbaycan eyaletinin merkezi Urumiye kentinin eski adıdır ki orada şimdi yoğunluklu Avşar aşiretine mensup aşiretler yaşamaktadır. Bu kentin Kaçar döneminde en ünlü valisi Asker Han Avşar olmuştur ki Osmanlı ile aralarını iyi tutmuştur.

³¹⁷ Zencan aşiretlerindedir.

³¹⁸ Maksat Hazar denizidir.

³¹⁹ Gilan ve Mazenderan eyaletleri kast ediliyor ki Hazar denizinin kıyılarındandır.

denizden ateşin topraklarla Reşt³²⁰ ve Lahican³²¹ toprağını havaya uçurdu. Irak³²²'a el uzata bilmediler fakat sahilleri tasarruf ettiler ve deniz kenarlarında kahr çapaları salladılar. Rus kılıçlarının keskinliğinden Reşt'in siması bozuldu. Gilan ahalisi musibetin şiddetinden başlarına toprak döktüler. Lahican'ın haşiyelerinde bela heyecanı gerçekleşti. Cin büyüklerinin gözünden kan yaşlar aktı. Deylem ehli belaya duçar olup şaşkınlık denizine daldılar. Dar-ül Merz³²³, dert ve nale diyarı oldu. Ruslar Mazenderan'ın köy ve şehirlerini temellük edip kendi topraklarına inzimam ettiler.

Rusların reviş, niyet ve düşmanlıkları Şah Tahmasp'a vazih ve aydın oldu ve o tayfanın çılgınca hilelerine vakıf olunca kendi şansızlığına hayran kaldı. Kendi işinde avare kalan Şah Azerbaycan'dan Mazenderan'a koştı.

“belki Allah bundan sonra bir iş (yeni bir durum) husule getirir (başka bir kapı açar).”³²⁴

³²⁰ Mazenderan eyaletinin merkezidir.

³²¹ Gilan eyaletinin şehirlerindedir.

³²² Maksat hala İran'da bir eyalet adı olarak geçen İran Merkezi Irak-e Acem'dir.

³²³ Maksat Mazenderan ve Gilan eyaletleridir.

³²⁴ TALÂK Suresi, 1. Ayete işaret ediyor.

Mahmut'un İşinin Sonu, Cülus-i Eşref ve Şehit Kağanın Katli Hakkında

“Muhakkak ki bunda kalpleri olan ve ilka edilenleri işitebilen ve (kalp gözleri ile Allah'a) şahit olan kişiler için mutlaka ibret vardır.”³²⁵

O esnada Mahmut Gülce, “ve onların yürekleri taştan da serttir.”³²⁶ Cümlesine anlam verdi. Taş yürekli olduğunu gösterdi ve otuz bir şehzadeyi kılıçtan geçirerek kafalarını kesti. Fakat bu amelin cezası giderek kendindi göstermeğe başladı. Bela damlaları göklerden yağmağa başladı ve daha sonra bela yağmuru sarayına yağdı. Peşi peşinden gelen belalar durumunu kötüleştirdi ve devleti musibetlere duçar oldu. Yani sabah erken kalkanların ahi etkili oldu ve onu cünuna sevk etti. Ve o Mecnun³²⁷ Leyli duasıyla ayaktan düştü. “Bunun üzerine Allah, onu dünya ve ahret azabıyla ahzetti (yakalayıp helâk etti).”³²⁸ Amcası oğlu Eşref, onun öldüğü gecede istila bayrağını kaldırdı ve saltanat sarayını kendine adına geçirdi. 12 Şaban 1137 Hicri onun yerine padişahlık tahtına oturdu. “İşte, böyle. Ve sonraki kavmi onlara varis kıldık.”³²⁹

Şiir:

O devranı anlatıyorum ki değişimi peş peşe oluyor / Ey devran bu zevale bir son yok mu?

Dedi ki sabır et, ne devletler var ki değişti / her devrana özgü devlet ve adamlar var

Sikkesi şehirlerde geçerli olunca Rumiye³³⁰ ile savaş kılıçları çekildi, karşı karşıya gelip harpa başladılar.

³²⁵ KAF Suresi, 37. Ayete işaret ediyor.

³²⁶ Muhtemelen Kuran ayetidir. Fakat bir tür hangi sureye ait olduğu bulunamadı.

³²⁷ Buradaki mecnundan maksat divane kelimesidir.

³²⁸ NÂZİÂT Suresi, 25. Ayete işaret ediyor.

³²⁹ DUHÂN Suresi, 28. Ayete işaret ediyor.

³³⁰ Maksat Osmanlı devletidir.

Gücüne güç katmak amacıyla ve devranın hadisleri neticesinde amcası oğlunun yerine oturmuş ve aynı o gafiller kabilesi peşinden giderek sitem pişe etmiştir. Sevdası yerlere musallat oldu ve mübarek Kağanı³³¹ kılıçtan geçirip beyaz yüzünü kan kırmızı yaptı.

Şiir:

Hüma³³² kanadı gerekiyor, Huma kutu yok / Eğer kasap Hindi için keserse

Huma

Mağdur padişah kaza kadehinden şahadet şarabi içince şad revanın tahtı tabutu oldu. Ruhu ebediyete ve Ğefire³³³ kavuştu. Huysuz devran matem tuttu Abbasiler³³⁴ gibi giyindi. Harem seradakiler saçların yolup çığlık atarak yüzlerine tırnak çektiler. Meryem³³⁵ temizliğinde olan kadınlar “Keşke ben bundan önce ölseydim, unutulmak unutulmuşların (arasına karışsaydım).”³³⁶ Temennisinde ağıtlar söylediler. Göğüslerini yırtıp gözlerden yaşlar döktüler. “Artık o üzüntüsünü sakladığı (kezim olduğu) halde hüzünden gözleri ağardı.”³³⁷ Ay ve güneş gibi gözler şafak saçtığı zaman gibi kırmızı oldu. “onların gözlerinin yaşla dolup taşığını görürsün.”³³⁸ Bu münasebetle Mirza Kavamettin Mehmet Kazvini beyitler söyledi, sanki göklerden ona ilham olmuştur:

Şiir:

Cihan karaladı doğu ve batıyı iyiliğe saran kişinin ölümünden

Şah Sultan Hüseyin ölünce bayrakları kırıldı

³³¹ Maksat Şah Sultan Hüseyin’dir.

³³² Kutsal kuş.

³³³ Dehuhuda sözlüğünde bu kelime karşısında Kamer (Ay) menzilden biri olduğu yazılmıştır.

³³⁴ Muhtemelen siyah olduğuna işaret ediyor.

³³⁵ Hz. Meryem’e işaret ediyor.

³³⁶ MERYEM Suresi, 23.Ayete işaret ediyor.

³³⁷ YÛSUF Suresi, 84.Ayete işaret ediyor.

³³⁸ MÂİDE Suresi, 83.Ayete işaret ediyor.

Hatefi tarihinde yazar ki sanki Hüseyin katli tekrar tecdit oldu

Hakikaten baht ters gelince, tam ay çıkmayı beklerken yay gibi çıkarsa şaşdırmamak gerekiyor. Vefasız devran vefasızlık edince gerçekten parlak yıldız ışık saçmaz. Devran yayı kin oku yaya koyunca Siyavuş³³⁹ zırhı koyun derisi olur. Dönmüş devran kalkan olunca zırhları geçen oklar yoldan gelir. Kaza okları yağınca zırhların kalın halkaları parçalanıyor.

³³⁹ Ferdevsi şehnamesinin ünlü kahramanlarındandır.

Kuşku Edilemeyecek Tanrı'nın Takdiri İle Nadir Şah Durumunun Terakkisi ve Halinin Yükselişi

“bundan sonra onun gayretleri (kazandığı dereceler) örtülmez (eksilmez, yok olmaz). Ve muhakkak ki Biz, onu yazanlarız.”³⁴⁰ Bu hadiseler esnasında büyük noksanlar gören devran güzel giyimler giymeğe başladı. Bu gamlı devirdi, hoşlukları bozulan İranlıların işinde bir açılım görüldü. Nakil olduğu musibetler ve zorluklar yok oluşa doğru hareket etti. “Kapanıldığı anlar açıklar açılmağa başlar.” Nihayetsiz belalar nihayete uğradı ve hoş bahtlık nağmesi yüreklerde duyuldu. Kurtuluş görünmeye başlandı, rahatlık günlerin geliş müjdesi verildi.

Şiir:

Hadiseler nihayete yükseldiği zaman bile ümidini koru

Görürsün bir an kurtuluşuna ümit olmayan esir azat oldu

Ne büyük hüznler ki giderildi müptela olandan sonra

Ne büyük işler ki uzaklaşır hüveyda olduğu zaman

Adı gibi nadir bulunan yüce şah, saltanat semasının tam ayı, İran'a değer katan cengâver, savaş meydanında Baverd³⁴¹ karşısında kadından zayıf kalıyordu. 1136 Hicri yılında soyu Vaseti³⁴² ney gibi avazı her tarafa dağılan celil³⁴³ Avşar Eli devletini kurdu. Eşsiz zatı, doğum yeri olan Baverd³⁴⁴ bölgesinin Dere Cez şehrinde daima encümen başı ve o çimenin servi olmuştur. Ümitsiz cihanın ihyası ve imaretinin ilanı için cihangirlik merdiveninden çıkmağa başladı. “Ve onunla ölü beldeye hayat verdik. (Ölümden sonra topraktan) Çıkış (diriliş), işte bunun

³⁴⁰ ENBİYÂ Suresi, 94.Ayetine işaret ediyor.

³⁴¹ Ferdevsi'nin Şehname kitabında Guderz'in oğlu ve ünlü pehlivanın adıdır.

³⁴² Balh çevresinde bir yerin adıdır. (D.S).

³⁴³ Mübarek anlamına geliyor.

³⁴⁴ İran'ın Horasan eyaletinde Sarahs ve Nisa şehirleri arasında bir şehrin adıdır.

gibidir.”³⁴⁵ Cesurluğun simgesi oldu ve savaşa başladı ta ki iyi kötünden ayırt edilsin. Cesurluk ve cengâverlikle demir kılıcı çekip cihangirliğe girişti. Büyüklük, üstün doğasından iyilik yoluna girdi. Çevresinin yardımıyla bu ağır görevi demir gibi omuzlarına alıp ordusunu seferber etti ve düşmanı öldürmek için kılıç bağladı. Kollarını açıp yay çekti ve fitnenin elini arkadan bağladı.

Melekût âlemi perdedarları bu müjdeni onun kulağına çattırdılar ki:

Görüyoruz zaferi bağlanmış senin sarı bayrağına

Bu sebepten yola düş ve cihanı a ki sen buna layıksın

Sağ elinde Yümn³⁴⁶ var ve Yeser³⁴⁷ sol elindedir

İlahi âlemden mülhem olanlara ilham olanları onun zatına mülhem ettiler ki:

Müjde onlara ki o iki³⁴⁸ den medet umuyorlar

Devran harap oldu ve kalmadı hiç bir şey meğer sinekler ve kurtlar

Kılıcını kurtlar üzerine çek ve hiçbir diş ve tırnak bırakma

Sineklere ise azap kırbacını indir

Aslan yüzlü o aslan adam devranların gördüğü en güçlü adamdı ki düşmana pusu kurup hızla avlardı. Şivesi her fırka ve tabakaya uyurdu. Fevkalade zeki idi öyle ki Şen³⁴⁹’den bile zekâsı üstün geliyordu. Muhabbetti zayıflar ve miskinlerin kalbine oturmuştu. Sanki insanların kalpları onun sevgisinde tek yürekti. Kavimin büyüğü olmuş, güçlü hafıza, özgüne sahip sima ve cengâverlik geçmişi vardı.

³⁴⁵ KAF Suresi, 11.Ayete işaret ediyor.

³⁴⁶ Sözcük olarak iyilik anlamına geliyor.

³⁴⁷ Sözcük olarak güç anlamına geliyor.

³⁴⁸ Maksat yukarı beyitte işaret olunan Nadir Şah’ın iki elidir.

³⁴⁹ Arap destanları ve rivayetlerinde zekâsı ile ünlü olan adamdır. (Bkz: D.S).

Çin padişahı onun karşısında yanlış yapmağa cesaret etmezdi. Kaşların çatıp ferman verirken komutanları evet ya hayır diyemezlerdir. “kendisine izin verdiği kişiden başka kimse konuşamaz.”³⁵⁰

Hakikaten Dere Cez³⁵¹ sedefinden böyle bir kıymetli nadir dür cihana gelmemiştir. Onun halka hükümlerini yıldızını Hak Teâlâ parlak ve payende kıldı ve zafer bayrağını gecelerde çıkan ay gibi afaklara serdi. Kaplan huyu aslan gibi cesurluk halısını yere serdi ancak yataklara uzanmadı neden ki kaplan ağzından yem ve aslan ağzında ekmek arıyordu. Kuvvetli bileği gücü ile aslan ağzından behresini almak istedi ve değerini yükseldiği zaman tehlikelere düşersin ilkesinin medlulü oldu. Bir an bile savaşmaktan kaçınmadı öyle ki kılıcı bir an bile kan içmeyerek kınında rahat durmadı. Sabahtan akşama kadar güneş gibi bende severlikle yakın ve uzakların işine baktı, temiz ve kerim nefsi fakir dervişler gibi hurma ve hurma kabuğuna iktifa etti ve bugünün işini yarına bırakmadı.

Şiir:

Hiçbir yerde oturmadı meğer savaş meydanından sert olan yerde

Ve ne hizmetçiler ne de süngü ile at sürülerine

Ve ne hiçbir kapıcı meğer Hintli askerler

Ve ne hiç hizmet veren illa süngü ve süngülerin başları

O günden ki devlet sarayında tahta oturdu günden güne rütbesi yükseldi ve izzet ile şanı artarak düşmanlara musallat oldu. Kazanın desteği ve kaderin uyumu ile kadir kıymeti o derce de arttı ki ilk önce Horasan velayetinin anahtarını zapt etti daha sonra hükümdarlık alanı yüce yaratanın yardımını ile Rey³⁵² ve Şehriyar³⁵³ a kadar

³⁵⁰ NEBE Suresi, 38. Ayete işaret ediyor.

³⁵¹ Horasan eyaletinde Nadir Şah'ın doğum yeridir.

³⁵² Tahran yakınında bir şehir ve bölgenin adıdır.

uzandı ve azamet il kudretine tabi oldular. Bölge yöneticileri onun emri altına girdiler ve bölge eşkıyası ve isyancıları atın boynuna takılan urgan gibi itaatkârlık urganını boyunlarına taktılar.

Bir süre sonra bileği ki Allah onu güçlü kıldı, hükümdarlık sofrasını yeryüzüne serdi. Kuvvetle cesaret pençesini uzattı. Bendelere ihsan etti ve zorluk ile karmaşa pençesini yurt üzerinden kaldırdı. İki ellerini kaldıranların³⁵⁴ hücceti oldu. Kalem gibi düz süngülerle hata yapanların hayat sayfasına hat çizdi ve fesat sofrasını yeryüzünden kaldırdı. Kötü cevherlilerin boyunlarına kılıç darbesi ile kandan tasma yaptı. Güneş ışığı parlaklığında hançeri ile dünya simasından pasları sildi. Atının ayağından saçan şimşekler şehirlere zülüm karanlığını aydınlığa kavuşturdu. Dost ve düşmanı bir birine bağladı ta ki kertenkele ile balık uyum sağlasın. Bir biri ile zıt fırkaları zıt unsurlar gibi bir birine kattı ta ki kar ile ateşi bir yerde yaşatsın. Devrin asileri ile eşkıyaları onun tedip ağacından korktular ve dediler itaat etmek için geldik. Âlemin sitemkâr ve zalimleri ceza korkusundan çizgilerini bildiler. “Her grup insan, içeceği yeri bildi.”³⁵⁵ Yardımcı ve bağışlayan Tanrı’nın yoldaşlığı ile yalnız seraplar gören tuz çözü olmuş memleketleri yiğitlik suyu ile suladı. Terbiye bulutunu genç erkekler ve şeyhler bostanının üstüne gönderdi. Hüzünlü ülke neşe, taravet ve iyiliklerle doldu ve viran olmuş hanelerde tekrar sürur nağmeleri duyuldu ve kale duvarlarına hakim oldu. Uçan oklar ve fırlanan kılıçlarla geniş arsaları temlik etti ve “kendi çabamla başardım, babalarımın değil.” Feryadını ülke sınırlarına ulaştırdı.

Şiir:

Yağan yağmur onu övmek istedi

³⁵³ Tahran yakınında bir bölge ve ilin adıdır.

³⁵⁴ Maskta dua eli kaldıranlardır.

³⁵⁵ A'RÂF Suresi, 160. Ayetine işaret ediyor.

Ne zaman güldü, altın yağdı

Devran ihanet etmeseydi, güneş konuşsaydı

Ve aslan eğer avlanmasaydı, deniz eğer leziz olsaydı.

Meşhet Teshiri Hakkında

“En güzel kıssaları sana anlatıyoruz.”³⁵⁶ Varlığında şüphe olmayan yüce Allah o büyük ve tantanalı şahın gölgesini perişan günlerin üzerine kurtarıcı olarak salınca ilk önce bu hükmü reva gördü:

Ormanda gezen aslan olmayınca sefer et ki / çocuklarını doyurmak için seferber olmuş

Merv³⁵⁷, in gece ve gündüzler şerir eşkıyanın çakmağı ile cehennem ateşinde yanarken kurtarıcı aramış yardım çağrısında bulunmuşlar. Fırsatlar bulutlar gibi elden giderler düşüncesi ile akarsudan daha akıcı bir ordu ile o semte akmıştır.

Melik Mahmut Merv’de hâkim olan karmaşalık ve gidişatın ihtilalı sebebi ile yüce şahın oraya musallat olabileceğini tasavvur etmiyordu. Bu sebepten kendini göstermeye kalktı ve ta Cüveyn³⁵⁸ kasabasına kadar kendi atlılar ve adamlarından hâkim etti. Ancak bilmiyordu ki kanca olmadığı yere çalma atmıştır. Nadiri hazretleri Merv işlerini yeterince ve ameli hikmet kifayet ettiği kadar ele geçirip düzen vererek oradaki yaralara merhem oldu. Fesat bezelerini aradan apardı ve mülk sahsında maraz yaratanları yok etti. Bundan sonra atlılar atların organlarını çekip ülkeyi fetih etmeğe hareket ettiler. Melik Mahmut hala Cüveyn tarafında kendini göstermeden doymamıştır ki yüce şahın Merv olayların hâkim olması ve bir ordu ile oradan çıkması haberini duydu ve bildi ki devran onla muhalefete başlamış ve devlet işleri davranışları neticesinde inhitata gidecektir. Cüvenyn’den hızla atlara istirahat vermeden ta Meşhedî Tus’a kadar dörtnala gitti. “İşte onun durumu, üzerinde toprak bulunan sert bir kayaya benzer ki, ona kuvvetli bir yağmur isabet edince, böylece

³⁵⁶ YÛSUF Suresi, 3. Ayete işaret ediyor.

³⁵⁷ Türkistan’ın şehirlerinden biridir.

³⁵⁸ İran’ın Bestam ve Neyşabur kentleri arasında bir kasabanın adıdır.

(üzerindeki toprağın gidip), onu (tekrar) sert (verimsiz) bir kaya halinde bırakması gibidir.”³⁵⁹

Hazreti Şah Tahmasp ki o dönemde Şahrut³⁶⁰ ve Bestam³⁶¹’ı padişahlığın merkezi yapmıştır bu haberi duyduktan sonra Horasan’ı teshir etmek niyeti ile sevinçle Şahrut’tan çıkmak için hazırlıklarını yaptı. Savaş trompetini çaldı, Hamun³⁶²’u bile geçebilen develeri savaş için hazırladı ve mümkün olduğu kadar atlar üzerinde demir gibi savaşçılarla azimet etti. Cacürm yakınında Herşahi³⁶³ ve Horasani tayfalarını topladı ve İspereyin yolu ile çark çevresine dönen horasani Herşah³⁶⁴ gibi maksada doğru yola devam ederek hoş düzelmiş mülk yani Hebuşan³⁶⁵’a girdi. Şah Tahmasp’ın kutsal yere teveccühü mübareğe ulaştığı zaman o hazret acele ile atlıları ile beraber Merv’den çıkıp Hebuşan’a gitti ve şahın savaşçılarıyla beraber coşkun sel ve bağırarak kaplan ordusu gibi mülkü melik Mahmut’tan temizlemek ve en güzellerin güzelini gerçekleştirmek için Meşhet’i Tus semtine hareket ettirdiler. O gümrah eşkıya, nifak kapısını açıp şehrin kapısını kapatarak kalede oturdu ve muhalefete kalktı.

Şiir:

Padişaha muhalefet etti bu sebepten üstüne gittiler / o erkekler ki delerler Ebu Gobeyis³⁶⁶ dağını

Tus’u kendine sığınma yeri etti bu sebepten oldu / Tus onun için Tevis³⁶⁷’ten dah da uğursuz

³⁵⁹ BAKARA Suresi, 264. Ayete işaret ediyor.

³⁶⁰ İran’ın şehirlerindendir.

³⁶¹ İran’ın şehirlerindendir.

³⁶² İran’da bir gölün adıdır.

³⁶³ Asıl telaffuzu Xerşahi olarak geçiyor.

³⁶⁴ Edebi sanat kullanmıştır ve maksat güneştir.

³⁶⁵ Asıl telaffuzu Xebuşan’dır. Bugün İran’da böyle bir şehir yoktur fakat D.Snde Aray-i Nasiri kitabından naklen bu şehir Horasan’ın Kuçan şehri yakınında olmuştur.

³⁶⁶ Mekke’de bir dağın adıdır. (Bkz: D.S).

Dürüst zeki adamlara aydındır ki Nehşebi³⁶⁸ ayı 14.gecesi ay karşısında ne derece de aydındır ve tahta ile kılıç savaştığı zaman sonuç ne olur. Kısa kuru bitki uca sedir ağacı karşısında nasıl gözükyorsa öyle. Yüzey düşünce Setih³⁶⁹ yorumları karşısında nasıl aciz kalırsa öyle. Hak geldi batıl gitti. Muhasıra o kadar sürdü ki devran şahidi³⁷⁰ gökyüzünde üç defa kaşını eydi³⁷¹ ve üç defa devran meyhanecisi ay camını ziya gibi zerden doldurdu ve cihan sarhoşlarına sundu. 18 Rebiyülevvel 1139 Hicri akşamı Meşhedi Tus teshir edildi ve Mahmut kaçtı ta ki eğer baht yardım ederse kendine necat yolu bulsun, musibetlerin oklarına hedef olmasın ve namusu ile dünya malını koruya bilsin.

Benzeri bulunmayan padişah, bu değerli fetihten sonra, tek Allah'a ikili şükür etti ve cesur ordusuyla kalenin dört köşesini zapt etti. Sevinç çılgınları dünyanın altı köşesine ulaştı ve aynı gece yedinci kible ve sekizinci kebeden ki örtüsü göğün 9.katı ve dergâh süpürgesi onuncu akıldır, feyiz aldı. Yarınki gün isyancıları yakalayıp cezalandırmak için takibinde bir grup kaleden çıkarttı. "Ve insana bir zarar dokunduğu zaman, Rabbine yönelerek ona dua eder."³⁷² Sözü gibi Melih Mahmut af dileği ve padişahın lütfüne sığınmak ümidi ile kendini teslim etti. Bu revişle kaç gün soylu ve yüce padişahdan fırsat ala bildi ve af güneşi üzerine düştü ancak bazı nedenlerden dolayı daha sonra kahra maruz kaldı ve helak edilerek kebab oldu. Böylece yaşam sayfasına fenalık kelimesi yazıldı.

³⁶⁷ Ünlü eski Arap mizahçılarından ki söylenenlere göre Peygamber'in vefat ettiği gün dünyaya gelmiştir, Ebu Bekir'in vefat ettiği günde sütten kesilmiştir, Ömer'in vefat ettiği gün ergen olmuştur, Osman'ın öldürüldüğü gün evlendi ve Ali'nin öldürüldüğü gün çocuğu olmuştur. Bu sebepten uğursuzluğa ünlü olmuştur. (Bkz: D.S).

³⁶⁸ Asıl telaffuzu Nexşeb olarak geçiyor. D.Sne göre Türkistan'da bir şehrin adı olmuştur.

³⁶⁹ Cahiliyet devrinin en ünlü filozoflarından olmuştur. (Bkz: D.S).

³⁷⁰ Maksat aydır.

³⁷¹ Yani muhasıra üç ay sürdü.

³⁷² ZUMER Suresi, 8.Ayete işaret ediyor.

Şiir:

Sözle büyüklerin yerine oturma mümkün değil / meğer gereksinimleri hazır olsun

Belagatle belîğ oldu ve belagat ölçen kalem sözün inceliğini söyledi.

Şiir:

Ey ki eşkıyalık yaptın ve öyle sandın ki eşkıyalıkla büyüsün

Kendini yok ettin ister sehivle ister hatayla, kimdir ki eşkıyalık yapsın ve büyüsün?

Şiir:

Her tavır yapan yürek çalamaz / her ayna üreten İskender aynası³⁷³ üretmez

Her borkü eğri koyan ve gazaplı oturan / taçlı olmaz ve büyüklük ayini bilmez

“Ve orada (dünyada) yaptıkları şeyler, heba oldu (boşa gitti). Ve yapmış oldukları şeyler batıldır (geçersizdir).”³⁷⁴

“yaz bulutu gibi erken dağılırlar.”

Nadiri cenapları memleketin bütün iş ve işlemlerine hâkim oldu ve karmaşaya çekilmiş şehrin durumuna düzen vermeğe ciddiyetle çalıştı. Memleketin hikmetle ıslahında ceht etti. Yeryüzünde başka bölgede bulunmaya bileceği kadar bu karışmış yere güven ve rahatlık getirdi. Cihana düzen veren tutumları aşüfte âleme öyle bir düzen verdi ki kefil olduğu dönemde kötü haber devrandan duya bilmezdik.

Şiir:

Ey ki çökmüş ülkeni hayata döndürdün

Tedbir ile dağılan işleri topladın

³⁷³ İskenderiye şehri minaresine konulan ayna kast ediliyor ki Fars edebiyatında dilek aynası olarak da geçmektedir.

³⁷⁴ HÛD Suresi, 16. Ayete işaret ediyor.

Sen emirsin hükmün olmasa bile

Ülke senden sonra sana itimat etmeseydi, dağılacaktır

Korkusuz Horasan'dan geçme imkânı olmadığı o dönemde herkesin arzusu olan öyle bir emniyet yarattı ki her gün gökyüzü altın camını başına alıp doğudan batıya götürürdü ve felek kervanı her gece asuman deresinde yıldızlardan baş aldı. Abdalı intikam kılıcı korkusundan abdallar gibi elif yüreğe çekti³⁷⁵ ve Ğulce cehalet yüzünden itaatsizlik arzusunu baştan atıp itaat tasmaı boynuna saldı. Lor³⁷⁶ isyancıları isyandan el çektiler ve Kürt eşkıyası istemediğı halde ev köşesinde oturma zorunda kaldılar. Kale koruyucuları Halaç³⁷⁷ hırsızlarından rahat oldular ve deniz korsanları yokluk halinde battılar.

Şiir:

Bir büyük öyle bir duruma düştü ki elinde altın kalmadı / bundan büyüklüğü boyun ve seni kolye zan ettik

Vardığı şey, varacağın şeye müjdedir / sabah geldiğinde güneş ardıca zaten doğacak

Bir süre sonra fesat ehli ve hasutlar “Yoksa onlar, Allah'ın fazlından insanlara verdiğı şeylere haset mi ediyorlar (çekemiyorlar mı)?”³⁷⁸ Başarılı Nadiri hazretlerinin baht yıldızının yükselişinden ki giderek cihanı kendi aydınlığı altına alıyordu öyle bir aydınlıktı ki onu ışık bile karalatamazdı kendi yıldızlarının sönüşüne sebep ola bileceğini zan ettiler ve Nadirini küçümsemeye ve şah gözünden salmağa çalıştılar. “Hakkı, batıla yok etmek için mücadele ettiler.”³⁷⁹

³⁷⁵ Dehhudaya göre Elif çekmek, Arapça elif harfini vücuda kazmak olmuştur.

³⁷⁶ İran'da Aryan ırkına mensup bir etniktir ki hala varlıklarını devam ettirmişler.

³⁷⁷ İran'da bir bölge ve Türk etnik adıdır.

³⁷⁸ NİSÂ Suresi, 54. Ayete işaret ediyor.

³⁷⁹ MU'MİN Suresi, 5. Ayete işaret ediyor.

Onun tarafından şah Tahmasp'a gereken bütün sadakat ve dürüstlük yerine getirilmesine rağmen şah hazretleri iltifatını azalttı ve adım-adım nifaka doğru hareket etti. Bendelik yolunda dökülen terler teşvikini almadı ve güzel cemali hak ettiği iltifatı görmedi.

Söz dolaştıranların ve dedikoducuların çabaları ve saçma sapan söz götürüp getirmeleri neticesinde Şah Tahmasp Neyşabur³⁸⁰'a gitmeğe niyet etti ve dürüstlük hilatini yırtarak ikiyüzlülük elbisesinde gizlendi. O hazret³⁸¹ yırtığı dikerek birleştirme bilirsün meseli gibi yırtılan dostluk hilatını dikmeğe çalıştı fakat izin vermediler bu dikiş etkin olsun. Düşmanlığın dostluğa, muhalefetin uzlaşmaya ve nifakın vefaya çevrilmesini koymadılar. Bu olaylar esnasında bazı Harat³⁸² Afganları yağma niyeti ile atlar bineklerini sıkıştırıp ülke haşiyelerinde eşkıyalığa başladılar. O hazret onların takibine düştü. O hileci cemaat kaçış yolları olmadığını fark edince, sağlık iki ganimetten biridir diye şerleri hayırlara ve hayırlar şerlere emanet edip güveni bir yere kaçtılar. Padişah ordusu Sengan kalesine doğru gitti. Orada Afganlarla ağır bir savaş gerçekleşti ve zafer düşmanların ölümü ile muhakkak oldu. Birçok ganimet elde edildikten sonra Meşhet tarafına geri döndüler.

³⁸⁰ İran'ın şehirlerinden biridir.

³⁸¹ Maksat Nadir Şah'tır.

³⁸² Afganistan şehirlerindedir.

Mübareğın, Ordu Bayraklarının Abdalı Afganları Tedip Etmesi İçin Cennet Gibi Harat'a Yönlenmesi Hakkında

“Onlar ki beldelerde (ölkelerde) azgınlık yaptılar. Böylece orada fesadı çoğalttılar.”³⁸³

Çünkü Abdalı Afganlar imkânsız görünse bile itaat etmekten vazgeçip güzel Safevi devletine nifak ve isyan bayrağını kaldırdılar ve kutsal şehir³⁸⁴ çevrinde fesat türetmeğe başladılar, o cemaati tedip etmek niyeti şah hatırında kesinleşti. 4 Şevval 1140 Hicri savaşa başlayıp bir birine süngüleri uzattılar. Şah ordusu cesur, yürekli ve uzman askerlerle düşmanla savaşmak için yola çıktı.

Yakuti³⁸⁵ çölü ki yeşillik ve güzellikten firuze çarka tane vuruyordu, ordunun ilk oturak ettiği yer oldu ve oradan kin ile hasım vadisine adım-adım girmeğe başladı. Harat hâkimi Allahyar Afgan karşılık vermek için savaş hazırlıklarını yaptıktan sonra yola çıktı. İki ordu şiddetli seller gibi Kâfir Kalesi³⁸⁶nde bir biri ile karşı karşıya gelip savaşa başladılar. Zalimlerin kara yüzlü sipahi yenilerek Kafer Kalesinden geri oturdu. Onun ümit ve cesurluğu ümitsizlik ve hakirliğe çevrildi. Direnmek gücü kendinde görmeyince arkasını çevirip kaçtı. Serpol Şekiban³⁸⁷da durup yeniden oturak etti. Yılan yüzlü cesur Nadiri ordusu, ejderha gibi hızla akan deniz boğazına akan sel gibi Heri Rud³⁸⁸'a doğru akın ettiler. Bu koşturma ve akın sabaha kadar ve şafak saçana kadar;

Kırmızını maviye çektiler / siyah zat samur ile sarı tilki

³⁸³ FECR Suresi, 12.Ayete işaret ediyor.

³⁸⁴ Maksat Meşhet olabilir. Şiilerin 8.İmamı İmam Rıza mezarı olduğu için kutsal bir şehir sayılmaktadır.

³⁸⁵ Horasan eyaletinin Türbeti Cam kenti yakınlarında bir köyün adıdır. (Bkz: D.S).

³⁸⁶ İran-Afganistan sınırında bir bölgenin adıdır.

³⁸⁷ Harat yakınlığında bir bölgenin adıdır.

³⁸⁸ Afganistan'da bir ırmağın adıdır.

Şiirini savaş borusuna üfleyip, cesur savaşçılar ki kaplan bağırtısı feryatları nezdinde sinek sesi kalırdı, savaş feryadını yükselttiler ve kılıçları ile kaplan ile kurt avlamak istediler.

Şiir:

Himmetleri nezdinde kara taş kara yüz kaldı

Savaşta, ölüp öldürme zamanı gelince.

Develer gibi safa dizildiler, savaşa hazır oldular, kaplan ve aslan gibi savaşmak için kılıçlarını çektiler, karınca sayısı ve aslan simasında her birinin altında ahü derisinden at binekleri ve ellerinde çelik ejderha gibi kılıçlar vardı. Üzölmüş kurt gibi savaş meydanına girdiler. Felek ve yer ineği, başları inek başına benzeyen değneklerin kalkıp inmesinden göbek ve arkasını kendinde kayıp etti.

Savaş meydanından kalkan tozdan inek gök yer balığına benzedi. “Böylece bu yaratma onlara benzer mi göröndü?”³⁸⁹

Deve kinleri olan Afganlar kedi gibi İnan’ı³⁹⁰ işgal ettikten sonra çakal gibi sarhoşluğa ve inek gibi yağmaya alışmıştılar. Filkulağında tavşan uykusuna dalmış aslanları dize çökerden yılan ısırığıını unutmuşlar. Aslana binek koymalarına rağmen ineğe binek koydular.³⁹¹ “Sanki onlar ürkmüş yabanî merkepler gibidir. Aslandan (korkup) kaçmıştır.”³⁹² Durdukları yerden koptular ve şahin kanadı ile inek oldular. Bade-Seba³⁹³ toprağında ateş saçan kin kılıcını suladılar. Kıyamet eserleri bulunduran yüce asker³⁹⁴ emri ile savaş zamanı korkunu ipe çekip göklerdeki ayı

³⁸⁹ RA'D Suresi, 16.Ayete işaret ediyor.

³⁹⁰ İnan haritası kediye benzemektedir. Muhtemelen bu benzetme bundan kaynaklanıyor.

³⁹¹ Bu cümleden muhtemelen hedefe güçlü ve akıcı hamle etmektir. Fakat başka anlam çıkara bilinmedi.

³⁹² MUDESSİR Suresi, 50 ve 51.Ayetlerine işaret ediyor.

³⁹³ Hem rüzgâr anlam hem Harat yakınlığında bir bölgenin adı çıkarıla bilir.

³⁹⁴ Maskta Nadir Şah’tır.

parçalamak için “Saat yaklaştı ve Kamer (Ay) yarıldı.”³⁹⁵ Eserini zahir ettiler. Korku ve gazabı “O saatin (kıyametin) zelzelesi (şiddetli sarsıntısı), muhakkak ki çok büyük bir şeydir.”³⁹⁶ Muhaliflerin yüreklerine saldılar. Savaş fırtınası eserken öyle bir toz dumanı kalktı ki yer küresi dağ ve uçurumları “yerlilere de dışarıdan gelenlere de eşit kıldığımız”³⁹⁷ sıfatını kabul etti. Tozdan gözler zulmet karanlığına büründü. Heri Rud³⁹⁸, Ser-Ser³⁹⁹ ırmağı oldu. Korkunç rüzgârların esintisi ile az kaldı yer küresi rüzgâra verilsin. Hızlı rüzgâr ve kalkan toz nedeni ile iki gece gündüz iki taraf cenkten göz yumdular ta ki gurur rüzgârı felek burnundan çıksın. Afganlar çünkü muzaffer askerle kendi savaşlarını zulmet ile ışığın savaşı gibi bildiler, yalakalık ve hile ile kurtuluş yolu aramağa başladılar. Fakat az bir süre sonra yine savaşa hazırlandılar ve barışı terk ederek süngülerle hamle ettiler. Savaş ateşi yeniden alevlendi ve iki taraf bir birine girdiler. Devletin kolu ve bileği güçlü ve bahtın yar olduğu için Yügran⁴⁰⁰ atlarını koşturduğu zaman düşman safları yarıldı ve sabit saflar kırıldı. İlk hamleni görünce çaresizlikle aman dilediler ve birer-birer kağanın merhametine yüz çevirdiler. Bu sebeple eski ferman gibi Harat eyaleti hükümdarlığını Allahyar Han’a tefviz etti. İkamet için açılan çadırlar toplandı ve bölgeden azimet emri verildi. Galip ordu zafer çığılığı ile kutsal yere⁴⁰¹ doğru hareket etti.

Şiir:

³⁹⁵ KAMER Suresi, 1.Ayete işaret ediyor.

³⁹⁶ HACC Suresi, 1.Ayete işaret ediyor.

³⁹⁷ HACC Suresi, 25.Ayete işaret ediyor.

³⁹⁸ Harat yakınlarında bir nehrin adıdır.

³⁹⁹ Bağdat yakınlarında bir ırmağın adıdır fakat Fars edebiyatında coşkunluk ve çılgınlık anlamını da veriyor.

⁴⁰⁰ Rengi sarı ve kırmızı arası olan bir at türüdür. (BKZ: D.S).

⁴⁰¹ Maksat Meşhet şehridir.

Bu yağmurdan önceki yıldırımın nişanesi idi / ateş kalktı odunlardan tüstü
etmeyen odundan

Gökyüzü kızardı beyaz olmadan önce / önce damlalar düştü sonra yağmur
yağdı

Bundan sonra yine Harat durumu beyan bileği ve yazı tasmaıyla anlatılacaktır.
“Ondan bahsederek size tilâvet edeceğim (açıklayacağım).”⁴⁰²

⁴⁰² KEHF Suresi, 83.Ayete işaret ediyor.

Münezzeh ve Kadir Allah'ın Yardımı İle İsfahan'ın Teshiri Hakkında

Ve o büyüklerin büyüğüdür. Saltanat hanedanına şiddetli hasımı olan ve düşmanlık kılıcını daima iti tutan Eşref Ğulicayi bu işin terakkisinde öyle zan ediyordu ki ondan daha güçlüsü yoktur ve Harat arsasında Abdalı aşireti ile savaşa girdi. Memleket ormanlığını aslansız ve denizi balinasız gördü.

Parlak güneş gizlenince / yarasa meydanda boy gösterir

Zatı hümayun güneşinin yokluğunda yarasa gibi hırslılık kanadını açtı. Halk ve ordunun yardım dileği üzerine siyah ve beyazın bir yere toplanması, kaygıları hafifletmek için atlı ve askerlerin hazır olunmasını, gönüllülerin teçhiz edilmesini, asil Arap atların hazırlanmasını, kurtlar ile iri atların çağırılmasını ve bütün hazırlıkların yapılmasını emir etti.

Aslan siması İsfahan'dan develer izdihamı ve cesur askerler ordusuyla ki çakıl taşları sayısına varamaz Horasan'a gitmek kararına vardı.

Yerinden atıldı kedi atılışı gibi / ta ki şevketi ile belaya son versin

Onun İsfahan'dan hareket ettiği zaman mübareğin kartal gibi ordusu Harat tuzağından çıkmış ve Horasan bölgesi ordusu vatanda kutsal yere⁴⁰³ geri dönmüştür. Bu hayır haber yayılıp şayi olunca yüce şahın arzına da duyuruldu. Hareket etme haberinin müjdesini vermek için yüce fermanınını vermek üzere

Yüce fermanlar alt rütbelilere verilirken / sanki karanlık göklere yıldızlar serpilir

⁴⁰³ Maksat Meşhet şehridir.

Padişahlık ayinine uygun bir şekilde aşiret büyüklerini kağan hazretleri huzuruna çağırarak hedefi ile fermanlar koşan atlar ve çaparlarla velayetlere gönderildi. İstısrarla sabırla savaş azimetinde bulunmuş çabuk koşan atları

Cuza⁴⁰⁴ yukardan inişe düştüğü zaman sanki / Nemet ona binek olur ve Sürreye bent üstüne geçir

Ağır ve değerli eşyalarla süsledi. Ordunu teçhiz olundu, kılıçlar zahir oldu, çadırlar vuruldu, ordu kendini gösterdi, bayraklar dikildi, yıldırım sesi gibi topların sesi yükseltti, hazineler açıldı ve definelere dağıtıldı, memlekette Dinar⁴⁰⁵lar dağıtıldı ve suları korumak için ateşler yakıldı ta ki ülkeni savaş ateşine veren düşmandan korusun. Kubbeler yüceldi, denizler dalgalandı ve askerler su köpükleri gibi çadır vurdu. Atlılar şan ve şevketle her menzilde ay ışığı altında çadırı vururdular. Yer cadısını, güneş aydınlığında yıldızlardan mum gibi saman yoluna dizilmiş gibi kıskandırdılar.

Sinagoglar çığınlarına almışlar yıldızları / ve yıldızlara geri dönmüş düşmüş sineleri

Ve yer o kadar geniş ki eğer rüzgâr geçerse / yolunu yitirdiği zaman aydınlık ister nişanelerden

Onu gördüğün zaman gökleri çadır zan edersen / ki yıldızlar süslemiş üstünü

Damğan⁴⁰⁶ın Mehmandust⁴⁰⁷ kasabasında Afganlarla karşı karşıya geldiler. Eşref⁴⁰⁸ gazapla kılıçların çekilmesini ve savaş ateşinin yakılmasını emir etti. “getirdi birçok su ve toprak.”⁴⁰⁹ Düşman askerlerinin haddi yoktu ve bu sayısız ordu

⁴⁰⁴ Kara geçi anlamına geliyor. Göğün katlarından birinin adıdır. (Bkz: D.S).

⁴⁰⁵ Para ölçütüdür.

⁴⁰⁶ Horasan eyaletinin şehirlerinden biridir.

⁴⁰⁷ Damğan'ın köylerindedir.

⁴⁰⁸ Afganların komutanıdır.

⁴⁰⁹ Bu Arapça bir meseldir ki bir şeyin çokluğunu anlatmak için söylenir. (Bkz: D.S).

karşısında yüce padişah coşkun askerleri karşı çıktı. Savaşçılar bir birlerine kılıç çekip süngüler uzattılar ve yerlere serilenler oldu. Kutsiler Allah seninledir dediler ve cesurlar süngüler uzattılar. Savaşın başında şimşekler çakan yıldırım ahenkli topçular, develer üstündeki Zenburekçilerle⁴¹⁰ beraber savaş meydanına top ve Cezayeri⁴¹¹ atmağa başladılar. Ejder topu ile peş peşe atılan toplarla Afgan bayrak tutanını ve birkaç diğer Afgan öncü savaşçısını ayaktan salıp ah ve figanla yere serdiler. Yüzünde bedbahtlık gözüken Eşref'i sındırdılar. “(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları; attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu).”⁴¹² Hasımların husumet dolu yürekleri topların sesine dayanamadı ve helak oldular. Onlardan savaşçı gurupları keskin kılıçların suyundan suya gittiler ve viran oldular. “Eğer Allah size yardım ederse, o zaman sizi yenecek yoktur.”⁴¹³ Afganlar şevketli askerlerle savaş ve mücadelelerini serçenin kartalla ve ahunun aslan ile oyunu gibi görünce yengeç davranışı⁴¹⁴ misali kırbaçlarını atlara indirip hızla aslan ordusu önünden kaçtılar. Nadir ordusu karşısından ta Dere Har⁴¹⁵ deresine kadar kaçtılar ve tekrar dağlarla sarılmış ve o dar bölgede savaş gerçekleşti. “Hayır, onlar haddi aşmada ve (haktan) uzak olmakta ısrarla devam ettiler.”⁴¹⁶ Beynülcelemeleyin’de iki ordu karşı karşıya geldi. Savaş meydanında dağ gibi dik duran eşsiz padişah, sedeften incini çıkarır gibi kılıcını kınından çıkarttı ve dağları yaratan yaratanın yardımıyla dağ azametinde ordusuyla dağın eteğinde cesareti yeniledi ve keskin kılıç ve süngülerle kanlar akıttı. “Bu bize yağmur yağdıracak bir

⁴¹⁰ Zenburek bir tür silahtır ki başı çok keskindir.

⁴¹¹ Bir tür silahtır.

⁴¹² ENFALSuresi, 17.Ayete işaret ediyor.

⁴¹³ ÂLİ İMRÂN Suresi, 160.Ayete işaret ediyor.

⁴¹⁴ Fars edebiyatından yengeç davranışı geri oturma anlamına geliyor.

⁴¹⁵ İran’ın Tahrân ve Simnân şehirleri arasından bir bölgenin adıdır.

⁴¹⁶ MULK Suresi, 21.Ayete işaret ediyor.

buluttur.”⁴¹⁷ Cümlesi gibi çöl arsasına kan yağdı dağların yüceliği aşikâr oldu. Yiğidin himmeti dağları yerinden oynatır, kelamı mazmunu gibi piyade askerlerle dağın tepesinin yolunu tuttu. Ateşler yakılana kadar dağın yolu ve tepesinde savaştılar. Dağ tepesinin soğuğu tüfekçilerin ateş etmelerinden ateş gibi sıcak oldu ve yer üzeri başlara inen kanlı kılıçların darbesi ile kırmızı oldu. Tüfeklerin tütsüsünden lalenin şekli nilüferi çarkta ağlayanların sümbülü gibi karardı. Birçok düşman askerleri grup-grup o ölüm çukurunda öldüler. Dağ gibi tenler dağ eteğinde dağları yerinden oyandan aslanların darbeleri yokluk yolunun yolcusu oldular. Kılıçlar çekilerek savaş ateşi alevlendiği zaman ve savaşçılar bir birine girdiği zaman Yecüc⁴¹⁸ simasında Eşref’in Afgan savaşçıları eşi bulunmayan demir gövdelinin⁴¹⁹ kılıç darbelerinde İskender’in haleflliğini görünce direnç güçlerini yitirip savaşa devam etmeni imkânsız buldular. Hayal yüksekliğinde hayal kırıklığına uğradılar, hayalleri bırakıp, duydukları kibirden ıstıraba düştüler. Adsız, zararlı, meyus ve korkarak İsfahan’a kaçtılar. “gittiler perişan ve dağınık şekilde.” Bir grup atlılar ve piyadeler, savaşçılar ve askerlerin başını, kuzu başı keser gibi kestiler. Hançer ve boğazlar kesen bıçaklarla, memleket civarında saklanan ticaret erbapları ve mefahir ashabin baş ve burunlarını kestiler. Bu defa Mehmandust’ta Allah’ı seven padişahın tophane cengini görmesine rağmen yeniden savaşmak ve güreşmek başlatmak istedi. Yeniden işini başlatmak hevesine ve zafer arzusuyla kin ateşini alevlendirdi ve savaş meydanına yüz tuttu. Murçehort⁴²⁰’a çekirge ve karıncadan fazla zırhlı askerlerle ki karanlık gecelerde bile ay ışığında süngülerle nizami meşk ediyorlardı savaş niyeti

⁴¹⁷ AHKÂF Suresi, 24. Ayete işaret ediyor.

⁴¹⁸ Tuhaf bir yaratılığın adıdır ki Fars edebiyatında çirkinlik simgesidir.

⁴¹⁹ Maksat Nadir Şah’tır.

⁴²⁰ İsfahan ve Kum arasında bir şehrin adıdır.

ile düştüler. Ateş denizi yani top ve Zerbizen⁴²¹le ki mavi çark karşısından kaçırdı, “iki tarafı neresi olduğu bilinmiyordu” o deryanı⁴²² kan etmek için hazırlanmıştılar. Fakat bunda gaflet etmiştir ki onun top ve silahlarının yıldırım gibi ateşleri cesurların kılıç ve süngüleri karşısında su ile ateşin karşılaşması gibi kalır. Oklarının celadeti düşman kıran askerlin salâbeti ile ayna ile sert taşın hikâyesi olurdu. “Her ne zaman harp için bir ateş yaktılarsa, Allah onu söndürdü.”⁴²³ Derya yürekli bağışlayan padişah, açık yürek ve azimle yola çıktı. Ehli yakın tevekkül ashabının yöntemi ve yolu gibi basiret yüzünden cüz ve küllün yaratandan yardım dilediler. Güçlü savaşçılar Şevket ve azametle rütbe tertibi ile aslan ve ejder gibi hamle ettiler. Kılıçların sesi ve safların kaynaşması göklere ıstırap ve Tenin⁴²⁴,e deprem saldı. Aslanları avlayan ineklerin hamlesi ile yer ineđi⁴²⁵ titredi. İnsanların hücumu ve tozun kalkışı ile sanki kıyamet satı gelmiş oldu. “ayaktakilerin kıyamı onun kılıcının kabzasındadır.” Topların gücünden cisimlerde ateş hadis oldu ve saçların kökünden yağmur damlaları gibi kan aktı. Süngüler darbelerinin kesreti burunlardan kaç akıttı. Kandaki maddelerin kalkışı ile yerküresi Homre⁴²⁶,ye yakalandı. Başçıların boynu ve büyüklerin başı kılıçlarla koparıldı ve ağır direkler darbe alıp çatladı. Murçhort⁴²⁷,un beyaz toprağı dörtnala koşan atların ayak darbesi ve karınca sayısında aslanların kavgasından kırmızıya çalıyordu. Sonunda doğu ve batı padişahın tedbiri ile kunduz testisi vasıtasıyla hastalık ordusu ve fesat maddeleri yok oldu ve düşman felçleri bile teskin buldular. Değişmiş simalar, karın ağrısından

⁴²¹ Bir tür topun adıdır.

⁴²² Maksat savaş meydanıdır.

⁴²³ MÂİDE Suresi, 64.Ayete işaret ediyor.

⁴²⁴ Şimal yıldızlarındandır.

⁴²⁵ Eski inanca göre yer küresi inek boynuzları üzerinde kurulmuştur ve deprem geldiği an inek başını sallıyordu.

⁴²⁶ Bir veba türüdür.

⁴²⁷ İsfahan yakınında bir bölge ve Şehrin adıdır.

kendilerine kıvırdılar. Eşref bahtın yüz çevirmesini görünce güçlü aslandan⁴²⁸ kurtuluşu olmadığına farkına vardı. Fani devletin vefasızlığından kırmızı kan hasar görmüş yüzlere döküldüğü an, bahtsızcasına arkasını savaşa çevirip kaçtı ve gece vakti kara günü ile İsfahan'a girdi. Aynı gece, yıldızlar ışığı ve gecenin karanlığında, "o bilmiyordu ne topluyordu, yalnız önüne geleni topladı."⁴²⁹ Necipler ve büyüklerden yeni ve eski eşyalarını ve pinhan ettikleri hazine ve mücevherleri aldı ve şerir arkadaşlarıyla beraber şehirden kaçtılar. Tacı elden vermek hüznü ile kıvırırdı ve hasret ellerini başına vururdu. Yüreği dertten dolmuş ve yüzü kan kırmızı olmuştur.

Meseli boynuz isteyen eşek gibi olmuştur / ki kuyruksuz döndü o halde ki boynuzu da yoktu

Fars⁴³⁰'a doğru kaçtı. Hakaret toprağı nam ve sanına döktü.

Kötülük yapmadan uyuyan domuzları / uyandırdı hiç uyumayan devran

Çirkin olsun ne ise onlara verilmiştir / onlar nimetleri zail etmekten hoşlanırdılar

Gökler kadar ihtişamı olan padişah tüm ay gibi şehir ortasına çıktı ve bu zafer şükranına, askerlerine altın ve mücevherler dağıttı. Bütün himmetli cesurlara ve iyi nimetleri ihsan eden erkeklere nimetler hediye edildi.

Tus'un bütün pehlivanları altın ve gümüşten Tus-e Nevzer⁴³¹ oldular ve atları altın nallarla nallandı. Her siyasetçi saygın oldu ve her Farslı şevket ve

⁴²⁸ Maksat Nadir Şah'tır.

⁴²⁹ Cümle içinde verilen bir meseldir.

⁴³⁰ İran'ın merkezi eyaletlerinden biridir.

⁴³¹ İran tarihinin ünlü şahı Keykavus'un damadına işaret ediyor. (Bkz: D.S).

Afrsayab⁴³²'ın hurmasına sahip olmakla kendine bir Afrasyab oldu sayısız elmalar topladılar.

Neticede o seferde ele geçen mal ve ganimetler ordu içinde askerler arasında bölündü ve savaş aslanları aslanlıkla elde ettikleri sonuçtan başarı camını kaldırdılar. Zengin ve fakir, yetişkin ve çocuk hepsi padişah lütfünden kendi payını alıp biriktirdiler. Tüfeh-Refhe'ye ihtiyacı kalmadı.” Bu sebepten şenlik edip eğlendiler. Fetih haberinin müjdesi bilginlere ulaştı ve bu haberden gönülleri tazelenip hoş oldular. İsfahan gelini sefalar sürdü. Bu gün için saçlarını ağartan devran Zal⁴³³'ı yeniden gençleştirdi. Güçlü eşkıyalar ayaklarını eteklerine yıgıldılar ve dil uzatan zalimler ve tane vuranlar dillerini boğazlarına çektiler. Ağızlar onun iyiliklerini anlatmaktan güzel koktu ve ruhlar metih etmesinde rüzgârlar topladı.

⁴³² Ferdevsi'nin şehnamesinde adı geçen Turan pehlivanıdır.

⁴³³ İran efsanelerinin ünlü pehlivanı Rüstem'in babasının adıdır. Zal'ın özelliği doğuşta saçlarının beyaz olması olmuştur.

Kudretinde Şüphe Edilmeyenin Kahrı İle Eşref'in Acizliği Hakkında

“yakında hangi dönüş yerine (cehenneme) döneceklerini (ulaştırılacaklarını) bilecekler.”⁴³⁴

40 gün İsfahan'da kaldıktan sonra haber geldi ki Eşref basiret ışığını söndürmüş ve “Şeytan onları kuşattı. Böylece Allah'ın zikrini onlara unutturdu.”⁴³⁵ Cümlesinin mısradaki olmuştur. Yine intikam almak için Şiraz'da zulüm meşelini yakmıştır ve hırslı bir şekilde savaşçı toplamağa gayret etmiştir. Ülkeleri fetih eden padişah bu haberi alır almaz hareket etmeğe hazır oldu ve kışın soğuşunda ki sert rüzgârların esintisi mizaçları pejmürde ederdi ve devran terzisi yağmur damlaları ile yeryüzünü süslerdi.

Soğuk günde ki nefesini içeri alırdı / simalar işkencesinden hasta oldu

Soğuk günde ki güneş dilerdi / ki çeksin ot harpını kendi tarafına

Cihan kar musibetinden baskıya düşmüştü ve yerler sanki Bilad-ül Selc⁴³⁶ olmuştur.

Su akmaktan durmuştu / ateşe elini uzatmak istemişti

Görünmüyordu bir canlı ya Müslüman / ki etmesin ateşe secde

Havanın buzluğundan Eset⁴³⁷ şekli kardan aslana benzedi. Cihanın sabrı bitti ve itiraf etmek zorunda kaldı ki:

O günde ki yıldız batıyordu ve şarabı kapanıyordu. O anda ki kar kendi ordusuyla Fars'ı teshir ediyordu, zekânın süvarisi⁴³⁸ ormanın aslanı gibi Fars'ı teshir

⁴³⁴ ŞUARÂ Suresi, 227. Ayete işaret ediyor.

⁴³⁵ MUCÂDELE Suresi, 19. Ayete işaret ediyor.

⁴³⁶ Kelime anlamı olarak karlar diyarı anlamına geliyor fakat muhtemelen kutuplar kasıt ediliyor.

⁴³⁷ Sözcük olarak aslan anlamına geliyor fakat yazın ikinci ayına da denilir.

⁴³⁸ Maksat Nadir Şahtır.

etmeğe kalktı ve Şiraz'ın Zergan⁴³⁹'ına girdi. Yarın, güneş kendi ışığını göklere serdiği zaman Şiraz Afganları ki Allah onları belaya duçar etsin, demirleri⁴⁴⁰ keskin ettiler, yeni savaşa hazırlık yaptılar ve süngülerini götürdüler ve zulme koştular. Cesur atlılar ve cengâver pehlivanlar mübareğin hükmü ile Semheri⁴⁴¹ süngü, Serici kılıç, Redini⁴⁴² mızrak, Ğıdağ⁴⁴³ oklar, Çaçi⁴⁴⁴ yaylarla Hütelli⁴⁴⁵ savaşçılar o tayfa ile savaşa girdiler. O ordunun oklarının laleleri ile sitemkârların yenilme kokusu duyuldu ve savaşçıların kılıç darbelerinden yeşeren ateşin güllerden güzel kokular kalktı ve zafer kokusu rüzgârlarla dağıldı. Kan kokusundan gümüş tenlilere Zergan⁴⁴⁶ dar geldi ve pehlivanların sarı oku ile esmer suratlar sarardı. Güzellikleri yaratanın güzelliği ki Kaf ve Nun işareti âlemin Gaf ta Kaf'ının icatçısı olur. Al-ı Taha ve Yasin'in teyidi Nun ve El-Kalem'in inşa nedeni olur. O günün savaşında yaydan çıkan her ok düşman Lam'ını Dal ediyordu.⁴⁴⁷ Dilaverlerin elindeki Hamze Hançer, başlarını Kaf Dağı'nda zan eden isyancı komutanların başlarını Kaf gibi yardı. Lam gibi düz okları hasımların kanlarını içmeğe Zad ve Sam idi. Yaraların genişliği düşman yüreğini Mim halkası gibi dar ediyordu. İsyancıların boylarının Elifi Vaseti⁴⁴⁸ süngü vasıtasıyla Kufi Elifi⁴⁴⁹ gibi oluyordu. Eşküyaların saçlarının arkası cengâverlerle savaşta boyunların kıran devranın melâmet bıçağına mahcup olurdu. Yürekleri delen Elif gibi Navek⁴⁵⁰ düşmanların gözlerine oturdu. Zayıf nefîse sahip

⁴³⁹ Şiraz yakınığında bir bölgenin adıdır.

⁴⁴⁰ Muhtemelen maksat kılıçlardır.

⁴⁴¹ Eski tarihte süngüleri ile ün kazanan Senher kenti kast ediliyor.

⁴⁴² Tarihte mızrakları ile ünlü bir şehre işaret ediyor.

⁴⁴³ Kıpçak çölünde bir şehirdir ki okları ünlü olmuştur.

⁴⁴⁴ Bir şehir kast ediliyor.

⁴⁴⁵ Türkistan'da bir şehrin adıdır.

⁴⁴⁶ Şiraz kenti yakınlarında bir bölgedir.

⁴⁴⁷ Arapçada Lam harfi dik duruyor ve Dal harfi eğiliyor. Bu cümleden maksat dik vücutlar eğilidir.

⁴⁴⁸ Süngüleri ile ünlü olan tarihi bir şehirdir.

⁴⁴⁹ Kufi yazılış Arapçanın bir tür yazılış metodudur. Kufi yazılışta Elif harfi eğri yazılıyor.

⁴⁵⁰ Bir tür kısa oktur.

düşmanın bedbaht simasındaki Elif güçlü cengâverlerin hamlesi ile alt üst oldu ters Bay oldu. Düşmanın gözlerinden yaş aktı ve merkeplerin gametleri okların yırtıcılığından Nun gibi eğildi. Sağır güneş batana kadar söz savaş, süngü ve kılıçlar ile olmuştur.

Bu üçlükte halkın sözü / Cevat, Zabül süngüsü ve Hüsam olmuştur

Kati burhanlar ve geniş hüccetler düşmanları yok etmekte saçılmıştır ve bıçak ucu ile tüfek ağzı kılıç dili ile konuşarak başları dilleri gibi yapardı. Cengâverlerin savaş meydanında cesaretleri ve kılıç dalgaları kötülerin canlarını alırdı ve Keskin Gezlekler⁴⁵¹ ele alan eller komutanların bileklerini kırardı ve kader levhalarında yokluk yazılırdı.

Tekrar Afganlar telaş içinde Şahıs⁴⁵²la güneşin karşısını ala bilemelerini gördüler. Areş⁴⁵³ gibi ok atanların hamlesi ve Ehuz⁴⁵⁴ maharetinde olan okçuların ok fırlatmaları şeytan yüzlü düşmanların çehresini bozdu ve şeytanın göklerden kovulduğu ateş gibi canları yanarak ve acı yürekle geri kaçıp Şiraz'a gittiler. Eşref tedbir etmeğe kalktı ve o tuzaktan kurtulmağa hileler düşündü. “bunların (küfürle imanın) arasında bir yol ittihaz etmek isterler.”⁴⁵⁵ Mir Sedik ve Molla Ze'feran'ı aracılığı etmek ve hatalarını görmezden gelerek af dileği ile Nadiri dergâhına gönderdi ve canı için aman diledi. Gece karanlığında, siyahların şiddeti karga ayağına nasılsın dediği zamanda misak kuşunu uçurttu ve devlet vefasından ferağ ederek gecenin ilk vaktinde yola çıktı. Aynı gece karanlığında fazla yük götürmeden gereksiz eşyayı almadı ve divane, çılgın, huşsuz, yorgun ve melül ordusuyla

⁴⁵¹ Bir tür küçük ve kısa bıçaktır.

⁴⁵² Ağaçtan bir silindir olmuştur ki güneş karşısına dikerdiler ve onun gölgesi ile öğle zamanı belirlenirdi.

⁴⁵³ İran efsanelerinin attığı okla İran-Turan sınırı Merv olarak belirlenmiştir.

⁴⁵⁴ İran efsanelerinin ünlü pehlivanı Rüstem'in kardeşinin adıdır. (BKZ: D.S).

⁴⁵⁵ NİSÂ Suresi, 150. Ayete işaret ediyor.

büyüklik hevesinden acılar içinde vida etti. Güzel atını ki Hemire⁴⁵⁶’den daha çirkin olmuştu kaçısa doğru koşturdu ve Fesa⁴⁵⁷ yolu ile kaçtı. “geldiği yoldan geri döndü.” Kalelerin bekçileri ve bayraktarları Zerga⁴⁵⁸’dan daha açık gözlülük ve kartal gözü ile Afganların inhidamını görüp niceliğini yüce makama ulaştırdılar. Sabah erkenden Hint ayini gibi şafak saçtığı ve sebzelere serin rüzgârlar estiği zaman mübareğin merkebi dalgalı sel, coşkun deniz ve yıldırım saçan bulutlar gibi çılgınlıkla harekete geçti. Mis gibi güzel kokusu kötülerin burunlarına ulaştığı zaman Molla Mehmet Miyaçğu bir birim Afganlarla Fesa⁴⁵⁹ girişinde durdu “vücudunu daha şeditler için hazır et.” Ve kıvraklığa kast etti. Okun ucu hızında hareket etti, oktan daha nüfuzlu bir şekilde savunmağa kalktı ve yay gibi savaşa eğilip cenge girdi. Sert savaşçılar sert kılıçlar ve itilmiş bıçaklarla savaşa giriştiler ve kıyamet günün zahir ettiler. Yenilmiş çok sayıda düşman savaşçıları korkudan atlarını ırmağa sürdüler fakat “Sonra, onu ve onun sarayını yere geçirdik.”⁴⁶⁰ Cümlesi ispatında çamura batmış eşek gibi oldular. Bazı kılıçlılar ki zorla çamurdan kurtulurdular savaş meydanından kaçmağı tercih ederdiler. Bütün genç kızlar, cariyeler, süt emer çocuklar ve güçsüz yaşlılar o çamur ve suya burunmuş korkunç alanda batıp öldüler. Çegel⁴⁶¹ simasında cesurlar çamurla yattılar ve ağ saçlılar ırmağa uzandılar ve ölümcül darbe aldılar. Her kadın, nasihat duyan var mı zikir eden erkeklere denk geldi. Her suya düşen kötü yere düştüğünden haber veriyordu. “Muhakkak ki Allah, sizi bir nehir ile imtihan edecek.”⁴⁶² Taştan sert zırhlar savaş esnasında yırtıldılar. “azgın (çok şiddetli) bir

⁴⁵⁶ Kıssalarda şeytanın atının adı olarak geçiyor. (Bkz: D.S).

⁴⁵⁷ Şiraz yakınlarından bir şehrin adıdır.

⁴⁵⁸ Eski kıssalarda en uzakları göre bilmesi ile ünlü olan kadının adıdır ki üç günlük mesafeni göre biliyordu. (Bkz: D.S).

⁴⁵⁹ Şiraz yakınığında bir şehrin adıdır.

⁴⁶⁰ KASAS Suresi, 81.Ayete işaret ediyor.

⁴⁶¹ Türkistan’da bir şehrin adıdır ki adamları güzel yüzlülüğe ünlü olmuşlar.

⁴⁶² BAKARA Suresi, 249.Ayete işaret ediyor.

azapla helâk edildi.”⁴⁶³ İpekten elbiseler kadınların üzerinden değersiz taşlar gibi Hamun⁴⁶⁴ toprağına düştü. “Artık onlara ait bir bakiye (geriye kalan bir şey) var mı, görüyor musun?”⁴⁶⁵ Sevdiklerinin hasretinde Afganların feryat ve figanı göklere kalktı. Felek kutsileri şükürler olsun diyerek raks edip şenlendiler. O günde Miyacu ömrünün ateşi, ateşin atların nalından yükselen rüzgârlarla Azer Berzin⁴⁶⁶ sunağıını besleyen çölde felaket toprağı ile söndü. Batını ahulaşan Eşref ahu hızından daha ziyade bozkır yoluyla Sistan’a doğru kaçtı. Oradan ise korku ve ıstırapla Beluçistan kenti olan Haran ve Rahşan’a taraf gitti ve korkuyla kaçtı.

1142 senesi Cemaziyelsani ayının sonlarında Germisir⁴⁶⁷ taraflarında bahtsızlığa uğrayıp cehenneme yolcu oldu. Beluç⁴⁶⁸ guruplarının keskin kılıcından kurtulamayıp ölüm tadını tattı. “İlginç, Cemadi ve Recep arasında.”⁴⁶⁹ Nevası göklere yükseldi. “İşte onlar bir ümmetti ki geldi, geçti.”⁴⁷⁰ Cümlesinin mısdakı oldular. “Ve eğer Allah’ın, insanları birbiriyle defetmesi olmasaydı, yeryüzünde mutlaka fesat çıkardı (yeryüzünün düzeni bozulurdu).”⁴⁷¹

Bu hizmet karşısında Beluçlar⁴⁷²ın ikbal yıldızı parladı ve Haran ehlinin talihi bende sever padişahın inayetinden tüm ay oldu. Usta ve fazıl muharrir Mirza Kavamettin Mehmet Kazvini o tarihte bu tarihi ölümü bu beyitlerle manzum etti:

Kılıçlar çekildi hata ve kötülük için / etrafa mihnetler saçıldı şiddetle

⁴⁶³ HÂKKA Suresi, 5.Ayete işaret ediyor.

⁴⁶⁴ İran merkezinde bir göl ve bataklığın adıdır.

⁴⁶⁵ HÂKKA Suresi, 8.Ayete işaret ediyor.

⁴⁶⁶ Sasaniler zamanı bir kutsal sunağın adı olmuştur.

⁴⁶⁷ Horasan eyaletinin şehirlerindedir.

⁴⁶⁸ İran’ın batı özellikle güney batısında yaşayan bir kavimin adıdır.

⁴⁶⁹ Bu meselden maksat Recep ayı gelmeden öldü. Recep ayında kan dökmek haram hesap edilmektedir.

⁴⁷⁰ BAKARA Suresi, 134.Ayete işaret ediyor.

⁴⁷¹ BAKARA Suresi, 251.Ayete işaret ediyor.

⁴⁷² İran’ın batı özellikle güney batısında yaşayan bir kavimin adıdır.

Zamanı bittiğinde ve sonu geldiğinde / aradan kalktılar Eşref'in ölümü ve gebermesi ile

Devran meyhanecisi bunlardan doldurur / doldurur boşu ve boş doldurur

Sonralar Şiraz işleri düzene girdiğinden sonra padişahın cihangirliği Şuştere doğru taraf yöneldi. Batıdan Acemlerin üzerine Türk hamlesi⁴⁷³ nedeni ile o tayfanın cesurlarını Hüveyze⁴⁷⁴ den Horasan çevresinde toplandılar.

⁴⁷³ Buradaki kullanılan kaleme hakkında izah: Farsçada yıkıcı hamleler için Türktazi kelimesi işlenilmektedir. Bu kelime anlam olarak Türklerin hamlesi olarak geçiyor. Burada hangi anlam kast ediliyor tam bilinmiyor fakat Acem kelimesi kullanıldığı için Türk etniğinin kast edildiği muhtemel görünür.

⁴⁷⁴ Sözlüklerde İran'ın güney batısında bir şehrin adı olarak geçiyor.

Urmiye ve Tebriz Fethi Hakkında

“Allah mutlaka yardım eder. Muhakkak ki Allah, elbette kuvvetlidir, yücedir.”⁴⁷⁵

Nehavend⁴⁷⁶ kasabası Rum savaşçılarının toplandığı yer olunca Burucert⁴⁷⁷ sınırlarına girince Cord⁴⁷⁸ atları azimet için hazırladı. Güneş kuşu hindi cihandan kanatlarını gizletince, akşam çöktüğünde ve batı kargası güneş yumurtasını kanatları altına alınca civciv yıldızlar baş çıkarttılar. Gecenin yarısında karanlık kanatlarını açtığı zamanda düşmanları pişman etmek için kaldırdı kartal bayrağını ve nallarından kıvılcım saçan yıldızdan parlak cesur savaşçılarla rüzgâr gibi kuzeye doğru hareket etti.

Koştı, öyle ki savaşa hazır adam dedi / düşmanları görmek için midir yoksa dostları?

“Ve kararmaya başladığı an geceye.”⁴⁷⁹ Misk kokusu “Ve ağarmaya başladığı zaman sabaha.”⁴⁸⁰ Kâfur kokusuyla karıştı.

Sabahın kılıcı çekildi gecenin kınından / şafak soyundu gecenin karanlık giysisinden

Hüveyda oldu gümüş renkte giysilerde / yoktur onda karanlık ve irin

Gecenin karanlık ordusu ve zulmet sipahi yokluğa kaçtı.

Sanki gecenin karanlığında aydınlığı idi ki hüveyda oldu / Türk’ün sabahında, kaçmakta tevazu ettiler

⁴⁷⁵ HACC Suresi, 40. Ayete işarete diyor.

⁴⁷⁶ İran’ın batı bölgesinde bir şehrin adıdır.

⁴⁷⁷ İran’ın batı bölgesinde bir şehrin adıdır.

⁴⁷⁸ Ayakları kısa olan bir at türüdür.

⁴⁷⁹ TEKVÎR Suresi, 17. Ayete işaret ediyor.

⁴⁸⁰ TEKVÎR Suresi, 18. Ayete işaret ediyor.

Nehavend⁴⁸¹ sınırına varıp savaş trompetine üfleyip Ezni⁴⁸² süngü ile Rumi'nin halini sordular. Kuvvetle intikam kılıçlarını kaldırdılar. Rumiyeliler, savaşçıların rüzgâr gibi harekete geçtikleri zaman dağılıp, dirençleri bitti ve ilk hamle ile hepsi kaçış utancını kabul ettiler ve çöllere baş koydular. “fırtınalı bir günde şiddetli rüzgârın savurduğu kül gibidir.”⁴⁸³ Nehavend, Hemedan'la beraber iktidar hudutlarına dâhil oldu. Hemedan'dan kılıcın suyunu düşman boğazında kutsal su eden bir birim savaşçılardan Kirmanşahan'ı teshir etmek için görevlendirildiler. Allah'ın takdiri ilk başta uğurlu olmamalarına rağmen sonuçta yüce devletin desteği ile galip geldiler ve kaç günden sonra zafer hâsıl oldu. Rumiyan ordusu Avşarların meskeni olan Miyandoab⁴⁸⁴ şehrine kaçmağa hazırlanarak geri çekildiler. Gece kuşu kanatlarını açtığı ve ay görününce “git mademki ay ışıklanıyor”, “selden daha hızla hareket et.” Ve “müsabıka atından daha hızlı öne düş.” Sözlerin fehvası gibi maksada varmağa çalıştılar. Himmet kırbacıyla karanlığı azimlik rüzgârın ışığıyla söktüler. Ve devran dedi ki:

Aydın gecede bir birini gördüler su gibi / güneş annesi, ışık annesi Roze⁴⁸⁵ ışığı için

Seher horozunun çığılığı gece karanlığı gittiği zaman duyulunca, kartal tenlinin siması, Miyandoab çevresine yetişt ve o bölge galiplerin at koşturma meydanı oldu. Osmanlı ordusu özetçilerinin gözleri yükselen tozları görünce yabancıların gelişini anlayıp Rumiye'ni haberdar ettiler. Kılıçlar çekilip keskin oldu ve savaşa hazırlandılar.

⁴⁸¹ İran'ın batı bölgesinde bir şehrin adıdır.

⁴⁸² Hemir aşiretlerinden birî ki düz süngüleri ünlü olurmuş. (Bkz: D.S).

⁴⁸³ İBRÂHİM Suresi, 18.Ayete işaret ediyor.

⁴⁸⁴ İran'ın batı bölgesinde ve bugün Batı Azerbaycan eyaleti olarak geçen eyalette olan bir şehrin adıdır.

⁴⁸⁵ Yıldız adıdır. Gece karanlığı gidip hava aydınlanmadan gözükten bir yıldızın adıdır. (Bkz: D.S).

Şafak vakti gelince, hava aydınlaşınca, kargalar feryat ettiğinde, sabah ışığı gökleri yardığında ve sis taneleri etrafa saçıldığında, aydınlık desteleri dağ eteklerine koştduğunda vakia zamanı yetişti. Kalktı sadakların öfkesi düşmanın kininde, yayların gerilme sesi duyuldu, süngüler oynadı ve taze gelin gibi cilve yaptılar, miğferler beyaz kubbeler gibi beyaz yüzlü savaşçıların başlarına konuldu. Ne zaman demir kılıçlar safa dizilenler tarafından ele alındı ve hamle ettiler, düşman meşakkate düştü ve ucuz kurtulmak için geri oturdular. İcazlar karasız oldu, hepsi kaçtılar, bazıları esir oldu ve şiddetle har ve rezil oldular, başıboş ve sergerden kaldılar. Oklara hedef oldular, geri kaçan kara yüzlülere oklarla alan dar oldu ve batan oklar diğer taraftan çıktı. Ay tutuldu, alan daraldı, çevredekiler sarıldı ver musibet kalkanları üzerlerine yürüdü, hamleleri def edemeyip karıncalar gibi kaçmak istediler. Rumiye silahı, Hindiye korkusundan kendi Acemini Arap⁴⁸⁶a vurdu, bazılarının boyunları su altında kaldı bazılarının boyunları kılıçların su damllarına nasip oldu.⁴⁸⁷ Kılıçların dalgalanışından ki şerlerin fitneleri onsuz sönmez, kan nehri cereyan etti ve kılıçların parlaklığından kan gölü oluştu. Kurtulanlar Tebriz'e taraf kaçtılar. Rumiye'de o kadar ganimetler ele geçti ki kalem miktarını yazmasında aciz kalır. Ferruh Han Mokri, bir hile düşünmüştü ve batınındaki çirkinliği aşikâr etmeğe kalktı. Oysa “yüreklerdeki kin aşikâr olur dile gelen sözler ve simalarda.”⁴⁸⁸ Cümlesinin eserleri onda çiçeklendi.

Ne zaman dost düşman olur / siması haber verir kalbinden

⁴⁸⁶ Burada muhtemelen Arap yazılan kelimedden Farsçada Erebe kelimesi kast ediliyor ki zülâl su anlamına geliyor. Nedense cümlede kalanında bazıları selden boğuldular cümlesi yer almaktadır.

⁴⁸⁷ Miyandoab şehrinde Çağatay ve Zerinerud isminde iki büyük ırmak vardır. Muhtemelen bu ırmaklarda boğulmaları anlatılıyor.

⁴⁸⁸ Kuran'da böyle bir ayet bulunamadı ve muhtemelen Arapça meseldir.

“Zahiri batnına tanık oldu.” meseli onun halini anlattı. O halin derecelerinde nifak ve düşmanlığı aşikâr olunca padişah hazretleri huzurunda yargıya çıkarttılar: “oku! Mektubunu.” İnkâr edemeyince “mücrimlerin, Rab’lerinin huzurunda başlarını eğdiği keşke görseydin.”⁴⁸⁹ Nesneliği göründü başını aşağıya salıp utandı. Acizliğin tercümanı olarak kendi ihanetine itiraf edip pişman olduğunu söylemesi ile kanı dökülmeyecektir fakat gözünün çıkarılması vacip olduğu için gözleri piyaleden çıkarıldı ve gözlerin oyularak çehresi muradının amacına temennisi gibi oldu. diğer gün savaş amacıyla Tebriz’e doğru hareket ettiler, Dehharigan⁴⁹⁰’da olan Rumiye,

Yılan çalan adam vahşet eder / her siyah ve beyaz ip görünce

Fehvası gibi, alaca atlar üzerinde kement atan atlıları görünce ki her biri Fars alacasından daha ünlü idi, kendilerini Mercan dağına çektiler. Elmas taneleri gibi zümrüt tenliler mercan gibi eteklerini Mercan dağına açtılar ve lal oklardan Seylânî yakutlar parçalandı. Kırmızı akik değeri o diyarda indi. Her yerdeki asker at üstündeki Sam⁴⁹¹ları Zal⁴⁹²’dan beter bir şekilde hayat atından aşağıya çekti. Her bir aslan yürekli vahşi develere dizgin vurup getirdi. Sonuçta Rumiye’nin, pehlivanların kılıç darbeleri önünde tahammülü bitti ve yenildiler ve Tebriz diyarı izzet ve şen diyarı oldu. Oranın valiliği Avşar sultanlarından Bistun Han’a tefviz edildi. Ciddiyetle işleri ele aldı ve adaletle hüküm etmek, işlere düzen vermek, ülkenin mühim meselelerini hal etmek, iyiliklere yaymak, şerri yok etmek, zorbalığa dur demek, zalimlerin hükümlerini önlemek, isyancıları susturmak, ellerini uzatanların kısaltmak ve cömertlerin ellerini yükseltmeğe başladı. Askerleri dağılan ve yenilen

⁴⁸⁹ SECDE Suresi, 12.Ayete işaret ediyor.

⁴⁹⁰ Tebriz civarında bir kasabanın adıdır.

⁴⁹¹ İran efsanelerinde Keykubat padişahın oğlu idi.

⁴⁹² İran efsanelerinde ünlü pehlivan Rüstem’in baBasımın adıdır. Bunun özelliği doğuştan saçlarının beyaz olması olmuştur.

Rumiye ordusundan kalan eşya, meta ve ganimetler ki çevreye dağılmıştı mülkün masrafları için Bistun Han'a verildi ve bağışlandı. Bu olaylar esnasında Bağdat valisi Ahmet Paşa Rumiye ordusuna yardım etmek için Kirmanşahan'a taraf geldi fakat atlıları çok olan ordunun zaferini duyunca rüzgârdan hızlı, perişan hal, korkmuş yürek, aciz ve pişmanlıkla "geri dönmek daha iyidir." Şarkısını söyledi. Bütün çabasının bir yere varmayacağını fark edince Bağdat'a geri döndü. Kaç gün İran teshiri azmi yıldızı padişah zamirinde parlayandan sonra Horasan'da büyük kara musibetin haberi duyuldu ve korkuya neden oldu. Bu sebepten muzaffer⁴⁹³ padişahın geri dönmesine sebep oldu.

⁴⁹³ Galip gelen.

İbrahim Han'ın Afganlarla Savaşı Ve O Melun Tayfadan Yenilmesi Hakkında

“İşte bu aziz ve âlim olan (en iyi bilen) Allah'ın takdiridir.”⁴⁹⁴

İbrahim Han cömert Hakan'ın kardeşi olduğuna rağmen savaş işlerinde ikbali olmamıştır.

Şiir:

Akbaba kanatları kısa kanatlar değil / birçok kıç değil onların boyunları gibi

Büyükler âlimler gibi değiller meselindeki gibi cihangir padişah geçmiş yılda asi Afganların işlerine göz yummuştu ve hepsi ile merhametle muamele edip tevazu göstererek savaş bittiğinden sonra ahde vefalı kaldı ve Harat işlerinin idaresini Allah Yar Han'a vermiştir. O hileci cemaat eski kinin ateşi yüreklerinde olduğu için “Hayır, daha önce gizlemiş oldukları şeyler onlara açıklandı. Ve şayet geri döndürülselerdi, men edildikleri şeylere mutlaka geri dönerlerdi. Ve muhakkak ki; onlar gerçekten yalancılardır.”⁴⁹⁵ Hile ettiler ve “(Şeytan) onlara vaat eder ve onları kuruntuya düşürür. Ve şeytan, onlara aldatmaktan başka bir şey vaat etmez.”⁴⁹⁶ “Ve eğer onlara rahmet (merhamet) edip, onlara zarar (sıkıntı, kıtlık) veren şeyi giderseydik, mutlaka şaşkın bir halde azgınlıklarında devam ederlerdi.”⁴⁹⁷ Cümlenin medlulü “Yeminlerinizi aranızda hile (konusu) edinmeyin (kılmayın).”⁴⁹⁸ Savı aksine “Onların çoğunu ahdilerini yerine getirir (ahdilerine vefa eder) bulmadık.”⁴⁹⁹ Eserleri, bütün yeminler, antlar ve inamların ihlalini iman eksikliğinden zahir oldu. “Onlar, sizden olmadıkları halde mutlaka sizden olduklarına Allah'a yemin ederler.

⁴⁹⁴ YÂSİN Suresi, 38. Ayete işaret ediyor.

⁴⁹⁵ EN'ÂM Suresi, 28. Ayete işaret ediyor.

⁴⁹⁶ NİSÂ Suresi, 120. Ayete işaret ediyor.

⁴⁹⁷ MÜ'MİNÜN Suresi, 75. Ayete işaret ediyor.

⁴⁹⁸ NAHL Suresi, 94. Ayete işaret ediyor.

⁴⁹⁹ A'RÂF Suresi, 102. Ayete işaret ediyor.

Onlar, korkak bir kavimdir (topluluktur).⁵⁰⁰ O yılda düşmanı aradan kaldırmak için ve devlet iktidarını ihya ederek kötü batınlıları kılıçtan geçirmek amacıyla azimet etti. “Lâkin ayrılığa düştüler. O zaman onlardan kimi iman etti, kimi de inkâr etti.”⁵⁰¹ Allahyar bu deste ile muvafık olmadı. ““Muhakkak ki ben, sizin amellerinize şiddetle kızanlardan, dedi.”⁵⁰² “Az kişiden başkası, onunla beraber olmadı.”⁵⁰³ Afganlar onu velayetten ihraç ettiler ve Zülfikar Han’ı Ferah⁵⁰⁴’tan getirip hükümeti ona teslim ederek temkin sahibi kıldılar. “Ve yardım olunacaklarını ümit ederek, Allah’tan başka ilâhlar edindiler.”⁵⁰⁵ Zülfikar Han’a “Ve sizi, nefer (cemaat) olarak daha çok kıldık.”⁵⁰⁶ Nevasını duydu ve davul gibi deriye rüzgâr estirdi.⁵⁰⁷ Büyüklük nağmesi ve tartışma tabılı çalmağa başladı. Eski düşmanlık kinini Afganlar yardımıyla yeniden keskin kıldı ve onlarla kutsal mekân’a⁵⁰⁸ doğru kibirle yola düştü. “Ve muhakkak ki galip gelecek olanlar, mutlaka Bizim ordularımızdır.” Ümidini izhar etti.

Afganlar ise “Eğer biz galip gelirsek, gerçekten bize mutlaka bir ecir (mükâfat) var mı?” dediler.⁵⁰⁹ Zülfikar Han büyük bir ordu topladı. “Hatta yeryüzü geniş olmasına rağmen onlara dar gelmişti.”⁵¹⁰ Kötü niyeti ile yola düştüler. Hoca Rebi mezarının bir Ferseh⁵¹¹inde dürüp merkeplerin ayaklarına zincir vurdular ve şehri ablukaya aldılar. Şehrin içine girdikten sonra bütün mehle ve bölgeleri atların nalı

⁵⁰⁰ TEVBE Suresi, 56. Ayete işaret ediyor.

⁵⁰¹ BAKARA Suresi, 253. Ayete işaret ediyor.

⁵⁰² ŞUARÂ Suresi, 168. Ayete işaret ediyor.

⁵⁰³ HÛD Suresi, 40. Ayete işaret ediyor.

⁵⁰⁴ Afganistan’da bir şehrin adıdır. (Bkz: D.S).

⁵⁰⁵ YÂSÎN Suresi, 74. Ayete işaret ediyor.

⁵⁰⁶ İSRÂ Suresi, 6. Ayete işaret ediyor.

⁵⁰⁷ Farsça bir mesele işaret ediyor. Çok sevinen insan hakkında bu mesel çekilir.

⁵⁰⁸ Maksat Meşhet kentidir.

⁵⁰⁹ ŞUARÂ Suresi, 41. Ayete işaret ediyor.

⁵¹⁰ TEVBE Suresi, 118. Ayete işaret ediyor.

⁵¹¹ Ölçüt miyardır.

altına aldı ve bütün köşe, bucak ve delik deşiklere saldırıp yağmaladı. Müslümanların kadın ve çocuklarını esir aldı, fitneyi yaydı ve şer ateşini yaktı. Kin ateşinin alevlerinden canlar ve hanelere yakıldı. Kan nehirleri aktı ve tarımcıların burunlarından akan kandan kasabalar kana bulaştı. “ve onların yünlerinden, tüylerinden ve kıllarından”⁵¹² fehvası hadiselerle kurban oldu. Bütün tarım ve bağlar “Bahçelerden ve pınarlardan ve ekinler ve kerim mekânlar (güzel köşkler).”⁵¹³ Düşmanların ayakları altında ezildi. Buğdaylar eşkıyalar tarafından yağmalandı. Bitkilerin tohumları yerden düştü ve bütün koyun, at ve inekler sürüsü tamamıyla kaçırılıp çalındılar.

Neticede o cemaatin inek sürüsü gibi saldırısından şehir çevresi bayır yere çevrildi. Ellerin çokluğundan bir bölük yer bile sağlam kurtulamadı. Her gün bu minvalde pusu kurup saldırdıktan sonra ganimetler alırdılar. Şehir civarından şer sebebi ile atları koştururdular. Sürekli çölde eşkıyalık yapıp insanları öldürürdüler ve birçok insan o cemaatin hilelerine kurban gitti.

Geçmişte İbrahim Han semalardan ilham alan şahtan geri dönüş çağrısı duymadığına rağmen aldığı haberdarlığa göre padişah tarafından savaşmaktan men edildi ve savaşa girmeden önce tedbirini al fermanını aldı, ta şehrin merkezi korunmak için kılıcı kında tutulsun ve gereken ihtiyatı o şerir tayfa önünde melhuz etsin. “Artık onları bırak! Vaat olundukları güne mülâki oluncaya (kavuşuncaya) kadar boş şeylere dalsınlar ve oynasınlar.”⁵¹⁴ Mazmunu doğrulusunda o cemaatle muamele etmek istedi ta ki Horasan alanı tezlikle azizlerin çadır vurdukları yer

⁵¹² NAHL Suresi, 80. Ayete işaret ediyor.

⁵¹³ DUHÂN Suresi, 25 ve 26. Ayetlerine işaret ediyor.

⁵¹⁴ ZUHRÛF Suresi, 83. Ayete işaret ediyor.

olsun. “beni nerde arasan bulursun.”⁵¹⁵ Ve devlete isyan etmenin cezasını tamamı ile alsınlar. “kazandıklarından dolayı yakında cezalandırılacaklar.”⁵¹⁶

Şiir:

Uca boyluların naz ve işvesi o kadardı ki / naz ile cilveye başlardı sedir ile ladin

Muhakkak sileceğim namusumu kılıçla / o halde ki kabul etmişim Allah takdirini

Ezilsin benim gözümde eski mallarım / eğer iki olsa sağ elim istediğimi almak için

Ancak İbrahim Han “Ve eğer size nasihat etmek istersem (istesem de), şayet Allah sizi azdırmak isterse, benim nasihatim size fayda vermez.”⁵¹⁷ Mazmununda yüksek makamın emrini ki hakikatte baldan şirin idi, nasihatten daha beter acı saydı ve bu nasihatın değerli incisini altın küpe gibi iki kulağına takmak yerine unutkanlık kulağına küpe yaptı ve kulak ardı etti. İşleri ağır hafif etmeden⁵¹⁸ taşlı dağ civarında cengâverlik siması aldı ve cesurları heyecana getirdi. Kaplan ormanda, balina denizde, panter dağda, aslan meşede, yılan mağarada, semender ateşte, kartal Kaf'ta⁵¹⁹ Horasan pehlivanlarından korkmasına rağmen, o savaşta cömertlerin ziyarı mukadder kılınması için bazıları diğerlerine feda oldu, ödüksüz ömürleri sona erdi ve alçaklar gibi savaştan kaçmağa razı olmadılar. İyi niyetleri için “kıvrak oldular teklifleri yüzünden ve hayran olmadılar alçaklığa” incisini celp ettiler. Bazıları da süngülerin korkusundan başlarını yere saldılar ve ad ile itibarlarını suya verdiler. Su

⁵¹⁵ Muhtemelen Arapça meseldir. Kuran ayetlerinde bulunamadı.

⁵¹⁶ EN'ÂM Suresi, 120. Ayete işaret ediyor.

⁵¹⁷ HÛD Suresi, 34. Ayete işaret ediyor.

⁵¹⁸ Farsça bir meseldir ve tedbir almadan iş yapmağa denilir.

⁵¹⁹ Maksat Kaf dağıdır.

yerine suçsuz zayıfların kanı çeşmelerden aktı ve bol sulu kuyular kötüler hükmü ile doldu. Bu büyük zararlı muamelede Hoca Rebi bölgesinde düşmanlar tarafından canların alınması yaygın oldu ve tecrübesizlikle bu savaş ticaretinde ömür sikkesi itibardan düştü ve fenalık sikkesinde hadiseler masraf oldu. Genç, yaşlı, küçük ve büyüklerin hayat depoları imha ateşi ile yakılıp kısaldı. Miskinler, Afgan kini darbesi ile figan edip feryatları çarkı aldı. Dul kadınlar ağlayarak devran cefasından şikâyet ettiler ve melâmet ağzını mülâyemetsiz açtılar. “tilki üstlerine işeyenler daima zeliller.”⁵²⁰

⁵²⁰ Muhtemelen Arapça meseldir.

Şedit Hasımın Husumetinde, Kısas Almak İçin Nadiri Merkebinin Horasan'a Hareket Emesi Hakkında

“Ve Allah aziz'dir, intikam sahibidir.”⁵²¹ Savaşçılıkta ünlü olan Horasan hanları bu sağır gaflet ve itibarsızlık suçlamasından korkmuşlar ve şehzade Rıza Kulu Mirza'nın aracılık yapmasını istediler. Sefer ayının başlarında bu haber şehzade çaparları tarafından padişaha ulaştırıldı ta ki bu hayâsızlığın cezasını o hayâsız guruba, coşan ordu, sabit ve telaşlı yürek, açık tutum, yüce karalılık ve dik azimlikle kesilsin.

Öyle bir azimlik ki Rezevi⁵²² karşısında parçalanır / ve yakındır ki çocuk ondan kocalsın

Oysa güneşin batışı ondandır / ve devran yüreği ondan titriyor

Mübareğin yüzünü görmeğe gittiler ve “İşte o zaman mutlaka biz, onlardan intikam alacak olanlarız.”⁵²³ Vadisinin yolcusu oldular. Ay yüzlü cihangirin “Orada geceleri ve gündüzleri emin olarak dolaşın.”⁵²⁴ Hükmü ile şehirleri cihanı aydınlatan ay gibi “sabah gidişi ile bir aylık, akşam gelişi ile bir aylık mesafeyi kat eden.”⁵²⁵ Geceleri hareket edip gecenin sonunda biraz durduktan sonra yine gün içinde ta gün batana kadar hareket ettiler. Rebi-ül Sani ayın sonunda mukaddes Meşhet'e güzel simaları ile bahar getirdiler ve ağır-ağır devlet makamına gittiler. Ahali yüreğinden gamları silmek, miskinleri sevindirmek ve işlere düzen vermek için Azerbaycan ve Horasan Avşariyesi yeniden bölgede aşiretlerin düzenini ihya etmek için işleri

⁵²¹ ÂLİ İMRÂN Suresi, 4.Ayete işaret ediyor.

⁵²² Medine yakınığında bir dağın adıdır. (Bkz: D.S).

⁵²³ ZUHRÛF Suresi, 41.Ayete işaret ediyor.

⁵²⁴ SEBE Suresi, 18.Ayete işaret ediyor.

⁵²⁵ SEBE Suresi, 12.Ayete işaret ediyor.

ellerine aldılar. Hatta bu gibi aşiretler ve topluluklara düzen verdiler ve Arap ile Acem aşiretleri de ihya oldu. Mübareğin elinden hükümlerini aldılar ve san görme geleneğine uygun güneş yüzünün çehresi önünden geçtiler. Onlardan büyük bir gurup orduya dâhil oldular ve diğerleri güneşin varıp varmadığı yerler, kışlak ve yaylaklar ve otlaklara “Ve onlarda, kendileri için (birçok) menfaatler (yararlar) ve içecek şeyler (süt) vardır.”⁵²⁶ Diye “yaz ve kış yolculuklarında (göçlerinde) ülfet ettirdiği.”⁵²⁷ Ve “barınmaya müsait yüksek bir tepeye.”⁵²⁸ Görevli olarak tayin edildiler.

⁵²⁶ YÂSÎN Suresi, 73.Ayete işaret ediyor.

⁵²⁷ KUREYŞ Suresi, 2.Ayete işaret ediyor.

⁵²⁸ MU'MİNÛN Suresi, 50.Ayete işaret ediyor.

Büyük ve Yüce Allah'ın Lütfü İle Rıza Kulu Mirza'nın Düğünü Hakkında

“O'nun beyanı (açıklanması) muhakkak ki Bize aittir.”⁵²⁹

Saltanat sedefi incisi Rıza Kulu Mirza'ya kutsal şah Tahmasp hazretlerinin kız kardeşi istenildi. Kışın o soğuşunda ki su ve kar taneleri billur gibi sedir ağaçlarından asılmıştı ve gül tenleri “ne güzeldir siması” yeryüzünde karın beyazlığı ile süslenmişti cihan delin odasını ayna bağlamak geleneği ile süslediler.

Ağaç dallar üstünde kar taneleri / sanki küçük inci küpeler gibiler

Rüzgâr esince peş peşe dökülürler / dallardan düşen çiçekler gibi

Soğuk şiddetinden cihan kürsü⁵³⁰ altına geçmiştir. Çark sincap gibi kakım başına çekmiştir.⁵³¹ Yüce makamın emri ile bendeler düğün hazırlıklarını yapmağa başladılar ve işret meclisinde şenlik için gereken şeyleri hazırlamağa kalktılar. Öyle ki yürekleri açtı süslerin güzelliği. Bu diyarın işret evi Zenci⁵³² neşesi ve Rum zevki kolaylıkla hazırlandı.

İbni Tebateba⁵³³ o geceni gelecek aynalarına yansımak için bu beyitlere vasıf etti:

Şii:

O gece ki bir parçası beni neşelendirdi / öyle zan ettim ki sanki kendim zencilerin geliniyim

Sanki Cuza⁵³⁴ gecenin karanlığında / çenge vuran davul çalanı idi

⁵²⁹ KIYÂME Suresi, 19. Ayete işaret ediyor.

⁵³⁰ Eskilerde kış mevsimlerinde insanlar ısınmak için bir büyük masa altında kömür yakıp üstüne battaniye çekerlerdir. Ayaklarını o masa altına çekince ısınırdılar.

⁵³¹ Burada gökteki bulutlar kast ediliyor.

⁵³² Orta çağ tarihinde musiki sahasında siyahlar İslam dünyasında ünlü olmuşlar.

⁵³³ 322 H. vefat eden İsfahan doğumlu Arapça şiir yazarın adıdır. (Bkz: D.S).

⁵³⁴ Merkür yıldızı kast ediliyor.

Azade erkekler boyu eğildi / o halde ki işvelerden başlarını eğmişler

Yazar layığıyla vasfı geçenleri vasıf etmek için böyle kaleme alıyor ki:

Gül gibi hamt olsun ta ki kalem varak sayfasını güzellikle gül gibi yapsın. Şükür olsun Ğaze⁵³⁵ye ki gelin gibi güzel sayfanı güzellikle süsler. Hazreti Zülcelâl'in hakkıdır ki sanat haremde yedi gök tanıklık eder. Güneş ve ay altın Tite⁵³⁶ gibi alnına ve güneş şerefi başına konulur. Parlak ay kudret halvetinin hicaba çekilmiş kamer dilberidir. Aylı gece ve yıldızlı çark, üstüne bir gece de Nagde⁵³⁷ diker ve altından kemer beline takar. Uzun gece karanlığı süsünde Ebir⁵³⁸serpilmesi onun eşsiz mis dağıtımı hünerindedir. Şafağın Sürhabı⁵³⁹ ve sabahın Sifidabı⁵⁴⁰ güneşin sıcak çehresinde onun zevalsiz güzelleştiriciliğindedir. Her sabah, inayet güzelliği yeni gelin güneşi göklerin göğsünde afak tahtına ziynet vermek için oturtur. Her akşam merhameti tabak-tabak inci yıldızları genç kızlar üzerinde dağıtırdı. Şafak haleti ışık yarıçapından Kelle⁵⁴¹ asırdı ve feleğin huri güzelleri sürreye⁵⁴²dan atkı takırdı. İbda süsü pırıl-pırıl parıldayan zer⁵⁴³den olmuştur. Siyah misk, gece toprağını fitne dilberi saçlarına serperdi. Yenici yeteneği güneşin altın kâsesinden hilalin kaşına sürme çeker ve sürme gibi siyah gece güzel yüzlülerin gözlerine sürme sürer. Güneş ışığı onun kudreti karşısında yalnız ipekten bir yastık kalır ve Venüs'ün ay gibi yüzü celil eserlerine güzel şahit olur. Kınalı el, lütfü kınasından renk alır ve

⁵³⁵ Kadınların yüzlerine süren kırmızı boyaya denilir.

⁵³⁶ Alna asılan bir tür takıdır.

⁵³⁷ Altın ve gümüşle süslenen bir tür giyimdir.

⁵³⁸ Giyimler üstüne sürülen güzel kokulu bir şeydir.

⁵³⁹ Yanaklara sürülen kırmızı renginde süsleyicidir.

⁵⁴⁰ Yüze sürülen bir tür beyaz renginde süsleyicidir.

⁵⁴¹ Gelini onun içinde süsleyen perde ve hicaba denilir. Ayrıca Nağde deınilen atkının bir kısmı olmuştur ki ondan kopartıp başa takıyormuşlar.

⁵⁴² Bir yıldızın adıdır.

⁵⁴³ Bir tür makyaj süsüdür.

keramet süsleyiciliği dördüncü çark⁵⁴⁴ başında güneş pençesi çizer. Gezegenler babası ile elementler annesinin izdivacı onun olgun hikmetinden olmuştur. Yenici hünerinin süsleyiciliği “Sonra suretlerinizi güzelleştirdi.”⁵⁴⁵ Mısdakı olarak erkek ve kadınların heykelini nakış verdi. Feyiz kaynağı olan yaratıcılığı yokluk dünyasının gizemliliğine ışık tuttu. “Sizi annelerinizin karnında, bir yaratılıştan sonra başka bir yaratılışla (halden hale geliştirip dönüştürerek) üç karanlık içinde yaratır.”⁵⁴⁶ Kâinatın kusursuz sarayında cisim ile ruh birleşmesinin bağıllık sebebi ondandır. Manzaralar sergisinde dolaşın hayat suyu ihtilat hüsnü ondandır. Nesnel lütfünden her taze bitki bütün yerküresini sarar ve öznel fazılından her ağacın kızı şirin meyvelere hamile kalır. Uca botlu ağaçların güzelliği ondandır ve çiçek fidanlar onun lütfünden beyaz örtü başa takırlar.

Şiir:

Buluttan damla döktü üzerime / onun belinden düştü karına

O damladan inci ninni eder / ondan ise sedir yüzü yücelir

Meniye melek gibi sima bağışlar / kim yapmış suda ressamlık?

“Arzın yetiştirdiği her şeyden, onların nefeslerinden ve bilmedikleri şeylerden çiftler (eşler) yaratan, O (Allah), her şeyden münezzeh.”⁵⁴⁷ Fikir kızların üstlerine atkılarının takışı ve anlam kulaklara küpelerin asılışı, nimetlerin değerli mücevherliği, yaratıcık makamının yüksek mevkisi onun varlıkları süsleyen merhametindedir. Âlem tekvin taptı ve insan, itaati farz olan o yüce kutsalın lütfünden yokluk karıncığından varlık âleminde doğuldu.

⁵⁴⁴ Maksat güneş feleğidir.

⁵⁴⁵ MUMİN Suresi, 64.Ayete işaret ediyor.

⁵⁴⁶ ZUMER Suresi, 6.Ayete işaret ediyor.

⁵⁴⁷ YÂSİN Suresi, 36.Ayete işaret ediyor.

Beyit:

Zatı temizi yaranışa sebep olmasaydı / Havva kısır kalırdı âdem eşsiz

Işık evladının parlaklığı, toprak annenin kutsallığı ve feleğin sülalesi, oğul âdemin büyüklünden ve kehanet parmağına en şerif yüzük kaşından olmuştur. “peygamberlerin sonuncusu ve büyüklerin büyüğü, en temiz selamlar ona olsun, ona selam söylemekten onur duyarlar çiftler ve güneş ile ay dolaşır dere ve tepelerde.”⁵⁴⁸

Sadakatin kutsal hediyeleri ve dür gibi selamlar felek hilafetini dörtlü yıldızına olsun ve insanoğlunun temiz kehaneti çiğınlerinde olsun ki izzet ve şan gelinleri mukaddes zatlarıyla nikâhlıları. Cihanı aydınlatan ay, ululuk sarayının ay yüzlü cariyesi olmuştur. Melekût âlemin perdedarları hizmetlerindeki kusurdan utanç perdesinde gizlenmişler. Tarikatı yolunun azade erkek yolcuları gözlerde huri gibilere hak kazanmışlar. Dünyanın fitneci çirkin kötü Zal’ı⁵⁴⁹ ki evler yıkmış ve ayrılıklara neden olmuştur kutsal nefisleri ayrılışa sevk eder.

Yürek açıcı bu levhanın ressamlık hayreti ve bu şenlendirici sayfanın süslenmesinin hüsnü yürek çalan güzellerin anlındaki levhanın manasındandır. Odur ki: Vahitlik yalnız bağışlayan Allah’ın zatına mahsustur ve teklik o yegâne eşsize layıktır ve “O, doğurmadı ve doğurtulmadı. Ve O’nun bir dengi olmadı (olamaz).”⁵⁵⁰

Varlığın devamı evliliğe bağılıdır. Ve beka âleminin sürekliliği izdivaçla oldur. Öyle ki zevçler ve kişilerin anne ve babalarına icap edildi illet ve malulün kabulü izdivaç nikâhına sebep olur. Batın tevellüdünde üçlü mevlitlerin görünürleri madde kabilesi ve kabile maddesine ihtiyacı olmuştur. Eğer görme gücü göz evi aynasının

⁵⁴⁸ Muhtemelen Kuran ayetidir. Fakat yaptığımız aramada bu ayeti bulamadır. Bu sebepten hadis olma ihtimalini gözden kaçırmıyoruz.

⁵⁴⁹ İran efsanelerinde ünlü pehlivan Rüstem’in babasıdır. Özelliğı doğuştan beyaz saçlı ve çirkin olması olmuştur.

⁵⁵⁰ İHLÂS Suresi, 3 ve 4. Ayetlere işaret ediyor.

arka perdesinde gözbebeği ile kucaklaşmasaydı gözler göz nuru didarı ile aydınlanmazdı. Bu eski sarayda siyah yaşmaklı gece meleşti yatma ayini ile ay ile yatmasaydı dürüstlük evladı sadık sabahı kucağına alamazdı. Sedef rahminde buttan dökülen yağmur damlası oturmasaydı deniz değerli inci üretemezdi. Dünyayı aydınlatan güneş sema yüksekliğinden kayalara ışınamasaydı Selb⁵⁵¹'ten yuvarlak mücevher ve Bedehşan⁵⁵²'dan parlak lâl doğulmazdı. Yeni yeşeren ağaçtan bağlantı olmadan, yürek isteyen taze meyveleri dermek mümkün değildir. Doğum olanağı olmaksızın, yerde defin edilen tohumlar yeşerme ve büyüme cilvesi yapamazlardı.

Böylelikle bu manada, baştan ayağa gün ortasının büklüm zülfü, gündüzden çalınan gece vakti ile cihanı aydınlatan güneşten asıldı. Sabahın güzel yüzü aydınlık şekerini şafağın ağzına koydu. Gece güzelliği, gündüz gençliği ile çiftleşti ve saadet getiren gündüz güzellerin visal gecesi gibi saadetle neşelendi. Gök kubbesi tavus şemsiyesini süsledi ve yer genişliği gelin odasına gayret arttı. Güneş evin hâkimi ve ay hane reisi olmuştur ve aydınlık ile karanlık bir-biri ile tartışıldılar. Talih kötülükler ve noksanlardan uzak olmuştur. Sabah ile akşam tar ile tamburlara hâkim olmuştur. Ay, neşeden kaval çalardı. Merkür kalem ele alıp hutbe yazmıştır. Venüs çenk çalmıştır ve Hor⁵⁵³ layığıyla ortalığı şenlikle sıcak tutmağa çalışmıştır. Behram⁵⁵⁴ kullar gibi hizmet veriyordu, müşteri ise altından teke başında v parlak halet üzerinde encümenin süslü büyüğü olmuştur. Satürn kenardan bakmak için felek tavanında oturmuştu ve çark Cuza⁵⁵⁵ bölgesinde şenlik için kemer bağlamıştı. Gifavs⁵⁵⁶ bezme ziynet vermek için altın taç başına koymuştur ve Cebbar⁵⁵⁷ çelik

⁵⁵¹ Ne anlama gelebileceği bulanmadı ama cümleye göre muhtemelen değerli bir taşın adıdır.

⁵⁵² Ne anlama gelebileceği bulanmadı ama cümleye göre muhtemelen değerli bir taşın adıdır.

⁵⁵³ Ne anlama geldiği bulunamadı ve muhtemelen yıldız adı olması gerekiyor.

⁵⁵⁴ Muhtemelen bir yıldızın adıdır.

⁵⁵⁵ Gökte bir bölgenin adı olarak geçiyor. (Bkz: D.S).

⁵⁵⁶ Anlam olarak bir şey bulunamadı ve muhtemelen bir yıldız ya gezegen adıdır.

elinde misafirleri karşıladı. Dolfin⁵⁵⁸ su torbası çığını alıp feleğin Nil⁵⁵⁹ ırmağında su götürürdü. Sehabi⁵⁶⁰ yıldızları buluttan kemer bağlayıp şafak güveci ile meclis susuzlarına göğün camından su verdi. Evva⁵⁶¹, arş sakinlerine sevinç çığı attı ve Zubana⁵⁶² şarkılar söyledi. Res⁵⁶³ baş göklere sürterdi. Zeneb⁵⁶⁴ yüreğinden egoları açardı. Kalp yürek elden verdi ve mukaddem ile muahhar ilk ile sonların ziyaretinde durdu. Nehr⁵⁶⁵, nehir vururdu ve Mecmere⁵⁶⁶ ut yakardı. Kınalı eller alkışlardı ve Rumi çengi def çalardı. Akbaba kanat açardı ve Sefine⁵⁶⁷ neşe yelkeni kaldırırdı. Karga tevazu göstererek hizmet etmeğe başladı, Rages⁵⁶⁸ oynardı ve Cası⁵⁶⁹ diz yere vurup raks ederdi. Yedi taht titrerdi ve yıldızlar topluluğu nimet nazıyla güneş şapkalılar çevresine döndü. Batiye⁵⁷⁰ şarap üretti ve Pervin⁵⁷¹ kolye takardı. Şahülmezduh⁵⁷² intihar ederdi. Esat⁵⁷³ dört gözle bakardı ve Sehm⁵⁷⁴ felek okunun en aydın oku olmasına rağmen görünmek hasretinde ah çekerdi. Resülgül⁵⁷⁵ başla hizmet ederdi, Zatülküresi⁵⁷⁶ kötü gözlerden gelen belanın definde

⁵⁵⁷ Yıldız adıdır. (Bkz: D.S).

⁵⁵⁸ Anlam olarak bir şey bulunamadı ve muhtemelen bir yıldız ya gezegen adıdır.

⁵⁵⁹ Irakta bir ırmağın adıdır.

⁵⁶⁰ Buluta benzer dört yıldız. (Bkz: D.S).

⁵⁶¹ Beşinci ay menzili. Türkçe eş anlam bulunamadı.

⁵⁶² Ayın 16.menzili. Türkçe eş anlam bulunamadı.

⁵⁶³ Muhtemelen yıldız adıdır.

⁵⁶⁴ Muhtemelen yıldız adıdır.

⁵⁶⁵ Muhtemelen yıldız adıdır.

⁵⁶⁶ Muhtemelen yıldız adıdır.

⁵⁶⁷ Beşinci yıldızın adıdır. (Bkz: D.S).

⁵⁶⁸ Yıldız adıdır.

⁵⁶⁹ Yıldız adıdır.

⁵⁷⁰ Güney yıldızlarından 9 yıldızın adıdır. (Bkz: D.S).

⁵⁷¹ Yıldız adıdır.

⁵⁷² Kamer menzillerinde 22 menzili. (Bkz: D.S).

⁵⁷³ Yıldız adıdır.

⁵⁷⁴ Yıldız adıdır.

⁵⁷⁵ Yıldız adıdır.

⁵⁷⁶ Yıldız adıdır.

Ayetelkürsi⁵⁷⁷ okurdu. Meratülsilsile⁵⁷⁸ silsile salardı ve Haç nazdan altın kolye takardı. Mümmessiküline⁵⁷⁹,nin sabır ve gücü elden gitmişti ve Süheyil⁵⁸⁰ işrete gelen misafirlere hoş geldiniz diyordu.

Zıtların karışımı yaygınlaşınca ay, Hitülketan⁵⁸¹, ı feleğin mehtabı yaptı. Gökler güzelliği temaşaya değer kazandığı zaman, Tenyen⁵⁸² Kalül-Akrep'ten⁵⁸³ üstünü örttü. Yıldızlar birbiri ile gezip ve gezegenler hayretle temaşaya dalmışlar. Gökyüzü yıldızdan bin gözle yolları seyir ederdi. Güneş eşrefi cihan şahlığı saçardı ve kamer sevgiden Venüs'ü öyle kucaklamıştı ki eğer ay yenilseydi bile bırakmazdı. Venüs, Müşteri ile öyle bakışıyordu ki eyer yıl geçseydi bile bakış ondan götürmezdi. Asuman güneş pençesini sıcak iken ufuk tandırından çıkartıp öğleye hazır ederdi. Felek ise yıldız tanelerinden sikkeler dağıtırdı. Evren ot oynatıcısı göktaş atarcısı atardı ve ay piyalesi yanardı. Devranın encümen güzelleştiricisi gök katmanlarını Kehkeşan direkleri ile sıkıştırmıştı. “Ve ant olsun, dünyanın semasını kandillerle süsledik.”⁵⁸⁴ Fehvasında olduğu gibi encümende ışıklar yakardı.

Cihan süsleyicisi gecenin perde arkası oyunlarında ay yüzü ile bebek oynardı ve gecenin Hindi Laçini⁵⁸⁵, sabah karıncığından ateş yiyen Horkuş⁵⁸⁶ çıkartırdı. Güneş oyuncusu ipler üzerinde oynayan kişi gibi medar hatlarında yükselirdi ve çark çemberinden dışarı çıkardı. Fecrin hileci büyücüsü hile sema yıldızlarını kayıp ettirirdi ve güneş tükürmeyi halet altından alevli kâse çıkartırdı. Bazen güneş zerini

⁵⁷⁷ Bela defi için okunan Kuran ayetidir.

⁵⁷⁸ Yıldız adıdır.

⁵⁷⁹ Yıldız adıdır.

⁵⁸⁰ Yıldız adıdır.

⁵⁸¹ Yıldız adıdır.

⁵⁸² Yıldız adıdır.

⁵⁸³ Yıldız adıdır.

⁵⁸⁴ MULK Suresi, 5.Ayete işaret ediyor.

⁵⁸⁵ Bir nevi kuştur.

⁵⁸⁶ Bir nevi kuştur.

batı şemine emanet ederdi bazen de Mısırı cepten ufuk çıkardı. Toprak işret hanesinde rüzgâr esintisi ile yürekleri yakardı, sabah nesimi ruh kokusunu reyhan kokusunca cihan ehline koklatırdı. Gül sevinçten kendine sığmıyordu, fidan ağzı gülüşten kapanmıyordu ve nergis gözü sevinçten uymuyordu. Kadife güller yeryüzünde çiçeklenmişler ve yaş zambak burun kaldırmıştır. Menekşe işve ile önkola yaslanmıştır ve yasemin yası yürekten silerdi. Nazlı güller dallarda uyuyup süsen yüz dilde efsane oldu. Fidanlar çiçeklenirdi ve şebnem güller üzerinde inci gibi dururdu. Haşış hüsnü Yusuf hüsnü gibi ve gelin güller zülfü gelin zülfü gibi içler geçiriyordu. Ladin yürek elden verip azat ağaç bendeliğe durmuştu. Çam ziyafetin hassı idi ve sedir Fahte⁵⁸⁷ usulü musikisi ile raks ederdi. Çınar kollarını açıp ve mecnun bit leyli gibi güzel kokular saçardı. Ateşin gül ateşler yakardı ve lale acının siyahından kömürler kızartırdı. Saba yellendi ve nesim gül yapraklarından şeker dökerdi. Namiye⁵⁸⁸, çemen encümeninde gül dalından nebat dalı biçerdi.

Gülben yaprak varaklarından aş hazırlardı ve halk Nergisi⁵⁸⁹ pişirirdi. Kumru Kuku⁵⁹⁰ tertip ederdi ve gece kuşu köfte düzeltirdi. Fahte kendi kanadından Fahteri⁵⁹¹ açardı ve tavus rengârenk tüylerinden rengârenk gölgelik oluştururdu.

Her ördek avazı hoş neva ut idi ve her tavuk sesi Anka feryadı olmuştur. Sar mesrurdu ve sevinç dolu idi. Horoz figanda, çöl kuşu ise keman çalarak coşkundur. Karga, Zağ⁵⁹² okurdu ve serçe nevası bağ arsasında Şur⁵⁹³ yayardı. Bülbül nağmesi kederleri giderip yüreklerdeki gamı yok ederdi. Kumruların ut çalışı nağmesi

⁵⁸⁷ Dehhuda ve Burhan sözlüğüne baktığımızda Fahte usul'ünü musiki dallarından birisi olduğu söylenilmektedir.

⁵⁸⁸ Muhtemelen bir gülün adıdır.

⁵⁸⁹ Soğan ve yumurta sarısından pişirilen bir yemektir. (BKZ: D.S).

⁵⁹⁰ Köfteye benzer bir yemektir.

⁵⁹¹ Çeşitli sözlüklere bakıldığından sonra ne anlama gelebileceği bulunamadı.

⁵⁹² Musiki dalların bir şubesidir.

⁵⁹³ Musiki şubesidir aynı zamanda heyecan anlamı veriyor.

Kumar⁵⁹⁴ı utlar canına ateş salardı. Mine feryadı mine gibi çarka renk verip coştururdu. Mübareklikten, baykuş, Humay⁵⁹⁵ giysisinde görünürdü ve mübarek ikbal sebebi ile humay, saadet gömleğini üstüne alırdı. Erusek⁵⁹⁶, taze gelinler gibi tüy yastığa yaslanırdı ve leylek leylim leylere sultan olup sena yalnız sana mahsustur diyerek ayaklarını istirahat için uzatırdı. Keklik, Deri⁵⁹⁷ dili ile feleğe nağmeler okurdu. İbibik mutluluk şapkasını havaya atardı. Dağ sert taşlar göğsüne alıp tüm izzetle şevket eteği giyerek kılıç oynatırdı. Çeşme, mavi su dalgaları giyip çağlayandan Rut⁵⁹⁸ çalıp Maveraünnehir⁵⁹⁹ okurdu. Cihanın dört rüknünü Kanun⁶⁰⁰ taze yapardı ve dünyanın yedi köşesine Pençgâh⁶⁰¹ nağmesi yayılırdı. Kusursuz zenginlikten devran hisarındaki her fakir mutluluk incisi kaldırıp ve cihan arka tahtındaki miskinler padişah olup, padişahlık nağmesi okudular. Yüreklerin gamlardan kurtulma nağmesi duyuldu ve mutluluk şarkısı, Hicazı Şam ve Arap ile Acem'in Irak nevrüzünde aşağı yukarı oldu. Namüellif⁶⁰² muhalifleri açık ve pinhanda gece nalesi ile gündüz ahine mağlup oldular ve rast Makam⁶⁰³ ahengi dışında ağlayarak hayret dairesinde Sifahan⁶⁰⁴'ın küçük ve büyüğüne hayran kaldılar. Türk ve Tacik, sabah ve akşam mutluluktan Neyşabur⁶⁰⁵'u Şehnaz⁶⁰⁶ makamında okudular ve başıboş kuru beyinliler, hasret parmağı ile Tambur⁶⁰⁷ gibi mihnet sinesi

⁵⁹⁴ Bir şehri yahut bölge adıdır.

⁵⁹⁵ Kutsal bir kuştur.

⁵⁹⁶ Geceleri ayık olan bir tür kuş adıdır. Anlama gelince oyuncak anlamı da veriyor.

⁵⁹⁷ Farsçanın bir dalıdır.

⁵⁹⁸ Bir tür musiki aletidir.

⁵⁹⁹ Hem bölge hem bir şarkı notudur.

⁶⁰⁰ Bir tür musiki aletidir.

⁶⁰¹ Musiki dalıdır.

⁶⁰² Eski bir nağme adıdır. (Bkz: D.S).

⁶⁰³ Musiki şubesidir.

⁶⁰⁴ İsfahan anlamı vere biliriz fakat eski bir nağme adı olması göz ardı edilmemelidir.

⁶⁰⁵ İran'ın Horasan eyaletinde bir şehir adıdır. Ayrıca eski bir nağme adıdır. (Bkz: D.S).

⁶⁰⁶ Musiki dalıdır.

⁶⁰⁷ Musiki aletidir.

ile anlar geçirdiler. Nağmelerin yüksek ve inişi, kalın ile ince olmuştur. Neşe çengi ise gam perdesini yırtmıştır. Feyli⁶⁰⁸ ve Nehavend⁶⁰⁹ haşiyelerinde oturanlar, visale ermiş âşıklar gibi mutluluk nağmesi okuyup, Zabül⁶¹⁰ ile Neyriz⁶¹¹ ahenklerle yüce padişah makamını hoşnut etmişler. Sema⁶¹² coşkusunda, kulak hisarında duyma hissi, sema ile vecde meşgul olup, güzel şarkılar söyleyenlerin Hodey⁶¹³ okumaları, Hicaz⁶¹⁴ vadisi nigar⁶¹⁵ına yürek bağlayan leyliler yüreğini raksa ve vecde getirdi.

Selmek⁶¹⁶ nağmesi Semek⁶¹⁷ yıldızına ve mahur ile Gerdüniye⁶¹⁸ nevası gök güneşine ulaşırdı. O günün işret ve neşe makamını ezel ve ebet ikiliğinde devran kulağı duymamıştı ve duymayacaktır.

Üzüm damarlarında kan cari idi ve piyale şarapla kucaklaşmıştır. Kâse elden gitmiş ve güveçler başa kaldırılmıştır.

Cihanda var olan mutluluk coşkusundan / yer, göklere nazlar ederdi

Nikâhları kılındı ve filan Gabe⁶¹⁹ ahde mültezim etti.

⁶⁰⁸ İran'da bir köy adıdır. (BKZ: D.S).

⁶⁰⁹ İran'da bir şehir adıdır.

⁶¹⁰ Musiki dalıdır.

⁶¹¹ Musiki dalıdır.

⁶¹² Alevilere mahsus bir raks ve ibadet tarzıdır.

⁶¹³ Develere okunan şarkıdır.

⁶¹⁴ Bölge adıdır. Aynı zamanda musiki dalı olarak geçiyor.

⁶¹⁵ Beste türüdür.

⁶¹⁶ Nağme adıdır. (BKZ: D.S).

⁶¹⁷ Yıldız adıdır. (BKZ: D.S).

⁶¹⁸ Ahenk adıdır. (BKZ: D.S).

⁶¹⁹ Sözlüklerde bu kelime karşılığında çeşitli manalar mevcuttur. Fakat cümleye uygun olan kelime anlamı bulanamadı. Muhtemelen nikâh yapan kışı kast ediliyor.

Neşeli Harat'ın Teshiri Ve Abdalı Afganların O Diyardan Kovması Hakkında

“Muhakkak Allah zalimleri bildiği gibi yapar.”⁶²⁰

1143 yılında denk gelen Tonguz yıl⁶²¹ yılının üç gün saadetli Nevruzundan sonra ki tabiat kahramanı toprak diyarını teshir etmekte ordu toplamıştır ve ağaç dal savaşçıları Dey⁶²² dallarını kırmak için boy gösterip yeşermişler, bahar askerleri çiçekten miğfer takıp mutluluk zırhı giymişlerdir. Yoncadan gürzüler ve yeni yeşeren sebzedden kılıç ile hançer kemerlerine takmışlar. Uca boylu Servi⁶²³ hasımları yenmek için güllük arsasında onurlu sima ile baş yüceltmıştır. Bit yaprağı düşmanlarına yeşillik kuvveti ok uzatmış ve bahar ordusu karşısında dikenler diken ve fesat üreten kış cihan mülkünden yok etti. Fer verdin⁶²⁴ şevketi Behmen⁶²⁵ ordusunu yendi, ağaç dallarını kıran Şubat⁶²⁶ isyancılarını şevketi ile şok etti. Her gül yaprakları aslan gibi hız tutup Bit⁶²⁷ kedisini yakaladılar. Devran padişahın hilal kılıcı yağmursuz ayları düşmanlara aşikâr etti.

Güneş makamındaki padişah, kızgınlık şiddetinden gazap ve kuvvetin iktiza ettiği gibi telaşa kalktı ve hırsıyla Harat'ı teshir etmeğe azım etti. 15 Ramazan, yeşil yerden bayrak açarak hareket etti ve kalabalık bir gurupla aniden Cam⁶²⁸'a girdi. Bahtı devrilmiş Ebu Talib Han Lalevi kardeşi Abülmutellip Hanl'la beraber ki o dönemde Tun hâkimi olmuştur ve memleket haşiyesinde vefasızlık nüshasın

⁶²⁰ Arapça yazılmış bu cümle karşılığında Kuran ayetleri araştırılıp denk gelecek bir ayet bulunamadı.

⁶²¹ Domuz yılı. Türkçe yıl olarak geçiyor.

⁶²² Farsça ay isimlerinde kışın birinci ayıdır.

⁶²³ Ağaç adıdır.

⁶²⁴ Farsçada baharın ilk ayıdır.

⁶²⁵ Farsçada kışın ikinci ayıdır.

⁶²⁶ Rumi'ce kış aylarındandır.

⁶²⁷ Ağaç adıdır.

⁶²⁸ Metinde görüldüğü gibi Ö.İ. Fakat bir bölge olarak bulunamadı.

okumağa başlamışla, sabır kâsesi dolunca Cami-Cem⁶²⁹ menzilinde helak edip ve yasa kılıcından geçirdiler. O iki kardeşin naşı ecel şahini tarafından avlandı ve o vadinin toprağı iki kardeşkanına boyandı. “nitekim zayıf yemeği kaçırırsa ölür.” Şeval⁶³⁰’ın dördünde, Nugre⁶³¹ adıyla bilinen bölge gümüş feleğin cıvası gibi altın kemerli guruplar, gümüş kolyeliler ve zulme başkaldıranların demir kılıçları darbesinden kırmızı oldu. Her tarafta düşman askerleri Nugre havasında altın gibi ahusuz aslanlara yem oldular.

Can alanların ok ateşi ve kılıç kıvılcımı, nahif Afganların yüreğine korku düşürdü ve çölün geniş sahası savaşıların şahin gibi kanat açmasından hasımların civciv gibi naşından doldu. Aslan posluların gazabından, inek yeşil felek arsasına Sevr⁶³² çadırına hızla koştu. Kıvrak koyunlar öyle hızla koştular ki sanki kuzu burcuna koşarlardı. Çölün geniş sahası küçük koyun ve ineklerin saklandığı ahır oldu. Hamun⁶³³ ise kalan değerli ganimetlerin çokluğundan mutluluk nağmesi okudu. Siyah ineğin renginde boğulan cihan karanlıkta görünen ışığa boğuldu ve çark, yıldızlardan o diyarın koyunlarına yüzerlik ateşe verdi.

Üçüncü gün, zırh giymiş yüce makamın emri ile naz ile yürüyen atlara urgan bağlayıp harpa hazır ettiler. Harat valisi Zülfikar Han’da savaş kılıcını kından çıkarıp meydana geldi. “büyük ve küçüğü toplayıp getirdi.”⁶³⁴ Müdafie eden askerler cenk için Furkan⁶³⁵ ayetlerini okudular ve savaşa başlamadan önce Karia’nın⁶³⁶ son ayetini yüksek sesle düşmanlara karşı tilavet ettiler. Ateşin topların nefesleri “onları

⁶²⁹ Muhtemelen bölge adıdır.

⁶³⁰ Arapça ay adıdır.

⁶³¹ Afganistan’da bir kentin adıdır aynı zamanda Farsçada gümüş anlamına geliyor.

⁶³² Boğa anlamına gelen burç adıdır.

⁶³³ İran merkezinde bir gölün adıdır.

⁶³⁴ Arapça bir meseldir.

⁶³⁵ Kuran suresidir. Bu surede geçen ayetleri şeytan ve cinleri uzaklaştırmak için okurlar.

⁶³⁶ Kuran suresidir.

ihata eden (saran, kaplayan) bir ateş hazırladık.”⁶³⁷ Ayete nesnelik verdi. Cesurlar cesurluk ayağını öne attılar, harp tandırını kılıç ve süngü ateşi ile yakıp ve savaş değirmen taşını kan cereyanı ile işlettiler. Nesim, süngü uçların ve âliye bayrağın yüceliğın savaş meydanında estirip ve yay, oklarla birlikte Ğaliye⁶³⁸ üstünlüğünü kıldı. Yürek delen ok, yürek kırmakta, yakın ve uzakların isteğine yok demiyordu ve uzun süngü fırsatçıları tan etmekte eksik kalmıyordu. Tüfek ağzı ahtı kıranlara kurşun açardı ve kılıç ağzı tüm hiddetle ahde vefa etmeyen düşmanları kınardı. Kan içen pehlivanlar akşama kadar o gaddar cemaatle savaşa meşgul oldular ve onların işlerini zar ettiler. Güneş battığı zamanda, savaşçıların kılıçları yorulduğu anda savaşı dayandırdılar. İttifaklara karşılık için yüce makamın emri ile ordu haricinde ve nehir başında bir kale ihdas edilmiştir. O hazret, askerlerin durup döndüğünden sonra, ordu ile beraber istirahat etmek için o yüksek kaleye gittiler ve o kalenin salâbetini Eset⁶³⁹ burcu gibi yaptılar. Gece karanlığı perde gibi gözler önüne açıldı ve geceden bir süre geçtiğinde o çirkin tayfa yeniden hile edip gece karanlığından yararlanarak hamle ettiler. Nehirden geçtiler ve şevketli orduya darbe vurmak için ateş püskürenlerle yıldızlar gibi Kehkeşan misali nehirden geçtiler. İçlerinden bir gurup kaleyi ihata etmeği başladılar. Aslan yürekli padişah ki felek aslanı gök kalesinde korkusundan Zühre elden verirdi bir sıra askerlerle ki o anda hizmette idiler savunmağa kalktı ve patlayan tüfekler ile parlayan kılıçlarla topraktan olan kaleni ateş kalesi etti. Satürn savaşçıları ve Mars bekçileri keskin kılıçlarla o kara gün saldırganlara karşı koyup hamle ettiler ve gecenin kalbinde ciğerleri yaran kılıçlar ve Zühre’ni çatlatan süngülerle birçoğunun göbeğini yırttılar. Düşmanların

⁶³⁷ KEHF Suresi, 29. Ayete işaret ediyor.

⁶³⁸ Şiiliğin bir koludur.

⁶³⁹ Arapça burç adıdır.

önde gelen o gurubu alın yazılarını kar görünce savaşta ayaktan düştüler ve ellerini bağlanmış gördüler. Şaşkın şekilde el ayaklarını yitirerek kaçtılar. “gece körü olup, develerini karıştırdılar.”⁶⁴⁰ Asuman himmeti olan, kale sakinlerinin hallerini kusurdan korumak için kaç gün sonra bir gurup savaşçını savaşmak için Nugre’ye gönderdi ve kendi yüce merkebi Malan köprüsü tarafına yönlendi. Herirud isyan ettiği için ordunun Zindecan’a taraf gitmesine ferman verdi ve oradaki Afganlardan bir kişni bile diri bırakmadı ve diri reisleri yaşamdan uzaklaştırdı. Oradan Dehno menzili yeni pehlivanların meskeni oldu ve sipahi siyahîsi Afganlar gözüne sürme gibi nazara sürüldü cehaletten sade bekçiler zan ettiler ve komutan önde ve ordu kuyrukçusu merkezde saf aldılar. Ali makam hakan, hızla atı arkasına binerek kıvılcımlar saçan parlak kılıcıyla yıldırım gibi hasımların yüreklerine indirdi. Tanrının yarımı ile demir nallı ata binerek, savaş ahengini hasımlar yüreğine çaldı ve cenk mızrabı ile etkin yaralar düşmanlar tenine bıraktı ve şer hasımların damarlarını kırarak eğri kılıç ve düz süngü ile muhalifleri okşadı.

Çöl eteği can alan kılıç ve süngülerle lalezar oldu. Davul sesi ile savaş tambur feryadı göklerin eğrisinden geçti. Muhalifler küçük hamle ile dağılıp ortaları kırıldı ve devrilmiş kötü bahtlarından dolayı atılan oklardan kalkanlarını yere attılar ve kılıç ve kalkansız kaçtılar. Yüzleri kana bulaştı, dağıldılar ve çekilmiş kılıçlar korkusundan kendilerini nehre attılar.

Bir gurup o toprakta sürünenler rüzgârdan beter hızla nehir içinde ateşe koştular ve su boğazında ateş yiyip yaşam mumlarını söndürdüler. Bazıları da karanlığı yaran ateşli oklarla varlık iddiasından vazgeçip söndüler. Savaşçılar kapı ağzı ve kale ayağına kadar baş koymağa çalıştılar ve caddenin keskin hançer ve hindi

⁶⁴⁰ Hain adamlar hakkında denilen Arapça bir meseldir.

kılıçlarla kanlı yaptılar. Sanki kale teni ve hisar ayağından keskin sıyrıkla hayat ve diz damarı sıyrıklaşmıştır. Kötü soylu düşmanlardan kalanlar, pişmanlıklarını söyleyip yanıltılmalarını dile getirdiler. “kâfirlerin batıla tabi olanlar.”⁶⁴¹

Yarınki gün Fereydu⁶⁴² şevketinde olan padişah zafer simasını görmeğe devam etmek için Nakehan kasabasında küçük ve büyüklerle beraber durdu ve ihtiyat gereği Kiyan Kalesini ablukaya almakla uğraştı ve dört taraftan Afganları şaşkın hayretine salarak gıda ve malzemelerin giriş yolunu kapattı. “Ve onlarla, onların istedikleri şeylerin arası ayrıldı.”⁶⁴³ Zülfikar Han korkuttu ve “Onlar, korunmuş şehir içinde veya duvarlar arkasında (surlar içinde) olmadıkça, sizinle toplu olarak savaşılamazlar.”⁶⁴⁴ Fehvası gibi işini sağlam tutmak için şehir duvarları arkasında maniler koydu ve savaş cesareti olmadığı için karşılık koymayıp savaş meydanına girmedi. Her gün çeşitli askeri birlikler zalim düşmanı yenmek için hamleler etti. “Nefes nefese koşanlara ant olsun.”⁶⁴⁵ Merkeplerin ayakları intikam için kıvılcım çaktı, “Sonra hızla çarparak kıvılcım saçanlara.”⁶⁴⁶ Cavlan verdiler. “Sonra sabah vakti ansızın akın edenlere ant olsun ki.”⁶⁴⁷ Eserleri “Böylece onunla tozu dumana kattılar.”⁶⁴⁸ Zahir oldu. Vaseti⁶⁴⁹ süngülerin darbesinden “Sonra da onunla topluluğun ortasına daldılar.”⁶⁵⁰ Nesneliği görünerek düşman birlikleri üzerine yürüdüler.

⁶⁴¹ MUHAMMED Suresi, 4. Ayete işaret ediyor.

⁶⁴² İran efsanelerin ünlü padişahıdır.

⁶⁴³ SEBE Suresi, 54. Ayete işaret ediyor.

⁶⁴⁴ HAŞR Suresi, 14. Ayete işaret ediyor.

⁶⁴⁵ ÂDIYÂT Suresi, 1. Ayete işaret ediyor.

⁶⁴⁶ ÂDIYÂT Suresi, 2. Ayete işaret ediyor.

⁶⁴⁷ ÂDIYÂT Suresi, 3. Ayete işaret ediyor.

⁶⁴⁸ ÂDIYÂT Suresi, 4. Ayete işaret ediyor.

⁶⁴⁹ Süngüleri ile ünlü olan bir şehrin adıdır.

⁶⁵⁰ ÂDIYÂT Suresi, 5. Ayete işaret ediyor.

Afganlar “Muhakkak ki insan, Rabbine (karşı) gerçekten çok nankördür.”⁶⁵¹ Mazmununda o mübareğin elden tutmasını isyanla karşılık vermişlerdir “Ve muhakkak ki o, buna elbette şahittir.”⁶⁵² Zülfikar Han’la beraber “Ve muhakkak ki, onun hayır (mal) sevgisi gerçekten kuvvetlidir.”⁶⁵³ Kaleni korumağa çalıştı ve yüreklerinde gömülü bulunan çürük kemik gibi kötü hileleri zuhura ulaştırdılar. “Artık kabirlerde olanlar çıkarıldığı zaman, bilmiyorlar mı ki?”⁶⁵⁴ ve her tür kinden doğan eylemi ki çürük düşmanlık hatırları ve temellerinde kalmıştı sadır ettiler. “Ve göğüslerde olanlar toplanıp izhar edildiği zaman.”⁶⁵⁵

Hemen başlangıçta Ferah bölgesine komutan edilen mamur zekâ ve cesareti sayesinde Haş eyaletinde Zülfikar Han’a muhabbet besleyenler aşâğılık Afganlarla savaştı ve onlardan biri gurubun başını kestikten sonra Haş kalesini tasarruf etti. Ayrıca galip ordudan bir gurup ülkenin hasret kaynağı olan Reşk’e mamur oldular ve adaletli hâkim olan padişahın ikbali sayesinde Bost kalesi civarında hak savaş uğruna birçok Afgan’ın hayat ayını kuyuya sokup kapattılar. Böylece Kereşk ve Zemin Daver teshir edildi. O esnada Kandahar valisi Hüseyin Han Ğulce kendi gemisinin girdaba giriftar olduğunu görünce şirin canını yalan söylemekle kurtarmak istedi ta ki yelken halini o dalgalı şer deryasından kurtarsın. Bu sebepten olayları olmadığı şekilde ilettiler ve iki gurubu aldatmağa çalıştı. “Onların bir kısmı cennette ve bir kısmı alevli ateştedir.”⁶⁵⁶ Ve medlul amili olarak “Ve iman olanlarla buluştukları zaman: “Biz iman ettik.” dediler. Şeytanlarıyla yalnız kaldıkları zaman: “Muhakkak ki biz

⁶⁵¹ ÂDIYÂT Suresi, 6. Ayete işaret ediyor.

⁶⁵² ÂDIYÂT Suresi, 7. Ayete işaret ediyor.

⁶⁵³ ÂDIYÂT Suresi, 8. Ayete işaret ediyor.

⁶⁵⁴ ÂDIYÂT Suresi, 9. Ayete işaret ediyor.

⁶⁵⁵ ÂDIYÂT Suresi, 10. Ayete işaret ediyor.

⁶⁵⁶ ŞÛRÂ Suresi, 7. Ayete işaret ediyor.

sizinle beraberiz.”⁶⁵⁷ Oldular. Bazı seçkinlerini yüce makamın dergâhına gönderdiler ve diğer taraftan ordu komutanı olan Sidalı ve bir gurup askeri hilekârlıkla Abdalı tayfasına yardım için görevlendirdiler. Bir süre sonra, Nadiri şevketinin bilek gücü isyancı Afganların direnç elini kırıp güçlerini yitirdikten sonra o gurup Zülfikar Han’ı Harat’tan ihraç edip ve Ferah’a gönderdiler ve yüce hazretten kaleni tefviz etmek için Allahyar Han’ın huzurunu istediler. “Ardından kendilerine belgeler (açık mucizeler) geldikten sonra da buzağıyı (ilâh) edindiler.”⁶⁵⁸ Belki “işlerini yapacak eşek istediler.”⁶⁵⁹ Sidal bu hali görünce ve kale ehlinden meyus olunca vahşete düşüp gece karanlığında ordusuyla birlikte kaçıp ölümden kurtuldular. Yaptıkları hile tutunca hiç zaman kayıp etmeden Kandahar’a doğru kaçtılar. Asıl zatı aşikâr olsun diye kale halkı isteği üzerine velayet ve eyalet emirliği batınında hile ile ünlü olan Allahyar Han’a verildi ve Allahyar Han tekrar kale hükümrânlığına getirildi ve oranın idaresinden vazgeçerek isyanları yatıştırmak ve isyancıların kılıç destelerini zapt etmeğe meşgul oldu. Bahtın derilmesinden, dik hasımlar metanetle kaleyi korudular ve yeniden atını cavlan verip uzağa doğru gitti.

Harat bölgesi ihatası devam ederek çember daraldığı için, sınırların zorlandığı ve işlerin çetinleştiği sebebi ile yeniden düzene girmek için Ramazan ayına kadar mühlet istediler. Fakat “Şaban Ramazan’da geldi.” Meseli gibi ısrar edip ayın başlarında çarkın cennet kalesi sahibi şehrin fethi hakkında hilal anahtarından beraat istediler. Düşmanlar talihlerini Siyam ayı gibi ışksız gördüler ve itaat ederek kale kapılarını açtılar. Ferah Afganları da itaat kapısından girdiler ve himmet yardımı ile Ferah ile Harat, Mahrusa Memleketlerine munzam oldu.

⁶⁵⁷ BAKARA Suresi, 14.Ayete işaret ediyor.

⁶⁵⁸ NİSÂ Suresi, 153.Ayete işaret ediyor.

⁶⁵⁹ Arapça bir meseldir.

Allahyar Han çare yolunu kapalı görünce hile ipini uzattı ve zillet eteğini giyerek aman diledi ve güzel yüzlüden beşaret müjdesini duydu ki “bugün seni bedenle kurtaracağız.”⁶⁶⁰ ve Mutlan⁶⁶¹a gitmeğe izin verildi.

⁶⁶⁰ YÛNUS Suresi, 92. Ayete işaret ediyor.

⁶⁶¹ Kandahar ve Harat arası bir şehirdir.

Şah Tahmasp Hazretlerinin İrvan'a Teveccühü ve İkbal Yıldızının O Seferde Ricatı Hakkında

“Onu nereye yönlendirse (gönderse), bir hayır (fayda) getiremez (sağlayamaz).”⁶⁶²

Yüce makamlı padişah hasım ve düşmanları yenerek Azerbaycan ve Irak'ı fetih ettikten sonra, Afganlar fitnesini def etmeğe kalktı ve şevket ile zafer bayraklarını Horasan'a doğru hareket ettirdi. Hazreti şah Tahmasp'ın devlet büyükleri batınına İrvan kalesini tasarruf etmek hevesi düştü. Hazreti Nadiri taklidinde içtihat kemeri bağladı. “Heyhat, Heyhat Hıdır Cenaplarından!”⁶⁶³ Irak cesurları ve Azerbaycan savaçılarını topladı ve sayısız askerle 1143 yılın Cemaziyülsani ayında şah ile birlikte İsfahan'ı maksada doğru terk ettiler. Osmaniye Aliye Devletinden Ali Paşa Rum ordusu komutanı olarak İrvan'ı korumakla görevli idi. Kaleden çıktı ve Kerni ırmağı kenarında demir zırhlı askerlerle demir setti çekti ve şah ordusunun gelişini bekledi. Padişah ordusu askerleri nehirden geçip selden beter hızla o asker denizi üzerine koştular. Rumiye'nin demir safları şiddetli darbelerle munkalip ve mağlup oldu ve pehlivanların cesaretinden sebat ve ihtişamları kırıldı. Tophane, cephane ve eşyalarını alıp kaleye doğru geri döndüler. Şah ordusu tantana ile kale dışından saldırdı ve kalenin batı tarafının üç Fersah⁶⁶⁴ında çadırlar dikildi. Ordu askerleri asi atlarla savaş isteyince ve iştiyak nalları dörtlüğe gitmek istediği için kaç gün peş peşe hamleler edip savaş

⁶⁶² NAHL Suresi, 76. Ayete işaret ediyor.

⁶⁶³ Arapça meseldir.

⁶⁶⁴ Ölçüt miyarıdır.

meydanında cesaret göstererek kale ayağına dek savaşmaktan durmadılar. Rumiye ise kale üstünden top ve tüfeklerle karşılık verip savaşarak üstünlük izhar etti. Kızılbaşlar ümitsizlik arsasını geniş ve baht gözünü kapandığını gördüler ve yüzleri asıldı. Şahin meramındaki şah düşman avlamadan eli boş döndü.

İkamet süresi uzayınca hamlık ateşinde yanan korku kazanındakilerin yüreğine meyusluk suyu dökülüp soyuttu. Kıtlıkta gerçekleşince illete ek oldu ve bayrak kaldırmak ve hareket etmek durmağa tercih edildi ve Dokuzyol yolu ile Tebriz'e döndüler.

Bağdat valisi Ahmet Paşa şahın hareketinden haberdar oldu maksut ikbali yaranan fırsatı ganimet hesap ederek askeri birlik ve çekilmiş kılıçlarla dörtnala düşmana koştu. Şah ordusu yaranan karmaşa ve askerlerde perişanlık nedeni ile Zencan ve Sultaniye tarafına teveccüh etti. Ebher⁶⁶⁵'e girdikten sonra Fars beylerbeyi Mehmet Ali Han o diyarın atlılarıyla ve süslenmiş cemiyetle orduya katıldı.

Bu mandan şah ve ordunun yüreği rahatladı ve yardımcıları çoğaldı. Yüce padişah her tarafa dağılan ordu askerleri ve ortadan kayıp olanları çeşitli yöre ve bölgelerden toplayıp hazır ederek Ebher'den Hemedan'a doğru yol tuttular. Hemedan'ın Kordcan menzilinde savaşa emir etti ve iki ordu askerleri bir birine karşı saf tuttular.

İlk başta padişah ordusunda kılıcının keskinliği ile tanınan Mehmet Han Beluç kendi birliği ile hücumla geçti ve savaşı başlattı. İkiler bir birine yakınlaşınca zaafılar iki kat oldu ve hamle semersiz kalarak sebat beyitleri kesilerek başarı görülen deniz şiiri kurudu. “ne çok acele ki durmak getirir ve ne çok korkak ki aslan tanınır.”⁶⁶⁶

⁶⁶⁵ İran'ın Zencan eyaleti şehirlerindedir.

⁶⁶⁶ Arapça bir meseldir.

Şah Tahmasp muntazam saflarını, dağınık ve yok olmuş, düzenle tertiplenmişleri, kuyruğu kesilmiş ve darmadağın görünce sıkılmış yürek, gam dolu kalp, bozulmuş hal, perişan hatır, hasretli can, solmuş vücut, gazaplı batın ve dertli sine ile İsfahan'a girdi. Hala memleket nizam bulmamıştı ve yürekler sakinleşmemişti. Bu meselede geçmiş illetlere ilave oldu ve kırılmış başlara yeni suçlamalara sebep oldu.

Osmaniye Devleti büyükleri Nadiriye şevketinden endişe duydular ve doğru fikrin irşadıyla savaştan uzak durup sulh etmeği tercih ettiler. Böylece savaş karma karışığından uzak durup sulh izhar ederek konuşma kapılarını açtılar. Elçilerin gidiş dönüşü ve paşalarla emirleri sohbetleri neticesinde Nadiri tarafından ele geçirilen topraklar ve bölgeler Safevi devletine verildi ve Aras nehrinin batı kalesi yüce Osmanî Devleti'ne verildi ve sulh iki devlet arasında gerçekleşti. Şah hazretleri sulh yazıldıktan sonra barış yazısını birkaç ayanla Nadiri sarayına gönderdi ve olaylardan haberdar etti. Harat savaşı esnasında ve savaş bitmeğe üzere olduğu zamanda şah elçileri padişah sarayına dâhil olup el öpme saadetine vardılar.

Bu barış anlaşması gerçekte su üzerindeki köprünün ötesinde serap olduğu için Nadiri zatı bunu kabullenemedi ve kabul etme gayretine katlanamadı ve padişahın gönderdiklerini dostluğu kenara bırakmağa emir etti ve Rum azam veziri ile Bağdat valisine iyilik edip kutsal yerde durdurdu. Ona “Onlara (geri) dön. Bundan sonra mutlaka onların karşı koyamayacakları ordularla onlara geliriz. Ve mutlaka onları küçük düşüreceğiz.”⁶⁶⁷ Hitap etti. Eşyalarını alıp geri dönmelerini istedi ve batınında olan sözleri bu keyfiyetle söyledi ki:

⁶⁶⁷ NEML Suresi, 37. Ayete işaret ediyor.

Sizin davranışınız bugün ve yarını uzatmaktır. Sizi işiniz düşmanlık ve sizi barışınız hafiflik, yumuşaklık ve yokluktur. Sizin sulhunuz yağmursuz buluttur ki iri su damlaları ondan akmadığı hale altında deve bile yatırtmazlar. Bu savaş bırakılmaz meğer zırh giymek, kılıç almak ve böyle hedefe varılır. Ve senin içindir yalansız vaat. Bu sözleri iblağ etmek için sözü geçen elçi Bağdat'a ve şah elçileri gök temelinde olan saraya koştular. Aydın batnında Kandahar fethini düşündüğü halde “Onları terk et (bırak). Yesinler ve faydalansınlar ve emeller onları oyalasın (meşgul etsin). Fakat yakında bilecekler.”⁶⁶⁸ Hükümü ile o işin yapılmasını zamanı geldiği ana bıraktı ve Hüseyin Han Ğulicayi'e “sen, gerçekten mühlet (süre) verilenlerdensin. Malûm olan (bilinen) vaktin gününe kadar.”⁶⁶⁹ Anlamını ilan ve işaret etti. Ve mektup metninde istediğimi yapa bilirim maddeleri derç oldu. Irak sefer niyeti saadet cilvesi olan zatına düştüğü için birazcık nakit taksitten iyidir diye Ramazan bayramında felek Şeval'in gümüştten hilali ağacını güneşin altın dairesine vurdu ve bayramda burç menzillerini aşmağa başladı.

Her ayna geri döndü bayram ve yeni ay ile güneş / arzuların on dörtlüğü açık ve aşikâr oldu

Zafer dolu siması Tus mülküne doğru hareket etti ve ayın yarısında o zamanda ki Şeval'in saadet hilali hüküm sürürdü ve cihan dünya ile ahretten şeref alırdı geniş vadiye girdi ve taze cenneti tavaf etmekten feyiz aldı.

Mübarek padişah yüce hatırında İran'a tabi bütün velayetlerin ki Rumiye ve Rusya tarafından zapt edilmiştir azimeti yüreğinin samimiyeti ile istemiştir Darülmerz velayetini talep etmek için Rus velayetine ki o dönemde bir kadın onlara hükümdarlık ederdi, bir elçi göndermiştir. Kutsal yere girdiği zaman elçileri

⁶⁶⁸ HİCR Suresi, 3.Ayete işaret ediyor.

⁶⁶⁹ HİCR Suresi, 37 ve 38.Ayetlerine işaret ediyor.

arzlarıyla geri döndüler ve Astara ile Gilan velayetlerinin Rusya devleti tarafından barış için terk ve tahliye edildiğini söylediler. Fakat Derbent ve Kor nehri kuzey semti bölgeleri boşaltması karşısında İrvan kalesini hükümdarlığını istediler.

Müstahkem Nizamlı Bağdat Tarafına Nadiri Ordusunun Gidişi Hakkında

“Ve Allah, teslim (selâm) yurduna davet eder.”⁶⁷⁰ Mısdakına yüce Allah’a tevekkül ederek batı düzüne sefer azmini etti ve izzet makamına ulaşmak için Arap Irak’ını teshir etmek istediler. 1145 Hicri Muharrem ayında zafer bayrağını kutsal yerden kaldırıp ve Nişabur yolu ile Cem tahtı olan Acem Irak’ı mülküne hareket ettiriler. Padişahın hareket eme haberi Hicaz mülküne tantana saldı.

Yüce padişah Rumiye’ye yenildikten sonra açık ve pinhanda büyük ve küçüklerle kötü davranıp ve ahenk dışında muhalefetler bestelemeye başlamıştır. Bu sebepten İsfahan’da onu bir köşeye sığıştırıp Hüseyini nesep ve onun oğlu şehzade Abbas Mirza’nı ki hala beşikte süt emer bir bebek idi saltanat tahtına oturttular. “Ve Biz, ona sabi iken (küçük yaşta) hikmet verdik.”⁶⁷¹ Cedi⁶⁷² ortalarında Bağdat’a doğru hareket etti ve daha hızlı hareket etmek için Kirmanşahan’da bazı götürdüklerini bıraktılar ve ondan sonra Mahideşt çölünde menzil ederek Hut burcunu Delo⁶⁷³’da nadir bulunan şâhisa mihman ettiriler. “Muhakkak ki bu, gerçekten acayip (şaşılabak) bir şey.”⁶⁷⁴

Cihan tek koşucusu burç menzillerini geçmekte korkudan “ben unuttum ayı” cümlesini okudu ve felek aslanı cesurların cesaretli bakışından kendi zorluklarını ve işlerini unuttu. Hızlı koşan deve kuşları gibi adamlar düşman cemaati içine sızıp araştırma yapıp teftiş ettikten sonra deve kuşu kanadıyla geri döndüler. Bir gurup onlardan köprü girişinde bekçilere denk gelmemek için isteyenler akşam olduğunda

⁶⁷⁰ YÛNUS Suresi, 25. Ayete işaret ediyor.

⁶⁷¹ MERYEM Suresi, 12. Ayete işaret ediyor.

⁶⁷² Eski müneccimler içre yıldız adı olarak geçmiştir fakat cümleden anlaştığı gibi ay adı anlamı taşımaktadır.

⁶⁷³ Ay adı kast ediliyor.

⁶⁷⁴ SÂD Suresi, 5. Ayete işaret ediyor.

gitmeği istediler bu sebepten zırlıllar akşamı bekletiler ve akşam geldiğinde âlem, tenleri kokusundan amber kokmağa başladı. Yıldız nişanlı atların alnı ay gibi menzile ulaştı ve açık yeşil renkli atlar çölleri dörtnala ayakları altına aldılar. Kehkeşan yolları atların ayak hızlarına dar geldi ve yol tersine Zohab⁶⁷⁵’a doğru taraf gittiler. O karanlık gecede, cihan, kılıç ve süngülerin kıvılcımıyla Tur dağı oldu. Bu gecenin karanlığı korku salardı, kâfirleri dehşete düşürmüş, yüreklere deprem salmış, ışıklar kuyular dibine batmıştır, öyle bir yağmur yağıyordu ki sanki gökten sel akıyordu, sert rüzgârlar yokluğu anımsatırdı ve kocaltan bulutlar yer ile gök ayrışmasını aradan kaldırmıştır. “Karanlık üstüne karanlıktır.”⁶⁷⁶ Gümüş nallı atların yıldırım toynağı o dağın dere ve tepesinin iniş ve yokuşunda kıvrakça hareket ederek parlak ay misali olmuşlardır. Gece karanlığı “Ve zifiri karanlık çöktüğu zaman geceye ki”⁶⁷⁷ “O’nun (Allah Teâlâ) tarafından, emin olmanız için sizi bir uyuklama hali bürüyordu.”⁶⁷⁸ Artısı ilave olundu. Pehlivanların çoğu Sebaseb⁶⁷⁹ gibi yok olup yıldız gurupları gibi dağıldılar. Vadiye “yeryüzünde göç edilecek birçok geniş yer bulur.”⁶⁸⁰ Düşütiler ve her yıldızın altına girdiler. Kalan askerler o gece karanlığında zorla yollarını “Ve Allah, arzı sizin için geniş bir mekân kıldı. Sizin yolculuk etmeniz için, ondan geniş yollar yaptı.”⁶⁸¹ İle buldular. Yumuşak toprakları geçtikten sonra sabahın şafak vakti ve güneşin çıkmak olduğu üzere az sayıda o kalabalık guruptan Zehab’a ulaştı. Günün ortasında ki güneş keskin sıcaklık kılıcını çekmiştir, keskin kılıçlar Rumiye askerine doğru çekildi ve bileklerin güçlü ışığıyla varlık

⁶⁷⁵ İnan-İrak sınırında bir kentin adıdır.

⁶⁷⁶ NÛR Suresi, 40. Ayete işaret ediyor.

⁶⁷⁷ DUHÂ Suresi, 2. Ayete işaret ediyor.

⁶⁷⁸ ENFÂL Suresi, 11. Ayete işaret ediyor.

⁶⁷⁹ Cahiliyet devri bayramlarından olmuştur.

⁶⁸⁰ NİSÂ Suresi, 100. Ayete işaret ediyor.

⁶⁸¹ NÛH Suresi, 19 ve 20. Ayetlere işaret ediyor.

paslarını sildiler ve Zuhab'ı kılıçlardan akan su ile kan denizi yaptılar. Ateşin kurşun ve topların kaldırdığı tozdan yıldızlar peyda oldu. “onlar gündüzde yıldızları aşikâr ettiler.”⁶⁸² Birçok muhaliflerden uyanışı olmayan uykuya gittiler. Onlara doğru gittiler o halde ki susmuşlar ve bekçiler üzgün idiler. Onları ayık sanırdın hâlbuki uyumuşlardır. Kafalar kılıç idiler ki kınlar gizletirdiler ve kafalar arkaya uyumuş gürzlerle yaslanmışlardır. Keskin kılıçlar gözkapığı kınlarda kapanırdı ve keskin kılıçlar kında dağılırdı; savaş meydanında ve savaş için. Engellemekten durdular ve savunmak için güçlü olamadılar, cesurların yüksek haykırışı yükseli ve ecel anı cavlana geçti sineler meydanında. Zayıf atlar korku ve yokluk arasında koşular ve indi korkuya bulaşmış belalar. Misafir oldu onlara korku ve dalardı genişlik.

Bir mesel var ki “düşmanından uyuyan bedbahtlıkla uyanır.”, Zehab hâkimi Ahmet Beyk Baclan dostları ile birlikte esir oldular, söylenildiği gibi geçerli söz devletin ve devletin gitmesi ile gider. Yüce padişah Bağdat bölgesine dâhil oldu ve etrafı araştırdıktan sonra Seyran Tepe adıyla bilinen yeri mübarek ordu için merkezi üs seçti ve üst düzey komutanları göreve çağırdı ki çadırlar dikilsin. Nehir tarafından Rumiye tehlikesini önlemek için o nehirden geçmek zeki aklına geldi. Bunun için Bağdat bahçelerinden hurma ağaçları getirip parça-parça ettirdi. Gece yarından geçtiğinde iri ve güçlü devlere yükledi ve “Onlar hâlâ deveye bakmıyorlar mı ki, nasıl yaratılmış?”⁶⁸³ Cümlesine işaret ederek onları derin nehirden geçirtti ve Nehrivan bölgesine ulaştırdı. O dönemde orduya dâhil olan Fereng⁶⁸⁴ elçisi vukufu ile bir gün içinde bir birine bağladılar. “ve suya yazı yazardı ve köprünü çivisiz gökte

⁶⁸² Kuran ayetlerinde bulunamadığı için muhtemelen Arapça bir meseldir.

⁶⁸³ GÂŞİYE Suresi, 17. Ayete işaret ediyor.

⁶⁸⁴ Farsçada yabancı anlamına geliyor. Eskide genel olarak Hıristiyan yabancıları kullanırdı daha sonra Fransız ve Avrupalılara işaret etmek için kullanıldı.

tutardı.”⁶⁸⁵ Sonra keçi postundan üretilmiş hava dolu torbalar ona bağlayıp su üstüne bıraktılar. Yani ağaçları torbalar vasıtasıyla su üzerinde tutturup zorla çekmeğe başladılar ve iki taraftan büyük mızraklarla yere basıp müstahkem ettiler.

O hazret dört bin asker ve süvarisi ile beraber onun üstünden geçtiğinden sonra köprüyü bağlayan ipleri kırdılar. O zamanda Basra⁶⁸⁶ üzerine şafak saçtı. Yani Şam kenti gözüktü ve askerlerin gidişine engel oldu. Kıvrak padişah “Muhakkak o cesurdur ve gece karanlığı ve zorluklardan kaçmaz.”⁶⁸⁷ Ordusunun az sayısından endişe etmedi ve yeni pehlivanlarla eski Bağdat’a doğru hareket etti. Gecenin ilk vaktinde demir zırhlı birlikler Rumiye askerlerini görünce Kazemeyn⁶⁸⁸ (Allahın Selamı onlara olsun) yakınlığında kendi zırhlarına sığınarak coşup çığlık attılar. Bazı askerleri orduyu arkadan kollamak için nehir kenarında durmaları emir edilmiştir ancak diğer kahraman savaşçılar o makamda ki yalnız şerif Meşhet şehrinde gözüke biler o karanlık gece de iki taraftan hücum edip savaşa girdiler.

Gecenin karanlığı sanki savaş meydanıdır / yıldızlar süngüler ve ışıklar kılıçlardır

Gökten inen yıldız koşan atlılar gibidir / ki süngüler arası dağılmış onların kafaları

Mars parlaklığı sanki yakılmış ateştir / uzaktan yanar fakat odunu gözükmez

Kılıç ve süngülerden çıkan kıvılcımlar karanlık geceni aydın gündüz gibi yaptı. Sabah gelinceye kadar atların kişnemesi ve alınlara inen sert darbeler sesi havada gezerek kulaklara işledi. Rumiye birlikleri tophane ve istidatlarıyla savunmağa kalktılar ve savaş saflarını süvari ve askerlerle müstahkem ettiler.

⁶⁸⁵ Kuran ayetlerinde böyle bir ayet bulunamadı bu sebepten muhtemelen Arapça meseldir.

⁶⁸⁶ Bu kelimede iham vardır. Arapçada şehir anlamı veren bu adda bir şehir vardır.

⁶⁸⁷ Kuran ayetlerinde bulunmadığı için muhtemelen Arapça meseldir.

⁶⁸⁸ HZ. Kazım mezarı olan şehirdir ki bir diğer Şii imamın haremi ile mezarları ordadır.

Bağdat askerleri sayı bakımından onlardan çok olduğuna rağmen cesur padişah az sayı askerle cesaret elini kolundan çıkarttı ve “Nice az bir topluluk, çok bir topluluğa galip gelmiştir.”⁶⁸⁹ Mısdakını aşikâr etti ve keskin kılıçlarla safları kırıp hasımları yere düşürdüler.

Kılıçlardır ki sürtülür ellere desteleri / keskinlikleri sürtülmüş boyunlar ve saçlara

Güldüler kılıçlar kında olduğu zaman / darbeler indiğinde kan ağladılar

Ve kısa süngüler uçlarıyla:

Düz süngülerdir ki Rumilerden göz morluklarını çalmış / ve çalmış Arap’tan esmerliğini ve âşıktan nahifliğini

Görünmemiş böyle zayıflık yemeyen otlayanlarda / halbuki deve eyeri başa koydular deveci olmadığı halde

Kanıcı kılıçlar darbesinden nehir kenarında Ceyhun gibi kan nehri aktı ve kılıç ateşinden su ateş rengi aldı. Bağdat dışında kan Mısır’daki Nil nehri hacminde aktı ve başka bir Dicle kılıç suyundan Hamun fezasında peyda oldu.

Bu vakıadan sonra Bağdat valisi Ahmet Paşa kaleye geri çekilip ve kaleni memen etti ve cesaret köprüsünü kesti. Nadiri ordusu ise Bağdat çevresine ve dört imamın kutsal mezarları bulunan yerlere ki sekiz cennet ve dokuz gök meskenleridir ve Allah’ın bin selamı onlara olsun hâkim oldu. Savaş meydanında devlerin koşturmasından fırtına kopmuş gibi oldu ve iki hörgüçlü devler ki her hörgüçleri bir dağ gibi idi ve sanki güneşi ram etmişlerdir şiddetle akan ırmaklar gibi akmışlardır. Hörgüçlerindeki toynak kale duvarı gibi kalırdı ve yedi vücutları yedi gezegen simetrisi gibi gözükerek savaş arsasında kalanları yol çalıntısı gibi aldılar ve Bağdat

⁶⁸⁹ BAKARA Suresi, 249. Ayete işaret ediyor.

bağlarından getirilen hurma yaprağıyla süslenen gemilerle kale sakinlerinin birikimi için göturdüler ve nehir üstünden geçtiler ve ganimet yemi yaptılar. “yetişti karga hurması ki karga en iyi hurmanı seçer.”⁶⁹⁰ Bütün bağlar ve bostanlarda ki “Bize yeryüzünün yetiştirdiği şeylerden, sebzesinden, kabağından, sarımsağından, mercimeğinden ve soğanından çıkarsın.”⁶⁹¹ Çekirge desteleri gibi ayaklar altında ezip ziyan ettiler ve çorak bozkır nesneliğini aşikâr ettiler. Su ve mülklerini yağmaladılar ve yaşadıkları yerde su ve yerlerini hiç ettiler. Ektiklerini otlattılar ve sabır sınırlarını zorladılar. Ekinlerini ziyan ettiler, ağaçlarını yere düşürdüler ve her bir bitkiden ve bütün yemeklerden boşalttı. Hiç bir şey sirke ve şaraptan kalmadı. Bütün bağlar boşaldı muz ve hurmadan ve Hemze⁶⁹²den Zeyd ve Ömer’in damağındaki hatıradan başka bir şey kalmadı. Ne Gezri⁶⁹³ toprakta kaldı ve ne bir çekirdek kurumuş dalında. Sürüde ne bir yağlı koyun kaldı ve ne yemek için şalgam.

Yücenin hükmü ile az zamanda Kehkeşan şanındaki ordu Dicle’ye musallat oldu ve yıldızlar gurubu gibi köprüden geçtiler ve zafer dolu kutsal imamlar civarında çadır vurdular. Muhasıra süresi uzayınca Bağdat’taki kıtlık şiddetlendi ve yemek deposu boşaldı. Kaledekiler gıda azlığı ve açlık baskısından dirençlerini yitirmeğe başlayıp ve meyuşluğa sürüklenerek sağlam halleri bozuldu. Zorluk baskısı muaşeret hüsnün ve maaşa üstün gelip o bostan mevsiminin zenginliğinde ciğer kanı ile beslenirdiler. Bir arpa tanesi için buğday gibi göğüs yırtıp yanmış içleri sıcak tendir gibi kendini gösterirdi. Ekmek yüzü hasretinde güneş ile ay dairelerini ganimet bilip gündüz ve geceleri sayarlardı ve rızık kesp etmek için gündüzü gece yapardılar.

⁶⁹⁰ Muhtemelen Arapça bir meseldir.

⁶⁹¹ BAKARA Suresi, 61. Ayete işaret ediyor.

⁶⁹² Bir tür bitki adıdır.

⁶⁹³ Sözlüklerde karşılık olarak bir şey bulanamadı, muhtemelen cümleden anlaşıldığı gibi bir tür bitki adıdır.

Kalip⁶⁹⁴ onun fikdanında kalıp boşaltıp Farz⁶⁹⁵ ile Sünnet⁶⁹⁶ hasretinde Farz ile Sünneti dört tekbirle terk ederler. Bir lokma yemek için kırmızı aslana yem olurdular ve ham yemekler için ham hayaller pişirirdiler. Kavrulmuş et için ham derileri yutarlardı ve pirinç bulmak için mihnetle arayıp soğan hasretinde demir ezerdiler. Cezer⁶⁹⁷ talebinde tarla duvarlarını olmadığı yerde arardılar. Bulgur taneleri ve kurutulmuş haşışı günlük yemek etmişlerdir. Kesek buldukları an kerpiç helvadan daha leziz hesap ederlerdi ve açlık hiddetinden taş buldukları zaman derviş gibi karınlarına basıp kanaat taşı yapardılar. Şotrenç⁶⁹⁸ iştiyakıyla mihnet nehrinde kaç keklele⁶⁹⁹ tereddüt ederler ve bir avuç hububat ellerine geldikleri zaman inci hapyı zan edip ceplerinde pinhan ederek hayat devamı yapardılar. “açlık uykuya engeldir ve ölüm anidir.”⁷⁰⁰

Gücü ile bilinen Bağdat zırhlıları arpa tanesi kıtlığında Erzenetülrum talibi olup vahşet şiddetinden tevahhuşa düşerek Ahmet Paşa’ya kuşku ile yanaşmağa başladılar ve “maşu inci ile vurdular.”⁷⁰¹ Meseline timsal oldular. Nohut talebinde tekçe kendileri değil belki mülkün bütünü Hüms’deki Beni Goys’tan beter zelil oldular. Her Cavres⁷⁰² tanesi pahalıkta altın sikkeden paha oldu ve harman boğazı tohum gamında kuru kaldı. Kazan değeri düştü ve çömlek yağlı horuz hasretinde göğsünü ateşe verdi. Bol mihmanlı ocakların ki tüssüsü göklere ulaşırdı kapalı ağız ve üzgün içle oturdu. “bu kazanın üçlü ayağı beni kaldırmıyor.”⁷⁰³ Tohum o kadar kıtlaştı ki

⁶⁹⁴ Bir tür kırmızı hurma adıdır.

⁶⁹⁵ Bir tür hurma adıdır.

⁶⁹⁶ Bir tür hurma adıdır.

⁶⁹⁷ Bir tür bitkidir.

⁶⁹⁸ Hububat karışımından üretilen yemek adıdır.

⁶⁹⁹ Bir tekne türüdür.

⁷⁰⁰ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça meseldir.

⁷⁰¹ Arapça meseldir ve söz ile amelleri tutmayan adam hakkında denilir. (BKZ: D.S).

⁷⁰² Hububattandır. Türkçe eşi bulunamadı.

⁷⁰³ Arapça meseldir ve bu işi kabul etmiyorum anlamına geliyor.

her uçan vahşi oldu ve haya tohumu öyle düştü ki her evcil tavuktan feryat ve horuz sesi duymak mümkün oldu. “kendi başını gösterdi.”⁷⁰⁴ Hasım kamı dişlemekte o kadar yoksun kaldı ki her gün bir gurup adamlardan dilenciler gibi kaçış yolunu seçip, yavaş-yavaş, yorgun argın Allah yolunda diyerek kaleden dışarıya çıkıp zafer ordusuna dâhil olurdular. “Veya yorgun ve aç olduğu günde”⁷⁰⁵ “Sizi rızık verdiğimiz temiz şeylerden”⁷⁰⁶ kam alıp faydalandılar. Yeryüzünde avareliği seçen her biri gece yarısı eline geldiğini götürüp kaçırdı fakat yakalandıkları zaman erimiş demirden boğaz yakan lokmalar yutardılar. “Onu günahkârlardan başkası yemez.”⁷⁰⁷ Yaşamdan doyardılar. “nasıl ki bir kere yemek çok yemeğe mani olur.”⁷⁰⁸

Neticede Bağdat kalesi sakinleri harap Bağdat oldular ve halleri Basra havasından beter kötü oldu. Gıda ve yemek kıtlığında sabah ve akşamları şiddetle beraber oldu. Bazı Darüselam ehli açlık hiddetinden hayat sermayesini bağışlayıp öldüler ve böylece Darüselam ehli öldüler fehvasını tasrih levhasına yazdırdılar. Ahmet Paşa ise çaresizlikten o temeli sağlam sığınağın tefvizini Sefer ayı sonuna vade verdi. “sefer sonu seher kadar zaman istiyoruz.”

⁷⁰⁴ Arapça meseldir.

⁷⁰⁵ BELED Suresi, 14. Ayete işaret ediyor.

⁷⁰⁶ BAKARA Suresi, 57. Ayete işaret ediyor.

⁷⁰⁷ HÂKKA Suresi, 37. Ayete işaret ediyor.

⁷⁰⁸ Muhtemelen Arapça meseldir.

Asker Başı Topal Osman Paşa İle Muharibe Ve Tanrı'nın Takdiri İle Orduda Fetihden Sonra Zahir Olan Kesir Hakkında

“Rumlara galip gelindi (Rumlar mağlûp oldular). Ve onlar, yakın bir yerde, yenilmelerinden sonra galip gelecekler.”⁷⁰⁹ İleti inkişaf bulundu.

Felek şevketine Osmaniye devletinden, geçmiş Sadri Azam Osman Paşa ki Fereng savaşında ayağından aldığı kurşun yarası sebebi ile topal yani ayağı aksayana meşhur olmuştur, Bağdat’a doğru ordu gelmeğe komutan olarak görevlendirilmiştir. Bu olaylar esnasında Paşa'nın geliş haberi duyulunca kale sakinleri bu değerli müjdeden sakinleşip ve ahde vefa etmek için isyan başını kaldırdılar. Osman Paşa nehir kenarını yol olarak tutup ve sakinsiz yürekle sakinlikle gelmiş bir ayak ileri bir ayak geriye yavaş hareket ediyordu.

Yavaş yürüdü topallığını gizletmek için / hâlbuki ki kendini zahmete saldığından açılış yok

Öğle vaktinde coşkun orduyla yüce soy Hısvov⁷¹⁰ karşısına geçti. “öğle vakti kabile geldi.” İki cesur ve savaşçı birlik bir birini görüp karşılaşıncı, kızgın cesurlar

Atlar beline konmuş kızgın kartallar / inice aslanlar olurlar

Cenk ahengine çenk vurup ve demir pençeler savaş kılıçları keskin oldu. Sefer ayının altısı olan o günde Bet⁷¹¹ suyu kenarında ördek görmüş avcı kuş gibi savaşa girdiler. Güçlü bilekler yardımıyla, Rumiye büyük ve küçüklerin boyun ve başlarını

⁷⁰⁹ RÛM Suresi, 2 ve 3. Ayetlere işaret ediyor.

⁷¹⁰ Maksat Nadir Şahtır.

⁷¹¹ Bağdat yakınlarında bir nehrin adıdır. (BKZ: D.S).

kılıçtan geçirip kol kanatlarını kırarak dağıttılar. “Bütün insanların kuşunu (kazandıkları ve kaybettikleri dereceleri) boynunda bağladık (boynuna astık).”⁷¹²

Ve görüyor musun? Yırtıcı kuşları ki cesurlar / ava çıktığında avı gördükleri an onlar yırtıcılar

Uçarlar onların üzerlerinde / görünce açarlar yırtıcı pençelerini

Savaş meydanında devrin kahramanı elinden cankurtaranlar savaş meydanında üzülmüş bir şekilde her yolu ile olsun kaçtılar. Baş asker ordunun iki tarafında bakıp, ikbal yıldızını sönmek üzere görünce ve askerlerin alınlarındaki teri müşahide edince savaşmak için kalan askerlerle ki dar günde vefalı kalmışlardır aynı yerde ki nehre bağlı idi durup, üs kurdu ve Yenkçeri⁷¹³ ile tüfekçileri çevreye bekçi olarak koydu. Nadiri cenapları bir gurup askerleri ile birlikte ki kan içmeğe tiryakı olmuşlardır savaşa devam etmek istedi ve saldırılar ve tan etmeler o sıcak havada ki balık güneş sıcaklığında pişirdi öğleden güneş batana kadar devam etti ve aslanların susuzluğuna su vermeğe çalıştı.

Ve gün ortası ki sıcaklığı dokunur / kıyısı ürpertir kaşlarımı ilk çıktığında

Gizlenir güneşten onun sarılığı / borçlu borç sahibini gördüğü gibi

Parlak güneş cihanın ölüm aynasına öyle cila vermiştir ki dev gibi pehlivanların çar-aynasında⁷¹⁴ ölüm resmi görünürdü. Mihrsiz güneş öyle havanı ateşe vermiştir ki rüzgâr kanatlı ve altın nallı atların Senabekleri⁷¹⁵ erimiş gümüş gibi olmuştur. O sıcak havada güneşin ışık oku ısınmış demiri pehlivanlar üstünde soğuturdu ve kırmızı ok uçları beyaz heykeller üzerinde yeşil demirlere sarı işlerdi. Kesintisiz sıcaklık “Muhakkak ki o (kurtulmak istediği), alev-alev yanan ateştir. Baş

⁷¹² İSRÂ Suresi, 13. Ayete işaret ediyor.

⁷¹³ Maksat yeniçeri birliği askerleridir.

⁷¹⁴ Eski savaş giyimlerindedir ki zırh altında göğüs üzerine yapıştırılırdır.

⁷¹⁵ At ayaklarının kenar kısmına denilir.

derisini yakıp kavurucudur.”⁷¹⁶ Nesneliğini aşikâr etti. Dağlar arası bölgede ve düz yerlerdeki hava sıcaklığı cehennem ateşi alevlendi. “Ve onun ne olduğunu sana bildiren nedir? Kızgın, yakıcı bir ateştir.”⁷¹⁷ Ne hoş o adam ki o savaşta ölüm duvarı gölgesinde uyumuştur ve ne hoş o savaşçı ki o vadide susuz cari sudan el üzmüştür.

Beyit:

Güneş ışınımı nurundan lal rengi oldun / çöl ahusu boynuzu gibi ateşin halhal

Su sıcak olunca tabiat havası ateşinden / pullu erirdi pullu balık üstünde

Sıcak rüzgâr ve ısı havanın zirvesinde ki kılıç suyundan başka bir su bulunmuyordu, savaşçıların susuzluğu nihayete vardı ve güneş çeşmesinde bile ay kalmadı, hızlı atların dilleri ağızlarında süngü gibi kurudu ve inci giyimli savaşçıların pençeleri kılıç elmasını elde tutmaktan mercan pençesi rengi olarak işten durdu. Zırh tende ve Dire⁷¹⁸ bedende hava sıcaklığı şiddetinden eridi ve ordu kalbi susuz kalp gibi güneş afetinden bitap oldu. Merkez ile erkek koşu kesretinden savaş meydanında öldü. Su gibi akıcı kılıçları hasımları sulayan cesurlar, susuzluktan yaşamdan bezdiler. O pehlivanlar ki heybetlerinden eşkıyanın zehri çatlayıp ruhları su gibi eriyeydi, susuz bir şekilde kılıçlar suyundan ölüm suyu içtiler. Yürekleri yanmış susuz bir cemaat de susuzluğun galebesiyle koşuşturup kendilerini o ateş denizine atıp sulu kılıçlar ırmağından mutluluğa kavuştular. Bir gurup susuz ise balık gibi bitaplık edip balıktan beter susamış bir şekilde su gibi Dicle’ye üz tuttular. Savaş haşiyesinde ve ıstırap esnasında teşviş haletleri zahir oldu, ateşle alevlendi ve direnenlerin sabrını tüketti.

⁷¹⁶ MEÂRİC Suresi, 15 ve 16. Ayetlere işaret ediyor.

⁷¹⁷ KÂRİA Suresi, 10 ve 11. Ayetlerine işaret ediyor.

⁷¹⁸ Bir tür askeri zırhtır.

Tendeki zırh ve sinedeki yürek yakıldı ve alev-alev demir zırh altından demirci ocağından konuştu.

Oysa alev uçları yükseldiğinde / yüreği galip gelen âşık adamı anımsatırdı

Dedim o zaman ki yüz sıcaklığı dokundu bana / Rabbim uzak tut bizden cehennem ateşini

Özetle, her şerbet hazırlanmış sudur medlülü gibi savaşçılar bazen kılıç suyundan içip öldüler bazen de kılıç deminden su borç istemişler. Atların alınlarından akan su hayat suyu sayılırdı ve cana içirtirdiler ve sulu hançer ucundakini su zan edip, boğazlarını onunla tazeleyip susuzluk gamından kaçırdılar. O günde, “yakar yüzleri”⁷¹⁹ ayeti ordu askerlerinin altında gözüktü ve bazıları sıcak rüzgâr nedeni ile yerlerinde kurudular. “Şimdi Allah bize nimet verdi ve bizi (cehennemin) kavurucu ateşinin azabından korudu.”⁷²⁰ O sıcaklık konaklığında, ecel bade dolaştırıp peş peşe ölüm badelerini doldururdu ta ki bir gurup ölüm sarhoşluğu ile yere serilsinler. “su bulmayınca ölümü ganimet bildiler.”⁷²¹

Talih oku ile korku talih ve murat meramisi⁷²² ile Rumiye muradı ilk önce toprağa düşmesine rağmen Zahel⁷²³ ve Habi⁷²⁴ oku gibi çarkın zorluk yaratmasıyla yere değip tekrar kalkan ok gibi Rumiye okları beklenilmedi bir halde hedefe ulaştı. “Hataya giden oklardan bir ok hedefe ulaştı.”⁷²⁵ Korku salan pehlivanların oku ki atıldığı zaman diğer oklardan üste giderek hedefe isabet edip hedefi delerdi ve muzaffer ordunun maksat gözünü açardı. Söylenildiği gibi; cenk ve savaş adamları

⁷¹⁹ KEHF Suresi, 18.Ayete işaret ediyor.

⁷²⁰ TÛR Suresi, 27.Ayete işaret ediyor.

⁷²¹ Ayet olarak bulunamadı bu sebepten muhtemelen Arapça meseldir.

⁷²² Mermi

⁷²³ Hızla gidip hedefe isabet eden oka denilir.

⁷²⁴ Yerde sürüklenen ok anlamına geliyor.

⁷²⁵ Muhtemelen Arapça meseldir.

cenk ile mutluluk arasında idiler. Bu halin zuhuru ileri gitmek haline kelepçe vurup öne geçmek isteyen atların hızını aldı. “bir çekmekte süt memeden çekildi.”⁷²⁶ Secal⁷²⁷ mazmunu gibi bazı aslan yüzlü savaşçılar savaş meydanında zorluğa düşüp ve işleri çetine gitti. Bu sebepten bazıları savaşmaktan yüz çevirdi ve o büyük savaşta kılıçların darbesi kemiğe dayanarak batıllar darbeleri varlık sayfasına iptal yazgısı yazdırdı. Kaza pehlivanlar haline “Ant olsun ki sen, acayip (kötü) bir şey yaptın.”⁷²⁸ Fehvasını eda etti. O olaylarda Fereydun⁷²⁹ şevketi çöküşe uğradı ve takdir hükmü ile ten zırhları kana bulaştı, o altın nallar ki güneş altını üstünde koşup ve göğe binek vururdular fil vücutlu bir Osmanlı askeri nezdinde durup eyer bıraktılar ve adaletli cihan yargıcı karşısında İskender dirayeti buldular ve organları gökten yere düştü. “oysa iyi atlar bile bazen yan yatar.”⁷³⁰ Yani inci dolu ihtişam dağı bineği başa çıkıp ve devrilmiş çark bu kendini göstermekten sonsuz iyiliği kötiledi ve güneş tacı başının ta ortasından Eklil⁷³¹ yıldızının köşesini sürterek yer dudaklarını öptü ve aynı saftakilerin göğüs kemikleri toprak oldu. İkbal ve saadet gibi hizmete hazır olan kullar o hazret başına taç ile börk koydular has Cüneybetleri⁷³² has ceanibten⁷³³ öne çektiler. Keskin beyinli feleğin başıboşluğundan sergerden olan o hazret yeniden ikbal yardımıyla dağ tenli rüzgâr hızının beline bindi ve savaşa yüz tuttu. Tecrübeli askerler ve çıplak kılıçlarla hamle etti ve Rumiye’den kaç kişini süngü ucu ve keskin kılıç darbesi ile aslan gibi yere vurdu. Savaş meydanında “Sağ

⁷²⁶ Arapça meseldir.

⁷²⁷ Secal askeri bir davranıştır. Savaşta düşmanın yaptığının aynısını yapmağa denilir. (BKZ: D.S).

⁷²⁸ MERYEM Suresi, 27.Ayete işaret ediyor.

⁷²⁹ İran efsanelerin ünlü padişahıdır.

⁷³⁰ Arapça meseldir.

⁷³¹ Yıldız adıdır. Kamer menzili olarak da geçiyor.

⁷³² Kısa ayaklı atlara denilir.

⁷³³ Kısa ayaklı at anlamına gelen coneybetin çoğul adıdır.

eliyle vurarak onları devirdi (kırdı).”⁷³⁴ Şimal rüzgârından daha hafif kış rüzgarı yoluna girdi ve varlık ile yaşam atından reha oldu. Âlem saltanatının tacı olan güneş, hızla indiği zaman pehlivanların demir kılıçları harp ve darbeden uzak durdu. Büyük tayfanın sığınağı birçok zaman direnç galipliği olduğu halde mağlup olup azim saçları kesildi ve merkeplerinin organları savaş arsasından yüz çevirip Behriz⁷³⁵ tarafında doğru akan su gibi aktı. “su yırtıcı ok oldu.”⁷³⁶

Sağlam su akınca Ğazi⁷³⁷ de fayda kalmaz / dirilişe gittiğinde hariç oldu ve dönmedi

Ordu ehlide nehrin iki tarafından hareket edip yücenin merkebine mülhak oldular. Sabah vakti ki Rumiye kendini Bağdat’ta hoş baht ve hasımı Behriz’de bedbaht gördü zenci tavrı alıp bala koşan sinek gurupları gibi koştular. Sivrisineklerin samanlıktaki uzun kulaklılara koştığı gibi hamle ettiler ve askerden yerde geriye kalan gıda, yemek, huşa ve hububatı ganimet aldılar. Allah’ı hamt ederek “O ki, onları açlıktan doyurdu ve onları korkudan emin kıldı.”⁷³⁸ Yaptılar. “Ğavi⁷³⁹ çekirge ve Havi⁷⁴⁰ sinek olmuştur.”⁷⁴¹

⁷³⁴ SÂFFÂT Suresi, 93.Ayete işaret ediyor.

⁷³⁵ Muhtemelen Bağdat yakınlarında Bohruz şehri kast ediliyor.

⁷³⁶ Arapça yazılmıştır. Muhtemelen Arapça bir meseldir.

⁷³⁷ Tam ne anlama geldiği çıkarılmadı fakat su üzerinde ağaç ola bilir.

⁷³⁸ KUREYŞ Suresi, 4.Ayete işaret ediyor.

⁷³⁹ Uygun mana bulunamadı.

⁷⁴⁰ Türkçede uygun mana bulunamadı.

⁷⁴¹ Arapça meseldir.

Nadiri Ordusunun İkinci Defa Rum Canibine Teveccühü ve Osman Paşa Katli Hakkında

“Muhakkak ki bunda, korkan kimse için elbette ibret vardır.”⁷⁴²

Müthiş ordunun yenilerek dağılışı ve perişanlıkla dağılmasından sonra bütün uzak yollardan yeniden toplandılar. Eskide düşman üzerine yürüyen ordu, yenilip dağıldı ve perişan halde dere ve tepeleri geçerek yüce makama mülhak oldular. “ve onlarla işlerde meşveret et.”⁷⁴³ İşareti ile Mendelic⁷⁴⁴ menzilinde savaş ve cenk niceliği için meşveret ve konuşma meclisi kurdu. Encümende toplananlar her biri eşit zamanda konuşup ve fikir alış verişi yaptılar. “Bundan sonra size gam üstüne gam isabet etti, elinizden çıkan şeyler (zafer, ganimet) ve size isabet eden şeyler için mahzun olmayın (üzülmeyin) diye.”⁷⁴⁵ Müjdesinin anahtarını verdiler.

O günde kaçış gençler için ayıp değildir / ayıp o genç içindir ki kaçırtsın cesareti

Ümit kapılarını cesurlar yüzüne açtılar ve ordu cesaretini yeniden tecdit ettiler. Korkudan sonra askere gelen cesareti nazara alıp söylediler ki; hızlı koşan atın devlete tokat atıp ve devlet bünyesinde çatlak yaratıp şevketinin zarar vermesi, devlet ihtişamı lekelenmesi ve ordu malları cenk vadisinde çalınarak elden gitmesine rağmen kadir hâkimin teyidi ile öcünü almak zayıflara müyesserdir. “bir zebra giderse diğeri bağlıdır.”⁷⁴⁶

⁷⁴² NÂZİÂT Suresi, 26.Ayete işaret ediyor.

⁷⁴³ ÂLİ İMRÂN Suresi, 153.Ayetine işaret ediyor.

⁷⁴⁴ Şehir adıdır.

⁷⁴⁵ ÂLİ İMRÂN Suresi, 153.Ayete işaret ediyor.

⁷⁴⁶ Arapça meseldir.

Size bir gün varsa bize de bir gün var / bir gün mukadder olunca bir gün de
güler

Bütün cesur reisler tek yürek ve tek sesle söylediler ki:

Sana layıktır daim iyilik ki bilmişsin iyilik / sana yakışmıyor üzölmek sen nere
gam nere

Naz ile yürü öyle ki istiyorsun ve geçir geceni rahatlıkla / ki gelmiş neşe ile
mutluluk gam dolu gecede

Senin yerin bildiğin gibi yüksek ufuklardır / oysa tut ay yerini iyilik ve
dürüstlükte

Oysa bırakmadı erimek altın ve gümüşe / ve eksilmedi yıldız kayması şereften

Cihanı güzelleştiren kağan memleket büyüklerini yedi köşenin dört hattından
hızla ihzar etti, yardımlarına tevekkül etti, Behim⁷⁴⁷ arkasına himmet bineği koydu ta
ki keskin kılıcı ganimet alanların alınına indirsin.

Kılıç ve hançer reyhanımızdır / üflenir Nergis ile As⁷⁴⁸'e

Şarabımız düşmanımız nefesedir / kasemiz kafataslarıdır

Meşveret ve istişareden sonra coşku dolu kuvvetli kalpler ordusu savaşmak ve
düşmanı cenge çağırarak için 22 sefer ayında Hamadan bölgesi mensurun⁷⁴⁹ merkezi
üssü oldu ve “Onlara karşı kuvvetiniz (gücünüz) ne kadar yeterse ve bağlanan (savaş
için beslenen) atlardan hazırlayın!”⁷⁵⁰ Hükmünü verdi ve emir muhtevası “Hafif ve
ağır (süvari ve piyade) olarak sefere çıkın.”⁷⁵¹ Olarak hızlı koşan attan daha hızlı
şekilde yerine getirilmesi sadır oldu ve işaret oldu ki geniş velayetlerden çark şevketi

⁷⁴⁷ Bir tek renk atdır. Yani tüm vücudu yalnız bir renkten oluşuyor.

⁷⁴⁸ Gül adıdır. Türkçesi bulunamadı.

⁷⁴⁹ Galip, zaferli anlamına geliyor.

⁷⁵⁰ ENFÂL Suresi, 60. Ayete işaret ediyor.

⁷⁵¹ TEVBE Suresi, 41. Ayete işaret ediyor.

büyükliğünde topları faytonlara bindirip ve yeterli miktarda barutla beraber Hamadan'a göndersinler.

Ayakları kırılmış askerlerin toplanmasına emir etti. Cesur aslanlar cenge hazır oldu. Topalın ayağını kesmek için, parlak zırhlı piyadeler ve ordular sinesi yaran piyadeler hazırladı, kıvrak iri tene sahip erkekler ve saflar dağıtan atlıları dörtnala giden atlarla hazırladı, sesleri yüksek aletler, parlak ve def eden, yakıcı, yırtıcılar kökünü kesen ve felç eden tokmaklar verdi. Genel ve özellerden oluşan aslan yüzlü ordu büyük cemiyete sahip hasımı toprağa düşürmek için yola düştü. Orada orman aslanları gazabındaki savaşçılar düşman işini zar etmek için toplandı. Yüreklarini ellerine aldılar yiğitler, seçkinler atlara bindi ve ordu toplandı. Güzel atlara binen cengâverler savaş aletleri ile süslendiler ve at kişnerleri yükseldi. 22 Rebiülsani Şenbe⁷⁵² günü vahit Allah'ın yardımıyla güzel atlar üstündeki süvariler hızla heyecan eserlerini yaşlı ve gençlerin yüreğine ayan ettiler.

Yerin şarkı için ordu ve garbın kesreti / Cevza kulağında çıktı ondan zemzem

Muzaffer ordu yüksek azım ve ciddi irade ile Kerkük'e doğru hareket etti. Onun yiğitleri tahkik ederek hareket ettiler. Onun bulut gölgesi yeryüzüne serildi ve yerden ta Sürreya⁷⁵³'ye kadar toprağını kaldırdı. Ta akbabaya soruldu onun kargası. Yetişen ordudan dağlar parçalanarak dağıldı. Kalkan tozlardan halka gözüktü kıyamet günü. Ölüm güvercini devran çetinliğine yazdı ve yaylar figan ederek kinden bir birine yetiştiler düz oklar. Gündüz gece gibi karanlık oldu ve gece kılıç ışığından ateşli. Devran dili söyledi ki:

Zaman daraldı yeryüzünde o padişaktan ki / doldurdu zamanı, doldurdu çölleri ve doldurdu dağları.

⁷⁵² Cumartesi.

⁷⁵³ Yıldız adıdır.

Nar gibi memeleri olan kızlar, keskin kılıçlar / tüysüz ve uca boylu atlar
bağışlarken

Oysa biz işrette hoşuz ve Rum musibette / Bozkır işinde ve deniz utanmışken

Asker başı akıl işlettiğini zan ederek, cenk sazını Kerkük dışında kökledi. Kale
duvarına arkasını çevirdi ve askerlerin kalp kuvveti olan ordunun seçkin birliğini
harp ve darp meydanına gönderdi.

Şehirden ölmek için çıktılar bazı erkekler. Acele ettiler. Taşlara yetince selam
söylediler. Konuşmak zor oldu, savaşa başladılar keskin geniş kılıçlarla. Cenk ile
karşılaştılar. Kesici kılıçlar bir birine girdi ve el boyun oldular gürz ile teberlerle.
Meydanda koştular ve çığlık atarak kılıç vurdular. Küfür ettiler savaşırken, ok attılar
ve kılıç çektiler. Bir birine meydan okudular. Toz ve toprak kaldırdılar ve bir birini
toprağa serdiler. Bir birinden kaçarak uzaklaştılar. Bir birini tefahhus ettiler, ok
attılar ve cavlan vererek cenk ettiler. O kadar hızlı savaştilar ki kılıçlar kırıldı,
miğferle yırtıldı ve süngüler ihlal edildi. Yürekler perişan oldu, sineler coşarak titredi
ve ciğerler sallanarak titredi. Cisimler hareket etti ve süngücüler bir birinin başına
aktılar. Saflar yarıldı ve susuz ok kandan renk aldı ve cenk kadehi ateş atanlardan
doldu. Düşmanları noksana uğratmakta ateşleyip alevler yakardı. Sonuçta kaslar
yırtan kılıcın ayna tutmasıyla, asker başının gözükmek istediği resim netice
aynasında ters inikâs buldu. Yani katilleri öldüren pehlivanlar ikbal yardımıyla
beyinleri ezen darbelerle düşmanları öldürdüler, Rumiye'den bazıları öldükten sonra
diğerleri atlarını koşturarak kaçtilar.

Asker başı yaşam incisinin değerini ganimet bildi akıl hilatini giyerek
düşünmeğe başladı ve kendi azmine “sana olsun benim çölümde toprak gibi

olmak.”⁷⁵⁴ Feryadını etti. “Bu sebeple kendinde bir korku hissetti.”⁷⁵⁵ Mazmununda ine tutumla korkuya gider oldu ve dik dürüşü zaafa uğradı. Kenara oturmağa baş koyarak kaleye gitti. Bu sebepten asker başı adına yılan gibi baştan ayağa zehir dolu bir mektup yazdılar ki “getirdi büyük musibeti.”⁷⁵⁶ Alın hatlarından aşikar idi ve giriftar olanlardan bir kişini “bizim mektubumuzu onlara götür” hükmü ile o mektubu ulaştırmağa mahkum ettiler ve asker başını savaş meydanına davet ederek bu noktayı mektup mazmununda işaret ettiler ki:

Düşman eğer çölde meydan tuta kılıçlar ve süngüler / onun menzildir ve ölüm havuzu su kâsesi

Ve eğer duvarlar kendi çevresine örse o halde / duvarla topallığına illet olacaktır sığınağı yok

Akşam vakti ki öncü ak yüzlü Türk savaş meydanını terk etti ve güneş ışık kılıcını kına koydu, iyi geleceklî Hediv⁷⁵⁷ orman aslanı gibi ormana çekildi ve “Sizin için, içinde dinlenin diye gece kılan.”⁷⁵⁸ Mantikiyle rahat hayalle hiç kuşku etmeden Kerkük dışında Günneh⁷⁵⁹ tepesinde istikrar tapıp dinlendiler. Yarın ki gün altın kubbe gök sinisini süsledikten sonra aslan yüzlü kalabalık orduyla nallarından amber saçan atlarla yola çıkıp misk kokulu oklarla düşmanların kalbine mis serpererek aydın gündüzlerini siyah gece yaptılar. Asker başı simasında su olmadığı için cevap vermekte aciz kaldı ve “bağırın süvari bir şey yapamadı.” Meselini kuvvet zaafi sebebi ile kuvveden fiile getirdi.

⁷⁵⁴ Kuran ayetlerinde böyle bir ayet bulunamadı. O sebepten muhtemelen ya Arapça bir mesel yahut destana işaret ediyor.

⁷⁵⁵ TÂHÂ Suresi, 67. Ayete işaret ediyor.

⁷⁵⁶ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça meseldir.

⁷⁵⁷ Nadir şah kast ediliyor.

⁷⁵⁸ YÛNUS Suresi, 67. Ayete işaret ediyor.

⁷⁵⁹ Arapça kelimedir. Anlam olarak küçük ve kısa anlamına geliyor. Fakat Özel isim ihtimali görününce orijinal hali ile yazıldı.

Cihanları alarak düşmanları yenen Hediv⁷⁶⁰ aslanlarda bu halin zuhurundan sonra silsilenin vakarlı davranmaktan imtina ettiğini ve yağmalamaya başladıklarını gördü. O civarda kız ve oğulları ile yaşayan Kaç bin Bayat ailesi üzerine hamle ettiler ve ülkelerden nicesini (kaç tanesini) helâk ettik. Artık azabımız onlara geceleyin uykusu uyurken geldi. Fehvasını zahir kıldılar. Hasımın iyi uykusunu Surdaş⁷⁶¹ mevziinden ki hayvanlarının çokluğu ile ünlü idi hamle ederek bozdular. Karanlık göklerde çadır açan yıldızlar ki aşiretinin sayısına vara bilmiyordu kaçış yolunu seçtiler. Surdaş kalesi teshir edildi ve Cevalan kalesi muzaffer ordunun eline geçti. O bölgeden ele geçen hububat ve ganimetler Bağdat yolu üzerinde depolandı. Bazı gençler gençlikten doğan heyecandan çevreyi yağmalamağa başladılar ve dörtnala giden atlarıyla bütün haşiyeleri yağmaladılar. Birçok deve ve ganimetler haşiyelerden ganimet alıp dağlarda oturanların evleri ve çevre kasabaları tasarruf ettiler. Belbas Ekradı⁷⁶² inkıyat elbisesi giyip emirlere muti oldular.

Bu haller esnasında, celal Beyt-ül Haram Akifleri ve celal Merve'nin sefa biriktirenlerine duyuruldu ki Kerkük'ten Kevkep Encüm'ün⁷⁶³ geri gönderilmesi asker başının cesaretine sebep olacak ve bu bölgede gerçekleşen fitrat yerine mutluluk atı koşmağa başlayacaktır. Bu sebepten yirmi bin cesur asker Memeş Paşa komutanlığında hemen guruplar şeklinde gönderdiler ve o guruplar gelip Ak Derbend mekânında ki iki yüksek dağ arasındaydı durup üs kurarak sonsuz güven ve neşe ile haber toplamağa başladılar.

⁷⁶⁰ Nadir şah sıfatıdır. Yüce anlamına geliyor.

⁷⁶¹ Ö.İ fakat nereye işaret edildiği bulunamadı.

⁷⁶² Kürtleri.

⁷⁶³ Ne anlama geldiği bulunamadı.

Gündüzü parlak Hediv⁷⁶⁴ ağır orduyla gece yarısında, hızlı koşanlar gurubuyla ay ışığında ki güneş aydınlığını anımsatırdı bahtın yardımına ümit besleyerek ihtişam atına bindiler ve hızla savaş meydanına koştular. “Ve nuru tamamlandığı (dolunay haline geldiği) zaman Ay’a (kasem ederim). Siz mutlaka tabakadan tabakaya bineceksiniz (gök katlarından geçeceksiniz).”⁷⁶⁵ Hızlı koşan atların nallarından saçan kıvılcımlar cihan havasını tozlara bürüdü ve yükselen tozlar şiddetinden o gecenin aydınlığı zulmet karanlığı oldu öyle ki sanki gözlerine sürme çekmiştir.

Sanki gece yıldızları yağmalanmaktan korktular / bu sebepten tozdan yüzlerine perde çektiler

Cesur Serhenklerin⁷⁶⁶ merkeplerinden yükselen toz ve toprak öyle gökyüzüne baş koydular ki sanki gözüken çözümler delikler dağılmış tespih taneleri idi.

Gök atların nalları dikildi üzerlerine / kıldı süngülerini semasının yıldızı

Eğer kılıç darbelerinden kalkan kıvılcımlar cihan kuyunda ışık yakmasaydı, birçok yıldız kıyamet gününe kadar şaşkınlık hanesinden çıkamayacaktı:

Benimdi gök, toz ve bulut / senin ise sayısız kalelerin olmuştur yıldızlar

Zemin ve zamanı mensur ordunun siyahlığı karanlık gecenin zulmeti yaptığına rağmen kaç bin parlak ve cila verilmiş zırh toprak ve eflak arsasına düştü.

Oysa söndürdüler gündüz güneşini / ve yaktılar yıldızları tozlu semada

Felek didesi atların kaldırdığı tozdan sisli olduğuna rağmen o diyarın toprağın kağanın gelişi tesiri ile bakışlarda Hakbin⁷⁶⁷ sürmesi oldu.

Bil ki toz ondandır ki birbirine bağlamış geniş çölleri / gök karanlığı ondandır ki aydınlattı pırıltılı mumlarla

⁷⁶⁴ Nadir şah.

⁷⁶⁵ İNŞİKAK Suresi, 18 ve 19. Ayetler işaret ediyor.

⁷⁶⁶ Tuğ başı anlamına geliyor fakat askeri rütbe olarak da geçmektedir.

⁷⁶⁷ İran’ın ünlü padişahı, Hırosv Perviz Han’ın kullandığı sürmenin adıdır. (BKZ: D.S).

Netice de o gece pehlivanların atları zulmet şiddetinden iki ayakta gidiyorlardı ve savaşçılar hatırı mum havasında yürek perdesinden hayal üretirdiler. Şafağın saçtığı zaman ve semanın aydın olması zaman ünlü savaşçılar mükemmel ihtişamlı Ak Derbend vadisine yetişip ve yedi renkli ipekten elbise giyen Merkür gibi Cezayerçiler⁷⁶⁸ ve deri hilatlı suaygırı kininde Gürgenler coşkuyu piyade edip iki taraftan dağın etek ve tepesine gönderildiler. Büyük demir parçasına benzeyen demir giyimli süvariler büyük dağın çevresini aldılar ve hızla dağ üstüne çıkarak Derbend’ı bende çektiler.

Bin işve ve naz ile güneş, dağ başını, toprağın dere ve tepelerini ve uçurumları aydınlattığı zaman güneş yüzlüde simasında muhabbeti cihana saçtırmağa başladı ve dağın başında zahir oldu. Rumiye düşünce uykusundan uyandı eceli yastığı başında gördü ve işret gününü mihnet gecesi gördüler. “parlak güneşi gördükleri zaman, gündüzü karanlık gördüler, gecede yıldızları görür gibi.”⁷⁶⁹ Çaresizce hızlanmağı tercih ettiler ve cenk ile öldürmek için kollarını açtılar. Ancak asker başı o gurubun gidişinden sonra tasavvur etti ki olmaya iyi niyetli Hediv⁷⁷⁰ kurtulduktan sonra kılıç, süngü ve oklarla cihan büyüklerinden çalıp kaçsın. Memeş Paşa’nın iyi adı hüsrana uğrasın, bir gurup askerle kibirle süngüler uzatıp keskin kılıçları kınından çıkararak savaşa kast etti ve hasımı aradan götürmek için husumet yolunu yürümeye başladı ve ışıktan daha hızlı koştu. Öyle ki hali dili böyle oldu:

Düşman gittiği zaman kendi ehline söyledi ki / gelin ta ki gelsin bizim tarafa
avımız

⁷⁶⁸ Ne anlama geldiği bulunamadı.

⁷⁶⁹ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça meseldir.

⁷⁷⁰ Nadir şah.

Sanki azım atı ve savaş merkebi oturup Memeş Paşa'nı bekleyerek himmet yükünü öldürmek için bağlamıştır. Ordunun ince kuğu ile birleşip Ak Derbend'e gitmiştir. Ecel kulağına okumuştur ki:

Ölümüne çalıştı adımlarım / her dem götürdüğüm kademlerim

Diyordu. Mücadele esnasında asker başı ordusunun önü Kerkük tarafından aşikâr oldu ve hamle ederek savaşa girdiler. Baş uca tuğ kaçmağı istemedi ve cenk işine hazırlık izhar etti. Memeş Paşa askerleri kendilerini yok olma tehlikesinde gördüler, düşünmek, direnmek ve savaşmak fırsatı bulamayıp yumuşak topraklar tarafına koşup pehlivanların baskısından kaçmağı tercih ettiler. Kendi hallerine kayıp edip mücadele güçlerini elden verdiler. Asker başı “Eğer sen, onlara muttali olsaydın (yakından görseydin), mutlaka onlardan kaçarak (geri) dönerdin.”⁷⁷¹ Mefhumundan gafil idi ve arkasını güven yastığına yaslamıştı ve revan tahtta geliyordu. Bu hali görünce devranın rengârenkliği Şebreng⁷⁷² ve asi gördü. Eli kolunu kırık ve çözü yılanlarla dolu gördü. Vasfı geçen askerler ve düzenli orduya geri dönüş emri vermek istedi ve revan tahtı revandan kalktı ve kılıç kını ile kaçan daha zekidir meseline nesnelik verdi.

Kendimi savaşçı bulmamak için cenk ettim / kurtulurum bazen o zamanki zekiler bile kurtulamaz

Cümlesine bezli teveccüh edip acele ile kaçtı. Lakin gaflet bendi ayağına dolaştı kaza pençesi önünü kesti ve “verilen şeylerle ferahlayıncaya (sevininceye) kadar her şeyin kapısını onlara açtık. Ansızın onları yakaladığımız (aldığımız)

⁷⁷¹ KEHF Suresi, 18.Ayete işaret ediyor.

⁷⁷² Gül adıyla beraber Şehname destanında Siyaveş'in atının adı idi. Siyaveş Ferdevsi Şehnamesinde şansızlık simgesi olmuştur.

zaman.”⁷⁷³ Mısdaki göründü. Yani aynı yerde Geraylı aşiretinin Allahyar adında pehlivanı ona yetişip el kaldırıp onu merkepten indirdi ve başını süngü başına takarak yükseltti ve bu sebepten eşleri arasında çılgık feryatları yükseldi. Söylenildiği gibi Osmanî'nin yirmi bin kişilik ordusu keskin kılıçlardan geçirilip yokluk dünyasına gönderildiler. Savaş meydanı düşman simalarından boşaltı. Üç gün sonra cihangir⁷⁷⁴ o mekândan Kerkük bölgesine elçi gönderdi ve bir birlik sığınmacıları tembih etmek için gönderdi. O bölgenin cümle geçi, kuzu, deve ve hayvanlarını koşturdular o memleketin tüm yürüyenlerini helak ettiler öyle ki ahali itler, akrepler ve sırtlanlardan lokma tuttular. O bölgenin bütün kaleleri ve kaleler içinde eşya ve cihazlar ele geçirildi.

O yola dâhil olursun. Gidiyorsun neşe ve mutlulukla, kum çölü çakıllar sel gibi o ordunun ellerinde gitti. Onlara yağmalamağa emir etti. Kibir ve erkeklikten dağıttılar toplulukları ve dağılan eşyayı toplayandan sonra bağladılar. Gemilere yüklediler kale içlerinden götürdüklerini ve muzafferler götürdüler yüce sultana.

Kerkük'ü yağmaladıktan sonra himmet yükünü Bağdat'a taraf götürmeğe kalktılar. Kaleni ablukaya aldılar ve Ahmet Paşa mazeret kapısından girmek istedi ve velayet valiliğini tefviz etmesini Osmanî devleti kanununa göre Kayser⁷⁷⁵ tuğrasına ibraz olunan fermanla istediler. Hızla emin olduğu insanları etkin Paşalar yanına gönderdi ki: acilen Rumiye hiç bekletmeden kaleni boşaltsın ve hükmü devlet elçilerine versinler.

Eş olarak alan güzel kadını o ki eşi yoktur / ona konuşur zeki kadını boşayan adam

⁷⁷³ EN'ÂM Suresi, 44.Ayete işaret ediyor.

⁷⁷⁴ Nadir şah.

⁷⁷⁵ Sultan, padişah.

Bu sohbetler ve konuşmalar esnasında Mehmet Han Beluç olayı vuku buldu
talep yolunun devamını keserek matluba varmağa mani oldu.

Mehmet Han Beluç'un İsyanı ve Mağrur Bedbaht'ın İşinin Sonu Hakkında

“Muhakkak ki Allah, hain ve kâfirlerin hiçbirini sevmez.”⁷⁷⁶

Adı geçen Mehmet Han Beluç kavimi içinde bedevi hal, kötü işler ve çirkin imajıyla tanınıyordu. Eşref'in istilasını esnasında yardımlarla devlet merdiveninde yükselmeği başardı ve onun tarafından Bedrbar'a şevketli Osmanlı devletine elçi olarak gönderildi. Nadiriye devletinin itilasını ve İsfahan teshirinden sonra yol bulamadığı için iltica ve bu dergâha yönelme meyli buldu. Kağanın hoş görüsü ile aman buldu. Kendini yüzde sadık ve tek renk göstermeğe çalıştığına rağmen batında düşmanlık ve kin hisleri besliyordu. Bu sebepten zaman buluncu çirkin niyeti ve kötü batınını gösterip azmış eşek gibi kin sebebi ile gübre koklayıp muhalefet yolu tutmuştur. Ülkeler alan yücenin Bağdat'a teveccühü zamanında Kohkiluye⁷⁷⁷ hâkimi olup hükümlere uymamak yolunu tuttu.

Rum askerlerinin toplanış haberi yüceye ulaştığında Kohkiluye dağları ihtişamında askerlerle orduya katılmağı emir edildi. Mübareğin ordusuna katılmak için yola çıktı fakat Cayedrefili⁷⁷⁸ bölgesinde kuşkuyla düşüp akısızca düşünmeğe başladı. Kibir ve gurur badesi sarhoşluğundan alçakça davranmağı tercih ederek işin başlangıcında aksarlık çıkarıp yersiz bahaneler ileri sürmeğe başladı. “kork! İyilik ettiğin insanın darbesinden.”⁷⁷⁹ Sadakate ters bir tavırla nimet küfrü ile yüzünü karatmağı seçti. “kurtlara yem veren insan zülüm etti.”⁷⁸⁰ Kötü baht yoluyla yalan ve hile kazanında arsızlık çorbasını pişirerek hainler tuz bilmemek sofrasında zelil olmağa

⁷⁷⁶ HACC Suresi, 38. Ayete işaret ediyor.

⁷⁷⁷ İran merkezinde bir eyaletin adıdır.

⁷⁷⁸ İran'ın Lorestan eyaletinden bir kentin adıdır.

⁷⁷⁹ Arapça meseldir.

⁷⁸⁰ Arapça meseldir.

delalet ettiler. Hiç bir sebebi olmadan nifak eli ile niyet edip eğri düşünenlerle düzlüğü eğri etmek için hazırlandılar. Hile ve zorluk yolunu seçtiler. Gaddar kalp, kötü zat, bozuk ahlak, halk düşmanlığı, cesaret nefesi, şeni amel, devrik baht, şerir batın sebepleri ile yanlış vadiye yol tuttular. Saçık arkadaşlar yemini ile muhtemel akıbetleri melhuz etmeyip kendi bahtları gibi geri döndüler. Laf ve cesaret sözü ile insanları ikna edip kırbaçlar atlara inerek kılıç vurmaktan vazgeçtiler. Bir gurup Tazi itleri deli itler gibi haddi geçmek havasıyla ve iplerin boy göstermesinden boyundan çekip havlatarak husumet ettiler. Behbahan⁷⁸¹ semtinde devranda nadir bulunan Nadir'e isyan başlatıp ve asi olarak muhalefet bayrağın kaldırdılar.

Bu haletler görüldükten sonra yüce Hediv⁷⁸² o ahmak alçakları cezalandırmak için Şuşter bölgesini devlet dairesine merkez yaptı. Şuşter ehli muhalefet badesin içip Mehmet Han emrinde bu devletle muhalefette çalışmışlar ve fesat kalasın infak ederek nifak kokusu saçmışlar. “Muhakkak ki onlar, Allah'tan başka şeytanları dostlar edindiler. Ve onlar kendilerinin hidayete erdiklerini zannediyorlar.”⁷⁸³ Sitem ettikleri için o nimet diyarını yağma şehri yaptı. “karga arkasına giden kendini harabede bulur.”⁷⁸⁴ Hoveyze ehlinin ihlâsı İhlasiye Dirhem'ini⁷⁸⁵ yürek kuyumcusunda saf olmayan şekilde çıkarttıkları için yürek sikkesinde Muhammed⁷⁸⁶ vefasına Muhammed sikkesi vururdular Dize⁷⁸⁷ urganı Hoveyze tarafına çevrildi ve o mülkü tembih ettikten sonra Behbahan tarafına yüz tuttu.

⁷⁸¹ İran'ın merkezi şehirlerindendir.

⁷⁸² Nadir şah.

⁷⁸³ A'RÂF Suresi, 30. Ayete işaret ediyor.

⁷⁸⁴ Arapça meseldir.

⁷⁸⁵ Üzerlerinde Kul Huve Allah yazan dirhemlerdir.

⁷⁸⁶ Maksat Mehmet Han Beluç'tur.

⁷⁸⁷ Başından kuyruğuna siyah bir hattı olan at türüdür. (Bkz: D.S).

Mehmet Han bu hali görünce hayret zindanına düştü. Şulestan yerini savaş kastiyla ele geçirdi ve piyadelerini dağın tepe, etek ve yüksekliklerine adamlarını koydu. Savaş silahına sarıldı ve nikbet yazıtını yaratmağa çaba etti. “aslanlık yapan tilkiden Allah’a sığınmıyoruz.”⁷⁸⁸ Diğer taraftan kıvrak savaşçılar o kuru beyinlilere darp ve harpa meşgul oldular ve yüksekliğe koşarak onlara üstün gelip o fırkanı derhal dağ başından dağıtıp kılıçtan geçirdiler.

Dağıldılar ahular aslan başına / aslan hangisin avlasın bilmedi

Alçaklar ahalisinden bazıları öldü, bazıları Tazi atlara binerek o meydandan Berr’e taraf kaçtılar ve bazılarda savaş bataklığından ney gibi süngülerden yaprak gibi esip yere düştüler.

Kalanlar çok atlı ordunun zebun esiri oldular. Mesellerde söylenildiği gibi “His, hurma, yağ ve peynirden bir taamdır.” O boş beyin herze ki savaşa baş kaldırmıştı kaçışa ayak kaldırdı ve bozkır kenarlarını elde tutarak küçük gurup ve kırık kılıçla Hormoz’a kaçtı.

Yüce’nin merkebi Şiraz’a dâhil oldu. Savaşın bir gurup aslanı ki yüzlerinden aslanlık dökülürdü “Onun üzerinde çok güçlü ve çok sert (acımasız) melekler vardır. Allah’ın onlara emrettiği şeyde, Allah’a asi olmazlar ve emir olundukları şeyi yaparlar.”⁷⁸⁹ Tahmasap Han serdarlığında Vekil-i Celayer onun ardını akıbetisiz koydu. Başkalarına ibret etmekte, esir etmek, yerinde oturtmak ve vekil etmeğini “Ve Allah, konuştuklarımıza vekildir.”⁷⁹⁰ Vekâleti ile vekil yaptı. Şedit fermanla şiddetle vurgu yaptı ki onun hilesini def ve fitnesini bertaraf etsinler. “Bender

⁷⁸⁸ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça meseldir.

⁷⁸⁹ TAHRÎM Suresi, 6. Ayete işaret ediyor.

⁷⁹⁰ KASAS Suresi, 28. Ayete işaret ediyor.

Hormoz” korkutucu okçular hamlesinden Kiş⁷⁹¹ adası oldu. Deniz harı⁷⁹² iki başlı⁷⁹³ ve hızlı ok fırlatanların cesaret sahnesi oldu. Arap dergâhı ve Acem çemberinde inek, boğa, dört ayaklı ve Tazi atlardan mevcut ne varsa hızla alıp ve küçük lokma yaptılar. Böylece çok sayıda at, deve ve dört ayaklı esir ettiler ve bütün meskenler o gurup tarafından hüsrana uğradı. Mehmet Han bela buharını yükselmiş ve musibet tozunu yoğun görerek baht didesi uyudu. Ağlayıp nale ederek “tembel ahmaktan beter bir zaafı” “yağmurdan iniş borularına kaçmak.”⁷⁹⁴ Hikâyesini işledi. Hole Araplarını muhtelif hile ve vatlarla korkutup hallerini değiştirerek kendi muavini yaptı ve Keys adasına gitti. Belik onların tırnakları yardımıyla işine düşen düğümü açsın ve gaddar yürekli çarkın yayından atılan oklardan masun kalsın. Varlık necatını necat bozkırına sürsün ve yükünü kurtuluş sahiline çeksün. “sert kayaya ok fırlattı.” Cesurlar “var ve yoktan daha cesuru yok mu?”⁷⁹⁵ Diyerek talebinde yağmur damllarından daha hızlı damla vurdular. Fakat ondan eser ve iz bulunamadı.

Önceden itaat etmek hükümleri bütün liman hâkimlerine sadır olmuştur ki o taş yürekli yavşağı nereye gittiye bulup tutuklayarak yüce dergâha göndersinler. Deniz ortasında Şeyh Allak Hovele kusurlarını gidermek için o haini kendi af vesilesi yaptı ve kelepçe ile vekil yanına gönderdi. Liman sakinlerinden her kes ona yardım etmiştir bin belaya giriftar edildiler. Limanlarda isyan bayrağını kaldıranlar ve fermanlara boyun eğmeyenler musibetlere müptela olarak “keşke ben filanı (o kişiyi) dost edinmeseydim.”⁷⁹⁶ Hasretçisi oldular. “budur karganı rehber seçen adamın

⁷⁹¹ İran’a bağlı Basra körfezinde bir adanın adıdır. Yeni dönemde turizm amaçlı yatırımlar yapılmıştır ama önceler boş bir arazi olmuştur.

⁷⁹² Ne anlama gelebileceği hakkında bir şey bulunamadı.

⁷⁹³ Havvar-ül İnan kelimesi kullanılmıştır.

⁷⁹⁴ Arapça meseldir.

⁷⁹⁵ Arapça meseldir.

⁷⁹⁶ FURKÂN Suresi, 28. Ayete işaret ediyor.

cezası.”⁷⁹⁷ Nedamet biriktiricisi oldular. “Onların durumu, ateş yakıp böylece çevresindeki şeyleri aydınlattığı zaman Allah’ın nurlarını giderdiği ve onları karanlıklar içinde bıraktığı kimselerin durumu gibidir.”⁷⁹⁸ Yücenin emri ile o basiretsiz gözleri çıkarıldı ve “Ve burada (bu dünyada), kim kör ise artık o ahrette de kördür.”⁷⁹⁹ Medlulü işaretini kendi gözleri ile gördü.

Kaç gün sonra cehenneme doğru yolculuk yükünü bağladı gözünden işinde kötülük düştü. Fesat ocağının bekçisi olmakla körlüğü büyük ateş ocağına girmeğe sebep oldu. Simasının beyazlığı büyüklük intizarında behresiz siyahlık oldu. “göbeği çatlamış ağaç gibi yırtıldı.”⁸⁰⁰ Şeyh Allak bu gazabın sıcak nefesi sebebi olarak bu hizmet için nimetlerden behresini aldı ve feyzin çokluğundan birazcık inayet haline fayız olarak ödüllendirildi.

⁷⁹⁷ Arapça meseldir.

⁷⁹⁸ BAKARA Suresi, 17.Ayete işaret ediyor.

⁷⁹⁹ İSRÂ Suresi, 72.Ayete işaret ediyor.

⁸⁰⁰ Arapça meseldir.

Nadiri'nin Üçüncü Kez Rum Tarafına Teveccühü ve Abdullah Paşa Katli

“Muhakkak ki Allah, dilediğini yapar.”⁸⁰¹

Rum Paşaları Mehmet Han Beluç isyanının haber yayılınca ve mübareğin merkebinin geri dönme haberini duyunca itaati imtina bulutunda pinhan edip fermanı ret ederek temerrüt ettiler. Kayseri⁸⁰² isteklerini beklenildiği şekilde yerine getirmeyip ve kabul etmeyerek doğa isyanından işin kesilişini doğalarına muvafık ettiler. Böylece hepsini savaş, kılıçların çekildiği zaman ve meydanın genişlendiği ana bıraktılar. Mübarek Hediv⁸⁰³ Mehmet Han'ın yenilmesinden sonra memalik düzeni için himmet el ve bileğini kaldırıp zafer arkadaşlığı ve ikbal yoldaşlığı ile “Ve işte onlar ne güzel arkadaştır.”⁸⁰⁴ Orman aslanı gibi cesur ve gayretli kaplan gözü ile hasımı Şiraz'da edep etti. Sonra Erdebil ve Muğanat'a geldi. Kağanın yıldızı Şirvan'a doğru akmayınca oranın valisi Surhay Han Lekzi, Dağıstan vadisi sonunda olan Ğazi Komuk bölgesine kaçarak Şamahî kalesini hiçbir çaba harcamadan ve telaşa düşmeden tasarruf etti. Kaç gün sonra parlak güneş şuaları Ğazi Komuk haşiyesini aydınlattı ta ki eğer Lekziyye mensur yıldızı hareket etmesinde kendi mekânlarını terk etmemişlerse ganimetlerden behre alıp ve Surhay tembihinde kendi simaları gibi kırmızı yüz çıksınlar. Yoksa “kendilerine zulmeden bir kavmin, "kavurucu, dondurucu soğuk bir rüzgârın isabet ederek, böylece helâk ettiği" ekininin durumu gibidir.”⁸⁰⁵ Tarımlarını imha rüzgârına bırakacak, otlakları yağmalayıp atlar ayakları altında ezdirecektir. “düz olursa bıçaktır eğri olursa orak.”⁸⁰⁶ Orada da

⁸⁰¹ HACC Suresi, 18. Ayete işaret ediyor.

⁸⁰² Padişah anlamına geliyor.

⁸⁰³ Nadir şah.

⁸⁰⁴ NİSÂ Suresi, 69. Ayete işaret ediyor.

⁸⁰⁵ ÂLİ İMRÂN Suresi, 117. Ayete işaret ediyor.

⁸⁰⁶ Arapça meseldir.

Suehay Han gizli hain sırrını aşikâr etti ve acımış bilekleri itidalsizce saptırdı. Sırt çevirenlerle yol bir olarak Nekba⁸⁰⁷ ve Saba rüzgârı ile yol bir oldu. Güvercin gibi kanatları pehlivanlar pençesine giriftar oldu ve yerde basıp gizlettikleri defineler ele geçirildi. “Ve kim, onun kusurlarını örtmeye çalıştıysa hüsrana uğramıştır.”⁸⁰⁸ O mağlup hakkında gaflet uykusu inkişaf buldu. Kokuk’un yağma ve ateşe verildiğinden sonra, Elborz dağı yolu ile hareket edip Kebele kasabasını mübareğin merkebi nüzulü cihan ve cihandakilerin kıblesi yaptı. Oradan yeryüzünün hoş bahtlık simgesi Gence şehrinin teshirine gitti ve Kilise Kenti dergâhı göklerde olanın üssü oldu. İri fizikli cesurlar kazıcı aletlerle kale etrafından dışarıya delikler kazdılar. Bir taraftan Ferhat gibi balta ellerinde delik kazarak sert taşları parçalayan kuvvetliler karga dimdiği gibi Külenglerle⁸⁰⁹ o hüsnü hasında delikler kazdılar. Diğer taraftan yükseklikleri gökleri nevaziş eden mancınıklar göklere yükseltilerek büyük top mermiler ve öldürücü tüfekler ateş ile geçlerle beyazlaşan duvarlar içini dışarıya gibi delik deşik ettiler.

Mancınıkları yükselttiler, sert taşları parçalayıp asılan kapıları kırdılar. Taşları delip onların yolunu açtı. Savaş aralarında yüz verdi ve hareketlilikten havayı toz bürüdü. Hafifletti yükselmeğin zorluğunu ve bentlerin kurulmasını kolaylaştırdı. Kilitlerin muhkemliği sarstı ve düşmanlar üzerine ışıkları söndürüldü. Yüksekliklerde yarıklar gördüler ve boş yere döktürdü yücelikleri. Farklıklarını ayırmağa çalıştı sanki divaneler ateşledi mancınıkları. Hiç ihtiyat etmeksizin ateşliyorlardı. Batınları aşikâr oldu ondan. Dağlar parçalandı erkekler bileklerine. O erkekler ki anneler yetiştiriyor onları. İhtişamlıdır indikleri yerler. Kötü olur

⁸⁰⁷ Kendi yolundan dönüp iki rüzgâr arasında esen rüzgâra denilir.

⁸⁰⁸ ŞEMS Suresi, 10. Ayete işaret ediyor.

⁸⁰⁹ Bir tür kazıcıdır. Türkçe eşi bulunamadı.

düştükleri yerler. Cemiyeti ayırırlar ve tenler ayrılık salar kin ehline. Haset ipini hurma yaprağından kırarlar. Kalktığında kesilir ve dağılır. Kam alınca kırılır ve geri döner kendi yerine. Açılarak yükselir ve cereyan bulur. Çekilerek dolu dökten bulut işini görür. Düşman üzerine yağın gök gibi olur. Yere göklerden taş yağır. Öyle alettirler ki önünü almak olmaz ve onlardan denizlerde bile emniyet yoktur ondan gelen taşlardan. Kaldırıldığı tozdan güneş ay gibi görünür ve sert taşları feleğe yolculuğa göndererek ay sığınak arar. Maskeçiler hasret yediler, kale temeli sarsıldı, ya tümü patlayıp ya da yün gibi yumuşardı. Tüstü ehline hamî yoktur, ne bir arkadaş kalmıştı ne ümit ne de o meydandan kurtuluş için bir alet, bir yol ve bir sebep. Yol bulamıyorlardı, hile için güçleri kalmamıştı ve başlarından asılı kaldılar hisar üstünde. Vardılar onlar fasit kanı için ve onları bağladılar iplere. Helak oldular ve yırtıldı dört ayaklılar ayaklarını tutan bentler. Ablukaya alındılar bozkırdan men edilmiş aslanlar tarafından ve yay rüzgârı ile götürüldüler. Kaçış yolları yok idi. Bela nüzulünden emin olmuşlar bu sebepten hisardan uzaklaştılar. Darpen⁸¹⁰ yakıcılığı ve Batlıç⁸¹¹ ateşi ile felekte bela ateşi alevlendi. Top ve tüfek mermilerinden yakın ve uzaktaki hane ve mekânlara yakınlaşmak imkânsız oldu. Humpare⁸¹² ateş atmasından kaledekilere eyyam iyice kötüleştî. Gökler yakan o yakıcı aletlerin ateş püskürtmesinden Hindistan'da Sitare Kalesi yazgısını Gence ehline yazdılar. Saatten saate "Sema çatlayıp yarıldığı zaman. Ve yıldızlar dağıldığı zaman"⁸¹³ Mısdaki zahir oldu. Andan ana ise "Allah, onların binalarını temellerinden harap etti, yıktı. Böylece tavanları, üstlerinden üzerlerine çöktü."⁸¹⁴ Ayeti haneler damında sübut nakşî buldu.

⁸¹⁰ Askeri alettir.

⁸¹¹ Askeri alettir.

⁸¹² Bir tür askeri alettir.

⁸¹³ İNFİTÂR Suresi, 1 ve 2. Ayetlere işaret ediyor.

⁸¹⁴ NAHL Suresi, 26. Ayete işaret ediyor.

Toplar mermilerin darbesinden hisar duvarlarında delikler açıyorlardı. Mancınık taşları nüzulünden kaledekiler ezilme çılgılığı attılar ki “muhakkak korkağın ölümü başı üstünden olur.”⁸¹⁵ Her gün topları barutla doldurup o göklere uzanan kale başındaki dört köşeli burçları ateş üçgeni ile ikiye parçaladılar. Sonunda ser mani ki metanet metini kale haşiyesinde Kehkeşanları anımsatırdı hisarın güney tarafından ve sıralı burçlar nehir suyunun sürülmesi ile su burçlarına çevrildiler. Ve “yoksa binasını kayan (düşen) bir çamur yığını kenarına kuran”⁸¹⁶ alanına düşürdüler. O semtin bütün kapı ve duvarları kaledekilerin takati gibi düştü. Ahali

Nerde sükûn yeri? Yoktur kaçış yolu / bize musallat oldu su ile toprak

Kavlini söylediler. Su tasına düşmüş karıncalar gibi ve vahşete dalmış tavus misali oldular. Deniz tezelzüle düştü ve yüzerlik ateşte kararsız kaldı. “Böylece onların bir kısmının üzerine kasırga gönderdik. Ve bir kısmını sayha (şiddetli ses dalgası) yakaladı, bir kısmını yerin dibine geçirdik ve bir kısmını da (suda) boğduk.”⁸¹⁷ Bercis⁸¹⁸ burçları taş atan mancınıklardan hayret gözü açtı ve Muzerras kongreleri bekçi bayraklarından şaşkınlık parmağı ağzına soktu. “Başlarını dik tutarak (gökyüzüne doğru devamlı bakarak) koşanlar!”⁸¹⁹ Mazmunu göklere ulaşan felek duvarları utanıp başlarına aşağı saldı. “Ve çeneleri (alınları) üstüne kapanırlar.”⁸²⁰ Fehvasında hisarın girişleri kötü kalpli adam gibi başını aşağı tuttu. Top ve tüfek ateş püskürmesinden hisar kökünden tüstü kalktı ve kale kongreleri kokudan burnunu tuttu. Handık korkudan gözde su dolaştırdı. Burç bekçileri yüzünden Hamame burçu gibi renk kaçtı ve sakinler hayret krizine düştüler. Bu

⁸¹⁵ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça meseldir.

⁸¹⁶ TEVBE Suresi, 109. Ayete işaret ediyor.

⁸¹⁷ ANKEBÛT Suresi, 40. Ayete işaret ediyor.

⁸¹⁸ Jüpiter yıldızı.

⁸¹⁹ İBRÂHÎM Suresi, 43. Ayete işaret ediyor.

⁸²⁰ İSRÂ Suresi, 109. Ayete işaret ediyor.

durum zamanında Köprülüzade Abdullah Paşa azade fil gibi sayısız orduyla Van diyarından hareket ederek Kars sayısız ordunun üssü yaptı. Hemen sonra bir gurup Gence kalesi muhasarası ve ele geçirilmesine görevlendirdi. 1147 Hicri 13.Zilhicce gününde gece çobanı gece rengini ve kamer aydınlatıcılığını sabah kırbacıyla arsadan kovup Ekvek⁸²¹ rengârenkliğini altın güneş bineği altına çektiğinde kararlı azım ve sert kılıçla vadileri geçen rüzgâr hızında atlarla sudan daha akıcı bir halde ateş alevi gibi o soğukta Kars'a doğru hareket etti. Kale zahirinde kıvraklık eserleri zahir ve aynı yeri zaferli ordunun merkezi yaptılar. İkbâl merkebi öncülerini dört ayaklıların toynak hareketinden gümüş toynak merkepleri Erzen El-rum sınırına kadar ateş kıvılcımları saçtılar.

Asker başı Kars kalesi yakasından baş çıkarmayıp imtina eteği ayağına sardığı için parlak yıldız merkebi muzaffer orduyla kaç günden sonra İrvan'a doğru hareket etti. Asker başı alın yazısında tehlike yazgısı ve "hattı başındadır"⁸²² haberdar idi. Kaza sürücüsü hükmü ile savaş iştiyakı ve eski asker başı sırrından aşırı kibirden göz yumdu. Ordu toplama, ihlalleri giderme, dağılmış, yenilmiş, sınımış askerleri bir yere toplama, müteferrik olanları, ayrılanları geri çağırma gayretinde bulundu. "sanki ölüme sürükleniyorlarmış gibi"⁸²³ mübareğin ordusu arkasına düştüler. Üç Kilise tarafı kağanın durduğu yer olduğu için güneş ve aya yan vurduğu halde casusların takip ve bilgilendirme neticesinde durumdan haberdar oldular. Ve zafer ordusu o cennet gibi mekânı terk ederek İrvan kalesinin dört Fersahında⁸²⁴ bugün Murat Tepe'ye meşhur olan mekânda savaş hazırlıklarını yapmak için çadırlarını kurdular ve atlar omuzlarında çadırlar gölgesinde uyudular. Sabah vakti güneş aydınlık

⁸²¹ Bir tür rengârenk attır.

⁸²² Arapça meseldir.

⁸²³ ENFÂL Suresi, 6.Ayete işaret ediyor.

⁸²⁴ Eski ölçüt miyarıdır.

simasını açtığı zaman mum gibi yıldızları sabah tahtasıyla sema meydanından kovduğu vakitte asker başı derhal piyade ve süvarilerini hazırladı ve İrvan kalesi ahengi etti ta ki hazırlık duvarına arka yaslasın ve def, tasarruf ve hadise yaratmakta himmeti el verince kadar çaba harcasın. Cesur Hediv⁸²⁵ ona fırsatı vermedi aslan yüzlü askerlerle ava çıkıp sayısız Eşhep⁸²⁶ atlar ve aslan avlayan Ethem⁸²⁷ atlar üstündekilere dağdan akan bahar seli gibi göç sokağının başında cesur aslan gibi asker başının yolunu keserek savaşa başladı. Çark deminden yaralar açıp kan akıtan oklar yerin konveks yüzeyine düştü. Komutanların baş ve omuzları yaralanıp altın gürzlü savaşçılar başı ok ve süngülerden kırıldı. İri boyunluların boyun başları miğfer içinde Navek⁸²⁸ atanın okundan tüyleri dik durmuş tavuk gibi oldu. Sivri oklar ve yay eğrilerin çekişmesinden ordudan bir kesim ve gurup insanların ruh kuşları çabuk ten damından kaçtılar.

Hava arıdan doldu, sivri uçan / zırhlı ten ve demirden neşter

Şiir:

Hava bir elbisedir giymiş akbaba tüylerin / ve yer halı olmuş üzerlerinde at nakışı olan çadırlarla

Cesurlar kalbi keskin kılıç nağmelerinden yarık-yarık oldu ve toprak sahası altın renkli miğferlerden felek gibi kaç parlak yıldızın göstergesi oldu.

Mısra:

Düşman kılıç vururdu fakat sert demir döverdi sanki

Üç saate kadar iki taraftan kıyamet eserleri saçıldı ve kılıç vurma arsası ile süngü ferahlığı sürdü.

⁸²⁵ Nadir şah.

⁸²⁶ Rengi yeşil olan bir at türüdür.

⁸²⁷ Rengi boz ve beyaz olan at türüdür.

⁸²⁸ Bir tür kısa ok. Askeri alettir.

Revan olurlar iyi atlar ölümlerden dağlara / ve kanlarından dökülür toprağa

Kabilelerinden yükselir leşker guruplarında / ve dağınıklıktan el aya vururlar
ayak bağlarında

Sonunda Rum kalbi rum⁸²⁹ kalbi gibi karınca ordusu hamlesinden Süleymani
hiddetinden kararsız oldu şevket temelleri yere düşerek şan direkleri eğildi.

Abdullah Paşa, fermanındaki adamlar ve eşyaları ile beraber kılıç kıvılcımların
odunu oldular ve uzman gurubun hamlesine maktul düşerek hayat ipleri kırıldı.
Kurtulanlar ise her biri bir semte perişan halde kaçarak dağıldılar. Aslan ordusundan
bir gurup kaçanların peşine düştü ve birçoğunu nehir kenarları, mağaralar,
sığınacaklar ve haşiyelerde bulup iplere çekerek topladılar. Birçok hayvan, ayakları
demir toynaklı, düzgün uzun ayaklı atlar, toynakları sert develer aslanpençesi gibi
develer ve kalın kamburlu devler bir birine bağlayarak iktisap ettiler. Tiflis ve Gence
Paşaları talih merkebinin kuyruğu kesik eşek gibi ve kendilerini acizlik derecesinde
Tiflise⁸³⁰ duçar olmuş gibi gördüler. “hiçbir çareye gücü yetmeyen, (hicret için) bir
yola ulaşamayan”⁸³¹ ızdırarında dide tecavüzden yumup ve savaş yoğunluğundan
itizar izhar ettiler. Yumuşak davranıp ve aman alma kapısını çaldılar. Kale kapılarını
açarak hüsne niyetlerini gösterdiler. İrvan Paşası kalecilikte dürüst olmağı tercih
ederek baht badesini gece şarabıyla eş bildi hiç geciktirmeden işleri takdim ve
“emanet alınan at daha çok koşturulmağa değer”⁸³² fehvası gibi kaleni teslim etti.
Kurtulma dileği iletildikten sonra Allah yolunda izin ve yolunun açık olmasını
“böylece günahlarımızı itiraf ettik. Artık çıkmaya bir yol var mı?”⁸³³ Fehvasında

⁸²⁹ İkinci Rum’un ne anlama gelebileceği bulunamadı.

⁸³⁰ Bir tür hastalıktır.

⁸³¹ NİSÂ Suresi, 98. Ayete işaret ediyor.

⁸³² Arapça meseldir.

⁸³³ MUMİN Suresi, 11. Ayete işaret ediyor.

istedi. Şerif dergâhı öpmekle saadetli olmak ve iyilik yağmurundan faydalanmak istedi. Hatalarının karamsarlığına keramet damlaları yağdı. Her birini rütbesi ve yaptıkları kadar yararlandılar. Bazı süvari ok atanları ki hamle alanında esir düşmüşlerdi ve ellerine kelepçe takılmıştı serbest bırakılarak beladan kurtuldular. Kılavuzlar⁸³⁴ ise aciz severin merhametinden yararlanıp selamet kurtularak afiyete ulaştılar. Bu sebepten munkalip olup yüce Allah'ın münezzeh zatını hamt ederek vatanlarına döndüler. “esriler eğlenenler oldu ve yolcu oldular sanki tuzaktan kurtulmuşlar.”⁸³⁵ “O halde Rabbinin hangi nimetlerinden şüphe ediyorsun?”⁸³⁶ ve ta Ariye Çayı sınırına kadar taçlı Efser'e⁸³⁷ liyakatine istikrar bulundu. Ve o güzel memalik savaşı ve cenk olmadan Mahruse Velayetlere izafe olundu.

Muhakkak hak yerini buldu / ve geldi cemaatten en iyisi

Onla değildir illa keskin kılıç / oysa bir el ricat ettirdi onu düşmanlarına

Cihan ve cihan malına hamle edilip toplandı ve dost ile düşman kalpleri maksuduna yetiştirip baş etti. İstila bayrağı kaldırdı ve yücelik odunu yakıp alevlendirdi. Mihnet temelin yıkıp neşe esbabı yaparak biriktirdi. Evet, bu devlet düşmanlarına felek konakçısı neşe sofrasını toplayıp ve hoşluk ışığını söndürdü. Sonra ki kale Huda yardımıyla istirdat oldu bu haller neticesinde ahali ve bendeler takatsizlik ve zorluk sebebi ile ziraat ve sulamağı terk edip ve Rumiye istilası sebebinden vatan ve hanelerini terk etmişlerdir yeniden toplu şekilde geri dönüp ve “Sizi arzda yaratan ve orada, size imar ettiren O'dur.”⁸³⁸ Yardımıyla geri döndükten

⁸³⁴ Askeri terimdir. Ordu dışında ordunun korumağa görevlendirilen bekçiler birliğine denilir. (BKZ: D.S).

⁸³⁵ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça mesel ya Arap âlimlerin hikmetlerinden olmuştur.

⁸³⁶ NECM Suresi, 55. Ayete işaret ediyor.

⁸³⁷ Nadir şah.

⁸³⁸ HÛD Suresi, 61. Ayete işaret ediyor.

sonra Őukranlar sundular ve bezli teveccühü ile himayesi sayesinde iyice ziraatın teksiri, imaretlerin çoğalması ve otlakların büyümesinde gayret ettiler. Kayıp olmuş nehir sularını işine geri çevirip ve kanallardan giden suyu tekrar geri döndürdüler. “Böylece onunla ölü beldeyi dirilttik”⁸³⁹ mısdaında çeşmelerden arazi marazları ve solgunlarını ihya ve ıslah ettiler. “yerden yeni yeşermiş bitki aldılar.”⁸⁴⁰ Muğan ovası çünkü çekici yeşillik idi ve rengârenk güller ve bulutlar ince damlalar üzerine yağdırırdı Ramazan ayının dokuzunda bol sulu o menzil izzet ve şanın oturma makamı oldu.

⁸³⁹ ZUHRÛF Suresi, 11.Ayete işaret ediyor.

⁸⁴⁰ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça meseldir.

Mülkaferin Malik-ül Mülk'ün Teyidi İle Karen⁸⁴¹ Gibi Hediv⁸⁴²'in Cülusu Hakkında

“Ve muhakkak ki O, kâfirlere elbette hasrettir.”⁸⁴³

Safevi devletinin eskimiş nüshası kaç kere kalem telaşına rağmen mahvolmuş hıram kemeri kitabesinde yararsız ayetten başak varak okunmuyordu. O yüce hanedandan saltanat intikali “Biz bir ayetten neyi feshedersek veya neyi unutturursak, ondan daha hayırlısını veya onun mislini getiririz.”⁸⁴⁴ Medlulü ile takdir kalemi ile yazıldı. Bende sever yüce yaratana tevekkül ederek bütün menfaatleri terk eden o hazret istiğna sebebi ile mülk tahtına tekme atıp baş başçılığı eğmiyordu. Gelecek için yorum ve maslahatları almak için ordu büyükleri, memalik reisleri, bozkırda oturanların yol göstericileri, büyükler, arkadaşlar, emirler, yüksek rütbeliler, yüksek mevkilerde bulunanlar, meclis ukalaları, aşiret reisleri, mahfil ashabi, tarım erbapları, köy büyükleri e bende sahipleri saraya çağırıldılar ta ki İran saltanatı hakkında meşveret edilsin. “Ve onlar, işlerini aralarında toplanıp istişare ederler.”⁸⁴⁵ Büyük şura meclisinde, oyların ateşini ölçmek ve büyüklerin yorumlarını bilmek için büyük ve küçüklerin nutukları dinlenildi ve hepsi kalp ve oy birliği ile arza yetiştirdiler ki: sema yıldızlarından ta yer altına dek itaat etmeğin her kese vaciptir ve nimetin her kese minnettir.

⁸⁴¹ Dehhuda Sözlüğüne baktığımızda iki anlam taşıyor. İkisi de uygun gözükmektedir. İlk anlam İran tarihinin ünlü pehlivanı Rüstem döneminde bir pehlivanın adıdır. Ayrıca İran eski tarihinde Hahameneşiler hükümeti zamanında bir hanedanın adı olmuştur.

⁸⁴² Yüce, büyük anlamına gelen Nadir Şah'a işaret ediyor.

⁸⁴³ HÂKKA Suresi, 50.Ayete işaret ediyor.

⁸⁴⁴ BAKARA Suresi, 106.Ayete işaret ediyor.

⁸⁴⁵ ŞÛRÂ Suresi, 38.Ayete işaret ediyor.

Beyit:

Meyhane ve meyden nişan olunca / başımız piri Muğan⁸⁴⁶ rehine toprak olacak

İnsanların batınları bu oylarla aşikâr oldu. Akide biatleri bağlandıktan sonra ve gereken kaideler ve gelenekler intibak olunduktan sonra yakın ve uzak cülusu bayramına muntazır oldu. Küçükten büyüğe Ramazan oruçluları gibi Şevval hilalin intizarında olduğu gibi günleri saymağa başladılar. Perşembe günü 1148 Hicri 24 Şevval Tuşkan yılına mutabık cennet ziyafeti “bugün bütün insanların toplandığı gündür.” Esasına süslendi. Esat talihinden 8 saat 24 dakika geçince kader kadrinin şevketli başı mübareklik tacı koydu Eklil⁸⁴⁷ gibi güneş gibi taca tezyin oldu. Boyun servi ve taht ile döşek hazretin temellüküne geçti.

Padişahlar padişahı cülus etti. Allah onun elini kuvvetli padişahlara üstün kılsın. Sol eli güce süslensin sağ eli ise devletçiliğe. Vakar ile otursun ve saf çeksin onun muhlisleri. Büyük emirler oturup kalksınlar kendi rütbe ve mevkilerinde. Sussunlar ve yalnız ihtiyaç kadar konuşsunlar. Sultan yüzü izzet ve ak yüzlülük müjdesi versin. Savaşta zafer arzusu muhakkak olunca ihsan kapıları açılsın. Neşe feragati ita oldu ve hicabı çekildi. Hitabesi kulaklarda duyuldu ve halısı buse yeri olarak iyilik neşesi dile geldi. Siması nurani miski koksun ve muhabbet taze etsin. Mehabeti korku salsın keremi ise afakı aydınlatsın. Ahlakı iyi kokular saçsın ve eli bahşişler ita etmeğe açılarak bağlasın musibet ve bela ellerini. Zahiri mutiler kıblesi batını muratlar kebesi, zafer keşif olunsun onun reyinde tahtı oluncaya kadar. Gözüksün ay, zahir olsun bayraklar, açılınsınlar ta ki kalemler yazıp müjde versinler. Ladin yürekler riyazetinde büyük ve küçükler taze çiçekler açtı. İşret Ereri⁸⁴⁸ ve

⁸⁴⁶ İran’da Nadir Şah’ın padişahlık tacı başına koyduğu yerin adıdır.

⁸⁴⁷ Ay menzillerinden 17.menzildir.

⁸⁴⁸ Bir tür ağaçtır. Türkçe eşi bulunamadı.

şenlik Şimşadı⁸⁴⁹ boy atıp hadislerden dolayı yedi perde arkasında gizlenen devrana dört iklimde şahit oldu. Âlem süsleyen bu hayret doğuran devletin güzelliğinde yedinci kat süslendi.

Mübarek huzurun encümen vakıfları lütuf mübareğinden ve iyilik havuzundan su içtiler. Hasisler genel bahşiş hanesinden ve toplu kitleler ikramından altın elbiseler giydiler. Nebevi millet ziyafeti taze misk gibi diyanet koktu ve ruha taravet bağışlayan sıyanet koksu gül kokuttu. Cihanı aydınlatan Mustafa dini güneşi payidar devleti Ferverdin'inde⁸⁵⁰ Ustuva⁸⁵¹ hattı beraberine ulaştı. Kutsal söz gülerek kutlamağa dil açtı ve meddahlar gibi konuşmağa başladı. Zaferli devran ise Hediv⁸⁵² bahtının yüce tahtından nasibini aldı. Tebrikler Heyfa⁸⁵³ sanatında inci saçarak söylenildi.

Şiir:

Bahtın muallâ, tahtın açılmış / neşen saçılmış, ordun dikilmiş

Devran azizleşmesi için melekler boyun ve ceplerinde devletin duasında zikirler söylediler. Amberin güzel kokusu dağıldı miskin muhteşem kokusu yükselerek her yeri aldı. İzzeti ihtişamında taht payesi yaşam nimeti ile yükseldi. Dört ayaklı saltanat tahtı ise Heftoreng⁸⁵⁴ ile cenneti gezdi. Onun yedisi, gökler yedisi ile eş oldu. Yakın ve uzak büyükleri büyüklüğü methinde konuştular. Türk ve Tazik Hisay⁸⁵⁵, dan daha çok sonsuz bahşiş ve mükemmel ihsanından vecih aldılar. Mirza Mehmet Kazvini zamiri hanesinden bu beyit yazıldı:

⁸⁴⁹ Sürekli yeşil olan ve dalları yumuşak olan bir ağaç türüdür.

⁸⁵⁰ Bahar ilk ayıdır.

⁸⁵¹ Ekvator. Yer küresini ikiye bölen ve dünyanın en sıcak bölgesi hattıdır.

⁸⁵² Sultan anlamına geliyor. Maksat Nadir Şah'tır.

⁸⁵³ Düzyazıda kullanılan edebi türdür. Bu edebi tür yazılışında bir kelime kesik diğeri ise tüm yazılır. (Bkz: D.S).

⁸⁵⁴ Dübbe Ekber olarak geçen yıldız adıdır. (Bkz: D.S).

⁸⁵⁵ Arabistan'da Ebu Bekir Bin Kelab'a ait dağların adıdır. (Bkz: D.S).

Şiir:

İskender şanında nesir, teyit ve zafer / yer tahtında adalet saçan oldu

Mübarek cülusu tarihi menus / Zülkerniyin⁸⁵⁶dir tacı ikbal başında

“Vel-Hayır-ül Fi Ma Vaka”.⁸⁵⁷ Tarihinde geldi. Kaç gün peş peşe yer arsasında padişahla layık ziyafet şahane şaraplar ve Hisrovani⁸⁵⁸ nevalarla gerçekleşti. Kadeh kaldırıp kebaplar yiyerek gam sofrasını topladılar. Saray ay yüzlüleri ay hilali gibi ziyafet haşiyesinde def ve ney çaldılar. Kara gölüz güzeller dilberler Cuza⁸⁵⁹ kemerlerinde cilve üstüne cilve ile geldiler. İnce şarkılar seslendi ve nakışlı çenkleri olan şarkıcılar çenk ve Çeğane⁸⁶⁰ eşliğinde okudular. Şarap kadehleri ve balaban⁸⁶¹ sesi bülbül nevası ile eş oldu. Kumkuma kulkulası⁸⁶² guguk kulkulu⁸⁶³ ile karıştı. Meyhaneciler şifa verenlerdir. “Ve Rab’leri onlara temiz (lezzetli) içecekler (şaraplar) sundu.”⁸⁶⁴

Daha Hoştur gönlüme şifa veren güzelin dudaklarından / bir buse bağışlarsa o eğer şifa bulurum

Canlara şifa vermeğe kalktı ve şarkıcıların neşe dolu şarkıları seslenirken ki Allah onların seslerini yükseltsin ahengin iniş ve yokuşlarıyla muhalif ve munis yürekleri okşadı.

Çalkıcı sesi ve eyyamın neşe çığlığı devrana mutluluk saçtı. Mızrap çalanların tırnağı âlem işinden düğüm açtı. Kadehçiler ay gibi daire kadehleri güneş pençesinde

⁸⁵⁶ Kuran’da adı geçen eski padişahlardan birinin lakabıdır. Ebcet rakamlara eş tuttuğumuzda 1147 denk geliyor. Ayrıca Tacı İkbâl ebcet rakamlarında 1 rakamı olur. Yani bu kelime Nadir’in tahta geçtiği yıl 1148 yılına denk geliyor.

⁸⁵⁷ Arapça meseldir. Anlamı ne kısmet ne ise iyi olsundur. Ayrıca ebcet rakamlarına göre 1148 olur.

⁸⁵⁸ Barbüt tasniflerinde bir musiki dalıdır. (Bkz: D.S).

⁸⁵⁹ Gök burçlarından bir burcun adıdır. (Bkz: D.S).

⁸⁶⁰ Bir tür musiki aletî.

⁸⁶¹ Bir tür musiki aletî.

⁸⁶² Kumkumadan akan suyun sesine işaret ediyor.

⁸⁶³ Guguk sesine işaret ediyor.

⁸⁶⁴ İNSÂN (DEHR) Suresi, 21.Ayete işaret ediyor.

yedi-beyza⁸⁶⁵ çıkarttılar. Musikiciler Musikiriyan⁸⁶⁶ ve çekici avaz alevleri ile sabır ve karar yapısında ateş yaktılar. Veşek giymiş fidan dudaklı cariyeler döktükleri ilk ve ikinci kâselerle meclistikler susuzluğunu giderdiler. Üzüm şarabı içenler boğaza cila veren siyah şarapları bir-birine sunarak dostça içtiler. Fırlanan çark kâsesi neşe meyinden doldu. Evreni⁸⁶⁷ nağmesi felek kemerini geçti. Gümüş yüzlü güzellerin simasından güneşin altın aynası gümüş suyu gibi titrek oldu. Jüpiter telâtinde simalıkların ışık çapı değeri devran pazarında ucuzlaştı. Hoş nağmeli şarkı söyleyenler gam almış yüreklerin neşelenmesi için Dergam⁸⁶⁸ nağmesi söylediler. Kadeh kaldıranlar cihan halkını eski Dergami⁸⁶⁹ şarabın dolaştırmasıyla devran gamından azat ettiler. Tuzlu kase gözlü kadeh dolduran ve bal dudaklı taze dilber bade gibi ki âlemi süsleyen ateşin gül süsü ondan alırdı ve güneş siması sıcaklığını onun ışığından kesp ederdi yüreklerden takati aldı. Cami Bağdat hatırına Basra hattına kadar doldurulurdu. Ramtin⁸⁷⁰ çalkıcı Nekisa⁸⁷¹ çenginde Barbüt⁸⁷² ahengini çalıp ve Bamşad⁸⁷³ eşlik ederek Selat'ın⁸⁷⁴ asi sesi gibi ki çekici avazı Kusan⁸⁷⁵ ününü sağır ederdi ve tambur tantanası ile Kaseger⁸⁷⁶ başında kâse kırardı Venüs'ü felek çarkına attı.

Billur kadehte lâl gibi bade yakut-i revan olarak kuvvetle revan idi. Güneş heykelinde şarkıcı ziyafet ram ederek canlara huzur verirdi. Lüle saçlarını fırlatan

⁸⁶⁵ Hazreti Musa'nın mucizesine işaret ediyor. Anlam olarak beyaz el anlamına geliyor.

⁸⁶⁶ Bir tür musiki aletidir. Küçük ve büyük neylerden bağlanarak üçgen şeklinde olur. (Bkz: D.S).

⁸⁶⁷ Barbüt nağmesinin 30.perdesidir. Musiki perdelerindendir. (Bkz: D.S).

⁸⁶⁸ Musiki nağmelerindendir. (Bkz: D.S).

⁸⁶⁹ Dergam'a mensup şarap anlamına geliyor. Ayrıca musiki nağmelerindendir.

⁸⁷⁰ Musikide çenk aletini icat eden şahıstır. (Bkz: D.S).

⁸⁷¹ İran efsanelerinde Hırov Perviz şahın çenk çalanı idi. (Bkz: D.S).

⁸⁷² Nağme adıdır. Ayrıca İran efsanelerinin şahı Hırov Perviz sarayının şarkıcısı olmuştur. (Bkz: D.S).

⁸⁷³ Şarkıcı arkasınca okunuşu takip eden şahıstır. (Bkz: D.S).

⁸⁷⁴ Musikici adıdır. (Bkz: D.S).

⁸⁷⁵ Musiki tarihinde eski ünlü ney çalan şahısın adıdır. (Bkz: D.S).

⁸⁷⁶ Şarkıcı adıdır. (Bkz: D.S).

rakkaslar huri yüreği damı olmuş yahut helak olmuş yüreğin huzur. Ateş gibi yüzlerinde ki benek sanki güllükte yasemin ya tandırda Semender⁸⁷⁷ olmuştur. Muğan⁸⁷⁸, Muğan sahrasında kadeh zünnarı⁸⁷⁹ gibi çalkalanırdı. Güzel gençleri üzüm dalından çekilerek kaynatılmış şarap coşturup ayaktan salardı. Hava Rüstem⁸⁸⁰ yayını çekerdi ve kadehi Afrasiyap⁸⁸¹ oku ortadan parlatırdı.

Oysa yağdı yağmur bulutlardan / yeryüzünde altın oldu bitkiler

Sabah olunca cemaat görünce şaşırıldılar / sudan ışık mı yoksa üzümde ateş

İşi muzaffer bu devletten devran istikrar buldu ve gamlı devir gama galip gelerek mutluluğu yeniden başlattı. Yeni ayın Nevruz yeniden adalet ayinini yeniledi.

Setarı⁸⁸² bağladı, yıldız sema etti, kulak

Dördüncü mevsim doğa gücünde fidan ve çiçeklere neşe izhar etti. Çimen gelini baş yüzüne ve taze yeşil genç ağaçlar üstüne layık levha gibi yapraklar bağışladı. Namiye Nefsi⁸⁸³ yaratan yer halısını aşikâr etmek için himmet edip geniş yaprak kadifelerden kadife halı serdi. Yeşillikler çalkıcıları tekrar gösteriş pazarı evrenin dört semtinde açtılar. Gül yüzlü reyhanlar siyasız mübareğin cülus ettiği an her biri ayrı bir renk oldu.

Bahar padişahı ihtişamla geldi. Yükü ise çiçekler, ağaçlar ve taze yeşillik olmuştur. Bütün fidanlar eserleri hayretine dalıp baharın çiçeklerine avazlar söylediler. Her bağda bin ellilerden binler güzel kokulardan gençleştiler ve yapraksız

⁸⁷⁷ Eski Yunan efsanelerinde ateş meleği idi. (Bkz: D.S).

⁸⁷⁸ İran'da Metler hükümet ettiği zaman din adamlarına denilirdi. Ayrıca aynı dönemde bir kabile adı olmuştur. (Bkz: D.S).

⁸⁷⁹ Kadeh içinde şarabın inhinası hattına denilir. Türkçe eş anlamlı kelime bulunamadı. (Bkz: D.S).

⁸⁸⁰ Ferdevsi şehnamesinin ünlü pehlivanıdır.

⁸⁸¹ Ferdevsi şehnamesinin ünlü Turan pehlivanıdır.

⁸⁸² Musiki aletidir. Bir tür tardır.

⁸⁸³ Bir tür manevi kuvvettir ki bitkiler onun ruhuyla yeşerirler. (Bkz: D.S).

dallar kocalıp çiçekler açtılar. Göklerde bululardan yerdeki bitkilere su revan oldu ve güllük kenarında neşe ile elmalar yetişti. Irmaklar kenarında dalsız çiçek ve fidanlar gibi ve nehir girişlerinde bitkiler ışık gibi parladılar. Yeşil yapraklardan Allah hüneri ile nar yaratıldı sizi için ve yeşil ağaçtan ateş gibi yeşerdi.

Bahar geldi ve dallar onun gelişine / onun sefa nuru ve tazeliğine

Dallar üstünde oturan güller / sanki oturmuşlar padişahlar gibi

Ordibeheşt⁸⁸⁴ mevsimi itidali Dey⁸⁸⁵ soğuşunu kaçirttı ve Namiye kuvveti⁸⁸⁶

Sümbül kalemle bostan evraklarına Reyhan hattı yazdı. Esen rüzgâr sonbahar gamına boyacılar gibi “Allah’ın boyası; Allah’ın boyası ile boyanandan daha güzel olan kim vardır?”⁸⁸⁷ Reyhan rengi eserini zahir etti. Bahar Sebbak⁸⁸⁸’ı ağaç şebekelerinden kuyumculuk sanatıyla kazmalar oyarak çiçek ve saf gümüş yaban güllerini ağaç dallarından çıkarttı.

Şiir:

Altındır nereye gittiysek ve incidir / nereyi aradıysak ve gümüştür havada

Sindirim kuvvesi ve sabah bulutu neşe sebebi ile bağ hazinesini Şadvert⁸⁸⁹ hazinesi gibi yaptı. Bahar nesimi çiçek açılışından çöl sahasını Badaver⁸⁹⁰ hazinesi yaptı. Kuzeyden Ferverdin⁸⁹¹ itidali eğri dallar üzerine çeşitlilik zuhur ettirdi. İri palmyelerin hurma çiçeği sefasından ve çeşitli güzel Kâfur⁸⁹² kokusundan karlı hava Kâfur⁸⁹³ gibi cennete bedel oldu.

⁸⁸⁴ Baharın ikinci ayıdır.

⁸⁸⁵ Kışın ilk ayıdır.

⁸⁸⁶ Bitkileri yeşerten ruha işaret eder.

⁸⁸⁷ BAKARA Suresi, 138. Ayete işaret ediyor.

⁸⁸⁸ Bir tür meslektir. Altın ve gümüş eriten adama denilirdi. (BKZ: D.S).

⁸⁸⁹ İran efsanelerinin ünlü padişahı Hırov Perviz’in yedinci hazinesinin adıdır. (BKZ: D.S).

⁸⁹⁰ İran efsanelerinin ünlü padişahı Hırov Perviz’in ikinci hazinesinin adıdır. (BKZ: D.S).

⁸⁹¹ Baharın ilk ayıdır.

⁸⁹² Güzel kokan bir bitkidir.

⁸⁹³ Cennette bir çeşmenin adıdır. (Bkz: D.S).

Bitki kuvvesinin boyacılığından ince dallar kendilerini rengârenk güller haleti ile süslediler. Kayalar karşısında hava yumuşaklığı hareketli bol yapraklı ağaçlar mütemayil ettirerek nağme okutturmağa başlattı. Yeni dalların kucak açmasından güzel ormanlar ve işveli fidanlar çimen ziyafetinde ve bostan kucağında dil açtılar.

Ağaç oğulları sut içerler ve bağlar arsası yeşillenmiş havası ise açılmıştır. Kısıklı kesilmiş ve renkli güllerin boyacılığı ile yücelmiştir. Rüzgârın güzel kokusu maluller şifasında açık hava yaratmış. Taze çamur ile su mahzun susuzlara su vermekte şefi hava olmuştur. Boş yerler yağmurdan doldu ve köpükçüler yeşillikten tazelendi. Ağaçlar kökten taze olup ve akan sular saflaştı. Çim, şakayık ve bitkilerde kırmızı oldular. Nergisin diş ve gözleri sarı çeşmeler dudağı yeşil oldu. Belki o, çimenlikte sapışlığı düzeltmek için çeşme ile bir olmuştur. Taze bağlar bakıyorlardı. Cennet gibi bağlar çiçek açmıştı. Ağaç dalları köke yaslanıp dal başları taç koymuştur. Kenarları süslenmişti ve taze genç ağaçlar dal çıkartıp ve fidanların göz kenarı uyumuştur. Ağaç yaprakları varaklar gibi olmuş ve varaklar bir birinden ayrılmıştı. Hayri⁸⁹⁴ alnı güllerle süslenmiş Erer⁸⁹⁵ boyu aln ayak olmuştur. Nehirler yolu bölünmüştü ve muhakkak bahar yüzünü süslemişti. Muhakkak mor Gedar⁸⁹⁶ çiçek açıp nar ağacı makbul bitki sebilinde makbul görünürdü. Muhakkak yeşermişti ve muhakkak kaçmıştı soğuk hızlı kaçıyla.

Yenibahar eyyamı Ateşin⁸⁹⁷, Azergün⁸⁹⁸ ve Zenthân⁸⁹⁹ güllerin cilvesinde yenibahar sıcaklığının bülbülü olmuştur. Bülbüller bin destanla bostan sayında gül destanını söylediler. Bağ nergisleri süslenmeğe ihtiyacı olmayan güzel kadınla göz

⁸⁹⁴ Bir tür ağaç adıdır.

⁸⁹⁵ Bir tür ağaç adıdır.

⁸⁹⁶ Bir tür bitkidir.

⁸⁹⁷ Gül adıdır.

⁸⁹⁸ Gül adıdır.

⁸⁹⁹ Gül adıdır.

oynaşına geçti. Kısa ağaçlar sabah sabasıyla sola sağa hareket ettiler. Yağan Azar⁹⁰⁰ bulutlar neşe ile ağaç dallarında çiçek açtırdılar. Sulu gül ağaçları ve taze yeşil ağaçlar güzel boylarını yücelttiler. Yağmur damlaları devran zevkinin bahar gülsuyu ile karıştı. Çimen arsası fidanlar zuhurundan bin taraftan renklerini göstermeye başladı. “Allah’ın bulutları sevk ettiğini, sonra onların aralarını birleştirdiğini, sonra da onları küme haline getirdiğini görmüyor musun? Böylece onların arasından yağmur çıkardığını görürsün.”⁹⁰¹

Güneş ile ay doğdu çiçekten / behre alır her kim gölgesine sığınır

Sanki üzerine çiçekler atılmış / inciler gibiler göz kamaştırıcında

Rüzgâr onları sarhoşlar gibi iki kat eder / bazısı diğeri üzerine açar oysa ricat ederler

Menekşe ağacının dik dalları genç ve yaşlıdan ladin yürekleri çalar. Egahi’nin amber kokusu Dey⁹⁰² burnuna rağmen yüce dağların burnunu bile amber kokusu ile doldurur. Gül rayihaları dağ katlarını amber kokusundan alır ve dağ amber dağa yapılır. Yağmur damırlı çiçekler simasını hurileri boynuna takılmış incilerde daha güzel yapar. O zamanda yeşil hilat giymiş ağaçların raksından, taşlar, çöl ve yürekler genişlenir. Öyle ki istemsiz şekilde sineler neşe ve mutluluk eserleri saçarlar. Lale ve sümbül kokusundan yeryüzü misk ayin oldu ve nesim kervanı Sümbül⁹⁰³ vadisinden Çin yolunu tutardı. “Öyleyse Allah’ın rahmetinin eserlerine bak. Ölümünden sonra arzı (yeryüzünü) nasıl diriltiyor.”⁹⁰⁴

Susamış amber ile misk arasında / sandal asılmış kafur karışmış

⁹⁰⁰ Bahar mevsiminin ilk ayına işaret ediyor. (BKZ: D.S).

⁹⁰¹ NÛR Suresi, 43.Ayete işaret ediyor.

⁹⁰² Kış mevsiminin birinci ayıdır.

⁹⁰³ Hindistan’da bir bölgenin adıdır.

⁹⁰⁴ RÛM Suresi, 50.Ayete işaret ediyor.

Meyve bileklik gibi bağlanmış / gül açılmış fidan içinden taç sahibi gibi
Yer giymiş yeşil gömlek / işve eder içine Beteylesler⁹⁰⁵
Hayrete düşürür lütuf ve inceliği / hüsne simasından gelir hoş haber
Suphan⁹⁰⁶ diriltir yeri öldüğünden sonra / bu yüzden dirilir halk mahşer
gününde

⁹⁰⁵ Ne anlama geldiği bulunamadı.

⁹⁰⁶ Allah'ın sıfatlarındandır. Temiz anlamına gelir. Allah kast ediliyor.

Rabbil Âlem'inin Teyidi İle Kandahar Teshiri ve Afganların Yok Edilmesi Hakkında

“Öyleyse müfsitlerin (fesatçıların) akıbetlerinin nasıl olduğuna bak!”⁹⁰⁷

Yumuşak yastıktan ve ziyafet şirasından ruh istirahati istihsali, aydınlıklar celbi ve nimetler emişi yapıldıktan sonra ve nevruz şeni hoşluk ve saadete biterek gönülleri mutlu edip bittikten sonra kaza ve kader nakış edenler zevk kalemi ile Kandahar teshirini mübareğin batın levhasında güzelce çizdiler. “bazen hoşlukta bazen savaşta”⁹⁰⁸ fehvasında âlemi ayağa kaldırma nişaneleri ve düşmanı yakmak için savaş hazırlıkları maksada doğru ihtizaz ettirildi. Akbaba kuşu kağanın Nesrin kokan ağzını hasım üstüne açılmasını görünce yüseklere kanat açtı. Yol ortalarında haber geldi ki Bahtıyarı dağlarında Ali Murat itaat boynunu isyan tasma ve başkaldırmağa mukallit etmiş. Avcı kuşların kırık kanat tavuk için gönderilmesi layık olmamasına rağmen cihan alan güneş gibi sultan istila kılıcını çektiği için yüceler tepesinde baş bırakmayıp ve Beşip⁹⁰⁹ ile Şab⁹¹⁰ ve dere tepelere imtiyaz vermez.

Bozvorud yakınlığına dâhil olunca kası kalplilerin sert yüreği gibi yüksek tepelerde ikamet eden o aşireti tembih etmek için azimet sarı atını Zerdkuh'a çevirdi. Eşkıyalar bu ani gelişten haberdar olup bahtın yüz çevirdiğini fark ederek can, mal ve hanelerini tehlikeye maruz görüp fakat kaçış ve sığınma yeri bulamadılar. Tepeler ve sert kayalara perişan halde kaçıp dağıldılar. Navek⁹¹¹ atan süngücüler güneş çarpı gibi dağ ve çöl etrafına gidip fitne ehli hayatına ölüm gölgesi saldılar. Dağ ciğerleri

⁹⁰⁷ NEML Suresi, 14. Ayete işaret ediyor.

⁹⁰⁸ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça meseldir.

⁹⁰⁹ Kardan beyazlaşan dağlara denilir. Has olma ihtimalini göz önünde tutarak orijinal hali ile yazıldı.

⁹¹⁰ Ne anlama gelebileceği bulunamadı. Muhtemelen Ö.İ.

⁹¹¹ Bir tür kısa oktur. (Bkz: D.S).

olan piyadeler dağ gibi dağlara etek açıp mağara, meşe ve bütün vadide o devlerin yerlerini aramağa başladılar. O gurubu göklere ahenk eden dağlarda ki karış-karış sert taşlar ve kayalarla alınmıştı deste-deste bulup ayaktan saldılar.

Ali Murat halinin teknesi birliklerin saldırı dalgasından dolayı hayretin dört taraftan dalgasına giriftar oldu yelkeni yırtılıp küreği kırılarak uğursuzluk kayasına çarptı. Bu sebepten diri yakalandı. Yücenin fermanı ile iki el ve iki ayağı kesildi. İki gün varlık hayatında “boğazı kesilmiş ineğin hareket ettiği gibi”⁹¹² elsiz, ayaksız el ayak vurdu ta ki şer dolu başı isyan sebebi ile yokluk bodrumuna indi. Oradan Kesra⁹¹³ ve Cem⁹¹⁴ şevketinde saadet güneşi İsfahan ahali haline açıldı. “öyle ki vasfı kalemlerle imkânsızdır.”⁹¹⁵ Ve o eyaleti şevket ve şen hazinesinin merkezi yaptı. Şehrin bütün haneler sakinleri süslü ve ziynet dolu hanelerde huzur buldular. Büyük cihangirin amber kokulu ayak toprağından ve Rehş⁹¹⁶ gibi atının ışık saçan gezişinden o vadinin toprağı gözler nazarında İsfahan sürmesi hasiyeti buldu.

Sanki nakış etmiş onun at toynakları / sert kayalar üstünde bakanlar için yeni aylar

Sanki güneş didesi afet bulmuş ve / koymuş tozu didesine sürme olarak

Kırk gün sonra sert aslan Türk gurubu ve kalın birliklerle Kirman yolu ve Kork çölü tarafından maksada müteveccih oldular. Dokuz Zilhicce 1149 Hicri Kameri Kandahar’ın doğu tarafı Sorh-Şir adına tanınan yer çark gibi çadırlar mızrabı ve cesurların süngü ve kılıç kesretinden aslanlar meşesi gibi gözüktü. Kararlı azım mühendisliği ile gök şehrin temeli binalarla menus oldu ve kale direkleri ki felek

⁹¹² Muhtemelen Arapça meseldir.

⁹¹³ İran efsanelerin ünlü padişahıdır.

⁹¹⁴ İran’da büyük padişah unvanıdır.

⁹¹⁵ Muhtemelen Arapça meseldir.

⁹¹⁶ Ferdevsi Şehnamesi’nin Rüstem adında ünlü pehlivanının atının adıdır.

temelinin toprağa burun sürmesi idi yükseldi. Pazar dükkân ve hanlarla ihtiva edilmişti ve hamam, kervansaray, sert taşların üst üste oturmasına şamil olarak tesis ve icat edilerek muhkemleşti. O kalenin güzellik artışında tüm ihtimam edilerek tam bir ay içinde tüm ay gibi o şehir tamam oldu. Kandahar etrafında her yer yarım Ferseh fasilesinde muhkem ve ağır kaleler dikilip sağlam burçlar ihdas edildi. Salih kayyumun teyidi ile her birinde ünlü Bondok⁹¹⁷ atanlar ve zafer peşe savaşılar konuldu. “onları yakalayın ve onları muhasara edin (kuşatın). Gözetleme yerlerinin hepsine oturun (onları gözaltında tutun).”⁹¹⁸ Hükmü ile adım-adım kaleni almağa başladılar.

Bir yıl bu minvalde geçti ve hisar pehlivanların hamlesi ve kuvveti ile “Ve yakaladığınız zaman cebirle (zorbalıkla) yakaladınız (zulmettiniz).”⁹¹⁹ Mahsur ve kahırlı olmuştur. Ta ki yıl sona erdi ve iş o balina vücutlu⁹²⁰ ejderha ağızlı, yaralanmaz, demir revan, ateş kulaklı, zeki, güç ahenk, yıldırım sesli, içi siyah, kası kalp, saf yaran, cemiyet dağıtan, süslü kale, şehir bent, dağ azimli, savaş arsası istihkâmı, hasım heyetini yakan ve düşman halini ateşe verene düştü. “Erimiş bakırı, kaynağından onun için akıttık.”⁹²¹ Kalıp dökümü “saray gibi (büyük) kıvılcımlar atar. Sanki o (kıvılcımlar), sarı erkek develer gibidir.”⁹²² Cenk öncesi savaş meydanı savaşıları ateşten başka bir şey yemiyorlardı. İsa cenk göğünün kubbesinde oturmuş ve bir gözlü Deccal hile ve renk durmuştur. Erimiş Kal⁹²³ yemeği olan Timsah ve sıcak kuyruğu azap dolu ejderha “Onların ekşimiş olan yüzlerini ateş yalar.”⁹²⁴

⁹¹⁷ Çamurdan üretilmiş mermidir. (Bkz: D.S).

⁹¹⁸ TEVBE Suresi, 5.Ayete işaret ediyor.

⁹¹⁹ ŞUARÂ Suresi, 130.Ayete işaret ediyor.

⁹²⁰ Burada top kast ediliyor.

⁹²¹ SEBE Suresi, 12.Ayete işaret ediyor.

⁹²² MURSELÂT Suresi, 32 ve 32.Ayetlere işaret ediyor.

⁹²³ Bir demir türüdür.

⁹²⁴ MU'MİNÛN Suresi, 104.Ayete işaret ediyor.

Fehvası kulağına haberler duyurttu, iç ateşinden bağırdı ve “O gün onlar, ateşe atılarak (fitnelerinin karşılığı olarak) azaba maruz bırakılırlar.”⁹²⁵ İşaret ile fitil kokusu burnuna yetiştirdi ve takatsizce parlak yürekten coştı.

Karanlık yüreği sapıtıyor sanki Muaviye imiş. Ya Ebu-Leheb onun yerine cehennemi derk etmiştir. Yok, oysa amel ediyormuş ve nasip ettiriyormuş. Ateşi seyir edenler hepsi ondan konuşurlardı ki bu divanedir o zaman ki Ena⁹²⁶ boyunlarında var. Silsileler çekilmiş düşman karşısında ve yakıyorlar onların üstüne bağlanmış ateş. Cenk ateşi yakılmağı hikâyeye eder ateşten ki Allah’ın takdiri ile yakılmıştır. Ve zahir olur direk onların yüreklerine. Karınlarda cehennem kaynarı gibi olur ve sıcak olduğu zaman kahırdan tanımaz azadı bendeden ve dostu düşmandan. Direk yakıcılık ve dikleri yırtan karanlık ondadır. Sıcaklaştırıcı yıldırımını cehennemi sıcak eder düşmanlara onun sıcaklığı ile. Ve meydanda bağırir benim o ki ateşle sıcak olmaz. Bir yıldırımdır ki yürekler yakılır parlak şimşeklerle. Yıldırımlar onun işareti çünkü buharı ateştir.

Toplar asılarak muallâk oldu. Kale açan dağ darp eden topolar ki çark ineği arabalarla onları götürürdü dağ tepesine çıkartılıp ve Burç-e Dede adıyla bilinen burcu yıldırım taşıyla mihnetli yürek gibi yaptılar. Sakin haneleri top mermisi ve Zenburek⁹²⁷,ten arı hanesi gibi oldu. Kale ahalisi hali korkudan “Yıldırımların (dehşetinden) ölüm korkusuyla kulaklarını parmaklarıyla tıkarlar.”⁹²⁸ Fehvasına tanık oldular.

⁹²⁵ ZÂRİYÂT Suresi, 13.Ayete işaret ediyor.

⁹²⁶ Ne anlama gele bileceği hakkında bir şey bulunamadı.

⁹²⁷ Kısa okları olan tüfek gibi ateş edilen bir tür askeri yaydır.

⁹²⁸ BAKARA Suresi, 19.Ayete işaret ediyor.

Başarılı Hediv⁹²⁹ Perşembe akşamı 22.Zilkade geleceklerini düşünmeyen bir birlikle ki duvarları aşip ve zahir olma tasavvurunda idiler Çehel Zine dağı tarafında kemın mekânına maruz kaldılar. Cesurlar sabah ezanı duyulduğu zaman yücenin izni ile sıra ile hamle için ikamet edip kale teshiri niyeti ile tekbir söyleyip Burç-e Dede tarafına yüz tuttular. Bu namazın Fatiha-sinde mihrabın bazı ihlâs mesleklileri harp mihrabında oklar isabetinden yürekleri dikildi ve can yakan kurşunlar temasından rükû ve secde heyeti aldılar.

Hattı süngü rükû etti, kıldı / namazı, o namaz ki secdesi vaciptir

Lakin kaza hükmü ile maksut nail olmadı. İkinci defa kale işinden düğüm açıldı. Bu konu tabiini hakkında diye biliriz ki; Zilhicce ayının ikinci günü gecesinde 1150 Hicri yılına mutabık, 3 gün Yılan Yılı'nın Nevruzundan geçtiğinde her firkadan bir birlik ve her denizden bir dalga Bahtiyarı aşireti ile savaşmak için hamle fermanına aday oldu. Ve kayalar delik deşiklerinde ve hisarların gizli yerlerinde pinhan olup gizlendiler. Öğle vaktinin ilkinde zevalsiz devlet asrının düşmanlarına zeval vakti gelince cesur hazır olanlar cesaret adımını atıp ferman takdimine ikdam ettiler. Süleyman ihtişamında Hediv⁹³⁰ de hamle azmine dağ kametli bineğine dağ başında çıkan güneş gibi oturup süvariler hisar çevresinde Süren⁹³¹ attılar. Ancak Bahtiyarı aşiretine baht yar oldu ve Behtere⁹³² hızı ile Burç-e Dede çevresinden o felek manzara hüsnünün üstüne ayakbastılar. “Ve şehir halkı gaflette olduğu bir zamanda (kimse farkında olmadan) şehre girdi.”⁹³³ Mazmununda gökler gibi burcun başına istila bayrağını astılar. “Allah, rahmetinden insanlar için ne açarsa

⁹²⁹ Nadir Şah.

⁹³⁰ Nadir Şah.

⁹³¹ Dehhuda Sözlüğünde bu kelime karşısında Türkçe lafız olduğu yazılmıştır ki askerlerin hamle zamanı çılgınlıklarına ve Allah-ü Ekber atmalarına işaret ediyor.

⁹³² Ne anlama gelebileceğine dair bir şey bulunamadı.

⁹³³ KASAS Suresi, 15.Ayete işaret ediyor.

(genişletirse), o takdirde onu tutacak yoktur.”⁹³⁴ Müjde heyecanı ile Afgan yüreğinden neşe feryatları kalktı ve Kurnay⁹³⁵ sesi ile kaledekiler canından nefir çark kubbesine ulaştı. Mutluluk davulu “Artık Sur Borusu’na üflendiği zaman”⁹³⁶ Dimdiği ile düşmanlar kalbine inat saldı ve fetih borusunun yürekleri nevaziş eden feryadı “O gün sur’a üfürülür”⁹³⁷ ayetini korku ile beraber kıyamet günü hallerini düşmanlara sundu.

Oysa bir gurup rical istimdat için “yüksekliklerin sahibi Allah tarafındandır.”⁹³⁸ Diyerek hiç endişe etmeden yüksek merdivenleri duvarlar tenine yaslattılar ve cesur ısrarla duvarları ele geçirmek için hisardan yukarı gittiler. Böylece kapı ve burçları zapt ettiler. “bu öyle bir şeydir ki ördeği uçmaz.”⁹³⁹ Lafı söyleyen birçok muhaliflerin bellerini kartal yemi yaptılar. Kaledeki bütün mallar yağmalanıp Kesib⁹⁴⁰ olkesi⁹⁴¹ oldu. “Ve Allah, onları kazandıkları (negatif dereceler) sebebiyle tersine çevirdi.”⁹⁴² Hüseyin Han bu hali görünce hayret badesinden sarhoş ve vecit şarabından harap olup mal başından kalkıp aile ve eşleri ile beraber Kitul kalesinde gizlendi.

Savaşçılar kılıcı büyükler başına oturunca boyun damarına kadar “Hikmetli (hükmedilmiş) emirlerin (işlerin) hepsi, onda (o gecede) ayırt edilir (belirlenir).”⁹⁴³ Hükmü icra edildi ve başkaldırma terk edildi ve geriye kalan kılıç vuranlar itaat küpesini süslü küpe gibi kulaklarından astılar. Yarın ki gün ordudan kalanlar ve

⁹³⁴ FÂTİR Suresi, 2.Ayete işaret ediyor.

⁹³⁵ Tam ne anlama gelebileceği hakkında bir şey bulunamadı ama Farsçada bu kelime yazılışına yakın bir tür savaş trompeti mevcuttur.

⁹³⁶ MUDESSİR Suresi, 8.Ayete işaret ediyor.

⁹³⁷ EN'ÂM Suresi, 73.Ayete işaret ediyor.

⁹³⁸ MEÂRİC Suresi, 3.Ayete işaret ediyor.

⁹³⁹ Arapça meseldir.

⁹⁴⁰ Bir köpek türüdür. (BKZ: D.S).

⁹⁴¹ Ne anlama gelebileceği bulunamadı. Farsçada bir anlam bulunamadı.

⁹⁴² NİSÂ Suresi, 88.Ayete işaret ediyor.

⁹⁴³ DUHÂN Suresi, 4.Ayete işaret ediyor.

hisarda hazır olanlar felek medarındaki sarayına gelip onun temenni ışığı âlemi aydınlan bu devletin ışık iktibasından ışıklandı ve Ğulcayi aşiretlerinin ikbal atı düz gitti. Onlardan bazısı felek gibi ordunun mültezimleri yoluna girdiler ve devlet erkânının gölgesinde olanlardan oldular. “O zaman kim hidayetime tabi olursa, artık onlara korku yoktur ve onlar mahzun olmazlar.”⁹⁴⁴ Müstahzar olup “Ve muhakkak ki Biz, onların nasiplerini eksiltmeksizin öderiz.”⁹⁴⁵ Behre aldılar. Bütün halkı “Sizin yeriniz daha fena”⁹⁴⁶ diyerek göç ettirdi ve Nişabur’da mesken kıldırdı. “Sizin için yeryüzünde oturma”⁹⁴⁷ mekân yaptı. “Ant olsun ki, sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada size geçim kaynakları kıldık.”⁹⁴⁸ Anlamı onlar hakkında anlam buldu. “Mal ve oğullarla onları desteklediğimizi mi sanıyorlar? Onlara hayırları çabuklaştırdığımızı (mı sanıyorlar)? Hayır, onlar farkında değillerdir.”⁹⁴⁹ Hüseyin han, mal, varlık ve ailesi ile beraber Mazenderan’da mesken edip oranı vatan kıldı ve baht evi yeniden beyazla boyandı. Avadanlık ve imarete o seçkin bina bütün beldeler imaretlerinde daha üstün olmuştur Nadir-Abad adıyla tanınmıştır Abdalı oturmasının imaretine ihtisas edildi ve Kandahar kedim kalesi tahrip edilerek viran oldu. Bu güzel fethin müjde neşteri düşmanlar damarını açtı ve geçmişten daha ziyade bu saadetli müjde dostlar ruhuna ümit üfleyip mutluluk meydanını ferah kıldı.

⁹⁴⁴ BAKARA Suresi, 38.Ayete işaret ediyor.

⁹⁴⁵ HÛD Suresi, 109.Ayete işaret ediyor.

⁹⁴⁶ YÛSUF Suresi, 77.Ayete işaret ediyor.

⁹⁴⁷ BAKARA Suresi, 36.Ayete işaret ediyor.

⁹⁴⁸ A'RÂF Suresi, 10.Ayete işaret ediyor.

⁹⁴⁹ MU'MİNÛN Suresi, 55 ve 56.Ayetlere işaret ediyor.

Belh Fethi Ve Batıl Asilerin Helaki Hakkında

“O, zalimlerden uzak değildir.”⁹⁵⁰

Ejderha kametlinin simasının Kandahar Afganları tembih, helak ve daraltmasına uğraştığı esnada Şehzade Rıza Kulu Mirza Belh teshirine ve illiye devletin güvendiği Celayer vekili Tahmasp Han mübareğın hükmü ile şehzade ordusunda serdarlık ve ordu cephanesine düzen vericiliğe memur oldu. Şehzade batını Tahmasp Han’dan memnun değildi lakin ihlal edenleri def etmekte şerif babasının emrinden itaat etmekten başka çaresi yok idi.

Gerçekten deve düşman sınır burnuna takılan ağaç halkanı / lakin o onun burnunda diri olduğu zamana kadar

Kaza hükmü ile şehzade savaşa hazırlandı ve ok, yay ve savaş aletlerini alarak bir gurup Müslüman’la İslam Kubbesine⁹⁵¹ doğru müteveccih oldu. Belh valisi de cenge hazırlanıp savaş ahengi yaptı. Şehrin altı Fersahında⁹⁵² hamle için merkezi üs yaptı. Cennet simalının birçok birliği hücumu geçtiği zaman Özbekiyye’nin karar temeli viran olup inhidama uğradı. Vali itaat edenleri ile beraber bozkır çöllerin yolunu tutarak yenilerek hezimete uğradı ve o alçakların itila levası devrildi. Valinin burnuna çember vuran fesat hayali pehlivanların kılıç ve süngülerinden uzlet buldu. Belh şehri valisi kendi devlet ayının pırlırtısını Selh⁹⁵³ görünce ve yağmacı devran ile huysuz devirin huysuzluk ve ıstırapçılığını şirin ziyafeti hoş bahtlık kamında acı ettirdiğini fark edince büyüklük yapmadan Belh’i terk etti. Güç atı tevazu mihıyla bağlandı. İtaat eteğini can ortasında kemere bağladı ve kendini tamamı ile cömert

⁹⁵⁰ HÛD Suresi, 83.Ayete işaret ediyor.

⁹⁵¹ Maksat Belh şehridir.

⁹⁵² Eski mesafe ölçüt miyardır.

⁹⁵³ Hicri ayların otuzuncu gününde gözüken ince aydır. (Bkz: D.S).

Mirza'nın şefkatine bıraktı. Bu yürek açıcı müjde âliye dergâha arz olunduktan sonra mübarek hükmü vali ihzarı hakkında sadır oldu. Vali eşraf tabakaları yüce dergâha gitti ve lütuf ile bahşişlere matuf kılındı. Amal hilatleri ihsan yağmurundan yenilendi ve bahşiş yağmurundan nimet biriktirdi. “güçlülük gazabı giderir.”⁹⁵⁴ O zil'in bütün memaliği ta Konduz intihası, Beğlan ve Bedehşan'a kadar parlak kılıç eşliğine ve altın saçan kılıç kabzasına teshir oldu. “bütün yerler onun elinde.”⁹⁵⁵

Belh işi Allah'ın isteği ile bittiğinden sonra şehzade Buhara teshirine zafer urganını hareket ettirdi. Oranın valisi Ebülfeyiz Han şehzade iradesinden ıstıraba kapıldı ve alevli yürekle Harezmi valisi İlbars Han'dan yardım istedi. Hobari⁹⁵⁶'nin silahı kötülüğüdür.” Adı geçen han cesaret göstermek için dar gözlü kaplan gazabında büyük bir Özbekiye ordusunu ona muavenet etmek için uzak mekândan kabahatle hareket ettirdi. “Muhakkak ki zalimler birbirinin dostudurlar.”⁹⁵⁷

Şehzade “Ve şeytanlar, mutlaka sizinle mücadele etmeleri için dostlarına vahiy ederler.”⁹⁵⁸ Mazmununa vakıf olup her iki Hanla savaş kastı ile ki düşman ateşi yanında şevketi tüstü hükmünde idi Amuye suyundan rüzgâr gibi geçti. Yeryüzünde ordu merkeplerinin kaldırdığı toz ve toprak “göğün, apaçık duman (fitne) getireceği günü”⁹⁵⁹ eserlerini aşikâr etti. İlbars Han şehzade ordusunun hareket ettiği haberini alınca savaş meydanında yıpranmadan ve cenk etmeden kendini kayıp etti ve pis yürek ordusuyla kurtulmak için dağ başında menzil kılmağı tercih etti ve hamle bayrağını devirdi. Göç davulunu piyade ve süvarileri ile tacil etmemek için acele ile çaldı ve korku ile geri döndü. “Fakat iki toplum, (birbirini) görünce iki topuğu

⁹⁵⁴ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça meseldir.

⁹⁵⁵ Muhtemelen Arapça meseldir.

⁹⁵⁶ Bir kuş adıdır. (BKZ: D.S).

⁹⁵⁷ CÂSİYE Suresi, 19.Ayete işaret ediyor.

⁹⁵⁸ EN'ÂM Suresi, 121.Ayete işaret ediyor.

⁹⁵⁹ DUHÂN Suresi, 10.Ayete işaret ediyor.

üzerinde arkasına dönüp kaçtı ve ben, sizden uzağım.”⁹⁶⁰ Ve devir şehzade haline vasıflar okudu.

Eğer o cesurları didar etmedin / kendi ikbalini sanki didar etmişin

Güneşin uzak olması iki şeyden onu saklamaz / birisi aydınlatıcı huyu ve diğeri ise yakıcılığı

Ebülfeyiz Han Gerşi kalesinde tahassun etti ve şehzade Geşi kalesi civarında olan Şeladek kalesini teshir etti. Ahalini helak ve yok edip Gerşi kalesine azimet isteğinde olduğu zaman mübareğin hükmü vusul oldu ki savaş geleneğini nazarda alarak Turan tarafına azimeti dayandırsın ve hareket ile cenk urganını Buhara bölgesinden geri çevirsin. Şehzade takrir edildiği gibi o nahiyeni acele ile yarasanın pinhan gittiği gibi hızla çalıp ve yağma lokması yaptıktan sonra ganimetler, nimetler ve çaldıkları ile beraber suretle koştu.

⁹⁶⁰ ENFÂL Suresi, 48. Ayete işaret ediyor.

Zulmet ve Nuru Yaratanın Takdiri İle Hindistan Teshiri Hakkında

“muhakkak ki bu, gerçekten azim (büyük) işlerdendir.”⁹⁶¹

Hindistan geniş ve ariz bir memlekettir. Havası yürekleri sınımlara Mumya tesiri eder ki yapışır onunla kırılmış kemik. Ağacı Erer⁹⁶² taşları mermer, kadın ve Kurayı⁹⁶³ berber mülkünü utandırır. Çeşitli tabii gibi rengârenk kuşları yükseklerde uçmakta iki, üç ve dört kanatlı uçanlarla⁹⁶⁴ on ve dokuz.⁹⁶⁵ Çeşitli nevi seçkin şahısları yaradılış hüsünde “Ve bunun gibi insanlardan, davarlardan, yürüyen hayvanlardan da çeşitli renkte olanlar vardır.”⁹⁶⁶ Mazharıdır. Felek şanında dörtlük ve vukufu ilim ve akıl ehli kalbine hayret bağışlar ve Keyvan⁹⁶⁷ gibi tepe ve yokuşları “Ve dağlardan beyaz, kırmızı, çeşitli renklerde ve kara ve kapkara (koyu siyah) yollar (kıldık).”⁹⁶⁸ Zahir eder. Bol hâsıllı bir memleket ve temeddün ile menfaatleri batınlara çekici olmuştur. Toprağının her gülü her fidan gülden daha ziyade altın saçar ve çiçekli her çalı kuyumcu çalından daha ziyade gümüş döker. Abbasi laleleri şahı sikke kaş altında saklamış ve ağaçlar yaprağı Gertas⁹⁶⁹ ilimi koltuğunda. Her gül çalısı âli şana yer verir ve her dal yaprak, semere ve samana sahiptir. Çimenliğinde gözükten parlaklık dört cennette değil sekiz cennette bile bulunamaz. Çöl arsası sarı ve kırmızı reyhanlardan altın dikişli halat gibidir. Özellikle Kabul mülkü ki havası ruhu tazeler ve suyu hayat bağışlar. Gülü tüm ay gibidir ve dikenli gül tazeliğindedir. Ne çok dağ ve ne çok çöl ki lale piyalesinden gül

⁹⁶¹ ŞÛRÂ Suresi, 43. Ayete işaret ediyor.

⁹⁶² Ağaç türüdür.

⁹⁶³ Sözlüklerde anlam bulunamadı.

⁹⁶⁴ Maksat meleklerdir.

⁹⁶⁵ Yakınlıkları kast ediliyor.

⁹⁶⁶ FÂTİR Suresi, 28. Ayete işaret ediyor.

⁹⁶⁷ Satürn.

⁹⁶⁸ FÂTİR Suresi, 27. Ayete işaret ediyor.

⁹⁶⁹ Kâğıdın ilk defa ondan üretildiği bitkidir. (Bkz: D.S).

şarap piyaleleri ziyafeti olmuş ve ne çok bağ ve çimenlik ki nergis ve şakayıktan cennette göz ve ışık olmuş.

Çeşitli reyhanlar çokluğundan Çin Nigar-hanesi gıpta yemiş, yok, hatta ettim, yeryüzü cennettir. “çöl bitkisi çoğaldı dermeğe Halep geldi.”⁹⁷⁰ Hoş o şehir ki nesim estiği an ruh veren nefesi çimene değdiğinde her Meryem gülü fidanı Mesih’e hamile olur. Ve eğer güllüğünden kalkan koku encümene ulaşırsa halı yünü çalı ipek gülü kokusu alır. Zibercet⁹⁷¹ gibi sebzesi ırmağa resim saldığına sudan billur zümrüt taşı çıkar. Suyun halâveti zikri bostan okulunda fidan çocuğu ağzına meme koyduğunda Gülistan⁹⁷² kitabının yeşil varakları şükür eder. Ateşin gülleri aşkına bülbül Semender⁹⁷³ ile baş bir yastığa koyar ve can verici havasının nemi görgü kuşu ter nağme ile dolar.

Havası cennet havasındandır / Sanki cennet nesimlerindenmiş

Fidan kızı menekşenin büklüm saçı ile salınır ve nergisin güzel gözü gülün güzel yüzü ile bakışır. Gecelerde sümbülü koksundan söz giderse mum şulesinden Şebbuy⁹⁷⁴ gülü dermek olur. Bahar ateş hanesinde baharının renk ve suyu anlatılırsa kapı ve duvardan “Ey ateş! İbrahim (A.S)’a (karşı) soğuk ve selâmet (zararsız) ol.”⁹⁷⁵ Hitabesini duymak olur. Sis gözlü ki çimen damlasına sürüklenirken Huşab⁹⁷⁶ incisi dizisi çıkar. Basarı⁹⁷⁷ çapı lalezar sahasına düştüğü zaman yakut damarı ondan çıkar.

⁹⁷⁰ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça meseldir.

⁹⁷¹ Bir zümrüt türüdür.

⁹⁷² İran edebiyat tarihinin ünlü şairi Se’di Şirazi kitabıdır.

⁹⁷³ Melek adıdır. (BKZ: D.S).

⁹⁷⁴ Anlam olarak gecede kokan gül, fakat bir tür gül adıdır.

⁹⁷⁵ ENBİYÂ Suresi, 69.Ayete işaret ediyor.

⁹⁷⁶ Dehhuda Sözlüğüne baktığımızda çeşitli anlamlar çıkara biliriz. İlk önce suda birlikte pişen üzüm, incir ve erik ve zerdali yemeğidir. Ayrıca Şaş suyunu Maverâ-ül Nehir’e bağlayan bir su geçişi adıdır. Ayrıca Horasan’da çeşitli köylerin adı olmuştur.

⁹⁷⁷ Ne anlama gelebileceği bulunamadı.

Yeşilliği bayındırından bakan gözler her taraftan Şehri-Sebz⁹⁷⁸ görürler. Lalı güllerinin boyasından gözbebekleri yedi perdeler arkasından Bedehşan⁹⁷⁹ gözüdür. Halil sıcaklıktan ateşin gülü vadisi zevkine gider ve Hızır çekici yeşillikleri havasından çöllere düşer. Azat Servi genç ağacının bendesidir ve Şimşad⁹⁸⁰ feyiz nehrinin yeşillenmişidir. Bağ tarhlarının şirin işleminden Ferhat utançtan baltası ucunun tırnağı kendi başını kaşır. Leyli güzelliğinde çöl laleleri cilvesinden mecnun söğüt kendini çöllerde gezen Mecnun zan eder ve Şimşadi⁹⁸¹ neşesine Sidre⁹⁸² ve Tuba⁹⁸³ ne hoş, eyvallah diyor. Ladin sefası cihan sahip dillerinden yüce vasıflar duymuş toprak neşesinden her gülün yüz yaprağı bülbül gibi bin sarhoş âşık olmuştur. Çınarı her varaktan büyüklük şeceresini “Onun aslı sabittir (kökü topraktır). Ve onun dalları semadadır.”⁹⁸⁴ Ele almıştır. İpek güllerden bağları nefis halatlar terzisi olmuş ve parlak lalelerden çimeni ateş oyunu encümeni olmuştur. Zambak inceliğinin duvarlar başına hücum etmiş ve çimenlik yolcuların ayak dikenleri güllükler taç gülü olmuştur.

Mutluluktan çağlayanı dağı ta kemerine kadar taravet coşkunluğu bağışlamış ve toprağının sefa dalgasından sert taş inci değeri bulmuştur.

Yürek çalan sebzesi Hızır’ı coşturan coşkun ırmağı yeşil halatla hayvan suyu⁹⁸⁵ kenarında oturmuş ve ağacının her dalı şirin hareketlerle ağaç dallarını koparmış güzel kız gibi. Servi yeşilliğinden Sohi⁹⁸⁶ Fahte⁹⁸⁷ gömleği giymiş ve Babal⁹⁸⁸ kumru

⁹⁷⁸ Anlam olarak yeşil şehir anlamına geliyor fakat Semerkant yakınlığında bir şehrin adıdır. (Bkz: D.S).

⁹⁷⁹ Hindistan ve Horasan arasında bir bölgenin adıdır.

⁹⁸⁰ Ağaç adıdır.

⁹⁸¹ Bir tür ağaç adıdır.

⁹⁸² Bir tür ağaç adıdır.

⁹⁸³ Bir tür ağaç adıdır.

⁹⁸⁴ İBRÂHİM Suresi, 24. Ayete işaret ediyor.

⁹⁸⁵ Hayat suyu.

⁹⁸⁶ Yıldız adıdır.

ile bir renk olmuştur. Nağme okuyan ağaçlarının başından Mina⁹⁸⁹ ve Şebaheng⁹⁹⁰ siyah gök ahengi almıştır. Servi kumruları gök meleklerle sırdaş ve güllük tavusları altın güneş kuşu ile uçmuşlar. Altın parçaları ise Dehgan⁹⁹¹ olmuştur. Dördüncü çark yani güneş ışını yaprakları dökülmüş gülünün ayarı yanında kirli ve gök yıldızların zerrin halkası yeşil olmuştur. Yani göklere asılmış ağaçları ta fıstık sinesine kadar aşk tutkusundan badem olmuş, Kürte⁹⁹² fıstık sinesi yarmış ve badem kendini üzümün büklüm zülfüne dolamıştır. Onnab⁹⁹³ parmaklarına kına koymuş fıstıkla beraber findık kırmakta olmuş ve gül çalıları bahar bulutu damarı ile gül desteleri bağlamakla eğlenmiş. Alı-balı⁹⁹⁴ Şah-alı⁹⁹⁵ ile sevişmiş.

Şiir:

Canın karşısında can ve malımı feda ettim / ve feda etmedim seni başara
bildiğim kadar

Nükte söylemekte. Fıstığın güler dudağı şeftaliden:

Yıldızlar sanki şeftali çiçekleridirler / ve görmemişim benim gibi ki yıldızı
benzete çiçeğe

Buse çalmakta, zerdali inceliği cihanı aydınlatan parlak ay ışığı pazarını kesat
eder ve sefa ile neşesi yanında şems⁹⁹⁶ tohumu güneşi susuz cisim gibi yapar.

Şiir:

Ağaçlar zerdalisi peyda oldu onda, sanki / şule saçar üst üste dalmış yeşil dallar

⁹⁸⁷ Kuş türüdür.

⁹⁸⁸ Kuş türüdür.

⁹⁸⁹ Siyah renginde bir kuştur.

⁹⁹⁰ Geceler okuyan kuş türüdür.

⁹⁹¹ Eskide rayiç olan para ölçütü olmuştur. Anlam olarak onluk manasına geliyor.

⁹⁹² Fıstık türüdür.

⁹⁹³ Ne anlama gele bileceği bulunamadı.

⁹⁹⁴ Erik türüdür.

⁹⁹⁵ Erik türüdür.

⁹⁹⁶ Bir tür zerdalidir.

Gül ve reyhanlar kubbesidir perdedar olmuş / ve tezyin olmuşlar altın zillerle
Menfaatli elmalar, şirin dudaklı bade dolu akik kâse, yakut kap saf üzüm dolu,
meyve veren ağaçların düz dalları sedir ve tuba eşliğinde düz, her elma gıdığı
yanında güzellerin elma gıdığı vasfı batıl.

Elma çıktığı zaman sanki / kırmızı gömleği içinde kıvranırdı
Pekmezdir kalmış sürahide / yerlerde kalmış kurumuş şarap gibi
Biz onlara hoş geldiğiniz dediğimizde / kokluyoruz şarabı ateş kokusundan
Armut ismi nispetinden armudun armudi şişesi ve kehribarı mavi hokka
benzetmede armudun sarı cam yapardı.

Altın deridir ve gümüş içinde / asuman misk kokulu cisimdir
Mesel söyleyenler sarı mücevherler / görmezsin yazında deve
Üzüm sefası gözyaşından daha saf, sanki gözün dördüncü perdesinden hur
gözü temizlenmiş ve kaza eli onun halâvetini can lezzeti ile karıştırmış. Pervin yıldızı
göklere gitmişse zer ağaçları akdine varmak olmaz. Güzellerin inciden kolyeleri eğer
kendilerini boğazdan çekeler ta ki üzüm dallarına benzesinler, başaramazlar.

Üzüm suyu akıllar çalar / sanki billur hazinesidir
Zımmen almış içine misk kokusu / sanki içinde gülsüyü birikmiş
Kalmamış onda ateşten eser / illa çiçeklerdeki aydınlık ve pırıltı
O diyarı narı diğer vadilerin narından üstündür. Her tanesinin su ve rengi
Rommani⁹⁹⁷ yakuta benzer. “her ağaç birer ateştir övülmüş alevlenmiş odun parçaları
ile.”

Kabuğu yarılmış narlar benzer / çirkin gömlekler altında memelere

Kabuğunu soyarken zahir olur bizlere / kırmızı akik yüzük taşları

⁹⁹⁷ Ne anlama gelebileceği bulunamadı. Muhtemelen bölge adıdır.

Eski zamanlardan beri Gazneyn ve Kabul velayetleri Horasan'ın önemli memleketlerinden hesap edildiği için Kandahar'a giriş zamanın ilklerinde kalem tutan kutsal eller mektup takrir edip ve fesih elçi ile beraber Hindistan padişahı hazreti Mehmet Şah'a göndermişler. Mektup sonunda kinaye ve sarahatle hiç eksilmeden, cerahate meyilli sına, kuyuda su var mı yok mu? Diye içine taş atma imtihanı, kuyu derinliğini ölçmek için içine atılan taş tecrübesi ve cerahate meyilli olmak meylini ima ile yazmışlar. Bölge ve memleketler talebinde hüsün mesajı göndermişler ta ki tahakküme sarılmadan sitem ve tecavüzden imtina edip ve mübalağanı "Sizin için onun bir şer olduğunu zannetmeyin. Hayır, o sizin için hayırdır."⁹⁹⁸ İblağını vurguladılar. Hindistan memaliğinin Süleyman yüzlü padişahları eskiden İran'ın dostları olmalarına rağmen Mehmet Şah hilafet sayfalarının sahife dizisinden yani "benim senden daha çok malım var ve (ailemdeki) fertler bakımından senden daha üstünüm"⁹⁹⁹ ayetinde söylenildiği gibi içi boşluktan okumuş ve itidalden tecavüz ederek tekellüf ve büyüklük süsüne meyil etmiştir. "artık kimin yardımcısı daha zayıf ve sayı bakımından daha az, yakında bilecekler."¹⁰⁰⁰ Mefhum ve mazmunundan.

Coşma ki asla direnemeyeceksin / dokunma kendi evinde aslana

Gerçekten arıları yuvalarında hareket ettirdiğinde / ağırır insan bedeni onların sokmasında

Gafil olup kibir, hırs, inkâr ve istinkâfi tamamı ile takdim etti. Sohbet sürahisini kapağını koyup ağız bağlattı. Kulak ve lisanîni dürüst söz duymağa kapattı. "Ve bir selâmla selâmlandığınız zaman, o taktirde siz, ondan daha güzeli ile

⁹⁹⁸ NÛR Suresi, 11.Ayete işaret ediyor.

⁹⁹⁹ KEHF Suresi, 34.Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁰⁰ CİNN Suresi, 24.Ayete işaret ediyor.

selâm verin”¹⁰⁰¹ ret cevap vererek kapattı ve gönderilen elçini bir yıl rehin tuttu. Barışı düşünmedi ve bu mektubu korkudan kaynaklandığını zan etti. Bellidir ki barışmakta inat etmek savaş ateşini alevlendirir ve sulhtan yüz çevirmek mihnet tozundan başka bir şey kaldırmaz.

Muhakkak muhalefet ile söğüt muhalefeti ile benzerliği var / her ikisi ihtiyar edilmekte kötüdür

Söğüdün iyiliği vardiysa meyve verirdi / fakat muhalefet olarak akimdir

Padişah Mehmet Şah hali sayfasından varağa cimrililik ve cevap vermemek mazmununu anladı ve mektup içinde yazılanlara geri dönüşü Nuh kargasından daha yavaş gördü. Bu mana hatırının inkıbazı asabiyet ve gazap silsilesinin tahrik olunmasına sebep oldu ve mübarek zatı kılıçları soyundurarak muhasamata yöneldi. Ordu hazırlandı, her birlik at sayısı kırk oldu, askerler toplandılar. Kılıçlar itildi, süngüler keskinleşti, oklar sadaka konuldu. Terleyen atlar sıralandı, Sehlepler¹⁰⁰² yedek olarak konuldu, Müheccileler¹⁰⁰³ önde gitti ve nallarından kıvılcım kaktıran sayısız atlar hazırlandı. İşin başlangıcında tarz ve geleneklere uygun mektup yazıldı ve bu mazmun tarazında üst makam padişaha gönderildi ki geçen yıl ricalimizle beraber dostluk iletisi göndermiştik ta ki sulh kolyesi boyunlara asılsın. Fakat murat şahidi maske arkasından kendini göstermedi ve hiçbir cevap o mübarek tarafından verilmedi. “Böylece onları alay konusu edindiniz. Öyle ki (bu), size Benim zikrimi unutturdu.”¹⁰⁰⁴

Ona yazdım ve visal hediye istedim / benim vatla uğraştırdı ve cevap vermedi

Keşke cevap iyi olsaydı ve yatıştırırsaydı / o şeyi ki beni bürümüş gam ateşinden

¹⁰⁰¹ NİSÂ Suresi, 86. Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁰² Uzun ve iri at türüdür.

¹⁰⁰³ El ve ayakları beyaz olan at türüdür.

¹⁰⁰⁴ MU’MİNÜN Suresi, 110. Ayete işaret ediyor.

O yüce tamamı ile nifak bayrağı kaldırdığı için vahim ve şek ordusu hatır ülkesinden kalktı ve işlerin hal olunması ve sonuçlanmasını o beli bükük kocaya havale etti ki büyüklerin kemer sahibi olması onun aracılığı ile istihzar olur. Dem sahibi pir ki hilal gibi şehirlerin fetih anahtarı onun ihtiyarı kabzasındadır, hasım yüzünde batın bozukluğu vasfını düzlükle söyler ve tüm kan içicilikle düşmanı mülakat ettiği zaman nevazişten başka bir muamele yapmaz, yani keskin kılıcı ve kan döken kılıç havale eder. Misafirperver oldu ve kıyamet ırmağı merkebi kargaşayı bekledi ta ki iki taraflı kılıç işi bir taraflı etsin.

Kılıç doğru söyler, haberler için mektuptan / onun keskinliğindedir şaka ve ciddiyet sınırı

Geniş kılıçlardır, siyah mektuplar arasında yok / şek ve hadsin aydın olması

İlim parlak süngülerde aydındır / iki ordu, arasında yedi şahaplar arasında yok

Hali dili ile Mehmet Şah'a söylüyordu ki:

Kaldırdın bir kavimi cesareti ile / aslanların aslanlarıdır, irade ettiğinde yapar

İnsanlar ve cinlerden korkmaz / evet savaşta laf söylemek yenilgi demektir

1151 Hicri yılının Sefer ayında güney nesimine tane vuran rüzgâr ayaklı hızlı atlara atılıp koşturdu. Kandahar'ın Kelat yolu ile "Ve baktığın zaman orada nimetler, büyük bir mülk ve saltanat görmüş olursun."¹⁰⁰⁵ Sıfatına sahip Hindistan tarafına muzaffer devletin zaferli bayrağını dikmek için yola çıktı. Cümle cihandan iyi askerlerden başka bir kes yolcu olmadı.

Azimet büyüklüğü Allah azimetine bağlıdır / bağışlar ise Allah kerametindedir

¹⁰⁰⁵ İNSÂN (DEHR) Suresi, 20. Ayete işaret ediyor.

Küçük bağış ve azimetler hakir kişi gözünde büyük gözüdür / onların büyüğü ise büyük kişi gözünde küçük gözüdür

Kendinde olanı halktan istiyor ve bu / o şeydir ki cesur adam ciddiyetle iddia etmez

Gazneyn teshiri kolay oldu ve oranın ahalisi memnuniyetle itaatkârlık kolyesini boyunlarına astılar ve şehir zapt ihtiyarına geçti. Lakin Kabul ahalisi “onlar çoklar fakat az adama hayırları yetişir.”¹⁰⁰⁶ Selameti kendilerinden uzaklaştırıp ve savaş zırhları giyerek öyle ki soğan kabuklarından daha çok olmuştur. “Ve onlar da, kalelerinin mani olacağını sandılar.”¹⁰⁰⁷ Fehvasına duvarların sertliği, hasarın dikliği ve manilerin muhkemliğine güvenip şehri korumağa kalktılar. Savaş yolunu tuttular, itaat tarikini tıkadılar ve muhalefeti şedit kıldılar. Mübareğin hükmü ile bir gurup Ekdad¹⁰⁰⁸ ve Horasan Kürtlerinden ki keskin kılıçlarıyla ağır kayaları ikiye bölerlerdi ve Zabul-i Zal¹⁰⁰⁹ ile Kabul-i Mehrab’ı¹⁰¹⁰ küçük görüp zebun ederlerdi pusu kurup pinhan oldular. Sabah vakti altından zırh giyen güneş karanlık ordusu ile savaşmak için ufka kalktığında bir gurup kale çevresine çıkıp meydanı karıştırmak için hile yapıp bir birini dövdüler. Kaledekiler ise “Ve kendilerinin bir şey üzerinde olduklarını sanırlar.”¹⁰¹¹ Davanı izleyip savaş atına atılarak kından çıkmış kılıçlarla cesaret yapmak istediler. Bu esnada pusu kuran savaşçılar pusudan hızla çıkıp o pis yürekli gurubu hayran bıraktılar. “sadece (savaştan) kaçmak istiyorlardı.”¹⁰¹² Acemin av aslanları ki Arap büyüklerini Türk gibi hamle ile cesaret tuzağına düşürdüler

¹⁰⁰⁶ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça meseldir.

¹⁰⁰⁷ HAŞR Suresi, 2.Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁰⁸ Dehhuda Sözlüğüne hızlı koşan kavim olarak yazılmıştır. Özel isim olma ihtimali sezilince orijinal hali ile yazıldı.

¹⁰⁰⁹ İran efsanelerinin ünlü pehlivanı Rüstem’in babasının adıdır.

¹⁰¹⁰ Kabul padişahlarından olmuştur.

¹⁰¹¹ MUCÂDELE Suresi, 18.Ayete işaret ediyor.

¹⁰¹² AHZÂB Suresi, 13çAyete işaret ediyor.

sert heybet veçhi ile aç ve susuz av kartalı gibi pusudan çıkıp onların cemiyetini darmadağın ettiler. Bir gurubu kartal pençesi cesareti giriftarı ettiler ve Kabulü gurubun etinden av eti tuttular. Kalanlar ise yaralanmış av gibi mecruh halde geri döndüler. Sığınacak yeri olmayan kıvrak at gibi kaçtılar ve hüznle ağlayarak gamlar içinde Kabul'e döndüler.

Yarıncı gün kahrı kötü olan yüce Hediv'in¹⁰¹³ emri ile şehri ihata etme desturu verildi ve yürekli pehlivanlar kaledekileri “çevrelerini almıştır günahları”¹⁰¹⁴ mazharı yaptılar. Cesaret meslekliler bulut gibi yaylardan peş peşe atılan yağmur damlası gibi oklarla Kabul şehrine yağmur suyu gibi döküldüler. Devran çetinleştiren kıyamet karmaşasındaki toplar Okabin¹⁰¹⁵ dağı başına konuldu ve nesrin nefesi ile yardımdan dem vurdular. O hal darlığında bir kartal, bulutta bir yıldız ve başında buluttan cübbe idi. Bir parmaktır ki kına sürüldüğü zaman yarıdır sanki tırnakları hilali, sanki kartal yuvası ve Ğuva¹⁰¹⁶ menzili göklere çekmiştir. Gök eğrisi alev damlalarından dolan ateşin havan topları kuvvetinden kale haneleri meyhane sarhoşları gibi ayaktan düştüler. Mahir mermi atanlar ve topçuların ki nükül gibi top mermileri ile hisarı korumağa çalışırdılar ve kaleni vecitten çarka getirirdiler mekân aldıkları binalar bir birinin üstüne büküldü ve muhasıra tecavüz ve üz üze savaşa çevrildi.

Kaledekiler kendilerini ölüm vartasında ve bela hedefinde buldular ve “Kovulmaları için her taraftan taşa tutulurlar. Onlar için sürekli bir azap da vardır.”¹⁰¹⁷ Gördüler. Hayatlarından korktular ve sonuçta afiyet canibini tuttular. Son kararlarında Kabul mülkü ihtiyarını bu devletin kısa parmağına bıraktılar. O şehrin

¹⁰¹³ Nadir Şah.

¹⁰¹⁴ Bakara Suresi, 81. Ayete işaret ediyor.

¹⁰¹⁵ Kabul yakınlıklarında bir dağın adıdır.

¹⁰¹⁶ Ne anlama gelebileceği bulunamadı.

¹⁰¹⁷ SÂFFÂT Suresi, 8 ve 9. Ayetlerine işaret ediyor.

haşiyeleri ve yakınları kılıç ve süngü anahtarlarıyla açıldı. Oradan Celal Abad tabilerinden Bahar şehri mübareğin gelişi ve orada iskân sebebi ile bahar güzelliği aldı ve gece ile gündüzler semere dolu oldu. Mübareğin fermanı ile Şehzade Rıza Kulu Mirza da Belh'ten o menzile gelip o menzil saadet dolu mübareklerin şeref teşrifi ile saadetli ve kutlu oldu. Şaban ayında noksandan uzak bir saatte kemalin ta kendi ayıptan uzak bir zamanda İran hilafetine behre aldı ve Şehzade Nesrullah Mirza ile birlikte inci nakışlı fermana baş uca oldular. Yüce mertebeli kağan o iki şehzade çiğınlerine şehzadelere layık olan bir şekilde kendi mübarek eli ile rütbe takıp Rıza Kulu Mirza'nı İran'a yolcu etti ve Nesrullah Mirza'nı kendi ordusuna alıp Perşaver¹⁰¹⁸'e doğru azimet etti.

Kabul'ün Sevbe hâkimi Nasir Han Perşaver civarında atlıları ile beraber dağlar arasında delik deşik ve yerlere gidip pusu kurdu ve vahşet kemalinden Cemrud bölgesinde savaşa hazır oldu. Yüksekliği gök kubbesine meydan okuyan Heyber dağı siyah yılan gibi Afganların meskeni olduğu sebebi ile hiçbir şeyi ihmal etmeyen Hediv¹⁰¹⁹ işini sağlama alıp o yoldan inhiraf ederek Seçube adı ile bilinen ve kubbesinden devran çarkı eğri gözüken dağın yolunu tuttu. Kartal kanadında hızlı koşan atlarla bir gece gündüz o dağın dere ve tepelerinden geçti ve o dağın tepesine çıktıktan sonra o kan içici denize dâhil olarak Cemrud'u ihata etti.

Nasir Han “(O gün) artık insan için ne bir kuvvet vardır, ne de bir yardımcı.”¹⁰²⁰ İmaretini hali nahiyesinde gördü. Bu sebepten atı bineği üzerine atlayıp Serser yeli hızında kaçmak istedi. Fakat mahir savaşıçılar o başıboş guruba yetişip savaşa girdiler. Nasir Han'ı kırk kişilik gurubu ve biri gurup Peşaver

¹⁰¹⁸ Pişaver. Şehir adıdır.

¹⁰¹⁹ Nadir Şah.

¹⁰²⁰ Tarık Suresi, 10. Ayete işaret ediyor.

ordusundan adamlarla beraber dağ eteklerinde yakalayıp kelepçelediler. Kalanlar yarım kalmış canları korkusundan kendilerine sert kayalar ve taşlar üstüne çektiler ve Perşaver'in geniş sahası büyük mübarek çadırların meskeni oldu.

Kaç gün sonra aniden, hiç beklenilmediği bir halde Dağıstan Lekziyye'lerin¹⁰²¹ isyan haberi ki bela ve derde giriftar olsunlar ve İbrahim Han'ın ki Allah onun toprağın temiz kılıp günahlarını bağışlasın ölüm haberi duyuldu.

Yüksek mertebeli Hediv "Ant olsun, onlara içinde caydırıcı tehditlerin bulunduğu haberler geldi."¹⁰²² Haberi duyunca neşesi bozuldu, hali sarayında melal perdeleri hicabını çekip hicap arkasından çıktılar ve mutlu hali bu belalı haberle karıştı. Neşe güneşi cefa gamı ile yüz tuttu. Bu icmalin tafsilinde diye biliriz ki; mağfur kağan Azerbaycan hâkimi olduğu günlerde Car¹⁰²³ Lekziyeleri, Şirvan velayetinin komşusu, dostu ve yaveri olmuşlular. Bu zamanda Dağıstan eşkıyaları yağmala, çapma, kız kaçırma, esir etmek ve zarar vermeğe meşgul olmuşlar ve ısrarla başka insanlara zarar verirdiler. "Hani şeytan onlara yaptıklarını süslemiş ve, "Bu gün artık insanlardan size galip gelecek (kimse) yok, mutlaka ben de size yardımcıyım." demişti."¹⁰²⁴ Mezkûr Han kalabalık ordu ile seyre azım etti¹⁰²⁵ ta ki ney gibi süngülerden akan su gibi ateş ve bulutlar gibi keskin kılıçlarla fitne ateşini söndürsün. Ancak savaş meydanında Lekziyye eli ile ayaktan düştü ve kader hükmü ile baka yolunu baştan yazdı. Hiçbir şeyi ihmal etmeyen Hediv murat güneşini üzgün yüreği gibi mağmum görmeğine rağmen yolculuğunun devam ettirmesinde kuşkuya düştü. Lakin uzak Dar-ül Hilafa azimet kastına himmetli olduğu için bütün bu olaylar

¹⁰²¹ Kavim adıdır.

¹⁰²² Kamer Suresi, 4.Ayete işaret ediyor.

¹⁰²³ Tiflis yakınlığında bir şehrin adıdır. (BKZ: D.S).

¹⁰²⁴ ENFÂL Suresi, 48.Ayete işaret ediyor.

¹⁰²⁵ Yola çıktı.

padişahın tutum ve oyunu değiştirmede ve ordu yolculuğunun devamı işten donüş ve geri donmeğe galip geldi. Ordu amiri teveccüh üstünlüğünü her halde maksada taraf celp etti ve “Her haber için kararlaştırılmış bir zaman vardır.”¹⁰²⁶ Mazmununa sadık kaldı. “Onun ilmi ancak Rabbimin katındadır. Onun vaktini O’ndan başkası açıklayamaz.”¹⁰²⁷ İşareti ile o gurubun işinin tedbiri Hint işine vakıf olmağa devam etti. “Deniz ahengi yapan ırmakları küçük görür.”¹⁰²⁸ “Sabret! Senin sabrın sadece Allah iledir (Allah’ın tasarrufu iledir). Onların yüzünden mahzun olma ve onların kurdukları tuzaklar sebebiyle sıkılma (sıkıntı içinde olma).”¹⁰²⁹ Hükümü ile hiç zaafa uğramadan azim ve niyetinde himmet atını koşturarak tüm ciddiyetle yolunu devam ettirdi. Zaten savaşa meydanının cesaretli ordusundan birkaç komutanı serdar olarak Azerbaycan ve Gürcistan’a memur etti ki o havalide fitneyi yok edip olayları yatıştırsınlar ve kılıçla aslan tırnağı gibi düşman birliklerini avlayıp kinlerinin akıbetine ulaştırsınlar. Ta ki muzaffer ordunun güneşi Hindistan ufkundan doğsun ve cihanı aydınlatan mübarek yıldız tekrar doğu tarafından parlamağa başlasın. Gönderdi onları bu arıza için karlı bulut gibi geniş arizalar, sisli deniz ve dalgalı derya gibi kılıçlar ile oklar dalgalansın diye, gündüz aydınlığı ve gece karanlığında yıldız ve ışık olsunlar diye. Kelahur gücünde guruplarla Lahur mülkünü teshir niyeti ile Pencab nehirlerinden ki her biri canlar alan derin deniz gibi duruyorlardı ve su derinlikleri develerin bineğinden bile yükseklerle ulaşırdı hızlı koşan hayvanların el ve ayak yelkenliği ile sahil kumlarından ayrılan gemiler gibi sulardan geçtiler. Lahur arsası mübareğin simasındaki kuttan ki yeryüzü hâkimliğine kut bağışlardı ve asırlar ile devranları aydınlatmıştır hurilerin menzili gibi oldu. o mülkün hakimi Zekeriya

¹⁰²⁶ EN’ÂM Suresi, 67. Ayete işaret ediyor.

¹⁰²⁷ A’RÂF Suresi, 187. Ayete işaret ediyor.

¹⁰²⁸ Arapça meseldir.

¹⁰²⁹ NAHL Suresi, 127. Ayete işaret ediyor.

Han, misafirperverliğini eksik etmedi, ikamet yeri vererek itaate baş eydi. Cansiperane hiç teamül etmeden gökler gibi dergâhına koştu. Cihanları aydınlatan mübarek padişahın şefkat güneşi haline ışık saldı ve mübarek huzurun dergâhına buse vurduğu için merama nail olarak yeniden Lahur eyaleti valiliği ona muhavvil oldu ve padişahın birçok merhametinden nasibini aldı. Keşmir'in eski nazımı Fahrüldevle Han da Lahur'da idi ve o da yeniden hükümet menşuru ile görevine geri gönderildi. Mesut ordunun Hin serhaddına yetiştiğinden sonra casuslar haberini ilan etmek için şehirlere girdikten sonra maruz ettiler ki Mehmet Şah bütün nahiyelerin hâkim ve valilerini haber gönderip. Ve hepsini Hint'in çeşitli nahiye ve bölgelerinden kalabalık bir ordu ile huzuruna gelmeğe ferman verip ta ki kılıçlarını savaş için keskin kılsınlar ve savaşçıları zırh giyip süvarileri deniz coşkusu heyecanında hazırlansınlar. Nizamülmülk ise Deken mülkünde savaş meydanında düşmanı kartal hızında avlayan ve zırhları gece karanlığında aydın yıldızlardan daha parlak gözüken bir ordu topladı ve Kernal adı ile bilinen bir yerde menzil edip ve oturak bayraklarını kaldırdı. Üç yüz bin silahlı süvari ile savaş için hazırlığını yapmış ve cenk için gereken aletleri, silahları ve hazırlıkları gerçekleştirdi ve üç bin ateşin büyük top ve iki bin sarhoş fili savaş için hazırlattırdı. Yüce rütbeli Hediv¹⁰³⁰ o âli makam padişahın hazırlık ve hareket haberini duyunca sevindi ve güzel bahtını tebriki ederek bu bizim beklediğimiz şey idi dedi. Ey insanlar size delil geldi diyerek iti kulaklara sahip casusları şimal rüzgârından daha beter hızla göreve çağırıp ve işi etraflı şekilde teftiş etmelerine görevlendirdi. Geri dönen casuslar haber getirdiler ki Burhanülmülk da ihtişamlı hayvanlar ve sayısız savaşçıları toplayıp teçhiz ettikten

¹⁰³⁰ Nadir Şah.

sonra Kernal'ın on Kuruhi'sinde¹⁰³¹ olan Panipet bölgesinde yerleşmiştir. Mübareğin hükmü ile ordu önü ve bin ordudan:

Onlar siyah aslanlar gibi idiler savaşın en zor yerinde / yattıkları yer ise süngüler ve atlar üstü olmuştur

Bir gurup başı uca savaşçıları savaş ve cenk aletleri ile beraber ordudan ayırt etti ve tüm heybet ve ihtişamla heyecanlı coşku ile süngüler lisanî ile seslendirdi. “Eğer siz sadıklar iseniz delillerinizi getirin.” Nağmesini okudular ve sert gazapla hamleye başladılar ve Panipet'i kalabalık savaşçıların koşuşturma alanına çevirdiler. Burhanülmülk'ü keskin kılıç burhanı ile varlık şüphesinden kurtarıp ve nefis inci gibi kılıç darbesinden hayat incisini elinden almak istemişler. Burhanülmülk korkunun istilas ve vahşetin musallat olması sonucunda vakit gelmeden önce halini istilam etti. Daha sonra kıvraklıkla eteğini kaldırarak mukavemetin mahal olduğunu anladı ve kahire ordusu gelene kadar hiç beklemeden can korkusu sebebi ile gecenin karanlık yüreğinde, yani o an ki itler havlar, aslanlar kükrer, suların avazı kuşlar nağmesine karışır ve sesleri dört tarafa dağıldığı zamanda hızla ney gibi vücuduyla Kernal'a gitti. Fakat bir gurup yolunun mutilerinden giriftar oldular.

Yüce makamın ordusu on dört Zilkade Feyiz nehri köprüsünden geçti ve Kernal doğrultusunda Panipet tarafına ki Kernal ve Şah Cihan Abad arasında vaki olmuştur yöneldi. Esirler, muhalifler sayısını şifahi şekilde ahmaklık ve akılsızlık nedeni ile söylemiştiler. Ancak ordudan esir olanların yalan söylediklerini sandı ve onlara itina etmedi. Haber hiçbir zaman görmek gibi olmaz diyerek devrini tek koşucularından birkaç kişi ile beraber ki her biri cihanın isyanı ve isyanı cihan idiler Mehmet Şah ordusunun yakınlığına kadar gidip kendi gözleri ile görüp müşahide

¹⁰³¹ Ölçüt miyarıdır.

ederek agâh oldu. Daha sonra oturak yeri menzil makamını tayin ederek askerlere geri döndüler. Yarın, sabah vakti ki şarki soy güneş padişahı kara Hindiler gibi karanlığı aradan götürmek için altın kın kılıcı bağlayıp gök arsasına çıktı, cesur Hediv¹⁰³² ki cesaret denizinin en pahalı incisi idi şeytanı def etmek için ve koruma niyeti ile kutlu vücudunu baştan ayağa savaş aletleri ve parlak zırhla süsledi. Saba rüzgârı hızında, günün günaydınlığı, yıldız imgeli, hilal toynaklı, gök ahenkli, Hamid Hüsamiye'sinden daha hızlı, Cem rüzgârından¹⁰³³ beter fırtına kopartan, İbnül-Ereke Erekes'inden kıvrak, Kotade, kuşundan uçuşlu, Hümmam Ehcâr'ından daha sert, Mühettem ahusundan hızlı, As gibi cihanı dolaşan, Kaneb beyazı renginde gökleri geçen atına bindi. Atların bağlandığı ahırda Numan Yehmum'unu rehin alan, Ammar Serhan'ını total tilki hesap eden ve Esat cesaretini geri bırakan, Ğenni Lahek'ine galip gelen, Beni-Hilal¹⁰³⁴ Evec'ine düzlükte irşat eden ve Amer Dürrac'ından üstelerde uçanlara bindiler.

Agâh ol ki onun elinde ney gibi süngü / zehirli yılan gibidir ki dişleri ölümcül zehir saklar

Sanki arttığı zaman toz kalkıyor ve Hindi kılıç / bir parlaklıktır ki gece karanlığında parlar

Kernal ve Panipet arası ihtişamlı ve süslü ordunun istikrar mekânı olunca acilen Burhanülmülk ve Simsamüldevle kimdir bizden daha güçlü feryadını yükselttiler ve sert bir hamle ilse savaş meydanına akın edip iştiyakla meydan sahnesi atların saf çektiği ve saf-saf bir birine meydan okuduğu sahnesi oldu.

¹⁰³² Nadir Şah.

¹⁰³³ Hz. Süleyman'ın halısını hareket ettiren rüzgârın adıdır.

¹⁰³⁴ Ay evlatları. Edebi sanat kullanılmıştır.

Mehmet Şah da onlara yardım amacıyla Hindistan'ın seçilmiş emirleri ile kendi kalesinden çıkıp ve kalabalık bir orduyla ki uzunluğu bütün yer ve gökleri kapsıyordu ve genişliği hayal ve akla sığmayacak kadar geniş idi yola çıktı ve kendisin cesur, savaşa hazır pehlivanlar ile sarhoş fil sürüsüne güvendi. Hâlbuki gaflet etmiştir ki cengâverlerin Mısırı kılıçları yanında Hindi Ketare¹⁰³⁵ kendini göstermekten aciz kalır ve pehlivanların el darbesinden Şel¹⁰³⁶ hafifliği gevşek el gibi güçsüz kalır. Ve savaş meydanından Süngüre¹⁰³⁷ ile Süngür¹⁰³⁸'un oynama kuvveti yoktur. Baz'ın uçuş, hamle, savaş ve yükseklerde uçma alanında Tuğrul ve Şahin ile rekabet edemez.

Keyhan hâkimi Hediv'in hükmü ile cesur pehlivanlar Saba rüzgârı ile eş hızla giden mübarek merkepler üstüne binip, savaş aletlerini üstlerine alıp zırhları giydiler. Ve kol, bacak, omuz, ayak ve bellerine aldıkları savaş aletleri ile savaş ateşi ile kıtal sahnesi olacak olan cenk meydanına doğru yola düştüler. Şehzade Nesrullah Mirza ejderha gibi savaşçıları ile beraber inciler saçan güneş gibi bayraklarının altında istikrar tapıp ve mübarek ordunun kut dolu birlikleri gelenekleri neşelendirecek halde yüksek rütbeli Hanların huzuru ve bayrakçılığı ile istikrar buldu.

Askerleri tertiple sıraladı, ayrı-ayrı yerleştirdi onları, yakın ve uzaklara koydu. Her birine bir emir tayin etti. Önde gidenlere makam koydu. Ayakta duranlara duracak yer, oturanlara oturacak mekân, her kılca bir kılıççı, her ateş edene ateşçi, her vakıya bir hüküm veren, her yaya bir ok, her birliği bir birlik yaran, her bir ele bir kılıç, her gidene bir meydan, her aydınlatana bir ışık, her okçuya bir hedef ve her

¹⁰³⁵ Hintlilere ait bir tür savaş taktiği. (BKZ: D.S).

¹⁰³⁶ Elle ok gibi atılan küçük süngüdür.

¹⁰³⁷ Bir tür yeşil kargadır. (BKZ: D.S).

¹⁰³⁸ Bir tür avcı kuştur. (BKZ: D.S).

isime bir anlam verdi. Çabası kati kılmış onları ve kesmiş onların hareket yolunu ta ki zafere ulaşmak için harekete etsinler.

Kenardaki birlikler ki her biri ejderhanı kendi zeka ve tecrübeleri ile şaşırtırdılar cenk çengini çaldılar. Tazı soyluların nal hilali, toprakları gök hilaline hicap kıldı ve güneş çeşmesi Nahune¹⁰³⁹ illetinden göz kapattı. Geniş meydan hızlı atlara dar geldi ve ecel alçaklarla cenge durdu. Cesur cengâverlerin ok payından ve çark savaşçılarının çark etmesinden çark fırlandı. Hamun¹⁰⁴⁰dan kalkan toz gök kubbesinden üstün durdu. Delikanlıların yaptıkları Hint diyarında deprem yarattı ve savaş davulu sesi devran hanesini titretti. Heftcuş¹⁰⁴¹ hum sesi gök kubbesi eğrilinde Sepenç¹⁰⁴² sesi aşikâr etti. “O gün, sarsan sarsacak.”¹⁰⁴³ Kurka ve davul sesleri hasımların kulaklarını sağır etti ve davul çığığı “Günahları sebebiyle, Rab’leri onların üzerini azapla kapladı.”¹⁰⁴⁴ Mısdakında ölüm haberlerini duyurttu. Tambur nevası büyük, küçük ve bütün halka fetih avazını duyurttu. Zurna sesinde Allah’ım bize yardım et! Feryadı cambazların akide dolu kafataslarına ulaştı.

Ejderha boylu toplar toprak arsasında kükreyen aslanlar gibi arbeye çektiler. Zenburi¹⁰⁴⁵ yaylar ve zenburekler¹⁰⁴⁶ düşman endamını şah arının dikenini gibi acıtıp delik deşik ederek bal şanı gibi yaptılar. Eğri kılıçları kötü huylu savaşçıların düz ve eğrisinde hilal ve Kehkeşanlar yadigâr bıraktılar. Zeneb¹⁰⁴⁷ hançer cesurlar tenini iki yıldızın bir birine yetiştigi şekilde gökler egosundan düğüm açtılar. Keskin kılıç

¹⁰³⁹ Bir tür göz hastalığıdır. (BKZ: D.S).

¹⁰⁴⁰ İran merkezinde bir gölün adıdır. Fakat burada ne anlama gelebileceği bulunamadı.

¹⁰⁴¹ Yedi metalden üretilen bir tür savaş davuludur.

¹⁰⁴² Bir tür savaşı haber vermek için kullanılan alettir. İki yuvarlak metal olmuştur ki bir birine vurulduğu anda ses yükselir.

¹⁰⁴³ NÂZİÂT Suresi, 6. Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁴⁴ ŞEMS Suresi, 14. Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁴⁵ Sözcük olarak arı anlamına geliyor fakat bir tür kısa ok atan ve tüfek gibi çalışan silahtır.

¹⁰⁴⁶ Zenburek okları kast ediliyor.

¹⁰⁴⁷ Bölge adıdır.

korkusundan, parlak güneş çarktan siper başına kaldırmış ve oklar ateşinden sümbül harmanı ve saman yolu ateşe verilmiştir. Miğfer ve zırhlar pırıltısından güneş ışını kıyamet yakmıştı. Alevli kılıçlar nurundan savaşçıların tozlu tenleri yavaş-yavaş kılıçlar inişinde yakılıp parçalanırdı. Laleler savaş meydanında kılıç darbelerinden her lahza kan fıskırmış can alan süngüler şakayık çeşitlerini her an her tarafta bostanda zahir etmiştir.

O günde zırhlar pırıltısından kimsenin gücü kalmamıştı. Kaza meleği hasımlar ordusuna savaş arsasının “Bugün Allah’ın emrinden koruyan bir koruyucu yoktur.”¹⁰⁴⁸ Ayetinden başka bir şey okumamıştı. Her taraftan okçular kalplere doğru oklar atmış ve pehlivanların belin yaran hançer o meydanda ciğer ve sineler parçalamıştır. Düşmanın can kamı kırılmış dişi Teberzen¹⁰⁴⁹ şekeri gibi tatmıştır.

Savaş meydanında çiçekler gibi açılan okçuların fırlanan okları Hindiye ordusunu “yağmurun bitirdiği, ekincinin hoşuna giden ekin gibidir.”¹⁰⁵⁰ Şaşırtmıştır. Cesur savaşçılar her tarafa hamle ettiğinde kızgın aslanlar gibi düşman varlığını kılıçtan geçirirdiler. Cengâver pehlivanlar her tarafa yüz tuttuklarında Mohannad kılıçla Hintliler başını Ebu-Cahil karpuzu gibi çölde yuvarlatmıştı. Kılıçların peş peşe darbesinden ve gerilmiş yayların ateşinden savaş alanı ateşe bürünmüştür. Suratsız düşmanların suratları ve vücutsuz vücutları renkli kılıçlar ve hedeften geçmiş baltalarla yırtılıp dikilmiştir.

Savaş ateşinden ateş alevleri ay ve güneşe ulaşırdı. Genç ve yaşlıların şafak renginde kanlarından güneş pençesi koca çarkta kınalı olmuştur. Yara almayan

¹⁰⁴⁸ HÛD Suresi, 43. Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁴⁹ Bölge adıdır.

¹⁰⁵⁰ HADÎD Suresi, 20. Ayete işaret ediyor.

pehlivanların atları oklar isabetinden delik deşik olmuştur. Hısrov¹⁰⁵¹ ihtişamında pehlivanların Şebdizi¹⁰⁵² kılıç yaraları ve süngü darbelerinden kırmızı gül rengi almıştır.

Yerküresi atlar ayakları altında Polo topu olmuş buharlı asuman ricalin fitne denizi ile akmıştır. O dalgalı denizde kan dalgaları savaşçıların baş ve ayaklarından bir baş ve boyun yukarıda durmuştur.

Balta nefesinden balta teni kan rengi almış ve kaplan pençelilerin iptaline revan olmuştur.

İntizar çekiyordular. Kalkanları kaldırıp kendilerine siper ettiler. Vakarlı olup huzur buldular. Bitirdiler. Kaçtılar. Hamle ettiler. Hazırlık yaptılar. Bir birinin üstüne güttüler. Bir birine yapıştılar. Ok attılar. Ok götürdüler. Acele ettiler. Gerildiler. Toprağa düştüler. Korktular. Çaldılar bir şeyleri. Cenk ettiler. Cenkle eş oldular. Neşelendiler. Mahzun oldular. Kaçtılar. Savaştlar. Oynadılar. Zayıfladılar. Hisara sığındılar. Sahraya gittiler. Darlık çektiler. Hasar gördüler. Aciz kaldılar. Zahir oldular. Bir şeyler gönderdiler. Kendileri döktüler. Ateş yaktilar. Kurtuldular. Dağıldılar. Men oldular. Kucaklaştılar. Yüz yüze geldiler. Saçlar yoldular. Bağıldılar. Kocaldılar. Gençleştiler. Kandırdılar. Kandılar. Kestiler. Kesildiler. Meyus oldular. Cesurlaştılar. Gözüktüler. Başta olanları gözde gördüler. Meğer naleler düştü ölüm dileğinde. Oklar parladı. Devranın zayıflarına hadis oldu. Seslediler kızlar kınları ki haset ve kin oğullarının hilesidir. Meydanlarda kılıç dudakları konuştu. Vaki oldu ger genç başına demir sesleri keskin şeylerle. Bahtsızlıktan şiddetle feryat ettiler savaş atları. Süngülü sipahiler bağıldılar, kılıçlılar ve okçularla beraber. Sıcak sular kaynadı harisleri kovmak için. Korku rüzgârı nafile

¹⁰⁵¹ İran efsanelerin ünlü padişahı olmuştur.

¹⁰⁵² Hısrov padişahın atının adı olmuştur. (Bkz: D.S).

esti. Yıldırımlar devran hadiselerini parçaladı. Savaş kurtları uladı. Büyük tekerleklerin sesleri duyuldu ölümü tecil etmekte. Kılıçlılar ve kılıç vuranlar yavaşladılar. Hayvanlar ısırıldı ve rüzgâr ayaklılar saldırdılar. Delikler açtılar uçları keskin demirler. Parçalandı sömürülmüş balık. Çağırın feryat ettiler kemiğe dayanmış dediler. Okların kurt ulayışları ve yaydan çıkanların sesleri dilber aya yan baktı. Boğazlar çiğnendi. Deriler soyuldu. Avaz ettiler insanlar birer-birer. Birliklerin geliş ve gidiş sesleri ve aygırların kişnemesi. Ayakları parlayanların hareket ettirmesi tantanalı bela gurupları. Kan dalgalarının ışını. Hareketli ordunun çılgılığı. İki taraflı zurnaların sesleri. Cisimlerin kesilmesi. Büyük kemiklerin kırılması. Keskin kılıçların çağırılması. Sert sessizlerin seslerinin kesilmesi. Köpeklerin ayaklarının kırılması, kovulması. Üsütn nefesleri kuşları uçuşu. Erken soyulur sitem ehlinin derisi. Süngülerin çağırılması. Cengaverler sesinin men edilişi. Savaşçıların geri oturuşu savaşın hafiflediği zamanda. Cehennem ateşinin harareti. Ejderha süngülerin hareket etmesi. Meydan atlarının arbedesi. Süngülerin yılan sesi. Cesur cengaverlerin feryatları ve okçuların yaylarını hitap etmeleri. Av kartalların avazı. Ordunun haykırışı. Aslanların narası. Öldürücü orduların gülüşü. Sıvalanmış eteklerin hareketi. Giysilerin yırtılışı. At toynaklarının sesi. Denizler sedası. Kavimlerin kükreyişi ve aslanların deli olması. Gurupların toplaması. Atların çağırılması ve savaşçıların nefes-nefes vurması. Öğle uykusu ve fillerin sesi. Zehirli demirler boyayanların şükretmesi. Cesurlar ve cengaverlerin koşuşturması. Kaplanların hengamesi. Zırhların bir birine girerek seslenmesi. Toplananların eğlenmesi. Uzaklardan gelen bir ses ve süvarilerin kahkahası. Büyük develerin nefese düşmesi. Toplu süvarilerin sesi. Merkeplerin sesi. Kubbelerin çıkarılması ve süngülerin kovalama sesi. Galip gelenlerin narası. Soyunduranların bağirtisi. Öldürenlerin

çığılığı. Kılıçların teması ve yıldırım sesleri. Can verenlerin hır-hır sesi. Söngü ile noksan olanların nefes vurması. Bağıranların yüksek sesi. Savaşta bağırmakla korku salmak isteyenlerin bağırtısı. Bağırarak savaşa girenler. Yaralıların nalesi. Kesik başların buruna ses sokmaları. Say ve ceht edenler. Maksudun hasıl olması. Muradın kamil olması. Boyunların yaralanması. Düştü düşmandan direnmek gücü ve tutuldular alan ve adımlara.

Savaş günün olur siyah ve kırmızı kandan

Çevreye derya dalgası ve gök kubbesinden üstün

Bu minvalle otuz bin kişilik Hint ordusu biranda kılıçtan geçirildi ve toprağa serildiler. Simsam-ül Devle, kardeşi, oğlu ve bahtı devrilmiş adamlarıyla beraber helak oldular. Burhan-ül Mülk bir gurup seçkin emirlerle beraber esir düştü.

Bazı küçük görür kişi arzu ettiğı şeyi

Oysa itina etmeyip ta ki helakine sebep olur

Fil beli yere vuran o ordudan kalanlar param parça oldular ve bin tane güzel ve süslü kaçan fil o ordudan ele geçirildi. Onların her biri gök renginde, güneş pırıltısında, ay çanında, yıldız gözlü, Kehkeşan hortumlu, hilal kecekli¹⁰⁵³ ve felek Hudecli¹⁰⁵⁴ olmuşlar. İhtişamları göğü fırlatmış, naraları yıldırım narası gibi olmuş, aynaları¹⁰⁵⁵ güneş ışını gibi parlak, tenleri hareketli dağ gibi, dişleri keskin kılıç, heybetleri yırtıcı aslan ve yürümele nazlı kuş yürüyüşü olmuştur. Cihan cüssesinde olup cihanı almışlar, feleğe nazlanıp Saba rüzgârıyla koşmuşlar, zaten pehlivanların ünü onlardan olmuştur. Sanki feleğin fili meydan boyunca onlarla inat etmiş ta ki

¹⁰⁵³ Fil sürücülerinin filleri yürütmek için kullandıkları demir. Başı eğri ve hilal şeklinde olur. (Bkz: D.S).

¹⁰⁵⁴ Büyük sepet gibi bir şeydir. Deve ve fil gibi büyük hayvanların binek üstüne koyup üzerinde otururlar. (Bkz: D.S).

¹⁰⁵⁵ Muhtemelen filin alnına asılan ayna kast ediliyor.

güneş aynasından paslansınlar. Kaza mühendisi o fillerin bedenlerinden bu mavi gök kubbeye direk dikti, gök yeşili ormanlar yükseltti öyle ki temelleri bu kadar eskiden devam ede bilmiştir.

Dörtlü sütunlar her biri dörtlü tak olmuş öyle ki çift takına gök kuşağı bile söyleye bilmeyiz. Hamun¹⁰⁵⁶ geçenler arkasında tespih edip mırıldayanlar sesi öyle olmuş ki yüksek mertebeli melekler duymuşlar. Fil heybetinde bulutlar yanına buluttan akan damla gibi kalmışlar ve Nil denizi teni heybeti yanına bir göl kadar küçük görünmüşler. Burunları Elborz¹⁰⁵⁷ dağına meyil etmiş ve Zernigar¹⁰⁵⁸ havzası savaş havzasında oturanlara kefil olmuş.

Dünya padişahları hazır etmediler kaleni öyle ki

Bir gün düşman saldırınca fil gibi dursun

Dağ gibi vücut Hamun'da / Bistun¹⁰⁵⁹ revan olmuş dört sütunda

Devran ve yakınların hayal haneleri sayısız mallarla dolup taşı. Koca ve gençler boyunlarına Huşab inci ve mücevherler kolyesi ile süslendi. Yağma gününde ordu temennisi semereli oldu ve atlar yeni ve değerli örtülerle güzelleştirildi. Her tarafa baktıklarında yeni mallar, pahalı eşyalar, nadir bulunan altınlar ve gümüş zarflar ve değerli mücevherlerle süslenmiş kaplar ele geçirdiler. Öyle kaplar ki zaman ve devran benzerini görmemiş ve felek tabağında eşi mevcut olmamıştır. O, Ğuri büyük kadehlerin gayretinde firuze gök devri cünuna müptela olmuş. Bahar mevsimi dağ ve yeşillikler Keşmir halıları yanında utangaç kaldı ve çöllerinin yeşilliğinden cennet baharı utanıp renk kayıp etti. Taze açmış güller kendilerini değersiz diken çalılarını sandılar. İnfialden ise baş eğdiler. Kadife kıskançlıktan

¹⁰⁵⁶ İran merkezinde bir gölün adıdır.

¹⁰⁵⁷ İran sıra dağ adıdır.

¹⁰⁵⁸ Muhtemelen Ö.İ.

¹⁰⁵⁹ İsfahan'da Safevilere ait ünlü saraydır.

geceler uykusuz kaldı, halılar ise gamdan tap etmediler. Kalan kıyassız nefis şeyler husul huzuruna yetişerek vusul oldular.

Hakikaten Hintliler misafir yemeğinde ziyafet esnafına karşı ki gökten çökmüş bela gibi duruyorlardı yeterince çaba harcayıp ve sonuçta hanelerini bile ek olarak sundular.

Mehmet Şah Zebun çevresi savaşında yenildi ve Kernal'a sığınmak için kaçıp hisar arasında kendini mahpus etti. Yüce fermanıyla kaç bin süvari, aslanları kelepçeleyen süvariler ki cesaret bilekleri şecaat sarhoşu olmuştur onun ordusu peşinden gittiler ve göz kenarı kirpikleri gibi askerlerin kaldığı yeri muhasaraya aldılar.

Nadiriyye Aliye Devleti yüksek ağacı ve ferah bağı zafer ırmağından sulandı. Yüksek mertebeli padişah bu istilayı gördükten sonra yüce kağan hazretleri huzuruna sığınmak diledi. Bunun için Hindistan işlerinde bilgin olan Nizam-ül Mülk'ü kutsal hazretin huzuruna gönderdi ta ki itaat sebebi ile ihlâs suratı göstere sin ve antlaşma ahdi bağlasın. Nizam-ül Mülk şeref bulmakta acele etti ve şefa at dileği makbul edildi. Daimi memnuniyetten memnun olup hali ağacı ihsan ve bağış suyundan sınırsızca sulandı.

Ahde vefa ve yemin töreni ile halifenin kabul etme gelenekleri yerine getirilerek takdim edildi. Mübarek devletle sulh antlaşması yapıldı ve mukavele toplantıları düzenle gerçekleşti. Barış sözleşmeleri yapıldı ve savaşı terk etmek içi gereken işler ele alındı.

Kağanın lütfü sebebi ile Mehmet Şah kalan bela ve musibetlerden kurtuldu. Antlaşmanın yarını Gurkaniye devleti büyükleri Şah yüce dergâhın ziyaretine gittiler. Büyüklerin giriş anında güneşe urgan vuran padişah onları aziz tutmak için sarayın

kapısında karşıladı. Edep, lütuf, sadakat ve iyi niyet sebebi ile o ricalı kapıdan ta yüce meclise kadar eşlik etti ve “Yüce arşın sahibinin yanında büyük şeref (makam ve itibar) sahibidir.”¹⁰⁶⁰ Medlulü zahir oldu. Yürek evini ele almak için iltifat kapıların bütün üç dişli anahtarlarını kullandı ve can muhabbetine dostluk inayetini esirgemedi. Öyle ki tazeliğe Ordibeheşt¹⁰⁶¹ yüzü gösterdi. Gurkaniye devleti Nadiri ikbali methinde Ehnus bin Şahab’ın bu şiirini pekmez tadında halle söyledi:

Çoktandı itaat etmiyordum kimseden

Bugün Sevap¹⁰⁶²’tan beter itaatkâr oldum

Bu takdirde iki taraf kılıç takriplerini muhasamat meydanından geri çektiler ve saf sulh havası tozlu savaş havasının yerini aldı. Kinli hisler inhilal buldu ve tabiler aynası korku renginden silinerek aydınlık pırıltısı aldı. Bir birinden kaçmak bir yerde oturmağa bedel oldu. Düşmanlık yerini dostluk, uzaklık yerini yakınlık, savaş yerini barış, açık kin beslemek yerini bir çatı altında sır paylaşmağa, bir birini itelemek yerini sarılmağa, günah yerini sevaba, korku yerini muhabbete ve uzaklık yerini bir menzilde oturmağa verdi. Husumet dostluğa, saldırı arkadaşılığa, kılıç vurma kaynaşmağa, kılıçlılık konuşmağa, küfür iyi konuşmağa ve öldürmek bağışlamağa çevrildi.

Devran murat uyumu üzerine gitti, refakat öne geçti ve savaştan yükselen toz iyilik zülâli ile saflaşarak heyecanlara teskin verdi. Budur safa, refakat, yemek ve içmekte eşitlik. 1151 Hicri Zilhicce ayında ay yüzlü Hediv¹⁰⁶³ güneş bayrağını Şah

¹⁰⁶⁰ TEKVİR Suresi, 20. Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁶¹ Bahar ayının ikinci ayıdır.

¹⁰⁶² Hikâyelere göre Sevap bir kişi idi ki sefere gidip dönmemişti. Eşi dönmemesine nezir eylemiş ki dönerse boynuna urgan salıp Kâbe ziyaretine götürecekti. Sevap döner ve eşi nezirini eda eder. (Bkz: D.S).

¹⁰⁶³ Nadir Şah.

Cihan Abat tarafına yükseltti ve aynı ay 9.gününde Darülhilafe'ye girip başkent ordunun yerleştiği mekân oldu.

Mübarek adımı nimetler müheyya eder ve âlemiler değeri artar. Güzel siması heybet, ilim ve büyüklük müjdesidir. Heybettir, devlettir, izzettir, kesrettir, güçtür, hazırlıktır, çabadır, karardır, iniştir, yokuştur, korkudur, güzel kokudur, kibirdir, şevkettir, gaflettir, devrandır, sestir, avazdır, kişnemedir, cesurdur, gençtir, çoktur, aniden gelmiş savaşçı süvariler ve ok atmışlar, nimet bağışlamış, şaşırılmış, doğadır, bağırtıdır, çekicidir, miğferdir, rengârenktir, beyazlar, siyahlar, cesurdular, aslandılar, ateş yakan odunlar, dağlardan inen rüzgârlar, güçlü ve sert dururlar, saldırırlar hiç yavaşılamayan ok gibi ve öyle bir vücutlar ki melal etmez.

Darülhilafe'ye giriş gününde meşveret meclisi iftihara ziynet buldu ve gamlar definde verilen ziyafet içkilerle süslendi. Mehmet Şah “Hazinesi bizim yanımızda olmayan hiçbir şey yoktur.”¹⁰⁶⁴ Diyerek iftihar başı kaldırıp dirhem ve dinar bağışladı. Eski büyüklerden ve dedelerden miras kalan bütün hazine ve defineleri toplayıp getirdi. “biz az sermaye ile geldik.”¹⁰⁶⁵ İtizarında bulundu.

Benim armağanım eksik kalır nimetimden

Himmetim eksik kalır malim için

Saf dostluk ve zülâl ihlâs

En iyi şeydir armağan getirir benim gibisi

Kendi elleriyle hazineler anahtarlarını teslim etti. Ayakları semalara baş koyan mücevherli tahtlar öyle ki yer yüzü süs ve değerinden felek kürsüsün devirdin diyerek figan eder; hediye etti.

¹⁰⁶⁴ HİCR Suresi, 21.Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁶⁵ YÛSUF Suresi, 88.Ayete işaret ediyor.

Özellikle tavus tahtının işlenmiş incilerine çark kıskanmış ve değerinin sekizden biri Karun ve Dekyanus hazinesinden pahalı olmuştur. Küçük çekirdek parçası ve kuş dimdiği boyutunda bir incisi yanında Kesra¹⁰⁶⁶ ve Abbasi padişahları hazineleri hiçe sayılacak kadar küçük kalmıştır.

Yegâne mücevherleri nefis taşlara sahip olmuş Hırov'un Şah-ı Goharani¹⁰⁶⁷ ve Dürre-yi Yetimi¹⁰⁶⁸ kendini muhtaç ve fakir yetim zan ederdi. Zeydan¹⁰⁶⁹ tespihinin yüz dille zikir eden dili onun zikrini etmiştir. Cevherül Halife¹⁰⁷⁰ onun hasretinde kıskançlık taşı sineye dövmüştü. Benim gördüğüm kürsü kalp olmuş neşelendirir.

Büyük azizler, muhtarlar üstündeki birçok ipekten halatlar toplanmış. Öyle kumaşlar ki üzerlerindeki hatlar olmuş ve öyle hatlı giyimler ki değer biçilemezdi onlara. İnce hatlı Rumi kumaşlar ve ince mor Hoten malı kumaşları ki üzerlerinde Hoten nakışları nakışlanmış. Nefis kumaşlar, ince taşlar ve inci kolyeler, nur saçan perdeler ve hediyeler, güzel atlar, rengin kaplar, süslü atlar, genç develer nakışlanmış üzerlerinde güzel yüzlü develer, nallı katırlar, seçilmiş koyunlar, beyaz filler altın sepetlerle beraber içi mücevherler ve parlak incilerle dolu getirildiler. Gorti Mariye¹⁰⁷¹ yanında kulağı halkalı kulam kalırdı. Onlardan birer sikke bile geceleri aydınlatan ay gibi idi. Ne görülmüş ve duyulmuştu. Yüz bin altın sikke, nefis altın dikişli halatlar, nakışlı ipek elbiseler, nefis kumaş perdeler ve mallardan en iyisini sahip oldular. o nimetlerin hesabı hesapsız olmuş, sayıya gelmez ve beyan edilemezdi. Parmaklar muhasebelerinde aciz kalır ve eğer eyyam kalemi, yıllar

¹⁰⁶⁶ İran padişahları kast ediliyor.

¹⁰⁶⁷ İran efsanelerinin ünlü padişahı Hırov Perviz'e ait hazine adıdır. (D.S).

¹⁰⁶⁸ İran efsanelerinin ünlü padişahı Hırov Perviz'e ait hazine adıdır. (D.S).

¹⁰⁶⁹ Ö.İ.

¹⁰⁷⁰ Umevilere ait hazine adı olmuştur. (Bkz: D.S).

¹⁰⁷¹ Kebeve Mariye isimli bir kızdaki hediye edilen küpeler adıdır. (Bkz: D.S).

uzunluğunda olup ve yeryüzünde bütün ağaçlar kalem olsaydı ve hesap etmesine kalkışsaydı aciz kalırdılar ve bir türlü hesabını söyle bilmezdi.

Neticede halk gözünü kamaştıran altınlar ve seçilmiş incilere sahip oldular ve şahıslar değer biçilemez lâl ve mücevherler husul ettiler. “Ona hazineler verdik. Öyle ki gerçekten onun anahtarlarını mutlaka kuvvetli bir topluluk zor taşıyordu.”¹⁰⁷² Fehvası zuhur nakşı buldu. Sanki “Rabbinin hazineleri onların yanında”¹⁰⁷³ mazmunu bundan başka bir şekilde hakikat rengi almamıştır.

¹⁰⁷² KASAS Suresi, 76.Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁷³ TÛR Suresi, 37.Ayete işaret ediyor.

Şah Cihan Abat Katliamı ve Alçak Cahiller Tedibi Hakkında

Cumartesi gecesi 1151 Hicri 10.Zilhicce güneş altın külahlı padişah has saraya gidip yüce yıldızını tahvil etti. Âlem yakan ateş alevlendiren Eshey¹⁰⁷⁴ ve Nevruz bayramları aynı güne denk gelmişti. Bu günde kuzular ölüme adımladı. İnek sert başlılık boynuzunu kaldırdı. Cuza¹⁰⁷⁵ belden inkılâba kemer bağladı. Seretan eğri yolu önde tuttu. Esat muhasamat pençesi çekti. Sümbüle karmaşa tohumu serpti. Mizan hafiflikten başıboşluk başlattı. Akrep doğa iktizası işletti. Gos kin yayı çille etti. Cedizboz fesat öncüsü oldu. Delo, Mecerre ipele kuyuya girip çark ile inat etti. Hut bin güneşle cenk etti. Pazar gecesi akşam on bir vakti, karanlık zulüm şecaat çehresini gösterdiğinde sabah bebeği kıyamet fitnesine hamile kaldı.

İran ve Hint ordusu askerlerinden bir iki kişi “her ordunun şer adamı olur” oturacak yer ve yemek üstünde tartışıp kavga çıktı. Bu anlaşmazlık nifak derecesine yükseldi ve iş hançer ve bıçağa çekildi. Tartışma ve kavga ağacı fesat meyvesi verdi. Cihanın abat mekânı olan Şah Cihan Abat, Behar¹⁰⁷⁶ ve Feten¹⁰⁷⁷ sınırlarına kadar karmaşa çiçeklerin açılışı ve fitne baharın gelişine tanık oldu. “pamuk kolay alevlenir.”

Bazı düşük rütbeli rical cesaret zıyanını kendilerine kabul ettirdiler.”Ve sizden (içinizden), sadece zalim kimselere isabet etmeyen, onlara has (özel) olmayan (diğerlerine de isabet eden) fitneden sakının (takva sahibi olun).”¹⁰⁷⁸ Emrine hepsi tefekkür didesini kapattılar ve akılsızların güldüğü, akıllıların sonucuna ağladığı işler

¹⁰⁷⁴ Kurban bayramı.

¹⁰⁷⁵ Anlam olarak siyah koyun anlamına geliyor fakat gök burçlarından birinin adıdır. (BKZ: D.S).

¹⁰⁷⁶ Hindistan şehirlerindedir. (Bkz: D.S).

¹⁰⁷⁷ Şehir adıdır.

¹⁰⁷⁸ ENFÂL Suresi, 25.Ayete işaret ediyor.

mürtekip oldular. Hata adımlarıyla edep diyarından çıktılar ve bir gurup Hintli asker onlara karşılık verdi. Öylece onlarla beraber mürekkep cehil mürekkepte hareket ettiler.

Ejder tenli pehlivanlar alçak tutumlara baş eğdiler ve cenk feryadı yükseldi. Tahkir etmek için el uzatış kapıları açıldı. Şehrin çeşitli menzillerinde yerleşen bazı asker gurupları bir biri ile savaşa girdiler. İkbali devrilmiş bazı o alçak kişiler hata yolunda filler tutulduğu hanelere geçip has filleri aldılar. “muhakkak parçalanır ve görünür içinde bela.”¹⁰⁷⁹ Hintlilerden bu ayarsız el uzatma görününce başkanlık geleneğine göre o gurubun tedibi devletçilik gereklerinden hesap edilip aynı gece cihan kahramanın fermanı ile Venüs heybetli yasakçılar¹⁰⁸⁰ ve Zuhal sertliğinde mansap sahipleri kılıç kuşattılar. Sesleri Satürn’e ulaşan hançerliler gurup-gurup toplanıp yıldız desteleri gibi şafak saçmasını beklediler. Sabah gelince cihanı aydınlatan güneş, şafağı kırmızı edince Hint ordusu ve gece soyuna “Muhakkak ki onlara vaat edilen vakit, sabah vaktidir.”¹⁰⁸¹ Zamanı geldi. Nesim nefesi “Ve ağarmaya başladığı zaman sabaha”¹⁰⁸² güneşi fitne ateşini yüce çarka kadar yükseltti. Kinci gök yürekten muhabbet kovdu, mübarek Hediv¹⁰⁸³ doğu padişahı gibi ufuk üstüne afakla geçip çıktı. Müfsitler cemaatini dağıtma, esir etme, kul etme ve perişan etme emrini verdi. Hatif, bela feryadını ayrılın ey suçlular diyerek bağırdı. Sabah çavuşu o sabahta koca tedbirli gençler çığığında “işte (o gün) uyarılanların sabahı (ne kadar) kötü oldu (olacak).”¹⁰⁸⁴ Rüzgârı estirdi. Ağır uykulular gafilere eş oldu. Deniz dalgasında birlikler şiddetli sel gibi şehir temelleri tahribine azım ettiler.

¹⁰⁷⁹ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça meseldir.

¹⁰⁸⁰ Muhtemelen askeri terimdir. Bu kelime metinde Türkçe olarak bu şekilde geçmektedir.

¹⁰⁸¹ HÛD Suresi, 81.Ayet işaret ediyor.

¹⁰⁸² TEKVÎR Suresi, 18.Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁸³ Nadir şah.

¹⁰⁸⁴ SÂFFÂT Suresi, 177.Ayete işaret ediyor.

Tahkik etmeden, muti ve asi nazarda almadan, “artık iki gruptan hangisi emniyette olmayı daha çok hak ediyor?”¹⁰⁸⁵ Kuru ve yaşı fena ateşine odun ettiler.

Küçük ve büyük, her taraftan “Hal böyle iken batılla amel edenlerin yaptıklarından dolayı mı bizi helâk edeceksin?”¹⁰⁸⁶ Nalesi yükselttiler. Fitneciler her tarafta “Ve yapmış olduklarınızdan başka bir şeyle cezalandırılmazsınız.”¹⁰⁸⁷ Feryadını duyurttiler. Geniş katliamdan sonra fil-hane başına gidip 470 kişini helak ettiler. Akılsızlıklarından siyaset ipine çekildiler. Sonuçta o eşkıya gurubu çınar odunu gibi kendi ateşlerinde yakıldılar ve gündüz yaşamları siyah gece oldu. “fitne ateşini yakan kişi kendini yakar.”¹⁰⁸⁸

Evlerin bütün eşya ve esbabı, yatak, sürahiler, yastıklar ve halılardan ta örtük, buğday, süt, baharat, yiyecek, altın ve gümüş parçaları ve ete kadar süpürüldü, yağmalanarak çalındı. Küpelerden ta hanelerde kullanılmış örtükler, süs kutular ve içindekilerden ta büyük kazanlar ve kaplara kadar yağmalandı. Genç kızlar namusları kirlendi. Tacizler yapıldı. Yüz binlerce gümüş ve altın, inci ve mücevher hazineleri ki nice zamandan beri toplanmıştı kirlî, eski ve değerli kumaşlar içine alınıp lokum yapıldı. Yeni mallar avlanıp çalındı. Olaylar kılıcı çekildi, fenalık marazına düştü. O diyar zemini meraktan yağma baltasına kurban gitti. “Ve yeryüzü uzatılıp dümdüz olduğu zaman Ve içindekileri (dışarı) attı ve boşaldı.”¹⁰⁸⁹ Surat buldu. Bütün binalar darbe aldılar ve saraylar yıkıldı. “Öyle ki bulunmaz göğünde ay ışığı ve görülmez saraylar çevresinde inek dişli ağaç.”¹⁰⁹⁰ O kadar koku fazla koku yükseldi ki her yoldan geçen kişi gözünde değerli kumaşlar dışarı ve sokağa atılan bezden değersiz

¹⁰⁸⁵ EN'ÂM Suresi, 81. Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁸⁶ A'RÂF Suresi, 173. Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁸⁷ SÂFFÂT Suresi, 39. Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁸⁸ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça meseldir.

¹⁰⁸⁹ İNŞİKAK Suresi, 3 ve 4. Ayetlere işaret ediyor.

¹⁰⁹⁰ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça meseldir.

oldu. “Ve Allah, onlara zulmetmedi. Fakat onlar, kendi zatlarına zulmediyorlardı.”¹⁰⁹¹ İran askerleri Hindiye ile gece ve gündüz gibi o gün geceye kadar savaştılar ta ki hicapsız oldu yağma perdesi. İnsanlar esir alındı, haysiyetler zedelendi, hürmetler bozuldu, eller kesildi, deriler yandı, dişler döküldü, oklar yaraladı, saçlar yolundu, mallar çalındı, yakılıp dağıtıldı. Viran edildi, bentler koparıldı, yumruklandı, zarar verildi, ok atıldı, parçalandı, mavzerler ateşlendi, dağıttı, kana bulaştırdı, kemikler kırıldı, kırıklar yutuldu. Açık kanıtlara “melikler (hükümdarlar), bir ülkeye girdikleri zaman, onu viran ederler (bozguna uğrattılar).”¹⁰⁹² Zuhura ulaştı. Kısacası şehrin kaç bölgesi bu dalgalı deniz ve korkunç sel zararından alt üst olundu ve birçok eşraf ve fakir koşa-koşa ölüm sahrasına koşular. Gurkaniye devlet erkânı yüce padişah tarafından taciz yolunu kesmek amacıyla kağan cenabın evi, o ev ki cihanın alın toprağa sürdüğü, dudak dergâhına dokundurduğu, toprağını gözlere sürme ettiği, zeminine çehre sürdüğü olmuştur, yolunu tuttu.

Ta ki “Ey aziz! Bize ve ailemize şiddetli darlık dokundu”¹⁰⁹³ eda edip niyaz alınını toprağa sürdü. Aman eteğine çenk attı “İçimizden sefihlerin yaptıklarından dolayı, bizi helâk mi edeceksin?”¹⁰⁹⁴ Tekrarını “gerçekten biz bundan habersizdik”¹⁰⁹⁵ mazmununda yalvarışla söyledi. Gaddarlık sınırı itidal hattını geçtiği ve murat oku perişan hedefe oturduğu için fazla kahır ve şiddeti reva görmediler.

Affi al, marufa emir et / iyilik, yüz çevir cihanlılardan

İnsanlarla yumuşak konuş / oysa Allah'tandır naziklik rütbesi

¹⁰⁹¹ NAHL Suresi, 33.Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁹² NEML Suresi, 34.Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁹³ YÛSUF Suresi, 88.Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁹⁴ A'RÂF Suresi, 155.Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁹⁵ A'RÂF Suresi, 172.Ayete işaret ediyor.

“Bugün size kınama (suçlama) yoktur.”¹⁰⁹⁶ Beşareti verip, kalanların canlarını bağışlamakla insanları mutlu etti ve bekalarını bağışladı. “işte onlar (korkudan) emindirler.”¹⁰⁹⁷ Müjde kapılarına memlekete açtı.

Eğer siyah zülfü elinden hata gitti, gitti

Eğer sizin Hintliden bize vefa gitti, gitti

Mazmunu ile kalplerine teskin verdi. O esnada Burhan-ül Mülk maraz galibiyeti ve hastalık rastlantısı sebebi ile vefat etti. “ölümünü gördü.” Yüce hükmü ile bir gurup divan memurlarından Lekhenu¹⁰⁹⁸ ve Eved¹⁰⁹⁹ bölgesine gidip Burhan-ül Mülk malından bir kurur nakit tahsil ettiler. Değerli mallar ve güzel mücevherleri zengin hazineye nakil ettiler. Bu olaylar sırasında kutsal tutumu buna dair oldu ki Gurkaniye hanedanıyla kan bağı ve akrabalık ilişkisi dostluk göstergesi olsun diye kurulsun. Ketayun¹¹⁰⁰ hanımlığı, Erzeytun¹¹⁰¹ kadri, Nahid¹¹⁰² gücü, Çehrzad¹¹⁰³ bünyesi, Humay¹¹⁰⁴ soyu, Gülşehir¹¹⁰⁵ himmeti, Menice¹¹⁰⁶ ünü, Ernevaz¹¹⁰⁷ necabeti, Feranek¹¹⁰⁸ nazı, Ferhenk¹¹⁰⁹ kutu, Ferengis¹¹¹⁰ güzelliği, Rubabe¹¹¹¹ süsü, Roşenek¹¹¹² kararı, Purek¹¹¹³ ruhu, Sudabe¹¹¹⁴ ayağı, Nuşabe¹¹¹⁵ huyu ve Şirin simalı

¹⁰⁹⁶ YÛSUF Suresi, 92.Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁹⁷ EN'ÂM Suresi, 82.Ayete işaret ediyor.

¹⁰⁹⁸ Hindistan şehirlerindedir.

¹⁰⁹⁹ Hindistan şehirlerindedir.

¹¹⁰⁰ Rum kayseri kızının adıdır. (D.S).

¹¹⁰¹ Mağrip padişahı kızının adıdır. (D.S).

¹¹⁰² Büyük İskender'in annesinin adıdır. (D.S).

¹¹⁰³ İran padişahı Behmen'in kızının adıdır. (D.S).

¹¹⁰⁴ İran padişahı Behmen'in kızının adıdır. (D.S).

¹¹⁰⁵ İran padişahı Veyse'nin eşinin adıdır. (D.S).

¹¹⁰⁶ Turan ünlü pehlivanı Efrasiyab'ın kızının adıdır. (Bkz: D.S)

¹¹⁰⁷ İran padişahî Cemşid'in kız kardeşinin adıdır. (Bkz: D.S).

¹¹⁰⁸ İran padişahı Fereydu'nun annesinin adıdır. (D.S).

¹¹⁰⁹ İran padişahı Keykavus'un annesinin adıdır. (D.S).

¹¹¹⁰ Turan ünlü pehlivanı Efrasiyab'ın kızının adıdır. (D.S).

¹¹¹¹ İran efsaneleri ünlü pehlivanı Rüstem'in annesinin adıdır. (D.S).

¹¹¹² Dara kızının adıdır ki büyük İskender ile evlendi. (D.S).

¹¹¹³ Ray Kanuc'un kızının adıdır. (D.S).

şehzade, yani Gurkaniye sedefi incisini bahtı açık şehzadeye istediler. Menuçehir¹¹¹⁶ bahtı, Behmen¹¹¹⁷ çehresi, Şeyde¹¹¹⁸ kadri, Şiduş¹¹¹⁹ cesareti, Sephrem¹¹²⁰ heybeti, Şadkam¹¹²¹ ordusu, Kopal¹¹²² kamı, Erdevan¹¹²³ kanadı, Ruyin¹¹²⁴ akışı, Zubin¹¹²⁵ revanı, Siyamek¹¹²⁶ süngüsü, Neriman¹¹²⁷ mekânı ve Keriman¹¹²⁸ kereminde şehzade, Nesrullah Mirza ile evlilik aktı hutbesi okundu. Cemun¹¹²⁹ çevresi halkın işret ve ziyafet yeri oldu. Ziyafet ihtişamı karşısında Seğd, Şeb, Ne, Obelle ve Ğute¹¹³⁰ süsü sekiz kapılı cennetin altı kapılı hayretinde kaldı. Yürek açan havası “Kapıları onlara açılmış olan Aden cennetleri vardır”¹¹³¹ ve haşiyede oturanlar “Orada yaslanıp oturarak pek çok meyve ve içecek isterler.”¹¹³² Gibi kam aldılar. Çimende nağmeler okundu, şiir ile gazeller söylendi. “Onların etrafında altından tepsiler ve kadehlerle (bardaklarla) dolaşılır.”¹¹³³ Saray çevresinde taraftarlar alın toprağa koyup secde ettiler. “Ve onların yanlarında bakışlarını saklayan (yalnız eşlerine bakan), aynı yaşta kadınlar vardır.”¹¹³⁴ Padişah sarayı altın saçlılar

¹¹¹⁴ Keykavusun eşinin adıdır. (D.S).

¹¹¹⁵ Melik Berde'nin bayan padişahının adıdır. (D.S).

¹¹¹⁶ İran efsaneleri padişahlarından. (D.S).

¹¹¹⁷ İran efsaneleri padişahlarından. (D.S).

¹¹¹⁸ Turan ünlü pehlivanı Efrasiyab'ın oğlunun adıdır. (D.S).

¹¹¹⁹ İran padişahı Guderz'in oğlunun adıdır. (D.S).

¹¹²⁰ Turan pehlivanlarından. (D.S).

¹¹²¹ İran padişahı Fereydun'un kardeşinin adıdır. (D.S).

¹¹²² Rus pehlivanlarından olmuştur. (D.S).

¹¹²³ D.Sne baktığımızda İran efsanelerin çeşitli padişahların adı olmuştur. Hangisi kast ediliyor bulunamadı.

¹¹²⁴ İran efsaneleri pehlivanlarından olmuştur. (D.S).

¹¹²⁵ İran padişahı Kavus'un oğludur. (D.S).

¹¹²⁶ İran padişahı Kiyumers'in oğludur. (D.S).

¹¹²⁷ Zal'ın baBasımın adıdır. (D.S).

¹¹²⁸ Neriman'ın baBasımın adıdır. (D.S).

¹¹²⁹ Hint'te bir nehirin adıdır. (D.S).

¹¹³⁰ Dört cennet adıdır. (Dehuda sözlüğünde Mecme-ül Beldan'dan naklen söylenilmiştir).

¹¹³¹ SÂD Suresi, 50. Ayete işaret ediyor.

¹¹³² SÂD Suresi, 51. Ayete işaret ediyor.

¹¹³³ ZUHRÛF Suresi, 71. Ayete işaret ediyor.

¹¹³⁴ SÂD Suresi, 52. Ayete işaret ediyor.

huzurundan yıldızlar encümeni oldu ve meclisi aydınlatan mumlar kahkaha meclis ziyafeti gözünü açıp gözler ziyafeti oldu.

Bazen yeşil çimenlikte Sebzbal¹¹³⁵ şarap firuze kadehlerde içildi bazen de sebz der Sebz¹¹³⁶ nağmesi ve bahar sebze teranesi yeşil yakuttan işitildi. Çetin günde nehir kenarında hoş nağmeler dalgalandı ve karanlık gecede leyli yüzler şiir okudular. Şarkıcılar sesi çalgıcılar ut nağmesi ile eş olup Zonam ün kayıp etti. “Kötülük yapan zorbalara, bundan başka haram yiyen günahkârlara”¹¹³⁷ okudular. Azizler burnu kırmızı şaraptan kızardı ve hasut tenler safran rengi halatlar içinde kan kırmızı oldular. Murat gelini devlet gözüne oturdu. Şeref kubbesinde iyiler içtima etti. Devran bu düğün müjdesinden huzur bulup rahatladı. Nale nağmeye ve savaş düğün ile yer değiştirdi. Husumet tozu iki hazret hatırından silindi ve iki devletin uzun eteği zail oldu. Şenlik ve düğün ziyafetleri bittikten sonra şehzade beyaz elbise içinde edep ve geleneğe uygun yüce mertebeli padişah yanına gitti. Padişah hazretleri onun kametini incilerle süsledi ve lütuf ile muhabbet göstererek aziz tuttu. Üç zincir değerli fil, altın tar, inci ile süslenmiş binek, beş baş ziynetlerle dolu at ve mücevherler hediye etti. Öyle mücevherler ki Hısvrov¹¹³⁸ e Keykavus hazinesi onların yanında sofrada kalmış yemek bakiyeleri gibi duruyordu. “gelinin miski olmamıştır.”¹¹³⁹

İkamet süresinde Hindistan’ın çeşitli bölge, kasaba ve şehirlerinde yaşayanlar haberi duyunca mutlu oldular, dağda mesken kılanlar ise siyah şarapla kendilerinden geçtiler ve nameler yazıp hilafet arsasına hediyeler gönderdiler.

¹¹³⁵ Üzüm türüdür.

¹¹³⁶ Eski ünlü musikici Barbod’un nağmelerinden biridir. (Bkz: D.S).

¹¹³⁷ KALEM Suresi, 13.Ayete işaret ediyor.

¹¹³⁸ İran efsanelerinin ünlü padişahı olmuştur.

¹¹³⁹ Muhtemelen Arapça meseldir.

Güzel koku aldı talep ayağı onun tanışlık kokusundan, tarih yazdılar onun güzel seciyelerinden, öncüler emrine muti oldular. Şehirlere giydiler onun adalet giyimin, aldı dağları büyüklüğünü öven avazlar, herzelik korkuturdu onu acizlikten fakat hazırlamışlar iklimler onun büyüklüğü için. Korktular etrafında mülkler, şerefle ona bağlandılar ve şerefi ondan istediler. Her kes talep eder kendi mülkü için aman, onun elinde ve kademi temkinindedir. Rütbeleri onun onayından alırlar ve görev geri vermiyor meğer kendi istediğinde. Kabul etmiyor hazretleri illa kabul nesimleri. Kaideleri iyi tutturdu, tecdit ederdi anlaşmaları, maksutları muhkem tutturdu ve bentleri sert tutmuştu.

Hindistan Saltanatının Mehmet Şah'a Tefvizi ve Muzaffer Ordunun İran-Zemin'e Taraf Seferi Hakkında

“Muhakkak ki bu, apaçık bir fazlıdır.”¹¹⁴⁰

İbrahim Han olayından dolayı Cihangir Hediv¹¹⁴¹ o dönemde o ülke ve o diyarda fazlasıyla beklemek istemeyip ve onun için her gün bir yıl ve her yıl yılan zehrinden daha beter geçiyordu. Hindistan isinde devam etmek istemedi ve padişahlık huyu iktizasıyla bende barındıran kut dolu mübarek, ferah zatlı açık yürek Hırov¹¹⁴², muzaffer yüce mertebeli Hediv¹¹⁴³, Dara¹¹⁴⁴ şevketinde Evrengzib¹¹⁴⁵, baht yıldızı parlak hükümdarın teyidi ile yüce sultan, büyük melik ve muazzam kağan, Mehmet Şah cenabı başına ki hükümdarlık güneşi karşısında cihanı aydınlatan güneş karanlık kalmış ve memalik temeline eğri kılıçla mühendislik etmişti, mübarek eliyle “daima mübarek kalsın” kut dolu büyüklük tacı koydu. Ateş yüklü su, sulu ateş parçası, gümüş arkalı ayna, kan susamış doygun, sert huylu ters batın, kan içici kahraman, demir zat “Ve içinde kuvvetli sertlik bulunan demiri indirdik.”¹¹⁴⁶ Nesneliği, mert ile namert ile namert ayırım ölçütü, cenk ashabı yoldaş ve sırdaşı, yılan tenli ejderha, varlık cevheri, cevher varlığı, asuman renkli hilal, ışık ahenkli yıldırım sesi;

Parlak ve aevlidir acaba / su ile ateş nasıl birleşmiş?

¹¹⁴⁰ NEML Suresi, 16.Ayete işaret ediyor.

¹¹⁴¹ Nadir Şah.

¹¹⁴² Nadir Şah.

¹¹⁴³ Nadir Şah.

¹¹⁴⁴ Beyaz tahtı olan padişaha deniliyor. (BKZ: D.S).

¹¹⁴⁵ Padişah adı olmuş fakat genel olarak padişah anlamına geliyor. (BKZ: D.S).

¹¹⁴⁶ HADİD Suresi, 25.Ayete işaret ediyor.

Yani Belarek¹¹⁴⁷ kemeri bağladı. Felek taht ve mesnedine musallat, gök halısı Evreng¹¹⁴⁸, “Ve görürsün ki, arşın etrafında onu kuşatan melekler”¹¹⁴⁹ temkin verdi, “Muhakkak ki; sen, bugün bizim yanımızda mevki sahibisin, eminsin (güvenilir kişisin). Dedi.”¹¹⁵⁰ Ve o ülke padişahlığını o hazretin temiz babalarına taalluk desturunda yeniden hazretine tefviz edildi. Düşmanlık ilkeleri ikaz oldu. Hint velayeti kusursuz ve hasımsız şekilde bölündü. Etek¹¹⁵¹ nehri kuzey ve batısı Surt limanından ta Keşmir ve Tibet’e kadar Nadiri devletine Hindistan Şahı tarafından verildi. Memleketin kalan kısmı ise mirasa uygun biçimde Hindistan padişahına tahsis edildi. Devran ziyanı iki hazret düşmanlarına Tebbet¹¹⁵² suresi okudu. Münafik hizipler ihtişam çizilişinde mücadele terkine Furkan ihlâsında fetih Fatiha’sı okudu. Eşrafı aziz tutma, fakirlere yardımda yüreklilerden bağış ve yarar feryadı koptu. Keramet sofrası başından ihsan için kaplar götürüldü ve her biri iyi niyet, değerli halatlarla aziz kılındı. Kerem ile ay perçemi balıktan gökler ve yüceliklere yükseldi. “Onun (semanın) tavanını yükseltti (yüksekliğini artırdı). Sonra da onu dik etti.”¹¹⁵³ Rengârenk törpülerle kalplerden paslar silindi. “amel edenin amelini, Ben kesinlikle zayi etmem.”¹¹⁵⁴ “düşmanlar yüreği acıtan halatlar onlara bağışladı.”¹¹⁵⁵ Ve “o bayraklar ki büktü sitemkâr elleri.”¹¹⁵⁶ İran hanları “Ve herkes için, amellerinden dolayı dereceler vardır”¹¹⁵⁷ mücevherlerle süslü Tuğ¹¹⁵⁸ ve filler ile aziz tutuldu.

¹¹⁴⁷ Yedi demir türünden oluşan askeri kemere denilir. (Bkz: D.S).

¹¹⁴⁸ Padişahlık tahtı.

¹¹⁴⁹ ZUMER Suresi, 75. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁵⁰ YÛSUF Suresi, 54. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁵¹ Hindistan’da bir nehrin adıdır.

¹¹⁵² Kuran surelerindedir.

¹¹⁵³ NÂZİÂT Suresi, 28. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁵⁴ ÂLİ İMRÂN Suresi, 195. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁵⁵ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça meseldir.

¹¹⁵⁶ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça meseldir.

¹¹⁵⁷ AHKÂF Suresi, 19. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁵⁸ Başında pençe nişanı olan bayrağa denilir. (Bkz: D.S).

Askerler boynu pahalı kolye ve yeni mallarla süslenip doldu öyle ki diğere semtlere ihtiyaçları artık kalmadı lakin yine şahane süsler yabancı, yerli, yakın ve uzağa birer-birer ihsan badesinden sarhoş edip hediyeler sunuldu. Saf su gibi bahşişler yapıldı. “cehennemin bir parçasıdır” askerler can tadından doyup bütün torbalar nimet ve mallarla dolduruldu. Sayısız nimetler ordu mensuplarına verildi. Bu harekete yürekler huzur buldu ve canlar bu berekete meyil oldu. Müjdeler verildi hoşnut edildi. Nimet yağmuru yağdı. Güçlülük geleneği güçlü kılındı. İyilik oldu dillerde teşekkürler. Seçkin mücevherler, ay gibi parlak deniz incileri ve tüm ay ışığında sayısız mal toplandı. Öyle altın ve mücevherler ki Mağribi Dürüst¹¹⁵⁹ mücevher onlar kıyasında değer yitirdi.

Ve kırmızı hikâye eder güneş şeklini

Altın surat sıfatı ondan müşteki olmuş

Alınırsa düz dinar söylenir adı

Bin denilirse bazı eserlerinden olmuş

Yeni çıksa sikke olmuş bizim devranda

Yapılmamış benzeri meğer bağışlayanlardan onda

Yükler dağ tenli filler ve fil gibi develere yüklendi. 1152 Hicri yılı, cumartesi, Sefer ayının yedisinde tüm şevket, kut, zafer, olgunluk ve başarıyla mutlu ordu zafer eserleri ile beraber İran tarafına yola çıktı. Nimet dolu yüklü devler hareket ettiler. Başarıyla göç ettiler. Allahın eli başlarında olduğu halde kutsallıkla komşu oldular. İkbâl sözcüsü diller ise övgü aktırdı. Allah yar ve yardımcısı oldu. Mübarek fermanıyla ordu Kennuc nehri kenarından ta Rum ve Rus ülkeleri sınır intihalarına

¹¹⁵⁹ Eşref-i adıyla ünlü olan altın türüdür. (Bkz: D.S).

kadar hareket etmeğe başladı. “Güneşin grup ettiği yere ulaştığı zaman.”¹¹⁶⁰ Geldiği vakit bu haberi tantanası sultanların dik saraylarında duyuldu ve ülke işlerinde heyecan ve kusur yaşandı.

Pençab ırmaklarının bazısı mübareğin kademine nağmeler okudu. Akarsular nehir nağmesinde sarhoş-sarhoş alkışlayıp, oynayarak revan oldular. Bazı zor yerlerde ki o derin denizde köprü cesareti takat getirmiyordu atlar tekne oldular. Bazen tekneler kullandı, o tekneler ki toprağın reddi, sakın hava talibi, ateş matlubu, Semender huyu, balık doğası, timsah boğazı, tilki şekli, susuz damağı, su yatağı, ezilmiş beden, sert kamet, saf, derviş batın, keşkül sima, İskender gibi İlyas amel, kendini bildi bileli sularda seyahat etmiş ve vücudu terkinin başından mücerretler gibi toprak âlemine karışmamıştı. Karın üste koşan elsiz ayaksız, beyni kuru içi ter, bozkır doğumlu derya mesken, hissiz hareketli, yelken kanatlı adı tekne olanla geçmişler.

Lakin Besare¹¹⁶¹ mevsimi azimet atına urgan vurdu ve fasıl yağmuru talep yolunu kesti. Göklerden akan sel, akan yağmur ve dökülen su damlalarından atlar çamura batıp hareketleri engellendi. “Semadan su indirdi. Böylece vadiler takdir edildiği kadar sel oldu aktı.”¹¹⁶² Beş ay boyunca su isyanı v şiddetli yağmur devam ettiği halde mübareğin ordusu geniş çölde yeryüzünden sular çekilsin diye bekledi. Yağan yağmurlar zafer dolu ordunu Etek nehri kenarına sevk ettirdi ve kaç gün yağmur şiddeti azalsın diye nehir sahili ufku beyaz bayrakların kaldırışına tanık oldu.

Sabah güneş incisi gece sedefi karnından çıktığı anda karanlık eserleri yok olup harekete devam ettiler. Mübareğe haber verilmiştir ki Şah Cihan Abat yağmasında

¹¹⁶⁰ KEHF Suresi, 86. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁶¹ Sıcak mevsimlerde Hint’e sürekli yağın yağmurun adıdır. (BKZ: D.S).

¹¹⁶² RA'D Suresi, 17. Ayete işaret ediyor.

ele geçen mücevherler ve altınların bir kısmını askerler almışlar. Bunun için nehirden geçiş esnasında tevakkuf ve askerlerin aranmasına emir etti. Böyle bir fermanın sudur edilmesi onun gibi mübarek Hediv¹¹⁶³ tarafından ki ihsan denizi yanında Pençab nehri kuru kalmış ve himmet incisi yanında inciler Kemest¹¹⁶⁴ olmuştu, askerleri teşvişe düşürdü ve inci ile mücevherleri nehre döküp hasret yoluna yolcu ettiler. Böylece her şey geldiği yere geri döner¹¹⁶⁵ mazmununa mısak oldular. İbretli yüzleri inci dökerek hasret güzergâhından geçtiler.

Kırk gün sonra padişah emri ile yeniden hareket için himmet kemeri bağladılar. O mülkün büyük kısmında Yusufzay¹¹⁶⁶ Afganlar mesken etmiş ve kendi başlarına o bölgenin dağlarında kendilerine evler kazmıştılar. “Ve dağlardan maharetle evler oyuyorsunuz (yontuyorsunuz).”¹¹⁶⁷ Düşünerek pusu kurmuştılar. “Siz, burada bulunduğunuz yerde emin olarak bırakılacak mısınız?”¹¹⁶⁸ Gurur meftunu “Ve orada zevk içinde yaşadıkları nimetler”¹¹⁶⁹ olmuştılar. Temeli sağlam kale ve sığınma olanlara olmuştu. Geniş, ferah ve bahar tazeliğinde atların otladığı bülbüllerin öttüğü yer olmuştu. Kışta kar ve sel yeri olan oralar yazda neşe, ziyafet ve cenk yeri olmuştu. Bir gurup savaşılar ve ordu askerleri onların katline kalktılar ve dağdan akan su gibi dağ başından uçurum ve dağ eteklerine döküldüler. “Uğursuzluğu (felâketleri), gün boyu devam etti.”¹¹⁷⁰ Kalanlar kaçıp dağıldılar. “Sanki onlar, etrafa yayılan çekirgeler gibidir.”¹¹⁷¹ Onları “kökünden koparılmış hurma kütükleri

¹¹⁶³ Padişah.

¹¹⁶⁴ Bir tür değersiz ve ucuz inci adıdır. (Bkz: D.S).

¹¹⁶⁵ Hangi ayet ola bileceği bulunamadı.

¹¹⁶⁶ Afgan aşiretidir. (Bkz: D.S).

¹¹⁶⁷ ŞUARÂ Suresi, 149. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁶⁸ ŞUARÂ Suresi, 146. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁶⁹ DUHÂN Suresi, 27. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁷⁰ KAMER Suresi, 19. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁷¹ KAMER Suresi, 7. Ayete işaret ediyor.

gibi”¹¹⁷² yaptılar. “Ve ant olsun ki, onları sabahleyin daimî bir azap yakaladı.”¹¹⁷³
Haktan yüz çevirmiş o kavmin tedibinden sonra “gözleri karattıktan sonra”¹¹⁷⁴ kara
yürekli “kalplerinde eğrilik (batıla meyil) bulunanlar”¹¹⁷⁵ gibi siyah karga gibi
yuvalarından uçtular. Şiddetli kin giderildikten sonra o tayfadan kırk bin mahir
süvari ve Afganlardan baki kalan tayfalar ayrıca Hint memalığı Hazareleri¹¹⁷⁶ itaat
edip güneş gibi padişahın gölgesine sığındılar.

¹¹⁷² KAMER Suresi, 20. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁷³ KAMER Suresi, 38. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁷⁴ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça meseldir.

¹¹⁷⁵ ÂLİ İMRÂN Suresi, 7. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁷⁶ Afgan aşiretlerindedir. (BKZ: D.S).

Sent Memaliği Teshiri ve O Diyarın Asilerini Tedip Etme Hakkında

“Muhakkak ki; onlar âmâ (kör) bir kavim oldular.”¹¹⁷⁷

Bu haller meydanında ve bu olayların geçtiği zamanda Sent'ten arzı haller yetiştirdi ki oranın hâkimi Hudayar Han Abbasi'nin gazez fidanı gül açmış ve hal ağacı itaatsizlik çiçeği verirken yüz döndürme meyvesi getirmiştir. Ayrıca korku ağacı dikenleri hayâlîna hiç yol bulmamıştır. Kabul'e varit olduktan sonra o nakıs fikirlerin dikliği dürüstçe eğri edilmesi muhakkak kılındı. Onun hilafı hilafsız düzdür. Pehlivanların düz eğilimli atları onun güçlenmesini engellemek için manileri geçmeğe ısındı ve Deyrecat, Ğazi Han ve İsmail Han mehelleri koşuşlarına daire medar oldu. Ay yüzlü cihangirin siması Deyercat derecelerini seyir ettikten sonra Şekarpur mülkünde ışık aşikâr etti. İlk önce cömertçe nasihati savaş mukaddemasından önce azimet ettirdi. Vaat, vaiz, korkutma ve aman verme mazmununda ferman sudur etti ki hidayet caddesine geri dönsün ve itaati kabul etsin ta ki ihtirazsız ihrazla beraber olsun. Emin olsun ki tehlikeye düşmez ve sağlamlığı Sin Selam¹¹⁷⁸ anahtarıyla kendi yüzüne açsın. “kaçış sana kar etmez. Belki seni helak eder. Bizim kılıç keskin diller konuşur. Biz sana boyun damarından daha yakınız. O zaman gel bize doğru ve el çek sarıldıklarından.”¹¹⁷⁹ “ben, seni meşakkate sokmak istemem.”¹¹⁸⁰ “bize doğru gelersen eğer bu senin için iyi olur. Yoksa” “sana layık olur layık olduğun.” Aşırır cehaletten hakimane Sentbat'ı¹¹⁸¹ kulakta Sent¹¹⁸² rüzgârı

¹¹⁷⁷ A'RÂF Suresi, 64. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁷⁸ Ağaçtan üretilmiş anahtar türüdür.

¹¹⁷⁹ Arapça yazılan bu cümle Kuran'da bulunamadı.

¹¹⁸⁰ KASAS Suresi, 27. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁸¹ Eski kitap adıdır. Hakimane sözleri kapsayan bu kitap 1948 Ahmet Ateş tarafından İstanbul'da yayınlanmıştır.

¹¹⁸² Kimsenin nereden estiğini bilmeyen rüzgâra denilir. (Bkz: D.S).

yatı ve bulut damlası gibi Sendan¹¹⁸³’da esersiz buldu. O cenabın emrini kabul etmekten uzak durdu ve temeli göklerde olan dergâha buse vurmaktan imtina etti. Bir oğlunu birkaç devlet büyüğü ile tezvîr yüzünden ve engellemek için felek temelli saraya gönderdi ve mamul bahaneler ileri sürerek konuşarak zırh giymeğe meşgul olup hile ipine sarıldı. Fakat tahayyül palmiyeleri nedamet hurmasından başka bir semer vermedi. “İnsanlar, amenna demekle bırakılacaklarını mı sandılar?”¹¹⁸⁴

Zeki Hediv¹¹⁸⁵ o tenlerin girişi ile batınlarında pinhan niyeti anladı ve onların Orgubi¹¹⁸⁶ vatlarını dinlemedi. Haber verildi, nazarda alınmıştır ki senin evladın arzı lazım gibi rehin olarak inci Nigar, mücevher ayak mülazım olsun ve Sent eyaleti iyilik bularak sana tefviz edilsin. “Ve lâkin ben, sizi cahillik eden bir kavim olarak görüyorum.”¹¹⁸⁷

Pazarlayıcı zihniyette bahane ve hile malın değeri olmadığı ve aevli mumun kepenek raksından perva etmeğinden dolayı ordunun hareket etmesine emir verildi. Hudayar Han hile yollarını kapalı olduğunu görünce bu hile talih ufkundan necat talihin doğmayacağını anladı. Sent Allah Abat’ın bütün hane ve imaretlerine “Onların kalplerine korku verdi. Evlerini kendi elleriyle ve müminlerin elleriyle harap ediyorlar”¹¹⁸⁸ fehvasında olduğu gibi viran edip yaktı ve ahalini esir yahut helak olma korkusundan hareket ettirdi. O diyar hanelerine mal, kumaş ve hiçbir şeyden eser bırakmadılar. “Böylece sabahleyin onların meskenlerinden başka hiçbir

¹¹⁸³ Tam ne anlama gelebileceği bulunamadı. Dehhuda Sözlüğünde nde demircilerin kullandığı bir alet olarak geçiyor. Fakat cümle metni ile uyuşmamaktadır. Ancak Özel isim olduğu için orijinal haliyle yazıldı.

¹¹⁸⁴ ANKEBÛT Suresi, 2. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁸⁵ Nadir Şah.

¹¹⁸⁶ Arap hikâyelerinde boş vaat vermenin simge simi olmuştur. (Bkz: D.S).

¹¹⁸⁷ HÛD Suresi, 29. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁸⁸ HAŞR Suresi, 2. Ayete işaret ediyor.

şey görünmez oldu.”¹¹⁸⁹ Sent denizinden geçti, bayır çölde vaki olan ve en sağlam kale hesap edilen öyle ki çevresinde hiçbir bitki ve su bulunmayan Ömer Kent kalesine sığındı. Şekarpur havalisinde padişah gemileri işletti ve denizleri içine alan o nehir sahilinde “Denizde akıp giden, dağlar gibi (yüksek) inşa edilmiş büyük gemiler O’nundur.”¹¹⁹⁰ Atlarla birlikte dalgalı dalgaları geçmek için gemilere bindiler. Hızlı, hafif, suda geçen rüzgâra urgan, toprağa bağlı ateş yiyen yani gemiye binip denizden Serser¹¹⁹¹ rüzgârı gibi geçtiler. “Sizin için gemilerden ve hayvanlardan bineceğiniz şeyler kıldı.”¹¹⁹² Teyit olup zuhur bulundu. Hızlı ve çabuk koşan atlar;

Ondadır tavus nazı, güvercin yürüyüşü / şahinin hızla göğe kalkışı, kartalın inişi

Ahu geri dönüşü, deve kuşu koşuşu / kurt sertliği, yılanın hızlı kaçıışı

Orman aslan saldırısı, tilki saklanması / kuş bakışı, karga imtinası

Urgan büklümü, çakmak iki oluşu / odun alevlenmesi, hızla sabahın gelişi

Kuyruğun götürüp giden deve gidişi / Şekrak¹¹⁹³ kıvraklığı, serabın pırlırtısı

Rüzgârın sert esişi, devekuşu ayak basması / yağmur yağışı, bulutların açılışı

Sıcak kırbaçlarla ayağa kalktılar ve hızla otuz Ferseng¹¹⁹⁴ dere, tepe ve düz yerleri bir gece gündüzde geçtiler. Sabah geldiğinde kale çevresine ulaşmışlardır.

Hudayar Han “Fakat onu (azabı) vadilerine doğru yönelen bulutu gördükleri

¹¹⁸⁹ AHKÂF Suresi, 25.Ayete işaret ediyor.

¹¹⁹⁰ RAHMÂN Suresi, 24.Ayete işaret ediyor.

¹¹⁹¹ Şiddetle esen rüzgâr adıdır. (Bkz: D.S).

¹¹⁹² ZUHRÛF Suresi, 12.Ayete işaret ediyor.

¹¹⁹³ Kırmızı, siyah, beyaz ve yeşil renklerinden oluşan kuş türüdür. (BKZ: D.S).

¹¹⁹⁴ Eski mesafe ölçüt miyarıdır.

zaman”¹¹⁹⁵ savaştan uzak durmak istedi. Hızlı kıvrak atını tekmeleyip kaçmağa çalıştı. “geldiği yoldan geri döndü.”¹¹⁹⁶

Bir asker gurubu ona ulaşip cesaret pençeleri ile boynundan tuttular ve bende vurarak esir aldılar. Bütün hanım ve hazineleri ele geçirildi. O mülkün kalesinde defin edilen defineler ve değerli mücevherleri yır üstüne çıkardılar. Yer altında pinhan edilen altınlar Nadiri devleti hazinesine nakil ettirildi. Büyük miktarda emval biriktirildi. Hayat ümidinden göz yuman Hudayar Han yüce kağandan müjdeli haber aldı ve canı bağışlandı. “En güzel af güçlü olduğun zaman ettiğin aftır.”¹¹⁹⁷ Menşuru boynunu serbest bıraktırdı. Esaret zinciri açıldı ve bendelik tuğu boynuna ziyet verdi. İhlâsla bendelik kemerini bağlı tutmağa söz verdi. Hükümdarlık varağına onun adı yazıldı ve mühürlenerek hükümet halatına süslendi. Bu siyaset neticesinde kalpler huzur buldu can burnu iyilik kokusundan inayet aldı. Oğlu ise yemin ayinlerinden sonra zafer ordusuna katıldı. Hakikatte bu kaçıştan mertebe aldı. Servi gibi başını yüce tuttu ve zincir azabından kurtularak hoş içeceklerle damak tadı tatlandı. Onun ikbali zeki padişahın bendelik küpesini melâmet duymadan kulağa taktı. “kötülüklerden sonra iyiliğe kavuştu.”¹¹⁹⁸

O dönemde Hint padişahı tarafından bir sıra şal ve nefis eşya hediye olarak gönderildiği için padişah tarafından hazır Belh'ten yeni gelen seçilmiş meyveler özellikle taze kavunlar iki yüz deveden oluşan sürüye yüklendi ve yüksek mertebeli padişaha hediye edildi. O vakitlerde yüceye haber verildi ki Şah Tahmasp padişahın olmadığı zamanda şehzade Rıza Kulu Mirza ile kötü muameleler yapmış fakat hayat

¹¹⁹⁵ AHKÂF Suresi, 24. Ayete işaret ediyor.

¹¹⁹⁶ Muhtemelen Arapça meseldir.

¹¹⁹⁷ Kuran ayetlerinde bulunamadı.

¹¹⁹⁸ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça meseldir.

tarlası Sebzevar'da¹¹⁹⁹ kahır ayakları altında ezilmiştir. İkbal kuşu ise cihan çimenliğinde zar kuşu gibi hadise tuzağına giriftar olmuş bahtın uyumsuzluğu geçmiş devlet behresini behresiz devrandan behresiz kılmıştır. Suçsuz evladı Abbas Mirza'nın yeni yeşermiş hayat ağacı kurumuş ağaç gibi dalları kırılmış ve zulümden "Böylece onlar, ufalanmış kuru ot gibi oldular."¹²⁰⁰ Nesne buldu. Safevi ad ve nişanı Anka kuşu ile bir aşıyan ve devlet günü düne kavuştu. Hüseyin Ğulcay ki Mazenderan'da kendi mallarıyla gündüzü gece yapıyordu hayat didesi kapattı ve yaşayışa vida etti. Soy levhaları ve şecere varaklarını bulup kaza hükmü ile beka nakşını silerek fena tariki aradı.

¹¹⁹⁹ İran'ın Horasan eyaletinde bir şehirdir.

¹²⁰⁰ KAMER Suresi, 31. Ayete işaret ediyor.

Buhara Teshiri ve Asilerin Tedibi Hakkında

“Muhakkak ki bunda ebede kadar mutlaka zikir (ibret) vardır.”¹²⁰¹

Yeryüzü yağın yağmurdan güzeller siması gibi ter ve taze olduğunda zerreler yer üstünde ziynet ve güzellikler yaratırlar. Dere sahası saf, taze ve neşeli olur. Arap gelinler boyun ve kulaklarını yeni açmış ateşin güllerle süslerler. Lale ve yasemin heykelleri inci gibi şebnemlerden parlar. Evren ile muhit süsleyicisi, cengâver yetiştiren bahtiyar, hoş baht padişah, taç ve tahta yakışan, sınırların hafızı, cumhur cerahati cerrahi, himmet çevresi hamisi, bilim vadisi sultanı, kuru çöllerin üstün dahi zekâsı, kahraman ten ve ruhlu Rüstem¹²⁰², devranın gücü Zevvare¹²⁰³ Zal¹²⁰⁴, semaların yüce yıldızı, şevket ve cesaret şehri padişahı, kılıçla sert saldıran, güç ve kuvvet ormanı aslanı, dağları yerinden oynatan, cihan yaveri, dideler ışığı, garipler yardımcısı, bulutlar yağmuru, kudret kaza ve tekdiri, savaşçı orduları dağıtan, kılıççı aslanlar aslanı, can bağışlayan padişahlar yareni, güçlü aslanlar aslanın sağ kolu ve yüce baht padişah Sent memaliği işinden kurtulduğu zaman ve Sent eşkıyalarını tedip ettiğinden sonra 1153 Hicri 13.Muharrem İran’a taraf azimetine devam etti. Bayrak üstündeki ay güneş parçası gibi cihana saçtı ve Beluçistan¹²⁰⁵ bozkırı tarafından maksada doğru uygun yollardan yola çıktı. 6.Sefer Kandahar’a ulaştı. Geçmiş zamanda Buhara ve Harezmi Özbekiyyesi kaç defa ve üst üste Horasan’a hamle etmiş el uzatmışlardır. Daima aydın zamiri oraları düşünmüş ve Harezmi nakşı ile Ceyhun kenarı hayâli etmiştir.

¹²⁰¹ ZUMER Suresi, 21.Ayete işaret ediyor.

¹²⁰² İran efsanelerinin ünlü pehlivanıdır.

¹²⁰³ Rüstem’in kardeşi olmuştur.

¹²⁰⁴ Rüstem’in babası olmuştur.

¹²⁰⁵ İran eyaletlerindendir.

Kandahar'a girdikten sonra o iki memleketin teshir niyet ve himmeti hatırına girdi. "iki şeyi bir yerde istedi." İbrahim Han olayı sebebiyle Şirvan'a doğru bir ordunun gönderilmesi gerekiyordu. Fetih Ali Han Kuse Ahmetlu Avşar ve Kandahar hâkimi Gani Han Abdalı ordudan ayırt edildi ve Lezkiyye tedibi için o bölgeye görevlendirildi ve ağır ordu eşliğinde o iki Han yolcu edildi.

Bu bir korkudur benim kahrım ondan sonradır

Bu benim ateşimin başlangıcıdır aşikâr olacak tüssüsü

İşaret edildi ki savaş halini o gurupla sıcak tutsunlar ve sertlikle karanlık ehlini silip iktidar kümelerinden tüssü kaldırsınlar ta ki onun ardıca âlemleri yakan mübareğin ateşi o tayfa harmanını ateşe versin. Sonra Herat ve Badğis yolundan donanımlı orduyla münafık hasım tembih etmek için Türkistan'a azimet ettiler. Yücenin teveccühünden önce Belh valisi gemiler üretmekle görevlendirilmiş hazırlanmaları ferman edilmiştir. Mahir sanayi ustalar yardımıyla "ağaçkakan gibi usta" bin yüz dağ gibi gemi kaynak ve yükleri Harezmi'e götürmek için ve kaç özel savaş gemisi üretilip Amu sahiline koydular. Gemiler üretiminde geniş hüner kullanmışlardır. Gemiler haneleri şiir beyitleri gibi yüreğe oturdular. Açılmış yelkenler renk ve metaneti inşa etmiştir. Her küçük gemi depo ve her tavus gibi rengârenk gemi toplar ve dost ile düşmana gıda götüren kaynakları içine aldı. At ve develeri içine almakla Ceyhun suyu üstünde ve Hamun sofrasında cari oldular. 27. Cemaziyülevvel kartal heykeli bayrak Buhara geçişi olan Gorki menziline ulaştı. Özbekiyye kendilerini aslan cehdi ve aslan avında avcı şahin karşısında el ayağı bağlanmış kurt ve kanadı kırılmış Kürk¹²⁰⁶ gibi buldu. Hisar, Gerşi, Kesbi ve Buhara'nın birçok büyüğü Hediv hizmetine girdiler ve oradan Çarce merkezi üs

¹²⁰⁶ Kuş adıdır.

olarak tayin edilerek cesaret Seddi Amuye suyu üzerine vuruldu. Cesur yürek, gemilerle denizden geçip ve ateşin nallı atları nefsi mübarek gemi merkepler ve teknelerle taşıdı. “Muhakkak ki (tufanda) su taşıdığı zaman, sizi (akıp giden) gemide Biz taşıdık.”¹²⁰⁷ İktizasında has askerler gemilere binip o derin denizden geçtiler. “onda (suyu) yarıp giden gemiler görürsünüz.”¹²⁰⁸

Orada Hekim Bey Atalık, Abülfeyiz Han hükmü ile Buhara valisi olmuştur. Hile ve aldatmanı şifalı olmadığını görünce hakimane hastalığı teşhis etti. Vali tarafından kini uzak tutmak, sulh havası almak ve dostluğu yeniden ihya etmek için bir gurubu yüce makamın huzuruna gönderdi. Bu nimetten altın taban gibi şah dergâhında baş göğe kaldırdılar.

Abülfeyiz Han’da biri gurup Buharalı eşraf, danışment ve Uygur soy reislerle ki Buhara işleri onların ellerinde olmuştur kibir buharını burun ocağından çıkartıp şehrin bir menzil mesafesinde sarayı feleği temel edenin huzuruna yetişip feyzine ihtisas buldular. Altın dikiş halat, süslü hançer ve inci külahlarla baş uca olup Buhara büyükleri kıymetli elbiselerle mümtaz edilerek Hediv’in Nil gibi lütfü denizinden inci ve sedefler alıp amallerine ulaştılar. Lebab’ın batı memaliği ki o memleketin seçkini idiler Mahruse Velayetlere¹²⁰⁹ inzimam ederek Turan’dan ayırdı. Amuye Maveräünnehir taç ve saltanat yüzüğünü tekrar Ebülfeyiz Han’a tefviz etti ve namını Şah unvanıyla hitap ederek yükseltti. “Aynı eskisi gibi” “Malın seçilmişini al ve iyi tut.”¹²¹⁰

Çünkü bazı Turan ahalsininin yürek didelerini vahşet tozu oturmuştur itaat yolunu tutmuyordular. Onları yumuşatmak ve sakinleştirmek ayrıca asilerle kötü

¹²⁰⁷ HÂKKA Suresi, 11.Ayete işaret ediyor.

¹²⁰⁸ FÂTİR Suresi, 12.Ayete işaret ediyor.

¹²⁰⁹ Eski yerinde İran yerine kullanılmıştır.

¹²¹⁰ Muhtemelen Arapça meseldir.

düşüncelerinden dolayı şiddetle karşılık vermek için bir deste savaşı ve cengâver yeni ayın komutanlar ve emirlerle Semerkant ve Türkistan'ın çeşitli bölgelerine gönderdiler. Bütün asiler itaat yolunu tuttular, gençten yaşlıya kadar Süreyya dayalı, cephe tahtı sahipliğine alın sürüp ihsan şarabı onlara şamil oldu.

Büyük kâselerde kâmil iltifat, refet şarabı ve nimetleri başa çekip mal sarhoşu olarak yola geldiler. Her biri ki sadakat ana yolundan yüz çevirmişti kendini yüz afete giriftar gördüler ve güçlü azizin iktidarlı siyasetinde isyan ve düşmanlık neticesini gördüler.

Yirmi bin kişi koca reyli Buhara, Semerkant, Eşkeş maharetinde okçu Türkler, Keş ve Kaşgar gençleri gençlik duygusundan Veyse Pirleri kafatasına toprak döküp ince süngü ile orman aslanları tırnağı arasına soktular. O şiddetli deste karşısında kaçış semtini tutup Horasan'a aktılar.

Harezmi Teshiri ve Alçak Muannitlerin Katli Hakkında

“Vaat Ettiğimiz Gündür.”¹²¹¹

Harezmi valisi İlbars Han hile, tezvîr ve sitem yayı vasfını gaddar kalbinde yer verip Horasan bölgesine çıktı. Baht yıldızını ölmüş, talih ayını ufuk dibinde kayıp gördü. Ziyanlı ve zararlı Özbekiye destesi geniş susuz çöle kaçıp geri döndü. Türk saldırısı hayal ipini Horasan bölgesine uzattı. Hindistan hilafeti tarafından yağmalandığı zaman tekrar yağma ve zafer niyeti ile hızlı atları koşturup el uzatmalar yaptı. Baverd kalesinde kalanlar yenmeyeceklerini farkında olduğu halde onlara karşı savaşa yüz tuttular. Varlıklarını hiçe sayıp cesaret atını batili yenmek için koşturdular. Düşmanı yenmek hevesiyle arzulara kapıldılar ve aslanlar mertebesinde keçiler sağdılar. Tilkilikle aslanların kaldığı yer karışıldı. Onun girişiyile Rıza Kulu Mirza, Herat’ı terk edip kalabalık bir orduyla karşılık vermek için yolcu oldu. “Sen rüzgâr isen fırtınayla karşılaştın.”

İlbars Han durumu böyle görünce hamile bahtının çocuk düşüreceğini anladı. Nale ederek ganimetleri alma fırsatı bile bulamadı. “Onlar kazandıkları bir şeyi elde edemezler.”¹²¹² Şehzadenin geliş haberini duyunca buna çok sevindin deyip nedamet tarikini aradı. Köse Özbekiye ile ki “Kötü olan ise çıkmaz, kıt bitkilerden başka.”¹²¹³ Fehvası surat ve sima sakallarında zahir olmuştur ve batin ile zahirleri elbiseden yoksunlaşmıştı “ve süslenecek şeyler ve takva elbisesini indirdik.”¹²¹⁴ Atları kaçış yoluna koşturdu. Birçok arzuları atların her adımında nal tasvirinde lan tasviri buldu. “Geri döndü başı kırılmış okla.”

¹²¹¹ Büyük bir ihtimalle Kuran ayetlerinden bir cümledir.

¹²¹² BAKARA Suresi 263. Ayete işaret ediyor.

¹²¹³ A’RAF Suresi 58. Ayete işaret ediyor.

¹²¹⁴ A’RAF Suresi 26. Ayete işaret ediyor.

Akil şehzade tehdidi ile hiç bir şeyi ihmal etmeyip zaman kayıp etmeden korku evi, geniş meydan, açık arsalar, helak yerleri, korkunç dağlar, kızgın dereler ve savaş sahnelerini geçip Harezmi'e gitti. Öyle demişler ki:

Bazen yerden bir şey aldığında hiç bekleme

Oysa tuzak serenin tuzağına düşe bilirsin

Yüzdüğün zaman içlere gitme

Oysa sağlamlık kenarda olmaktır

Etrafta birçok Özbekiye kılıç ışığından geçirildiler ve yokluğa hızla yolcu edildiler. “Evlerinizde dahi olsaydınız, üzerlerine öldürülmesi yazılmış bulunanlar mutlaka yatacakları (öldürülecekleri) yerlere çıkıp gideceklerdi.”¹²¹⁵ Onların hakkında cereyan buldu.

Onlara kasıt etti bir kitle oysa

Kimdir ormanda mesken kılan aslanı ormandan kova?

Kana batırır aslan kim kasıt ederse ona

Mesken kıldığı ormanda tırnak ve pençesiyle¹²¹⁶

İlbars Han'dan bu hareketin zuhuru cihangiri harekete geçirdi. İşin başlangıcında “Ve biz bir resul göndermedikçe azap edici olmadık.”¹²¹⁷ Medlulü menşur oldu. Muhbir, mübarek ordu teveccühünden “kuvvet sahibi kullarımız”¹²¹⁸ o kavime visal bulacağından kahirin zehri ve yılan mühründe olan korkudan haber verdi. “Şüphesiz biz onu (ömür boyu yürüyeceği) yola koyduk. O bu yolu ya şükrederek ya da nankörlük ederek kat eder.”¹²¹⁹ Bu sözler mübareğin mührü ile

¹²¹⁵ ÂLİ İMRÂN Suresi 154. Ayete işaret ediyor.

¹²¹⁶ Şairi yazılmayan Arapça bir şiirden bir parçadır.

¹²¹⁷ İSRA Suresi 15. Ayete işaret ediyor.

¹²¹⁸ İSRA Suresi 6. Ayete işaret ediyor.

¹²¹⁹ İNSÂN (DEHR) Suresi 3. Ayete işaret ediyor.

süslendi. “Firavuna git, muhakkak ki o azdı. Ve de ona de ki: “Sen tezkiye olmak (nefsini temizlemek) ister misin?”¹²²⁰ Savına hamil olarak elçi gönderildi ta ki ona gidip tehlikeyi iblağ ve işaret etsinler. Her zaman o ve Harezmliler ahtı vefa edip inkârdan vazgeçip itaat kapısını tekrar açsalar “korkularından sonra (korkularını) mutlaka güvenliğe çevireceğini vaat etti.”¹²²¹ Yoksa “Ey kavmim, yapacağınız şeyi yapın! Muhakkak ki; ben de yapıyorum. Artık bu yurdun sonunun kimin olacağını yakında bileceksiniz.”¹²²² Allah teyidiyle ölümcül keskin kılıç onlardan esirgetilmeyecek. “Şiddetli azabımızı gördükleri zaman artık onların imanı, onlara bir fayda vermedi”¹²²³

Onlar mübareğin bu inayetine itina etmediler ve gönderilen mektup yanıtında yanlış sözler yazıp sadakat yolundan çıktılar. İç karanlıklarından “Hayır, onların kalpleri bundan dolayı gaflettedir.”¹²²⁴ Haber verdiler. “Senin sözünden dolayı ilâhlarımızı terk etmeyiz. Ve biz, sana inanmayız.”¹²²⁵ Sanki olmuştur. “Ve dediler ki: Bizi kendisine davet ettiğin şeye karşı, kalplerimizde idrak etmeyi önleyen, kulaklarımızda işitmeyi engelleyen ve seninle bizim aramızda bir perde var. Artık yap! Muhakkak ki biz de dilediğimizi yapacak olanlarız.”¹²²⁶ O çirkin gurubun çirkinlik ve kötülük yoluyla yüce hükümete isyanlar haddini aşınca “gerçekten inkâr edici (çirkin) ve günaha sokan (ağır) bir söz söylüyorlar.”¹²²⁷ , “Onlar, birbirlerine

¹²²⁰ NÂZİÂT Suresi 17 ve 18.Ayetlere işaret ediyor.

¹²²¹ NÛR Suresi 55.Ayete işaret ediyor.

¹²²² EN'ÂM Suresi 135.Ayete işaret ediyor.

¹²²³ MU'MİN Suresi 58.Ayete işaret ediyor.

¹²²⁴ MU'MİNÛN Suresi 63.Ayete işaret ediyor.

¹²²⁵ HÛD Suresi 53.Ayete işaret ediyor.

¹²²⁶ FUSSİLET Suresi 5.Ayete işaret ediyor.

¹²²⁷ MUCÂDELE Suresi 2.Ayete işaret ediyor.

aldatarak güzel (süslü) sözler fısıldarlar.¹²²⁸ Aslan ordusuyla şeker yemiş gibi yutmalarında intikam makamına kasıt edip savaşa girdiler.

Savaş ateşini yakmak için coşku bayrağı Buhara'dan Harezm'e doğru açıldı. Peri sima dev heykel Şah atları Çarcu bölgesine vardığı zaman bir gurup muhalif meşrep Özbek ve Türkman İlbars Han'ın okçuları olarak yaylar gerilip sert okları uçuşturmağa başladılar. Böylece ikbal ordusu önde gidenleriyle savaşa girdiler. Lakin azıcık çabayla büklüm tel gibi bükülüp Amuye kenarından perişanlıkla dağılıp kaçtılar. “Böylece orada yenildiler ve zelil olarak geri döndüler.”¹²²⁹ Can yakan cesurlar süngüsü ki gerçekten “Muhakkak ki o (zakkum ağacı), cehennem dibinde çıkan bir ağaçtır.”¹²³⁰ Sıfatını taşıyordu muhalifler başlarından meyveler derdiler. O kavimin cisim damağı cesurların değneğinden ki “Muhakkak ki zakkum ağacı. Günahkârların yemeğidir.” Tadını andırıyordu ¹²³¹, “Muhakkak ki onlar, mutlaka ondan (zakkum ağacından) yiyecek, böylece onunla karınlarını dolduracak (doyuracak) olanlardır.”¹²³² Tadını tattı. Çölün havası o pis gurubun vücudundan temizlendi. Sayısız başlar süngüler başında mübareğin karşısından geçti. İlbars Han Harezm'den savaş havasını girdi mübareğin girişinden sonra “Hezar Esb”¹²³³ kalesinden kaç bin süvariyle çıkıp cengâverlik kılıcını çekerek cenk atını koşuşturdu. Bu tarafta da savaşçılar düşmanların başlarını kesmeğe Bismillah söyleyip zafer camını kaldırdılar ki “Muhakkak ki Biz, sana Kevser'i verdik.”¹²³⁴ Fasıldan fasıla cesaret resminde düşmanları boğazlamağa çalıştılar ki “O halde Rabbin için namaz

¹²²⁸ EN'ÂM Suresi 112. Ayete işaret ediyor.

¹²²⁹ A'RÂF Suresi 119. Ayete işaret ediyor.

¹²³⁰ SÂFFÂT Suresi 64. Ayete işaret ediyor.

¹²³¹ DUHÂN Suresi, 43 ve 44. Ayetlere işaret ediyor.

¹²³² SÂFFÂT Suresi 66. Ayete işaret ediyor.

¹²³³ Muhtemelen Harezm'de bir kalenin ismi.

¹²³⁴ KEVSER Suresi 1. Ayete işaret ediyor.

kıl ve kurban kes.”¹²³⁵ Sağır ve dilli gurup-gurup fetih müjdesi verdiler ki
“Muhakkak ki sana nesli kesik diyen, o kendisi soyu kesiktir.”¹²³⁶

Hazrezmliler bilek güçlerini yardımcı göremediklerinde pişmanlık parmağını
ısırdılar ki “ve o gün, zalim ellerini ısırır.”¹²³⁷

Pençede tutulmalı işler genişlenmek için / Lakin ne zaman yardımcı olursa
pençeye bilek¹²³⁸

Ölümsüzün¹²³⁹ gücü yardımıyla düşmanlara ölüm nasip oldu ve Teke¹²⁴⁰
savaşçılarının tahammül bendi kırıldı. Türkman kavimi direnç yayını pehlivanlar
oklarından kırgın, murat okunu eğrilmiş, serbazlık oyununu değersiz ve cesaret kuşu
kanatlarını kırılmış gördüler. Kanlı gözlerle hanesiz, zar ve zelil karıncalar gibi
Süleymani¹²⁴¹ ordusundan perişan olup kara bahtla kaçış yolu yolcusu oldular.

Okçuların oklarından susuz çöllerde yollarını kayıp ettiler. Kartal tüyü takılmış
oklar şahin gibi fırlatıldı. Kerkenez dimdiği gibi sert süngüler darbesinden hatır
kanatları. Toprak üstüne açıldı nimet hanları onların kanlarından. Güç sarayları
söküldü. Şan ve şevketleri kırıldı. Cengâverler hamlesinden karınca gibi yeryüzünde
dağıldılar. Kör gibi kaçtılar demirci ateşinin alevlerinden.

Sünni Özbekiye Rafizî olup İlbars Han ile bir taraf gittiler. “Azabı gördükleri
zaman pişmanlıklarını saklarlar.”¹²⁴² Telaş makamında darmadağın olup karar
semtini kaçış tarafına çevirdiler. “onların üzerine (toplucu) sürgün yazmamış olsaydı,

¹²³⁵ KEVSER Suresi 2.Ayete işaret ediyor.

¹²³⁶ KEVSER Suresi 3.Ayete işaret ediyor.

¹²³⁷ FURKÂN Suresi 27.Ayete işaret ediyor.

¹²³⁸ Arapça yazılmış bir beyi şiir.

¹²³⁹ Burada maksat Allah'tır.

¹²⁴⁰ Özel isim olarak geçiyor. Muhtemelen Türk aşiretlerinden olan Teke aşireti kasıt ediliyor.

¹²⁴¹ Hazreti Süleyman kasıt ediliyor.

¹²⁴² SEBE Suresi 34.Ayete işaret ediyor.

onlara mutlaka dünyada azap ederdi.”¹²⁴³ Kabilelerinde olan bütün nimetler çalındı ve ne vardıysa alındı. “Allah, onları günahları sebebiyle aldı.”¹²⁴⁴ İlbars Han adamlarıyla beraber ki Allah onlar zor ve çetin belaya duçar etsin, Hangah kalesinde tahassun ettiler. Muzaffer ordu desteleri kahırlı İlhan’ın emriyle Hangah’ı mahsur edip kaleyi ablukaya aldılar. Çembere aldı onları ordu, ateşin halkı aldığı gibi. Sığınmak istediler yaverleri düz yerden kaba yere o halde ki iri kemikli atlarını darıltırdılar o darlıkta. Özbekler İlbars Han’ın ikbal tahtını yıkık ve baht tahtını devrilmiş gördüler. Böylece aydın ve ışıklı günlerini gece yarısı gibi karanlık buldular. Pişmanlıktan alınlarını kağan¹²⁴⁵ dergâhında yere sürüp zelillikle “muhakkak ki biz, rehberlerimizi ve büyüklerimize itaat ettik. Ve böylece Senin yolundan saptırdılar.”¹²⁴⁶ Tevessül ettiler. “Ve biz batıla dalanlarla beraber batıla dalıyorduk.”¹²⁴⁷ Diye özürde bulundular. “Ve ellerinin arasına düşürülünce (akılları başlarına gelince pişman oldular) dalâlete düşmüş olduklarını gördüler: “Eğer Rabbimiz bize merhamet etmez ve bizi mağfiret etmezse, mutlaka biz hüsrana düşenlerden oluruz.” dediler.”¹²⁴⁸ Bu duruma rağmen İlbars Han diğer sapmış aşiret reisleriyle divaneliği kenara koymayıp tövbe izhar etmeyip fitne çıkarmaktan vazgeçmiyorlardı. “Allah’ın ondan daha kuvvetli (güçlü) olan ve ondan daha çok şey toplayan nesilleri (zenginleri) helâk etmiş olduğunu" bilmiyor mu?”¹²⁴⁹

Diğer gün ki “zalimlere mazeretlerin fayda vermeyeceği günü”¹²⁵⁰ gösteriyordu kale ehli amellerinin akıbetini görmek için gazaba layık olan müritleriyle beraber

¹²⁴³ HAŞR Suresi 3.Ayete işaret ediyor.

¹²⁴⁴ ÂL-İ İMRÂN Suresi 11.Ayete işaret ediyor.

¹²⁴⁵ Maksat Nadir Şah’tır.

¹²⁴⁶ AHZÂB Suresi 67.Ayete işaret ediyor.

¹²⁴⁷ MUDESSİR Suresi 45.Ayete işaret ediyor.

¹²⁴⁸ A’RÂF Suresi 149.Ayete işaret ediyor.

¹²⁴⁹ KASAS Suresi 78.Ayete işaret ediyor.

¹²⁵⁰ MU’MİN Suresi 52.Ayete işaret ediyor.

durdurdular. “Artık onları tevkif edin (tutuklayın). Muhakkak ki onlar, mesuldürler (sorumludurlar).”¹²⁵¹ Teemmül etmeden hazır ettiler. “Böylece onların boyunlarını gölgelerdi de (hükmü altına alırdı da) ona itaat ederlerdi.”¹²⁵² “Bunun üzerine birbirlerine, kınayarak karşılık verdiler.”¹²⁵³ Bozuk kan, kan peşinde olanlara galip gelip damarları keskin kılıçlar talep edince “yoktur esir almak meğer öldürmekle”¹²⁵⁴ hücceti öldürmelerini diri bırakmalarına üstün kıldı ve amelleri cezasında necat caddesine yol bulamadılar. “Bütün nefisler, iktisap ettikleri (kazandıkları) dereceler sebebiyle (karşılığı olarak) rehinedirler (bağlıdır).”¹²⁵⁵ “Ve yaptıkları şeyleri hazır buldular.”¹²⁵⁶ Keskin kılıç hükmünü icra etmekte adil kahraman’ın izniyle kılıçlarını keskinleştirip düşmanların boyun damarlarını açtılar.

Bu olaylar esnasında Kazak valisi Abülhayır Han İlbars’a yardım amacıyla Hive’ye girdi. Mübareğin¹²⁵⁷ Hive’yi teshir etme niyeti olduğu için orduyu o tarafa yönlendirdi. Bu haber Kazak valisine ulaşınca azmini bırakıp Hivelileri terk edip aceleyle Hive’den çıktı ve Hive etrafından hızla uzaklaştı. “Eğer onlar, sığınacak bir yer veya mağara veya girilecek bir yer bulsalar, mutlaka oraya yönelip, süratle koşarlardı (kaçarlardı).”¹²⁵⁸

Hive ahali kale etrafına su saldıkları için ordu teshirinden âmânda kalacaklarını zan edip kaleciliğe meşgul oldular. Askerler kale etrafındaki suyu boru ve cetveller vasıtasıyla cezp ve inhıraf edip kale’yi dört taraftan ağır top mermiler

¹²⁵¹ SÂFFÂT Suresi 24.Ayete işaret ediyor.

¹²⁵² ŞUARÂ Suresi 4.Ayete işaret ediyor.

¹²⁵³ KALEM Suresi 30.Ayete işaret ediyor.

¹²⁵⁴ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça meseldir.

¹²⁵⁵ MUDESSİR Suresi 38.Ayete işaret ediyor.

¹²⁵⁶ KEHF Suresi 49.Ayete işaret ediyor.

¹²⁵⁷ Maksat Nadir Şah’tır.

¹²⁵⁸ TEVBE Suresi 57.Ayete işaret ediyor.

hedefine aldılar ve “cehennem azgınlara (azgınlar için) bariz olarak gösterildi.”¹²⁵⁹ Asarı zahir oldu. Kale içindekiler çevrelerini su yerine ateşle sarıldığını ve kaleyi teşviş ile bela balinası ağzında görünce nedamet anahtarıyla aman kapısını açmak istediler. Hataları örten Hediv özürlerini kabul edip o gurubun kökünü kazmaktan vazgeçip aman verdi. Böylece Harezmi memaliği bir kalem Şah hazretlerinin hükümdarlık iklimine inzımmam etti ve asiler ile hasımların yenmesiyle uzaklaştırması iyi bir şekilde yapıldı. “Ey şer içinden hayır çıkartan Rabbim.”¹²⁶⁰ Pençe Kale reisleri hizmet eteğine pençe atıp himmet eteğini giyerek bir ordu pehlivan ile mübareğin gölgesine sığındılar. “Böylece hak (gerçek) vuku buldu (ortaya çıktı). Ve onların yapmış oldukları şeyler batıl oldu (yok oldu).”¹²⁶¹ Bütün şehirler, kasabalar, caddeler bahar güzelliği gibi süslendi. Dostlar sevinip düşmanlar sonbahar gibi soldular. Bu zafer göze giren tırnak gibi hasımların gözüne girdi. Zahiri batını gibi olan devran ateşinde pişip tecrübe kazanan Tahir Han’ı Harezmi valiliğe tayin edip 17.Ramazan açık kalp ve rahat sineyle Merv yolundan Kelat’a doğru yola çıktı. “Böylece onlara bir kötülük dokunmadan, Allah’tan bir nimet ve fazl ile geri döndüler.”¹²⁶²

¹²⁵⁹ ŞU’ARÂ Suresi 91.Ayete işaret ediyor.

¹²⁶⁰ Kuran Ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça meseldir.

¹²⁶¹ A’RÂF Suresi 118.Ayete işaret ediyor.

¹²⁶² ÂLİ İMRÂN Suresi 174.Ayete işaret ediyor.

Kelat Kalesi'nin Vasfı ve Tarifi Hakkında

“Allah onu kendi himayesinde zarardan korusun.”¹²⁶³ “Bu sana tilavet ettiklerimiz (anlattıklarımız), ayetlerdendir.”¹²⁶⁴

Kelat dağ başında çevresi yüksek kayalarla alınmış bir kaledir. Burçları koruyucuları Satürn ile arkadaş ve batı duvar kenarında Furub Bin Siyavuheş¹²⁶⁵'in metin kalesi vardır. Hakikaten esası sağlam, dâhiyane dikilmiş ve yükseklikte gökler omzuna el koymuştur. Vadisi mertler diyardır. Çevresi ise devler muhiti olmuş. Kayalarının başı ceylanla dolu adamdan boştur. Çölünde ahu kaynar fakat ahu bibi güzeller çok azdır. Ormanlarında vahşi hayvanların çokluğu cihanı dış cihan yapmış ve gökleri çeşitli rengârenk kuşlardan dolmuştur. Nergis ve Lale cihanın göz ve ışığı olmuş bitkilerindeki coşku cenneti utandırır. Bu yürek açan mekan dik ve sertlikte eşsizdir. Cihangir Hediv¹²⁶⁶ “Orada bize bir yorgunluk dokunmaz ve orada bize (açlık ve meşakkatten dolayı) bir bıkkınlık ve usanç dokunmaz.”¹²⁶⁷ Hayaliyle “Nerede olursanız olun, ölüm size ulaşır. Hatta sağlam kalelerde olsanız bile.” Fehvasından dönüp esasını gökler gibi düzelterek delik deşliğini kireç ve havanla tıkadılar. Böylece parlak oldu. “Ve (bu dünyada) ebedî kalacağınızı umarak, yapıtlar ediniyorsunuz.”¹²⁶⁸ Üç Heşt, Kuşçu ve Gerd kent komşuluğunda imaretin kubbesi göklere dayanmış, yıldızlar tavanından asılmış perde ve ay ise yüksek tavanının süsleyicisi olmuştur. Dört köşesinde güzel sütunlar ve dört köşeli küpler yerleştirilmiştir. Tonozlar güzel kulamlar alınandan daha güzel ve dilberler gözünden

¹²⁶³ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Arapça yazılmış bir cümledir.

¹²⁶⁴ ÂLİ İMRÂN Suresi 58.Ayete işaret ediyor.

¹²⁶⁵ Bu ismin annesi Piran-e Veyse kızı idi ki Kelat'ta yaşıyormuş. (BKZ: D.S).

¹²⁶⁶ Maksat Nadir Şah'tır.

¹²⁶⁷ FÂTİR Suresi 35.Ayete işaret ediyor.

¹²⁶⁸ ŞUARÂ Suresi 129.Ayete işaret ediyor.

daha çekici duruyordur. Teklikte göklerin dokuzuncu katı gibi göklere çekilmişti. Ressamlar renkleri layıkıyla süslendirilmesinde kullanıp ve kaç boya çıkartıyorlardı. Mühendisler o âli bina terhinin temelini döktüğü zaman Hindistan iklimi haracını terhin yalnız külüne harcıyorlardı. Ameleler tuğlayı tavanı götürdükleri zaman sabah erkenden yola çıktıklarında gece menzile varıyorlardı. İzzet Samanyolu'nun saman taşıyanları altın gibi çamuru altın dolu sarayının üstüne çıkarmak için eğer felek ineğini altlarına alsaydılar bir yıl sonra yük yere koya biliyorlardı. Heşt kenti ahşap evleri cenneti bu güzellik çevresinde gördü ve Gerd kenti tuğla evleri Güneşin altın tuğlasını bu firuze kubbe inikâsında yükseltti. Kuşçu sarayları çark kubbesi gibi rengârenk ve tonozlarında oturan kuşlar Deccace¹²⁶⁹ dimdiğiyle savaştılar. Kaza ressamı kâinatta cisimler üzerine çizdiği bütün resimlerde böyle bir nadir resim çizmemişti. Gecenin Hint soylu ressamı bugüne kadar şafak atarken siyahı beyaza karıştırdığı an böyle garip resim çizmemişti. Teyma Kenti, Erdeşir Kümbeti, İskender Minaresi, Behram Yedi Kümbeti, Erdeşir Tobalisi, Sedir, Numan İmareti, Mısır Ehramı, Yemen Sarayı ve Kesra Tonozu onun yanında geride kalmıştı. Güneş tahtı rüsvalıktan devrilmişti. Her köşesi dirençli ver her taşı metin idi. Senemmar mimarlarının hüneri Şeyde gibi iş ortaya koydu. Rüssam ressamı Mani resminde resimler çizip Erjeng musavverleri Loşa filine amel ettiler. “Ona dilediği şeyleri, mihraplar, heykeller, yapıyorlar(dı).”¹²⁷⁰ Engeliyun şanında galerileri Tengeluşa nişanın taşıyordu. “Evlerine mutlaka gümüştan tavanlar ve üzerinde yükseldikleri merdivenler yapardık. Ve onların evlerine kapılar ve de üzerine yaslandıkları koltuklar (onları da gümüştan yapardık).”¹²⁷¹ Ressamlıkta hayret

¹²⁶⁹ Kuzey simalarının 9.yüzünün ilk yıldızıdır. (Bkz: D.S).

¹²⁷⁰ SEBE Suresi 13.Ayete işaret ediyor.

¹²⁷¹ ZUHRÛF Suresi 33 ve 34.Ayetler işaret ediyor.

sözcüğüne anlam verdiler. Üzerlerini mermer ve parlak taşlarla mefruş ettiler. Yerini bir birinin yanına dizilmiş sert direklerle muhkem edip ahşaplı direkler üstünde gül ve güzel çizgiler işleyerek süs verdiler. Muhiti ise taze yeşil bir birine girmiş bitkiler ve meyve ağaçlarıyla güzelleşerek su çeşmeleri kenarında genç fidanlar dikildi. O ırmaklar ki hükmünü sadır ettiğinde akışından su Seyhan ağzında Seyhun ve Ceyhan tadında Ceyhun olurdu. Bereketli göller ki Tensim ve Kevser karşısında mahcup kalırdılar düzeltildi. Suları “(İşte) bu serin, yıkanılacak ve içilecek su.”¹²⁷² Mazmununa işaret ediyor ve vaadi “üst üste inşa edilmiş, köşkler vardır.”¹²⁷³ Müjdesini veriyordu.

O sarayın kapıları ve perdeleri halkındandır / Böylece karanlık olmaz eğer çekersen perdeleri

Büyüktür ancak bazen kıyas olanda tavanı / Mimarının himmetiyle oysa onun gibi yüksektir

Mübarek Şevval¹²⁷⁴ başlarında o diyara girdi ve girişinin sabahı yıldızlar Furud kalesinden düşüklerinde hizmetçilerle beraber o azim sarayı ziyaret etti. İradesi şarktan garba güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar seyir eden azametli mensur ve şahinlerle kartallı ayakları altına alan himmet kuşu ava çıkmak isteyince o güzel mekânı dolaştıktan sonra şahlar doğasında olduğu gibi şahin ve kartal gibi avlamak için yola çıktı. Güneş doğduğu zaman av giyimlerini giyip azimet merkebinin çöllere doğru hareket ettirdi. Av alanına girince keklikten ta vahşi hayvanlara kadar avlamağa başladı ve çeşitli kuşlar yağın oklardan kırmızı kana boyandılar ve alandaki kaplan ile aslan revan olup heybetinden kaçtılar. Av meydanında Efrasiyab

¹²⁷² SÂD Suresi 42. Ayete işaret ediyor.

¹²⁷³ ZUMER Suresi 20. Ayete işaret ediyor.

¹²⁷⁴ Arapça ay adıdır.

gibi cihan pehlivan salâbetiyle Kiv gibi duruyordu. Elleri Tehemten gibi güçlü Siyaveş gibi Sorhab avlıyordu. Av himmeti ne zaman yaya uzanırdı çöl inekleri sanki kendi rağbet ve istekleriyle ölüme doğru hareket ediyordular. Mübarek can ve isteği ne zaman avlamak çekiyordu ahu ve ceylan aniden hız tutup sanki güneş ışığına koşuyor gibi kendilerini oklara yetiştiriyordular. Dağ keçisi avlamak istediğinde fırlattığı kaya yaran okundan dağ korkuya düşüyordu. Keçiler avına kalktığında keçi kuzuyu geçiyordu. Avına yem olmak coşkusuyla vahşi inekler kalmağı kaçmağa tercih edip yüz çeşit av avlanmak için tepe ve dağ başlarında kanat açıyordular. Neticede sert okunun ucu ahudan aram aldı ve talebi darbesinden vahşi sürüleri ile av kuşlarından huzur kenara çekildi. O feyizli av meydanında avlananlar sayısı o kadara ulaştı ki ahu bile müşteri bulamayıp kuzu değer hiçe düştü. Oradan Şevval sonunda mukaddes Meşhed'i¹²⁷⁵ oturacak yer kıldı ve birinci ile ikinci soğuk üçlüğü ki İsfend¹²⁷⁶ ve Behmen¹²⁷⁷'e intibak ediyordu sıcak saraylarda geçirdi. Devlet erkânı ile birlikte saadetli bileğini yumuşak yastıklara koyup istirahata yaslandılar. 26.Zihacce¹²⁷⁸ ki felek hanı balığı sofradan alıp kuzu öne getiriyordu kinle can almak için ejderha bayrağa akrebe kaldırıp Dağıstan tarafına çıktı.

¹²⁷⁵ Şehir adıdır.

¹²⁷⁶ Farsça ay adıdır.

¹²⁷⁷ Farsça ay adıdır.

¹²⁷⁸ Arapça ay adıdır.

Zuhur Güneşinin Yüce Kubbesi Tezhibi Hakkında

“Ona ateş değmese de kendi kendine ışık verir. Nur üzerine nurdur.”¹²⁷⁹

Tus şehri ilk başlarda ele geçirildiği zaman Hazreti Razevi haremi ki gökler onun dergâhında yere serilip ve Mir Alişir Soffesi’ne iştihar ediyordu iki yüksek minaresiyle beraber o cennet gibi azim arsa yüce Hısvov’un¹²⁸⁰ himmetiyle baştana başa altınla süslendi. Bu defa muhabbet ve sevgiden dolayı Mübareğin isteği Necef Şah’ı (binlerce selam ve armağan ona olsun) bargâhının arşa dayanan kubbesini tezhip etmeğe celp oldu. O bargâh ki kapısı beşere korkma korktuğun şeyden müjdesi verirdi ve mücavirleri komşu olmasını dünyada en güzel hediyelerden daha değerli buluyordular. Bedir ayı Kapı halkası hasretinde ışık kayıp edip ve güneş kubbesinden nur alırdı. Bargâhından kalkan toz göğün nefes darlığını açar ve tabanı mavi göğe tane eder. Yüksek çark uca kubbesinden yükselemez ve aydın güneşin rengi altınıyla eş olamaz. O güneş pençeli ki Heyber’de¹²⁸¹ ay gibi parlayıp ay ile burç esasını ay burcundan¹²⁸² üstün kıldı. “Kim talep etti onun bahşişinden ona içerdi Tesnim¹²⁸³’den dolmuş kâse.”¹²⁸⁴

Her kim Kevser Sağısı¹²⁸⁵’nin muhabbet suyunu içerse Kevser¹²⁸⁶ nehrini serap görür ve her kim şerif cenabının muhipler zümresine girerse devran korkusunu hiçe sayar. Galip Allah Aslan’ı¹²⁸⁷ ki kutsal fitratı suratına yansımış ve “aslan çocuğu

¹²⁷⁹ NÛR Suresi 35. Ayete İşaret ediyor.

¹²⁸⁰ Maksat Nadir Şah’tır.

¹²⁸¹ Medine yakınlığında bir şehir adıdır.

¹²⁸² Ay burcu göğün birinci katına denilir. (BKZ: D.S.)

¹²⁸³ Cennette bir nehrin ismidir.

¹²⁸⁴ Kuran ayetlerinde bulunamadı yalnız son kısmı MUTAFFİFİN Suresi 27. Ayete işaret ediyor.

¹²⁸⁵ Hazreti Ali lakabıdır.

¹²⁸⁶ Cennette bir nehrin ismidir.

¹²⁸⁷ Hazret Ali’nin lakabına işaret ediyor.

aslandan haber verir.”¹²⁸⁸ Şii zümresi bu yüzden aslan ahlakında olmuşlar. “Her aslan çocuğu aslanlık yapar.”¹²⁸⁹

Aşkına her kim kadem koydu sekize cennet baş eğmedi ve her kim bargâhına kendini mum etti yani kelebek oldu Lehed¹²⁹⁰ civarında meşher dehşetinden korkmadı. Sefa¹²⁹¹ diyarının mumu ve vilayet velayetinin Şemun-el Sefası¹²⁹², Müslümanların ruhuna güneş ve şehirler alanların padişahı, hilafet baharlığının dördüncü halifesi, imamet cemalinin mütehayyir siması, parlak şeriatın gemisi. “Ondan dönen helak oldu.” Peygamberin halefi başlangıçta ve sonda. Yüksek ormanların aslanı. Yüksek kubbeli saraylar ondan kısadır. Lakapların en yücesidir. Dinin edasını ödeyendir ve din hâkimidir. “Allah’ın selamı mahşere kadar onunla olsun.” Kazvin’e¹²⁹³ girdikten sonra harama gözü olmayıp, doğru konuşan dürüst mübarek bu hayır işe emir verdi.

O ev ki temeli saygı ve güce dayanmış / Halka onda oturmak yüceliktir

O ev ki dünya ve dünyalılar ona iftihar eder / Ne çok dünya ki onun arzusun eder

Başında iftihar eder Ferverdin¹²⁹⁴ minareleri el uzatırken Süreyya’ya¹²⁹⁵ / Oysa bana söyle nasıl olur onun intihası

Yeşil kubbeye bak o halde ki altınla örtüldü / Sanki güneş bağışlamış ona kendi simasını

¹²⁸⁸ Muhtemelen Arapça değımdir.

¹²⁸⁹ Muhtemelen Arapça değımdir.

¹²⁹⁰ Kabir kenarında açılan hatta denilir. (Bkz: D.S.)

¹²⁹¹ Özel isim olarak Mekke civarında kutsal bir bölgeye işaret ediyor.

¹²⁹² Hazreti İsa Havarilerinden birine işaret ediyor. (Bkz: D.S.)

¹²⁹³ İran şehirlerindedir.

¹²⁹⁴ Yıldız adıdır. Aynı zamanda İran’da baharın ilk ayına denilir.

¹²⁹⁵ Yıldız adıdır.

Eyer razı olsaydık gözlerimizi her serilen yere sermekle / O zaman bize kalmazdı her yere serilmiş gözlerden başka bir şey¹²⁹⁶

Ve yirmi deve üstünde nezirler muhtaçlara, evsizlere, dervişlere, miskinlere ve kutsal mekânlar sakinlerine gönderdiler.

¹²⁹⁶ Arapça yazılmış şiidir.

Düşman Kıran Nadiri Askerlerinin İkinci Defa Çirkin Amelli Lekziye'yi Tedip Etmek İçin Dağıstan'a Teveccühü Hakkında

Kiyumers şanında, Efrasiyab kadrinde, Cemşit azminde, Karın kudretiyle İskender kapısında, Dara reyinde, Behram ihtişamındaki Hediv¹²⁹⁷, Güstehim yürekli taş yürekli orduyla, harp meydanı cengâverleri ile Sam gücünde pehlivanlarla ve Rüstem hüsnünde Polat darbu resminde Yelan simalı pehlivanlarla birlikte Kazvinden çıktuktan sonra Şirvan'a doğru hareket edip Şamahı kalesini ordu üssü yaptılar. O ordu ki askerleri, cesaretle Keşvad, yürekte Kamus, süngücüler Kelvaş gibi Eleva, Çengeş pençesinde Cuya, Benduy bilekli, Ferşid gibi Gordgir savaşçısı, Human kutunda Peçeng saf kırıcılığı, Eşkbuz şanında Gorgin kinli, Şiruy aslanlığında Rubin reyli, Kopal süngüsünde savaşçılar olmuşlar. Zavare gücünde savaşçılar Borzu gibi savaşa çıkıp Feriburz kametinde Gorzem bahadırlığıyla Gorzaye gibi savaşmak için ağır-ağır cenge yürüdüler. Keyvan yüksekliğinde, Giv gücünde, Ekvan kudretinde Niv mehabetinde savaşçıların süngüsü ki her biri cihanın Cehen'i ve devranın Ekvan'ı idiler âleme ateş salıp cenk meydanını gurlattılar. Çünkü Hazreti Fereyduñ kutu ve Huşeng zekâsındaydı Karen gibi ordusu Bijen gibi ayaklandı ve hasım definde Siyaeş gibi yeryüzünü kalkan, süngü ve kılıçlarıyla titrettiler. Oradan Güştasıp simasında ve Gerşasp kameti ile Lohrasp heybetinde rüzgâr hızıyla Elbürz'ün Şah Dağı yolundan ki ünü Kaf Dağı gibi olmuştur yola devam ettiler. Savaşçılar bahar yıldırımını gibi hızlı, bulut gibi dağlar üzerine ter damlaları bırakarak komutan önderliğinde sert taş ve kayaları geçip maksut tepesini koşturdular. Kartal simalı mübarek Gazi Komuk nehri kenarına vardığında Şemhal Sürhab ve Osemi

¹²⁹⁷ Maksat Nadir Şah'tır.

halkı ki bayır topraklarda dağınık halde yaşıyorlardı kağanın gölgesine sığınmak istedir. Böylece mübareğin şerefinden faydalanıp ve iyiliğinden nasiplerini aldılar. Mübarek ordu oradan ise Avar tarafına ki Dağıstan'ın intihasında olup Çerkes'e ittisal ediyor hareket etti. "Ve onlar, dağlardan (sağlamlığına) güvenilir evler (yontarak) oyuyorlardı."¹²⁹⁸

Sonbaharın ikinci ayında olmasına rağmen devran sertlik yüzünü çevirdi ve itidalden uzak gezerek göklerden şiddetli yağmur yağmağa başladı. Öyle ki çark Zal'ı sanki Behmen ayına girip Rüstem kemanını çekerek Behmen simasını gösteriyordu. Yeryüzünde ise İsfend ayı gelmeden İsfendiyar gibi gövde göstermeğe başlayıp kaplanlar gibi siyah ve beyaz bulutlar kükremeğe başladılar. Yıldırımlar ışığı Burag gibi siyah ve beyaz felek atına altından urgan vurup bulutlarla süsleyerek parlak bayraklar kaldırdı.

Ne çok ışıklar ki akşamlar yakıldı ve / Yağmur yağarak silindi her taraftan
kâfur

Ne çok dallar ki kardan taç göklere koydu ve / Başka dallar ki zahir oldu
buzdan küpe takarak

Bulut gölgesi ine gibi canlar incitti ve yağmur akrep inesi gibi hayran kalplere sokuldu. Peş peşe yağın ok gibi yağmur damlaları ateşli ok gibi cengâverlerin miğferi ile zırhlarından geçti. Süngücülerin süngüleri başında su ateş gibi durdu.

Oysa şarap toplandı her kadeh dibinde / Ve söndü ateş ocakta yakıldığı zaman

Oysa kar pamuktur ki vuru sana bulutlar / Ve hava pamuk kabından çıkartır
onu gök kuşağı ise yay

¹²⁹⁸ HİCR Suresi 82.Ayete işaret ediyor.

Böylece havalar soğuyup ve devran soğuk şiddetinden sarı tilki derisine sığındı. Bitkiler üstünde donmuş billur gibi su damlaları zahir oldu ve ateş küresi yıpranmak korkusundan sincap derisi gibi çark haletinde gizlendi.

Dağıttı bulut havada dirhemler / Ve örtüldü dağlar hâsıllarından

Rüzgâr öyle soğuk esti ki sanki / Âşık olmuş güzel yüzlülere oysa derviş olmuş

Yağmurdan eserleri oldu.

Yer düşmüş kar taneleri / Sanki pamuk yahut un taneleri idi

Aniden tabiattan kenar oturdu ve havanın soğukluğu askerler dilinde bu avazı yükseltti:

Ey yüce Allah soğuk simasını zahir etmiş / Sen benim halimi anlıyorsun seni öğrenmeden

Böyleyse sen beni bir gün cehenneme göndermek istersen / Bugün gibi iyi gelir cehennem

Çark örtmüş başına buluttan sincap / Perde arkasına gitti cihan aydınlatan güneş

Eser ateşin ottan oldu öyle batıl / Ki onda ayan oldu İbrahim mucizesi

Havaya bade ile su dağıtıldı zaman / Gelir tekrar birine lal birine yetim

Avar'da tevakkuf eyyamında yağmurlu günde ki soğuk nesim cengâverlerin demir kılıçlarından beter keskin olmuştu ve yıldırım orman aslanından daha beter bağırırdı bir gurup Avar Lekziyye'sinden "Allah azaplarını şedit etsin." Yağmur yağarken ve yıldırım kükrerken savaşa hazırlanıp atlarını koşturdular.

Karlı havada iki taraf bir birine girip ve demir kılıçlar kınından çıkararak savaş feryadını çekip kar taneleri gibi mermiler yağdırdılar. Sert hamlelerle savaşa ısınarak kılıç darbelerinden soğukluğu giderdiler. Bu iki hadise sebebiyle mübareğin ordusu

insirafa yüz çevirip yokuşu inmeğe karar verdi. Yol esnasında Karakeytak hadisesi haberi illete eklendi.

Bu hadise izahında demeliyiz ki Komuk Gazi'si mübareğin müstakar olduğu zamanda böyle emir verildi ki Surhab ve Osemi Lekzi'den büyük bir birlik savaşçılar sırasına göndersinler. Yoksa haraç kail alınsın ve vergilerini tam ödesinler. O cemaat zahirde ihlâs simasını gösterdiklerine rağmen kalplerinde fermanı kaçmağı planlayıp emirden vahşete düşmüşüder. Şeytan sıfat Osemi'ye ilk başta korku musallat oldu ve menfaat kokusunu almağa başladılar. Oysa bu devletin reyhan gibi güzel kokusu burunlarına hoş gelmedi ve bu felek şevketinde devletin güzel kokusu burunlarında Sedab'tan beter koktu. Böylece hayat burunları çirkin reye çevrilip nakıs doğaları doğru yoldan sapıp “galip gelemeszen bile hile etme” mazmunu fesat kokan batınlarında hiçe sayarak kendilerini kandırmağa çalıştılar. Bu sebepten kurtuluş yollarını hile etmekte buldular. Kin pususunda pusuladılar. Şeytana uyup doğru yoldan saptılar. Bir gurup askerlerden verilen emir ahdine yücenin yanından alıp Karakeytak'a doğru münharif oldular. “Ve lâkin yalanladı ve yüz çevirdi. Sonra böbürlenerek ehlinin (ailesinin) yanına gitti.”¹²⁹⁹ Şeytan ipine uyup serap hayallere kandılar. Böylece muhalefet sözcüğünü cehil mürekkebiyle yazdılar. “Ve şayet geri döndürülselerdi, men edildikleri şeylere mutlaka geri dönerlerdi.”¹³⁰⁰ Yollarını yitirip fermana baş eğmediler. Hala geçmiş kara yüzlülükle oturuyordular ki dostluğa nifakla yanaşıp kendi düşünce ve hayallerinde renden renge döndüler. Yani tekrar utanç kapısı yüzlerine açıldı. Tövbeden tövbe ettiler. “O zaman bu (dönüş, diriliş), hüsranlı bir dönüşür.”¹³⁰¹ Akrabaları ve arkadaşlarıyla beraber boş beyinlikle silah

¹²⁹⁹ KIYÂME Suresi 32 ve 33. Ayetlere işaret ediyor.

¹³⁰⁰ EN'ÂM Suresi 28. Ayete işaret ediyor.

¹³⁰¹ NÂZİÂT Suresi 12. Ayete işaret ediyor.

götürüp şiddet ve hasım yoluna düştüler. Dar gözle tehlikeye burun sürüp riya darbeleriyle cesur cengâverleri büyük ve geniş ormanda tezvir okuyla nişan aldılar. “Kâfir oldular Müslüman olduktan sonra.”¹³⁰² Sitemle güzellikleri her kesi hayran eden elbiseler elde edip zayıf ve nahif develere yükleyerek kılıç darbesi ve zahmetle ele gelenleri zahmetsiz sahip oldular. “Ve büyük hileler kurdular.”¹³⁰³

Eğer bir defa kurtlar sana koyunluk yaparsalar / Onlardan uzak dur ki kurtluklarına geri dönecekler

Daha pis kurt odur ki koyunlar arasına girsin / O halde ki almış çirkin deri

Mübareğin isteği Dağıstan’dan Rum’a doğru gitmek olmasına rağmen şeytan Osemi’nin yaptıkları ve zevalsiz devletle mücadele izhar ettiklerinden sonra Rum seferinden vazgeçip himmetini evdeki düşmanlara sarf etmek isteyerek Derbent şehrini kendine merkezi üs yaptı. “Ne çok acele eden ki beklemek zorunda kalır.”¹³⁰⁴ Fesat ehli özellikle Osemiler meskenlerinin intihasına kadar kamış ve ağaçtan dik ve muhkem evler diksinler. “Sanki onlardır dikilmiş muhkem binalar.” Yüksek himmetin mimarlığıyla yüksek evler dikildi ve her ev ile sığınağa muhafız konuldu. Emir verildi ki her kes kendine kamış ve ahşaptan ev ve sığınak düzeltsin, kılıçlar kımına koyulsun ve dört ayaklılara¹³⁰⁵ yonca verilsin. Böyle zayıflamış at ve develeri çimenlik ve yeşilliklerde besleyerek tekrar güç versinler. Aynı zamanda onlardan gıda ve diğer ihtiyaçları getirip götürmekte yararlansınlar.

Böylece o mekânda kalmak için gereken imkânları elde etmeğe çalıştılar ve gereken hazırlıkları yaptılar. Ta ki kış rüzgârı Rebahi¹³⁰⁶ kâfurunu gül ve laleler

¹³⁰² TÖVBE Suresi 75.Ayete işaret ediyor.

¹³⁰³ NÛH Suresi 22.Ayete işaret ediyor.

¹³⁰⁴ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça meseldir.

¹³⁰⁵ Maksat at ve deve gibi hayvanlardır.

¹³⁰⁶ Bir tür kâfurdur. (BKZ: D.S.)

üstünde oturtsun. Yakılan ateş imdadıyla o soğğun şiddetinde şheri amber ve ut ağacı misk kokusunu havada yaydı. Sarışın dilberler çarkın kar döküşünden sincap gibi samur derisine sığındılar.

Aziz Allah'ın İzniyle Kerakeytak Kalelerinin Kökünü Kazma Hakkında

“Onlardan öncekilerin akıbetleri nasıl oldu baksınlar. Ve onların çoğu, kuvvet ve eserler bakımından yeryüzünde kendilerinden daha üstündüler.”¹³⁰⁷

İlk başta Derbend¹³⁰⁸ yakınlığında Teber-Seran¹³⁰⁹ başçıları düşmanlık izhar ederek güneş gibi yüce onların köklerini kazmak istedi. Böylece büyük orduyla hayâsız ve yüz­süz o cemaati kılıçtan geçirip kılıçları onların kanıyla kırmızı renge boyadılar.

Sulh ve savaşta yüce insanlar / Allah onların makam ve rütbesin yükseltsin

İndikleri zaman toprak yeşil oldu / Savaş­tıkları zaman süngü kırmızı oldu

Görünce ölüm korkusunu düşmanlar / Muhakkak giydiler halkası olmayan zırhları

Keskin kılıç ve buğday renginde süngülerle karaciğerleri söküp günü karanlık edip ağ sakalları kırmızı boyayarak hepsini mahv ettiler.

Kalabalık ordunu Osemileri tedip etmek için Ak Kuşe ve Karakeytak¹³¹⁰ tarafına hiç bekletmeden hareket ettirdi ve vurguladı ki “Bir tek kapıdan girmeyiniz. Ayrı kapılardan giriniz.”¹³¹¹ Emrini unutmasınlar ve iki cihetten savaşa girsinler.

İlk başta ordunun önünde gidenleri ve tecessüs birliği Ak Kuşe dağlarına vardılar. Oranın hâkimi devlete mensup olmasına rağmen ve mübarek Hediv'in¹³¹² tuğrasına sadık kalması gerektiğine rağmen Cübbel hâkiminden daha cahil” meselin mıs­daki olup nakıs rey, yukarı burun ve az akılla erkanı sağlam padişahı misalsiz

¹³⁰⁷ MU'MİN Suresi 82.Ayete işaret ediyor.

¹³⁰⁸ Şehir adıdır.

¹³⁰⁹ Bölge adıdır.

¹³¹⁰ Bölge adıdır.

¹³¹¹ YÛSUF Suresi 67.Ayete işaret ediyor.

¹³¹² Maksat Nadir Şah'tır.

devletle düşmanlığa karar verdi. Böylece cehil mürekkebiyle inat kitabını karalayıp ordunun toplanmağına emir etti ve haddini aşarak ihtilaf kitabının kapağını açtı.

İki saf bir birine görünce öyle bir birinin üstüne saldırdılar ki / Sanki bir birinin üstüne gidiyormuş boşayan ve boşanan

Hulasa ki mazi kılıcıyla istikbale gidip şer faili oldu. “Allah takdir ettiği şeyleri muhakkak yaptırıyor.”¹³¹³ Devletin başıyla ki kaza ve kader ona tabidir inkar ve inatla davrandı.

Pehlivanların hançeri düşmanları yok etmek için istifham Hemzesi gibi ilke talip oldular ve süngülerle kılıçlar hasım üstüne gitmek için yerlerinden öküp düşmanla göz göze geldiler.

Tenlerine garip satırlar yazdım / Kalem akıcı kan olan

Tercüme eder onu düşman düşmana / Okur onu dirilere ölümler

Hâkim kaderin ona yazdığını okuyamayıp cenge meşgul olup batıl kitap sayfalararak inadına devam etti.

Bazen savaş alanının süngü ve kılıçla nikâhını kıydığımızda / Koyduk ölüm ve süngüleri ona boşanma

Kılıçların dillerinde geziyordu. Baht harmanı yakar yıldırımlar, ateşli kılıçlar ve odlu güzler görünce hasretle keşke o olsaydı hâkim söyleyip etrafa kaçtı.

Yarınki gün güneş doğunca ve hava ağarınca Enverül Tenzil¹³¹⁴ kitabı ifade mesnedinde oturdu ve gök öğretmeni “Dönüp gittiği an geceye ant olsun.”¹³¹⁵ Ayetini okuyup “Ağarmaya başladığı zaman sabaha ant olsun.”¹³¹⁶ Tefsir etti. Şafak

¹³¹³ Kuran ayetlerinde tam bir cümle halinde bulunamadı fakat Arapça yazılmış ve iki tümceden oluşan bu cümle benzerine ENFÂL Suresi 44 ve 47. Ayetlerinde rastlaya biliriz.

¹³¹⁴ Kitap adıdır. (BKZ: D.S.)

¹³¹⁵ MUDESSİR Suresi 33. Ayete işaret ediyor.

¹³¹⁶ MUDESSİR Suresi 34. Ayete işaret ediyor.

kâşifi felek eteğine kaza hükmüyle el koyduğu zaman geçmişin bedelini çıkarmak için kalktı. O Hediv’le¹³¹⁷ savaşı tercih ettiler ki kadir ve fahri tüm cihana yayılmıştı ve şevketi tarifi düşmana teslim kapısı anahtarını veriyordu. Buna rağmen teslim olmağa boyun eğmedi ve yüce karşısında baş eğmeyerek kaza emirlerine kendini bıraktı böylece bütün okuduğu kitaplar “ciltlerle kitap taşıyan merkebin hali gibidir.”¹³¹⁸ İşaret etti.

Osemiler kendilerini Şameh dağının tepesinde olan Gurşi kalesinde iki cenahtan mahsur gördüler.

Beyaz saçlı yaşlı ki sağlamlıkta genç nar memeli kız görünür

Oysa onun tarihini yazmağa kalkışırsa devrandan eski olur

Ve genç kız ki ondan erkekler kaçmış korkudan

Böylece geriye bırakılmış cihazsız kocasızdan

Pehlivanların kılıcı korkusundan o kalede tahassun ederek Kafdağı tepesine çekildiler. “Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım.”¹³¹⁹ O kaleye gitmek için tek bir yol var idi ki orman ve kalabalık ağaçlar arasından geçiyordu ve taşlarla kayalar öyle gidişi zorlaştırıyordu ki yaya gitmek bile zordu ta ki atlarla gidilsin. Bu sebepten pehlivan ve cengâverler yaya o kaleyi teshir edip düşmanları yok etmek için yola düştüler.

Şehir daraldı ve yeryüzü yarıldı. İnsanlar her tarafını aldılar. Göklerden gök taşları gibi oklar yağdı. İnsanlar yakınlığında indiler ve azap ile zorluk onları sardı. Kale taşlar kırık-kırık oldu. Duvar döküldü. Yaralar yenilendi. Boyunlar keskin kılıçları meşgul etti. Omuzlar çetinlikler yükü yüklendi. Asileri damarları iti hançer

¹³¹⁷ Maksat Nadir Şah’tır.

¹³¹⁸ CUMA Suresi 5.Ayete işaret ediyor.

¹³¹⁹ HÛD Suresi 43.Ayete işaret ediyor.

ve kılıçlarla vuruldu. Aslanlar doğaları gereği hamle ettiler bütün düşmanlar ayakta düşüp teslim olana kadar.

Osemi karar barajı o Keyvan¹³²⁰ ucunda ordunun hamlesinden ve o cihani teşvişe salan demir deryası dalgasından yenilgiyi kabul etti ve ıstırap ateşi yükseldi. Yüreğine teşviş düşerek geçmiş rahatlıktan eser kalmadı. Kaçış yolunu arayarak yüz çevirip Avar diyarına avareliği tercih etti. Fesat ateşleri kılıç suyuyla söndü. Bütün Lekziye tedip tekmesi altında kalıp oba ve yerleri pehlivanların ayakları altında ezildi. Kalanlar ve etraf kayalar ile taşlar kaçıp gizlenenler bulunup esir alındılar ve o mülkün bütün kadın ve erkekleri zor duruma düştüler. Keytak kalesi kılıç darbelerine yenildi ve diğer memaligi mübarek Hediv¹³²¹ memleketi mülküne intibak oldu. Aziz Allah'ın kahır ve gazabı tokmağıyla düşmanın şan ve şevketi kırıldı. O diyarda “işte onların zulümleri sebebiyle çökmüş olan evleri!”¹³²² Vuku buldu.

Dağları siyahlıkları beyazlıklarından çok olan atların ayakları altında kaldı. Yerleri bir birine değdi kalabalık halk ve gurupların hamlesinden. Orada yaver ve yaren bulamadılar. Hanelerini perişan ve dağınık bıraktılar. Zillet çöllerinde avare oldular. Düştüğü hallerinde zillet gözlerini aldı. Vatanlarından korkuları sebebiyle göç ettiler. Allah değil mi galip intikam alan?

Ezeli Şah'ın¹³²³ hükmüyle ağaçlar çiçeklenip dallar büyüdüğü zaman kış bahtının çocuğu kırbaç yemiş gibi titrediğinde bahar ordusunun gelişiyile inatçı soğuk eserlerini toplamağa başladı ve yeryüzü yeniden canlandı. Bu arada cihangir Hediv¹³²⁴ Dağıstan işlerine düzen vermeğe gayret etti ta ki Dağıstan bostanları yaz

¹³²⁰ Yıldız adıdır.

¹³²¹ Maksat Nadir Şah'tır.

¹³²² NEML Suresi 52. Ayete işaret ediyor.

¹³²³ Maksat Allah'tır.

¹³²⁴ Maksat Nadir Şah'tır.

gelince yeninden yeşillensin ve soğuk ordusunun laleli Dağıstan'a verdiği hezimette su ordusuyla toprak karşılığı gibi rüzgâra savrulan gül dalları yeniden tepelerde çiçeklensin. Baharın ilkinde Eylül'ün takdiriyle bağlara tekrar su ve renk döndü ve Nesrin ile Yaban güller dağ eteklerini süsledi. Böylece intikal ağırlığı kanun ağırlığından ağır bastı ve ikinci yarının ilkinde¹³²⁵ Derbend'in¹³²⁶ dışarısını ordu karargâhı yaptılar. O mekânda Has Fulad Han geçmişteki gibi Dağıstan¹³²⁷ hâkimliğine ve Surhab Han ise Gazi Komuk hâkimliğine intisap edildi. Onlarda yücenin huzurundan izin alarak bu kerem ve nimetten memnuniyet ve minnettarlıkla maksada doğru hızla hareket ettiler.

¹³²⁵ Maksat bahar ayıdır.

¹³²⁶ Şehir adıdır.

¹³²⁷ Bölge adıdır.

Mesket Fethi ve Kâfir Şerhlerin Tedibi Hakkında

“Allah’ın, meleklerin ve insanların hepsinin lâneti onların üzerinedir.”¹³²⁸

Eskide müminler diyarı Bahreyn nefsin tahrikiyle Şeyh Cabbare tarafından Hüveyle Arapların desteğiyle teshir edilmiş ve devlet malına eklenmeğe engel olmuştur. “iki deniz arasında perde kıldı.”¹³²⁹ Mübarek tahta oturduktan sonra ve Kandahar seferi esnasında “Mirza Mehmet Tagi Şirazi”ni Şiraz kenti valiliğinden Fars eyaleti valiliğine yükseltti ve onu Bahreyn ile Mesket’i teshir etmekle görevlendirdi. İlk önce bir deniz ordusuyla Bahreyn’i ihata etti ve “iki denizi birbiri ile karşılaşacak (birbirine kavuşacak) şekilde akıttı.”¹³³⁰ Eserini zahir kıldı. Böylece Allah’ın izni ve fazlı sayesinde fetih o diyarın incisini ele geçirdi sonra Mesket’i teshir etmeğe hazırlandı.

Mesketliler, Rahmani, Fetih-Şahı ve Melik isminde gemileri görünce büyüklüklerinden ki sanki deniz ortasında hareket eden kayalar gibi duruyorlardı ve lenger ağırlıklarını ki sanki deniz kaldıramaz gibi görünürdü hayret dalgasıyla acze sevk edildiler. Bu dönemde ki Hindistan olayları baş veriyordu o şer tayfa deniz ortasında isyan ve cidal izhar ederek muhalefet yelkenini bencillik teknesinde açtılar ve fitne ateşini yaktılar. Pusu kurup fırsatı buldukta gemiler sahile yanaştığı zaman namertçe padişahlık gemi komutanını öldürüp o gemileri ve içinde olanları gasp edip “bütün gemileri gasp ederek”¹³³¹ arz ettiler. Mübarek¹³³² Sent civarını terk ettiği sırada bu haber ona ulaştı. Mübarek, Deken valisi Nizam-ül Mülk’e hitaben yirmi

¹³²⁸ BAKARA Suresi 161.Ayete işaret ediyor.

¹³²⁹ NEML Suresi 61.Ayete işaret ediyor.

¹³³⁰ RAHMÂN Suresi 19.Ayete işaret ediyor.

¹³³¹ KEHF Suresi 79.Ayete işaret ediyor.

¹³³² Maksat Nadir Şah’tır.

büyük gemi düzeltilmesini emir etti. Mübarek Dağıstan civarına vardığı zaman haber geldi ki emir verdiği gibi gökler şevketinde gemiler ki her biri denizler ortasında bir ülke gibi duruyordu Surt halicinde ileri tamamlanmış ve hazır dılar. Bu gemiler denizde hareket ettiğinde Nesreyin'i geçip kuş gibi uçuyordular ve Ser-Ser yeli ile yarışıp derya göğsünü yarıyordular. İnsanların gözünde hareket eden kayalar gibi duran bu gemiler bütün gerek malzemeler ve hareket etmesi için bütün ihtiyacı olan eşya ile beraber Surt valisi emriyle denize açıldılar ve gemileri görünler ise bu manzaradan Hazar denizi büyüklüğünde hayret bataklığına düşmüş gibi bu ihtişamdı şaşırdılar. Fakat mevsimin yarattığı hava koşulu sebebiyle bir tekne sahilde çamura batıp hareke edemedi ama diğer gemiler denizde hareket etmeğe başladılar.

Vahim hayret düştü bizim sahibin bahtından / Kendi arzularını onun feyzinden bizim halk

Gemilerin vardığından sonra Mübareğin¹³³³ himmeti Mesket teshirine yönelik olduğu için Kelb Ali Han serdarlık rütbesine ve Tagi Han, Şiraz'ı tekrar Fars eyaleti valiliğine getirildi ve böyle yüksek emir verildi ki Serdar çöllerden hızlı atlar vasıtasıyla ve Tagi Han denizden muhteşem gemilerle Mesket ve ona tabi velayetlerin üzerine gitsinler ve bütün düşmanları ateşin kılıçlardan geçirip o kâfir ve dinden çıkan gurubu yok ettikten sonra Nadiriyye Devleti taraftarı “Seyf Bin Sultan”ı oraya hâkim etsinler.

Görevliler ferman itaatinde uzunluğu görünmeyen ve sonsuz denizler yanında damla gibi kalan kalabalık bir orduyla maksada doğru gittiler. Deryalar ortasını yaran gemilerle yola çıkan Fars Valisi “ve o (gemi) onlarla, dağ gibi dalgalar içinde

¹³³³ Maksat Nadir Şah'tır.

yüzüyordu.”¹³³⁴ Askerleriyle beraber Sultan Bin Mürşit ile karşılaştı ve karşı karşıya gelince yıldırım sesli topraklarla cenk baş verdi. İki ordunun savaşından Umman Denizi çalkalandı ve dalgalı sular hayret denizine düştüler. Denizin ağız suyu korkudan sahil kenarı gibi kup kuru oldu. Deniz dibindeki sedefler toprakların sesinden kulaklarına pamuk tıkadılar. “onları her taraftan dalgalar sardı. Onlarla ihata edildiklerini (kuşatılıp çevrildiklerini) zannettiler.”¹³³⁵ Böylece gemileri zarara uğrayarak ümitleri kaptansız gemi gibi kahir Allah’ın gözü önünde kayıp olup kırıldı. Yani kaç tane gemi topçuların mahir ateşleriyle su üstünde toprağa oturdular ve dümenleri yokluk denizine yol tutarken hayat gemileri ölüm denizinde köpük gibi devrildi. “böylece onlardan intikam aldık ve onları denizde boğduk.”¹³³⁶ Fehvasına büyük azaba duçar olup birisi bile can kurtaramadı ve o varlığın cenk şöleninde dinden çıkan Şeytan askerleri hepsi ölüp ölüm bataklığında boğuldular. Serdar emir edildiği gibi karadan hızlı atları koşuşturup maksada hareket etti. İlk başta “Leva” kalesini teshir etti sonra Suhar kalesinin teshiri niyetiyle harpa süslenerek kale dışına hasımlarla karşılaşip cenge girişti. Cengâverlerin kılıç darbelerinden kuru çöller deniz siması aldı ve düşmanlar akan kanlarda boğuldular. Şeytan doğalı Sultan yaralar alıp birçok cerahatle yenilgiye uğrayarak zelil oldu. Bu esnada kaderin yaycılığıyla yürek yırtan bir ok gök taşı gibi parıldayarak ona isabet etti ve yere düşerek cehenneme koştu. Böylece Mesket velayeti ele geçirildi. Hosar hâkimi Ahmet Bin Se’it ki lanet olunmuş sultandan korkardı bu sonuç neticesinde zelil oldu ve kale anahtarını bırakmak zorunda kaldı. Serdarlar devran sultanı¹³³⁷ hükmüyle Seyif Bin Sultan’ı

¹³³⁴ HÛD Suresi 42. Ayete işaret ediyor.

¹³³⁵ YÛNUS Suresi 22. Ayete işaret ediyor.

¹³³⁶ A’RÂF Suresi 136. Ayete işaret ediyor.

¹³³⁷ Maksat Nadir Şah’tır.

Mesket velayetine yeni vali olarak atayıp ve Mesket'te temkin ettirdiler. Hırov¹³³⁸ ikbali dünyalılara azizdir bize bunu yapan müjdesini vererek devran zafer tebrikini “sakin kıldı denizleri sizin için ta ki revan olsun gemiler onda onun fermanıyla”¹³³⁹ söyleyerek okudu.

¹³³⁸ Maksat Nadir Şah'tır.

¹³³⁹ CASİYE Suresi 11.Ayete işaret ediyor.

Yokluktan Var Olan Diyarın Kahramanı Emriyle Nesir Allah Mirza'nın Harezm'e Doğru Hareketi Hakkında

“yaptıklarının bir kısmının onlara tattırılması için. Umulur ki böylece onlar, (Allah'a) dönerler (yönelirler).”¹³⁴⁰

Mübareğin ordusu Dağıstan'da olduğu sürede Harezm ve Aral Özbekleri, Kazak valisi Ebül Hayır Han'ın oğlu Nur Ali Han tahrikiyle “onlar yeryüzünde haksız yere azgınlık yaparlar.”¹³⁴¹ İsyân bayrağını kaldırıp bendelik bendini kırdılar. İsyân kılıcı hayâlını yürek kınlarından çıkarttılar “ve dediler ki: Bizim kalplerimiz kılıflıdır.”¹³⁴² Bu sebepten oranın valisi Tahir Han'a alçaklıkla karşı çıkıp ve seni kendi aramızda güçsüz görüyoruz ve sen, bize aziz değilsin söyleyerek Hive kalesinde valilikten indirip hayatına son verdiler. Yüksek mertebeli Hediv¹³⁴³ “onları, ikinci kere azap vereceğiz”¹³⁴⁴ ayeti niyetinde Şehzade Nesir Allah Mirza'yı “müminler, ferahlayacaklar (sevinecekler). Allah'ın yardımı ile (Allah), dilediğine yardım eder.”¹³⁴⁵ Ayeti mazharı olarak o heyecana gelmiş diyara çağırdı ve yola çıkıp hasımları tedip etmek için gereken hazırlıkları yapmasını emir verdi. Hasım ve inatçı düşmanları def etmek için Allah'a tevekkül ettirip Harezm'e taraf yola çıkardı. Şehzade, Merv'e girdiği zaman “Allah'ın yardımı ne zaman?” diyecek kadar sarsıldılar. Allah'ın yardımı gerçekten yakın değil mi?”¹³⁴⁶ kaderine yazılmıştı zafer ordusu şehre cenk olmadan girdi ve Allah'ın yardımıyla zafer girişiyle beraber oldu.

¹³⁴⁰ RÛM Suresi 41. Ayete işaret ediyor.

¹³⁴¹ YÛNUS Suresi 23. Ayete işaret ediyor.

¹³⁴² BAKARA Suresi 88. Ayete işaret ediyor.

¹³⁴³ Maksat Nadir Şah'tır.

¹³⁴⁴ TEVBE Suresi 101. Ayete işaret ediyor.

¹³⁴⁵ RÛM Suresi 4 ve 5. Ayetlere işaret ediyor.

¹³⁴⁶ BAKARA Suresi 214. Ayete işaret ediyor.

Günah sahipleri ve isyancıların reisleri “onlara geri döndüğünüz zaman size mazeret (özür) beyan ederler”¹³⁴⁷ mazmununda muamele etmek isteyip ve “eğer Rabbinden yardım gelirse, muhakkak: Biz sizinle gerçekten beraberdik”¹³⁴⁸ muhtevasında itaat edip pişmanlık ibraz ederek mübarekten af dilediler. “Gerçekten biz mutlaka (mezardaki cesetlerimiz dirilerek) ilk halimize geri döndürülen kimseler mi olacağız?”¹³⁴⁹ Diyerek Merv’den Şehzade huzuruna sürekli mektuplar yazıp bir kalem baş fermana koyduklarını söylemişler. Böylece artık iyi niyetli olacaklarına söz verdiler. Şehzade tüm iyi kalplilikle, af kapısını açıp korkularını yatıştırdı ve böylece ümit kapısını yüzlerine açıldı. “Eğer vazgeçerseniz, geçmiş olanlar mağfiret edilir. Ve eğer geri dönerlerse (küfür ve düşmanlığa avdet ederlerse), o zaman evvelkilerin sünneti vuku bulmuş olur”¹³⁵⁰ söylenildiği gibi irşat tariki tutuldu ve onlarda kabul ettiler. Şehzade ordusunda ve himayesinde hareket eden Ebül Gazi adıyla tanınan İlbars Han oğlu Ebül Muhammed, Harezmi hâkimi tayin edildi ve böylece ona izzet ve şevket bağışlandı. Mübareğin devlet aşıyanına niyaz talebinde gelen büyükler ve reislere ihsan edildi. “Onların yapmış oldukları bina, kalplerinde, kalpleri parçalanana kadar, bir nifak ve şüphe olarak devam edecek (zail olmayacak). Ve Allah; en iyi bilendir, Hakîm.”¹³⁵¹

¹³⁴⁷ TEVBE Suresi 94. Ayete işaret ediyor.

¹³⁴⁸ ANKEBÛT Suresi 10. Ayete işaret ediyor.

¹³⁴⁹ NÂZİÂT Suresi 11. Ayete işaret ediyor.

¹³⁵⁰ ENFÂL Suresi 38. Ayete işaret ediyor.

¹³⁵¹ TEVBE Suresi 110. Ayete işaret ediyor.

Rıza Kulu Mirza'nın Günaha Düşmesi Ve Mübarek Babası Gözünde İtibardan Düşmesi Hakkında

“Muhakkak ki bunda, basiret sahipleri için mutlaka ibret vardır.”¹³⁵²

Tahran felek şevketinde Kağan'ın yeri olduğu dönemde Rıza Kulu Mirza¹³⁵³ devran şahı emriyle Rey kentini izzetle mesken kıldığı yer yaptı. Böylece gölgenin güneşten mahrum olduğu gibi huzurundan feyiz almaktan mahrum kaldı. Bu sırada ahlakı değişti ve kötü şeyler ağzından çıkmağa başladı. “Ziyet için yetiştirilen ve mücadeleye gücü yetmeyeni mi?”¹³⁵⁴ medlulü aksine hasımlığı haliyle ibraz etti ve sabit kalbi dili boynunu götüreceği şeyden sakla mazmunundan gafil oldu. “Ne zaman erkek adam korursa dilini, karnını ve göbek altını o zaman kendini korumuş olur.”¹³⁵⁵

Söz var başı taç sahibi eder / Söz var başı duvar cidarıyla hem sohbet eder

O zamanlarda ki padişah aslan yüzlü askerlerle zafer bayrağını Dağıstan'a doğru kaldırmıştı ve Karakeytak işleriyle uğraşıyordu kaç defa halinin durumu padişaha aşikâr olmuştu buna rağmen her defa inkâr ediyordu. Ancak mükerrer olunca ve Şehzade kibre kapanınca tutuklanmasına ve zincire çekilmesine emir verdi. Padişahın emri yerine getirildi ve giriş zamanında huzuruna ayağında zincirle götürüldü.

Hapis her erkeğin sarayıdır / Ayak zinciri her erkeğin bendidir

Musibet misafir gibidir göremezsın onu / İner illa büyük kadiri olana

¹³⁵² ÂLİ İMRÂN Suresi 13.Ayete işaret ediyor.

¹³⁵³ Nadir Şah'ın oğludur.

¹³⁵⁴ ZUHRÛF Suresi 18.Ayete işaret ediyor.

¹³⁵⁵ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça yazılmış meseldir.

Kanunsuz evlat babasına şer ateşini yakmağa çakmak ola bileceği için cihangirler mülkü idare etmeğe başladıkları zaman yakın akrabalarını ve göz ışıklarını devlet gözünde bir yılan gibi görmeğe başlarlar. Siyaset zabıtasını baba oğul ilişkisinden üstün tutarak emir verdi ki bir anda inci gibi parlak elmasla inci gibi gözlerini yerinden çıkarınsınlar. Mercan gibi gözleri yerinden çıkarıldıktan sonra canı bağışlandı. Kötü niyetlilerle oturup kalktı, yakut gibi ağzında inci yerine gıybet dolaştırdı. Arkasında kötü sözler konuşulmağa başladı ve bu sebepten vesayetler semer vermedi. Şehzade'nin dayısı olan Lütuf Ali Han kendi gözleriyle bu sahneyi görünce tahammül edemeyip fesat dolu bu dünyaya gözlerini yumdu. Hasımlı devran bir anda bu beyitlere hayat verdi:

Taç ve taht sahibiyle konuşulduğu zaman / İn iyisi budur ki kaba yok nazik konuşulsun

Şahların işinde birçok tehlikeler var / Ki Şah ile kimsenin akrabılığı olmaz

Eğer kin ile yüzleri gazaplı olsa / Kendi evlatlarına bile rahmetle davranmazlar

Hoş Bahta Sarılmak Niyetiyle Dördüncü Defa Mübareğin Ordusunun Rum Tarafına Gidişi Hakkında

“Muhakkak ki Allah, dilediğini yapar.”¹³⁵⁶

Vahit Allah’ın teyidinden sonra “Göklerin ve yerin hazineleri O’nundur.”¹³⁵⁷

Azerbaycan’ın dört kalesinin anahtarı yedi cihan kağanın eline geçti. Devlet-i Aliye-ye Osmaniye, Nadiri hazretlerinin şevket ve istila haberlerini görüp duymuştular ve savaşın uzun süreceğinin yararı olmadığı ve tekçe hüsranın çoğalacağını far ettiler. Dirayet ashabı padişahlar savaşında nimetlerin gideceği anlamı tasavvur ettiler. Böylece savaş ve cengin devam ettiği takdirde iki devlete zarar vereceği kanaatine varıp aziz vezir Ali Paşa’yı sulh isteği için Nadiri sarayına gönderdiler. Vezir cenapları Muğan çölünde mübareğin huzuruna çıktılar. Nadir Şah tahta oturduğu zaman ve iktidara geçtiğinde İran halkını Teberra’dan¹³⁵⁸ uzak durmalarını ve dört halifeye saygı duyarak sevgi beslemelerini ve babalarının yaptığından imtina etmelerini ferman verdi. Böylece İran ufkunda sönen Sünnet Ehli güneşi yeniden doğmağa başladı. O hazret¹³⁵⁹ kılıcı kına koyup fitne elini kalem etmek için kalem alıp İskender şanında Rum padişahına dostluk mektubu yazdı. Adaleti Selsebil¹³⁶⁰ çeşmesinde oldu gibi yerine getirilmesini istedi ve karışıklıktan uzak durarak ağır nesirle perdesiz beş istekte bulundu.

¹³⁵⁶ HACC Suresi 14.Ayete işaret ediyor.

¹³⁵⁷ ZUMER Suresi 63.Ayete işaret ediyor.

¹³⁵⁸ Teberra sözcük olarak uzak durmak anlamına geliyor ancak terim olarak Safeviler zamanı yaygınlaşan dört halifeden ilk üç halife Ebubekir, Ömer ve Osman’a lanet okumak deniliyordu. (BKZ: D.S.)

¹³⁵⁹ Maksat Nadir Şah’tır.

¹³⁶⁰ Cennette bir çeşmenin adıdır. (BKZ: D.S.)

Bir: Geçmiř sulatanların zamanında tenakuz ve dūřmanlıkları yok etmek için Ehli Sūnnet dōrt halifeye yaslanmış ve bu dōrt asıl ve muhkem aēalardan meyve yiyip gōlgesine sığınmıştılar. Rum, Hint ve Turan ahalisi de bu aēalardan feyiz ve idrak alarak temiz olup necat ve galebe yolunu aramışlar.

İranlılar ise Hazreti Sadık (ona selam olsun) hūkūm aēaından meyve derip ve o cenabın içtihadını kabul ettikleri için onun řubesi beřinci mezhep olarak kabul edilsin ta ki İslam pençesi bu beřlikten gūlensin ve bu beřlikten her mezhep diēer dinler kafasına bir yumruk olsun ve diēer muhalif milletler gōzūne parmak gibi girsin. Bōylece bu sulh dolu dostluk ve salim ittihatla muhalif yūreklerden fesat kalksın ve karanlık temeli yıkılsın.

İki: Mescit-ūl Haram'ın bir rūknū bu mezhep imamlarına ihtisas edilsin ta ki vacip namazları o mekānda kılsınlar.

Üç: Her yıl İran'dan hacca gidenler ve “Ona yol bulmaya (Hacca gitmeye) gūcū yetenlere, Allah için o Beyt'in hac edilmesi, insanların üzerinedir.”¹³⁶¹ Tariki tutmak isteyenler řam yoluyla gitsinler ve o yūce devlet İranlı hacılarıyla Mısır ve řam hacıları gibi davransın ve Hac yolu harcını hacıların devlerinden aldıēında insafla davransın ve onlardan Dureme¹³⁶² almadan Allah'ın muhteşem evi Kābe'ye yetişmekte hızlandırısın.

Dōrt: İki taraf tarından esirlerin durumuyla ilgili bir ferman yazılsın ve esir her hangi mūlk ve diyarda olursalar olsunlar mutlak esaret bendinden kurtulup serbest bırakılsınlar ve bendelik teklifi onlara verilmesin.

Beř: Her iki devlet sarayında hazretler tarafından bir vekil iřlerin devam etmesi ve iki taraflı iliřkinin iyi yūrūmesi için gōnderilsin.

¹³⁶¹ ĀLİ İMRĀN Suresi 97.Ayete işaret ediyor.

¹³⁶² Hacılardan alınan yol vergisidir. (BKZ: D.S.)

Vezire gelenekler gereği emir verildi ve mektup ona teslim edildikten sonra bu taraftan onunla beraber elçiler mektupla birlikte ve birçok değerli hediye ile Muğan çölünden gökler ve Kayser ihtişamında saraya yolcu ettiler. O devletin büyükleri mektubun birinci ve ikinci maddelerini kabul etmeyip şeriat ve mülkiye özürleri getirdiler. Musul valisi Mustafa Paşa iki uzman din âlimiyle beraber hazreti aziz tutmak için Nadiri sarayına gönderildi. Kandahar işi menşuru sonuna yaklaştığında ve o semt işleri bitmek üzere olduğunda Hediv'in yüce sarayına dâhil oldular. “Sonra Biz, resullerimizi artarda (arası kesilmeksizin) gönderdik.”¹³⁶³ Hükmüne uyarak iki taraf arasındaki dostluğu derinleştirmek için tekrar elçiler mektupla beraber büyük devlete taraf gönderdi. Cihangirin Hindistan'dan dönüşünden sonra getirdiği ganimetlerden iki Lek¹³⁶⁴ Şahsavar¹³⁶⁵ mücevheri ve on dört muhteşem büyük fil dostluk nişanesi olarak hediye gönderdi. Öyle filler gönderdi ki seslendikleri zaman aslan, burunları ejderha, heykelleri yürüyen dağ ve felek bellerinde otura bilecek kadar yüksek olmuşlardır. Mavi göklerin yıldızlarını burunlarına alacak kadar muazzam ve heykel ile hortumları yer ve göklerde saman yolunu gösterirdi. Çanlarının sesi güzel avaz gibi kulaklar okşayıp ve bağırırları feleğin kulağını sağır ederdi. Üzerlerindeki aynaların parlaklığı güneşin parlaklığını paslandırır.

Buluttur onda rüzgâr, Hamun¹³⁶⁶ da rüzgâr / Çöldür onda dağ, dağdır çölde

Bu filler, fil koruyucularıyla birlikte Kayser¹³⁶⁷ hazretleri huzurlarına hediye edilerek tekrar kelimelerini ve yorumlarını öğrenmek istedi.

¹³⁶³ MU'MİNÜN Suresi 44. Ayete işaret ediyor.

¹³⁶⁴ Muhtemelen ölçüt miyarıdır ancak tam ne anlama geldiğine dair kesin bir şey bulunamadı.

¹³⁶⁵ Muhtemelen bir tür mücevherdir ancak tam nasıl bir şey olduğuna dair kesin bir şey bulunamadı.

¹³⁶⁶ İran'ın İsfahan kenti yakınlarında göl adıdır.

¹³⁶⁷ Maksat Osmanlı devleti sultanıdır.

Osmanî devleti büyükleri bu geliş gidişleri oyun zan edip fakat bu meseleyi netleştirmek için istifte ettiler. O memleketin yüksek mertebeli efendileri “Biz kuvvetli ve çok büyük savaş gücü sahibiyiz.”¹³⁶⁸ Diyerek sulh rüknünün temeli olan beşinci mezhebi kabul etmediler. “Allah kimseyi gücünün yettiğinden başkasıyla mükellef kılmaz.”¹³⁶⁹ Özüyle “siz, gerçekten büyük söz söylüyorsunuz.”¹³⁷⁰ Teşebbüs ettiler.

İnat sebebiyle o konuları kabul etmekten imtina ettiler ve bir birleriyle çeşitli toplantılarda istişare ettikten sonra yok cevabını ortaya sundular. İskender ihtişamında Rum padişahı o fetvanı kabul edip husumetin uzamasına hüccet oldu ve müftüleri susturmak için iki saygın hâkimi âlimlerin cevabını kapsayan bir mektupla ve kabul etmemelerini söylemek için elçi olarak gönderdi. Elçiler “Derbend” bölgesinde muazzamın huzuruna yetiştiler ve korkuyla özür dileyerek “Oysa bu (açıklamalar), nefretlerinden başka bir şeyi artırmadı.”¹³⁷¹ Sebep olacakları özürden daha açık bir şekilde bazı imalarla mektup içindekileri arz ettiler. “onlar, evvelkilerin söylediklerinin aynısını söylediler.”¹³⁷² Sözlerin yumuşaklığında Osmani Devleti büyüklerinin düşmanlık ve küfürleri aşikar olunca cihangir Hediv’in sakın yüzü gazaplandı ve kızgınlık siması rengini değiştirerek mektuba ok gibi gözlerle gazaplı nazar etti. Simasındaki hırs ve kin alın levhasında Çini Ayna gibi inkıbaz bulup görüldü.

İki dudağı hırstan çekildi / oysa hırstan olmuş gülüş zan edildi

¹³⁶⁸ NEML Suresi 33.Ayete işaret ediyor.

¹³⁶⁹ BAKARA Suresi 286.Ayete işaret ediyor.

¹³⁷⁰ İSRÂ Suresi 40.Ayete işaret ediyor.

¹³⁷¹ İSRÂ Suresi 41.Ayete işaret ediyor.

¹³⁷² MU’MİNÜN Suresi 81.Ayete işaret ediyor.

Sulh ve cenk başlangıcı olan bir cevap yazdı ve âlimler ile elçiler vasıtasıyla gönderdi. Maksudunu arz etti ve tekrar azimet yükünü malum maksada doğru bağladı ve her an Osmanî Devletine bunu söyledi:

Bukalemun gibi her lahza bir renkte olma / Ya mum gibi yumuşak ol ya taş gibi sert

Ya sulh başında ol ya cenk başında / ya Rum Rumi'si ol ya sim siyah Zenci

Ve güzel bahtı dünyalılara bunu okuyordu:

Seyf-ül Devle ziyaret ederse Rum'u / Az bir zaman kâfidir ona savaş için

Devran adımları arkasından giden gencin / Halkın için her zaman her şey onun elinde

Senin yanında uyur resuller şad ve rahat / O halde ki resuller Allah'ın kirpikleri kapanmıyor

Bir padişah başka bir padişaktan korkarsa ona yardım edersin / Senin kılıcından korkmuşlar ve senin iznini talep ediyorlar

Sulh olsaydı şefaate gerek kalmazdı / Fakat Tersus ordusu sevindirilmişse bir zillet olacak onlar için

Minnetleri var sınır atlıların onlara / Çünkü ulaştırdılar o maksada ki kendi başlarına ulaşamazlardı

Oysa gönderdiğin mektuba bir cevap / O mektup unvanı ordu gözlemcileri içindi

Geniş yer daralır o cevaptan yayımlanmadan önce / Dağılmadan, yenilmeden bitmeden o ordu

Bu mektubun yarattığı heyecan Rumiye kalbini titretti ve sesi ta Kostantaniye'ye kadar gitti.

Kayseri hazretleri ok gibi kinaye dolu aldıktan sonra ferman kitabet edip Ahmet Paşa Hamaloğlu'nu asker başı olarak intisap etti ve Diyarbakır'a memur kıldı. Ferman verdi ki Nadiri ordusu Osmanî sınırını geçmediğine kadar acele edilmeyip ve savaşa koşmasınlar. Böylece kılıçların kınından çıkmasın ve düşmanlık etmekte acele yolu tutulmasın ta ki dostluk ağacı kesilmesin. “Niza etmeyin (anlaşmazlığa düşmeyin), yoksa zayıf düşersiniz ve kuvvetiniz (elinizden) gider.”¹³⁷³

Samet Allah'ın yardımıyla Dağıstan bölgesinde dost ve düşman ayırt edildikten sonra düşmanlar cezalarına yetiştirildiler ve korkarak amellerinden pişman duyanlara ise diri kalmaları ita edildikten sonra hak yerini buldu. Bütün asiler kovularak muratlarına yetişmediler ve dostlara düşmanlar karşısında yardım edildikten sonra Rum seferi kastı kesinlik kazandı. Böylece himmet edip Delo¹³⁷⁴ ayının yirmisi 1155 Hicri cesur savaşçılarla beraber Derbend'den¹³⁷⁵ Rum'a doğru hareket ettiler. Yeni yeşillenmeğe başlayan felek Rad¹³⁷⁶ suresini okumağa başladı ve “Ve yağmur bulutlarından şarıl-şarıl akan su indirdik.”¹³⁷⁷ Ayeti dillerde tilavet olundu. Bu vakıanın siması Vakıa suresinin bu ayetinde “onu (suyu) bulutlardan siz mi indirdiniz, yoksa indiren Biz miyiz?”¹³⁷⁸ Revan okudular. Gök yağışından yer temeli suya gitti. “Bunun üzerine, semanın kapılarını gürül-gürül akan suya açtık.”¹³⁷⁹ Yağmur şiddetinden Abadan¹³⁸⁰ evlerini su aldı. “Ve yeryüzünü pınarlar halinde fişkirttik. Böylece sular, takdir edilmiş olan emir üzerine birleşti.”¹³⁸¹ Şiddetli yağmurlu hava sanki bu kapalı sehpasında ne varsa felek tabanından yolcuların

¹³⁷³ ENFÂL Suresi 46. Ayete işaret ediyor.

¹³⁷⁴ Kışın son ayıdır. (BKZ: D.S.)

¹³⁷⁵ Kafkasya'da şehir adıdır.

¹³⁷⁶ Yıldırım anmalına gelen Kuran surelerindedir.

¹³⁷⁷ NEBE Suresi 14. Ayete işaret ediyor.

¹³⁷⁸ VÂKIA Suresi 69. Ayete işaret ediyor.

¹³⁷⁹ KAMER Suresi 11. Ayete işaret ediyor.

¹³⁸⁰ İran'ın Güneyinde bir şehir adıdır.

¹³⁸¹ KAMER Suresi 12. Ayete işaret ediyor.

başına dökmek istiyordu. “Üzerinize bol yağmurlu olarak semai göndersin.”¹³⁸² Şiddetli yağmur sele döndü ve birçok imaret ile mülkü viran etti. Öyle ki her yer dümdüz oldu ve hiçbir yükseklik kalmadı. Semai bulut aldı ve giderek bulutlar çoğaldı sanki bu bulutlar kin suyu ambarı olmuşlar ve damlaları gençlerle eski düşmanlığı varmış. Bütün eşyalar su oldu ve yağmur aslanların yatacakları yeri aldı. Cenk öncülerini çamura batıp can ve mallarından geçtiler. Devran büyüü büyüçülüğünde Ebül Fetih Bosti'nin bu şiirini işletti:

Ümidin olmasın o şeye ki karı halis olsun / Oysa yağmur bile boş değil zarar vermekten

Ve hayat Ebülmotez'in bu nemli şiirinden bu şarkıyı okudu:

Ve yağır bizi tavan başımızdan / Ve bizim altımızda çeşmeler coşan

Sefer başlangıcında “alevli ateşin dokunuşunu tadın!”¹³⁸³ Haber verdi ve bulutların karanlığı kara günün azabını hatırlattı. Ebu Feras şiirleri:

O yağmurdun illaki ittisalına / Olmasın batıda Allah'ın kavli

Her yaş v kurunu nevaziş etsin diye / Muhakkak mahpus etti sevdiğilerin yolun ortası menzillerde

Vasfi geldi ve şairler sözleri:

Doyduk Tanrım neden çoğaltırsın yağmuru? / Ve sen canlarda olan şeylere ağâhsın

Yer benim evlerimin tavanı oldu / Ve evlerimin duvarları rükû ve secdededirler

Bu söz mutabakatında “Size şimşegi korku ve ümit için gösteren ve (yağmur) yüklü bulutları inşa eden (düzenleyen) O' dur.”¹³⁸⁴ Yağmur damlaları develerin hızını

¹³⁸² NŪH Suresi 11.Ayete işaret ediyor.

¹³⁸³ KAMER Suresi 48.Ayete işaret ediyor.

¹³⁸⁴ RA'D Suresi 12.Ayete işaret ediyor.

aldı ve yavaş gitme zorunda kaldılar. O devler ki hızlılıklarıyla tanınıyorlardı bulutlardan akan iri damlalar neticesinde topal olmuş gibi hareket ettiler. “Deve iğne deliğinden geçmedikçe”¹³⁸⁵ yakın haddine ulaştı. Yüğü olan her kes merkeplere yardım için yükler çiğınlerine aldılar. Bütün develer ki üzerlerinde güzel ziynetler bulunurdu ve “kendinizin yorulmadan ulaşamayacağınız (ancak çok meşakkatle gidebileceğiniz) beldeye, ağır eşyalarınızı (onlarla) taşırsınız.”¹³⁸⁶ Sıfatını taşıyorlardı yüklerin ağırlığından ağrıya düştüler.

Zayıf bir deve üstüne oturmuş karnını tekmeleyen / Mihriban değil fakat kastı erken varmaktır

Bölgede mevcut kıtlık ve afet illete ilave olundu ve bütün yemek ve gıdalar ihtiyacı “yeryüzünde yürüyen bir canlı yoktur ki; onun rızkı, Allah’ın üzerine (Allah’a ait) olmasın.”¹³⁸⁷ Havale olundu. Koştuklarında Seba yelini geçen atlar arpasızlıktan Seba yeli onları saman gibi yerlerinden götürüyordu. O merkepler ki güneş çaprazı gibi sıcak gütmekten rahat oturmuyorlardı bir avuç kemik oldular öyle ki satranç atı gibi elsiz hareket ettirmeleri imkânsız oldu. Dört ayaklılar ki yol gittikleri zaman Ahu’yai Rahu makamı öğretip ve yol esnasında avaz okuyana Ruhavi ahengi dersi veriyorlardı ayakları zayıflıktan dört Tar’a benzedi. “Muhakkak ki seslerin en çirkini, elbette merkebin sesidir.”¹³⁸⁸ Nağmecileri ki terennüm hüsnünde Tamburla hem neva olmuşlar ve cihanın Harhiz¹³⁸⁹ şehrinde nağmeci ve şarkıcı olmuşlar kuvvetsizlikten sestem düştüler. Rüzgâr ayaklı merkepler artık çöllerde yürümekten imtina edip ağır yükleri taşımaktan ayaktan düşüp ve hareketten

¹³⁸⁵ A'RÂF Suresi 40. Ayete işaret ediyor.

¹³⁸⁶ NAHL Suresi 7. Ayete işaret ediyor.

¹³⁸⁷ HÛD Suresi 6. Ayete işaret ediyor.

¹³⁸⁸ LOKMÂN Suresi 19. Ayete işaret ediyor.

¹³⁸⁹ Tarihi Hoten ve Hota şehirleri arasında bir bölge adıdır ki miskiyle ünlü olmuştur. (BKZ: D.S.)

durdular. Güzel palanlı dört ayaklılar ki bulutlara hareket etmeği öğretiyordular kuvvetsizlikten eşek sabrı pişe edip eşek gibi çamurda kaldılar. Her eşek secde etmiş gibi oldu ve hadsiz merkepler hadsiz yükten dolayı ayaktan düştüler. Atlar yokluk avı oldular. Güçlü develer merhaleler geçmekten ayak kestiler ve zorluklara katlanamadılar. Çocuk develer işe yaramadılar. Zaafa uğradılar ve su kaplarını taşımaktan aciz oldular. Diken yiyen ve sert taşlar üstünde yol giden develer zelil oldular. Siyah renginde merkepler yol gitmekten fildişi gibi bir parça kemik oldular. Sert başlı develer başı tilki başı odu ve yaşlı develerin ut kokusu ut sazı gibi kuru tahtaya benzedi. Çetinlikler şiddetinden zaaf ettiler ve yağmurdan sabırdan düştüler. Her deve dişi deve oldu ve dişi devler çocuk devlerin gam mayası oldular. “İnsanlar düşmüşler develer karnına.”¹³⁹⁰

Neticede yolun uzunluğundan, şiddetli rüzgârdan, hiddetli yağmurdan, sert iniş ve yokuşlardan, korkutucu yıldırımlardan merkepler öyle duruma düştüler ki eskide İbni Menzer’e layık oldukları halde bugün Ebu Dulame¹³⁹¹ merkebi hükmünde olup Teyyab¹³⁹² gününe düştüler. Ordu askerleri “benim ne merkebim kaldı ne devem” meseline mısdak oldular. Sabah yağmurları askerlerden yürüme takatini aldı ve gece bulutları süvarileri atlardan düşürdü. Bulut çokluğundan zaferli ordu hayvansız kaldı ve hayvanlar palansız kalarak zayıflıkla korkular içinde “Arzı size zelil kılan (boyun eğdiren) O’dur. Artık onun omuzlarında (üzerinde, dağlarda, ovalarda) dönüp dolaşın ve O’nun rızkından yiyin.”¹³⁹³ Emri imtisalında yavaş-yavaş yürüyordular. Hepsi Erak meyvesi gibi merkepsiz erkek belki zayıf merkeplere suvar olmuşlardır. İnce

¹³⁹⁰ Arapça yazılmış bu tümceden tam ne kasıt edildiği anlaşılamadı. Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça meseldir.

¹³⁹¹ Abbasiler zamani bir şairin adıdır. Bir zayıf eşeği vardı ki onun hakkında kaside yazmıştır. (Bkz: D.S.)

¹³⁹² Ebu Dulame’nin hakkında şiir yazdığı zayıf eşeğin adıdır. (Bkz: D.S.)

¹³⁹³ MULK Suresi 15. Ayete işaret ediyor.

Nergis gibi kalın dallı Nergisler hasreti çekip ve Sümbül gibi ayaktan başka yükleri yoktur. “Sırtlarında yüklerini taşıyarak.”¹³⁹⁴ Her güzel yerin gülü Pepade gül nazara gelirdi ve çölün her bölgesi piyadeler ve zayıf atlardan satranç gibi görünürdü. “Erkek adam kendini zorlar eğer kolayca matluba varamazsa.”¹³⁹⁵ O seferde bazı kitleler şikâyete dil açtılar ki “isyan ederdi hangi atım olsaydı” ve yol boyunca gördükleri develer üstünden indirip koydukları yüklerden yüz çetinlik ve eziyet gördüler. Debend'den¹³⁹⁶ ta Kür¹³⁹⁷ nehri kenarına kadar ordunun hali kötü ve karnı aç olduğu halde sürekli yağın yağmur zarar verip eziyete ilave illet olmuştur. Her gün ordu askerleri hali mevsimin muhalif saz çalmasıyla yağmurluluğu beyan ediyordu. “Yağmur çoktur ve yardımcı yoktur.”¹³⁹⁸ Kırk gün bu minvalle yağmurlu gök bulut yükünü sırtından atmadı. Ordu ehli yol boyunca bulut ve yıldırımdan adeta ayaklarına zincir vurulmuş gibi oldular ve sonsuz mihnetle bulutların gitmesi, havanın açılması ve beyaz bulutların gelişle sefere devam ettiler. Kışın yay Çillesi¹³⁹⁹ yağmurun oklama korkusu yırtıldı ve güneş gözükmeğe başlayıp yağmur altından çıktı. Yağmurun gidişle yıldızlar göründüler ve gök açıldı. Karanlık gitti ve aydınlık geldi. Zorluklar kolaylığa çevrildi. Bahar kokusu gibi Reyhan kokusu havada dağıldı. “Ve Allah, sizi yerden (toprakten) bir nebat (gibi) yetiştirdi (yarattı).”¹⁴⁰⁰ Bağ ve çölü güller aldı ve cünun mevsimi geldi. Leyla gibi çimenler cilvesinden her ağaç Mecnun Bit¹⁴⁰¹ belki Bit¹⁴⁰² mecnunu oldu. Cevat isminde bir mevkide Kür nehrine köprü vuruldu ve mübarek yüce Muğan Çölünü kadem

¹³⁹⁴ EN'ÂM Suresi 31. Ayete işaret ediyor.

¹³⁹⁵ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça meseldir.

¹³⁹⁶ Bölge adıdır.

¹³⁹⁷ Nehir adıdır.

¹³⁹⁸ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça meseldir.

¹³⁹⁹ İran'da Sonbaharın son gününe denilir.

¹⁴⁰⁰ NŪH Suresi 17. Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁰¹ Ağaç türüdür.

¹⁴⁰² Ağaç türüdür.

koymasıyla güneşin asumana kadem koyması gibi aydınlattı. Orada bütün zayıflayan hayvanlar ve dört ayaklılar çimenliklerde yiyip tekrar şişmanladılar. Mezellet görmüş develer ve meşakkat çekmiş atlar taze yeşillikler yiyerek zayıflıklarını gidererek tekrar kilo aldılar. Zayıflıktan hilal aya benzeyen devler iki hafta içinde tüm ay gibi oldular. “Ve kemiklere bak. Onları nasıl inşa ediyoruz (kemikleri birleştirerek iskeleti kuruyoruz) sonra ona et giydiriyoruz.”¹⁴⁰³ Eserleri cisimlerde aşikâr oldu. Ordu ehli yiyecek ve içeceklerden keyif aldılar. “Geçmiş günlerde yapmış olduğunuz şeyler sebebiyle (mükâfat olarak) afiyetle yiyin ve için!”¹⁴⁰⁴ İnsanlar sanki cennete düşmüş gibi oldular. Sert iniş ve yokuşları çıktıktan sonra ve birçok çetinliği baştan geçirdikten sonra şan ve izzet atını maksada doğru cavlan verdiler.

Bağdat valisi Ahmet Paşa kaç kişi zengin ayandan Senendeç¹⁴⁰⁵ havalisine güzel ve süslü atlarla mübareğin merkepleri karşılaşmasına gönderdi.

Süvarilerin görünce en şaşırdığı şey atlar oldu / O asil atlat ki hayrete düşürürdü her gözü

Onlar dağlar başında dağ keçisi ve düzlerde devekuşu / Derya kenarlarında ise balık olmuşlardı

Selamete davranmağa emir verdi ta ki lüzumlu itazarlar eda etsinler. Sabah erken yıldızlar sefer ahengi ettiği zaman onun sefirlerini o mekândan inkita ahengiyle dinledikten sonra ve gereken rüsum yapıldıktan sonra düşmanlık defî için Osmanî sarayına revan etti.

Mübareğin bayrağı Şehir-Zuver yolundan Allah’ın teyidiyle Kerkük kalesine doğru müteveccih oldu. Şehir-Zover hâkimi Halit Paşa firar etti ve amcası oğlu Selim

¹⁴⁰³ BAKARA Suresi 259. Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁰⁴ HÂKKA Suresi 24. Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁰⁵ Bugün İran’ın Kürdistan eyaleti merkezi olan İran’ın batı bölgesinde bir şehrin adıdır.

Bey “O, Rabbine selim bir kalp ile gelmişti.”¹⁴⁰⁶ İrşadıyla sulh kapısından geçip teslim oldu ve o eyaletin velayeti ona musallam oldu. İyi Kürtler rahmet ve bahşîşe maruz kaldıkları halde bühtan söyleyip ve batıl yolunu tutanlar kahra uğrayıp öldürüldüler.

¹⁴⁰⁶ SÂFFÂT Suresi 84.Ayete işaret ediyor.

Musul Hali ve Kerkük İle Erbil Teshiri Beyanında

“Ve gerçekten zulme uğradıktan sonra hakkını geri alan kimseler, işte onlar; onların üzerine (aleyhlerine) bir yol (ceza) yoktur.”¹⁴⁰⁷

Şehir-Zover mühimleri yapıldıktan sonra Kerkük kalesinin dışarısı cihanı aydınlatan altın biriktirenin¹⁴⁰⁸ ve dağlarının başı menzili oldu. Kerkük ahalisi Kemah¹⁴⁰⁹ şan ve metanetinden uzak durup hisarı korumağa çalıştılar. Topçular mübareğin emriyle kale delen topları kaleye yakınlaştırıp ve bir gün sabahtan akşama kadar o ejderha endam ve cehennem dilli toplar keledekilerin dam ve yurtlarına ateş püskürttü. “İnsanlar ve taşlar olan ateşten sakının.”¹⁴¹⁰ Ayetinin nüzul menzili olan taşlar ve mermiler başlarına döktürüldü. Ateşin mermilerden o kavimin kader yazgısına “o gün insanlar dağılmış kelekler gibi olurlar.”¹⁴¹¹ Nakşî çizildi. Duvar levhalarına topların yıldırım saçışı “Ve dağlar (atılmış rengârenk yünler) gibi olur.”¹⁴¹² Ayeti kitabet etti.

Akşam çağı gündüzü kalelilere gece eden zulmet yüklü toplar yıldırım çakmaktan el çekip ve ev yakmağı durdurdular. Kalenin içi ölü cesetlerle dolmuştu. Kale ve duvarları işten düşmüş ve topların ateşleri yakaları eteğe kadar yırtmıştı. Kale kapısı ejder simalıkların korkusundan çember vurmuş yılan gibi halkadan dilini çıkartıp keledekiler aman ellerini uzatarak bağışlanmak istediler ve kaleyi bıraktılar. Biri gurup kaleciler güç ve sabırda fil gibi olmasıyla ünlü olan Erbil kalesine gitmiş orayı ihata etmişler. O bölge çembere alındıktan sonra bizden suçluların cezasını

¹⁴⁰⁷ ŞÛRÂ Suresi 41. Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁰⁸ Maksat Nadir Şah'tır.

¹⁴⁰⁹ Rum'da bir şehir adıdır. (BKZ: D.S.)

¹⁴¹⁰ BAKARA Suresi 24. Ayete işaret ediyor.

¹⁴¹¹ KÂRİA Suresi 4. Ayete işaret ediyor.

¹⁴¹² KÂRİA Suresi 5. Ayete işaret ediyor.

esirge sözüyle hatalarına itiraf edip ve kağanın merhametini istediler. Böylece bu sarayda oturanlar bahşış derecesine nail görülüp cezaları bağışlandı.

Yıldızların en parlak yıldızı¹⁴¹³ Musul'a doğru hareket etti ve cennet eserli mezar "Yunus Bin Meti" (Bizim peygamber ve ona selam olsun) mezarı gölgesinde "Ve onun üzerine (gölgelik olarak) kabak cinsinden (geniş yapraklı) bir ağaç bitirdik (yetiştirdik)."¹⁴¹⁴ Olduğu gibi istirahat etti. Ordunun bazı önde gidenleri kale etrafında toz ve karmaşa kaldırdılar. O sırada asker başı Ahmet Paşa Diyarbakır diyarından Mardin'e ulaşıp ordunun muvafıklığı bahanesiyle ihtiyar zapt edip Halep valisi Hüseyin Paşa'yı vade vaatle yüce Hırov müdafaasında ki her sabah Şam ve Halep ve Mısır'ı kılıçla her akşam Hint'ten vergi talep ediyordu gönderdi. Mezkûr¹⁴¹⁵ Paşa Musul'a girdi ve Hüseyin Paşa düşmanlığında gücü yettiği kadar konuştu ve kale işlerini ele almağa çalıştı. Lakin Küy¹⁴¹⁶ hâkimi Koç Paşa ki kendini diğerlerinden üstün görüyordu kalabalık orduyla düşmanı kovmak için cesaret merkebine ayak basıp ve cengâverlik ile savaş eserlerini ayan etti. Savaş niyetiyle kılıcı kınından çıkarttı ve sınırı aşarak cenge koştu. Lakin nam ve nişanını savaş meydanında iyice batırıp yitirdi.

Savaş ehlinin baht çeşmesi Erem çeşmesi gibi saf geldi ve Osmanî savaşçıları yara güllerinin çiçeklenmesiyle yüz yaprak ağacı gibi oldular. Bazıları keskin kılıç kurbanı olduktan sonra bazıları da hızlı koşan atlara esir düştüler. Orduların burnu savaş töreninden sonra kadeh sonunda kalan ganimetlerden mest oldular. Bir anda halleri güzelliklere hamile oldu iyileşerek "Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel

¹⁴¹³ Maksat Nadir Şah'tır.

¹⁴¹⁴ SÂFFÂT Suresi 146. Ayete işaret ediyor.

¹⁴¹⁵ Adı geçen manasındadır.

¹⁴¹⁶ Muhtemelen bölge ya şehir adıdır.

(pozitif dereceler kazandıracak) öğütle davet et.”¹⁴¹⁷ Medlulünde emir şerhinde emir resmini şerh edip sağ beyan edildi. Işınımlı menşur ağaç kesimine yazıldı ve “Ve bu ağaca yaklaşmayın. O zaman (yaklaşırsanız ikiniz) zalimlerden olursunuz.”¹⁴¹⁸ Fehvasından olayın bitimine hüküm verildi ve “Muhakkak ki ben, sizin ikinize nasihat edenlerdenim.” Tuğrasına mühürlendi oldu ve ferman koltuğundan Musul ve Halep valilerine sadır oldu. Ama sav ve ferman eser etmedi ve matluba ulaşmadı. “Şeytan, onların (o ikisinin) görünmesi ayıp olan ve kendilerinden örtülmüş (gizlenmiş) yerlerinin açığa çıkarılması için onlara vesvese verdi.”¹⁴¹⁹ Ve iş mektup götürüp getirmekten ok alış verişine dönüştü.

Onun yanında parlak kılıçtan başa bir şey yok / Ve resulleri yok illa kalabalık savaşıları

Mühim, yağlı dilden sert demir ve metin sözlerden kılıçla konuşmağa çevrildi. Ve yanıt ervah feshi havale olundu.

Bizim yanımızda vurup darp etmekten başa söz yok / Ve yok ince ve keskin kılıçlardan başka resulümüz

“Dağ geçidinde bir mani”¹⁴²⁰ sözünde olduğu gibi iki taraf savaşa hazır oldular. bir taraftan yol kesme erbapları taş kıran büyük baltalarla ve kayalar kıran sert demirlerle hamle başladılar ve diğer taraftan savaş ve darp ehli sığınakları örtü ederek mihnet kaplılarını kalecileri simasına açtılar.

Burç dişleri açık yüzle gülen yüz gibi dişlerini dudaklar arkasından gösterdi ve duvardaki delik savaşılar tüfeğiyle sürmeli göz gibi olup intizar yoluna göz dikti.

¹⁴¹⁷ NAHL Suresi 125.Ayete işaret ediyor.

¹⁴¹⁸ A'RÂF Suresi 19.Ayete işaret ediyor.

¹⁴¹⁹ A'RÂF Suresi 20.Ayete işaret ediyor.

¹⁴²⁰ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça yazılmış bir meseldir.

15.Şaban¹⁴²¹ gecesinde kazanın nebi parmağı gibi ay yaran parmağı ayı ikiye böldü ve devran sağısı gök gözü kaşından tüm bedir kâsesiyle cihan ehline şarap döktü. Süleyman¹⁴²² değerinde Hediv¹⁴²³ gözler ufkuna kadem koydu ve Behram gazabında ordu önünde sabah şafağı yıldızlarına göz dikti. Çabuk el sabah ufuk yaşmağını şafakta ateş verdiği zaman zulmet tüssüsü tüssü oldu. Ateşli mizaç cengâverler çevreden ateş şuleleri gibi kızarıp ve hisarları mahsurdakilerin yakılmış yürekleri gibi ateş döktüler. Uzman çalışanlar yardımıyla “o, bilir ve agâhtır”¹⁴²⁴ murat şahidi simasından yaşmak çekildi.

Baht sana yardım olmazsa çaba harç etmek boşunadır / Takdir olunmamış şeyde senin çaba harç etmen boşunadır

Tekrar hamle etmeğe hazırlandılar. Eyyam atı Rumiler isteğine ram olmadığı için çaresizlikle kale sakinleri pişman olup ve savaş ile cenk isteğini hatırlarından sildiler ve sulh tariki tuttular. Paşalar aslan kuvvetinde ihtişamdan acze düşüp atlarını ıztırar yolunda koşturdular ordu reislerini Yücenin¹⁴²⁵ huzuruna gönderdiler. Tazisoylu atların ki Baz¹⁴²⁶ kanadında oyun meydanında yıldırım hızlarına ünlü idiler gönderdiler.

Güzel simalı açık urgan atlar ki alışmışlar / Savaşa meydanından yerlerinden dışarıya çıkmağa

Dağ başına çıkmak istedikleri zaman öyle kanat açıyorlar / Ki zor ulaşan yerlere gidiyorlar

¹⁴²¹ Arap aylarındandır.

¹⁴²² HZ. Süleyman’a işaret ediyor.

¹⁴²³ Maksat Nadir Şah’tır.

¹⁴²⁴ Arapça yazılmıştır ve Allah kasıt ediliyor.

¹⁴²⁵ Maksat Nadir Şah’tır.

¹⁴²⁶ Kuş türüdür.

Ayakları o dağlar taşlarına o izler bırakırlar / Ki aşıkârdır Bazların¹⁴²⁷ sinesi
gibi

Edep yolunu tutmakta bazı müftüleri hilafetle idare olunan Osmanî sarayına
gönderildi ta ki murat simasını hicapsız hüsün simasında kabul veçhine koysunlar.
Değerli husul surat bulsun ve kılıçların çekilişı kınlarına koymağa çevrilsin.

Böylece azimet ipi savaşı meydanından baş eğdi ve hasse şevkete ordu
merkepleri Şeki'ye doğru yüz çevirdiler ve müftülerin cevabı gelinceye kadar orada
ikamet ettiler. Kılıçlar kınında rahat durdu ve uzayınca her birey rahat yaşamla
birleşip at belinden rahat yatakta asayişini seçtiler.

¹⁴²⁷ Kuş türüdür.

Üçüncü Asker Başı “Yeken Mehmet Paşa” İle Savaş Ve Kaza Hükmüyle İşinin Sonu Beyanında

“Muhakkak bunda akıl Tanrılarına daima ibret vardır.”¹⁴²⁸

Bu hal ve işin fırsatında anlatıldı ki Osmanîye Yüce Devletinde, Musullular gönderilen hâkimi kabul etmemiş ve vaat edilmiş toprak hüsnü eser kılmayarak onu “Şamlı, Iraklı içi arkadaş değil”¹⁴²⁹ cevabıyla geri çevirmişler. Eski Sadri Azam “Yeken Mehmet Paşa” o devlet okluğunda son ok gibi ki “son okum en sert okumdur” sıdkında asker başı olarak atandı ve kalabalık orduyla Kars’a gönderildi. Yüce Hediv¹⁴³⁰ düşmanı yenmek ve uzaklaştırmak için cesur cengâverleri toplayıp orduyu hazır hale getirdi ve İrvan’ın Murat Tepe bölgesinde zafer üssünü kurdu. Asker Başı ise Kars’tan savaş ve cenk için harekete geçip ve Fereydu¹⁴³¹ kutlu padişahın ordusunun dört Farsahında¹⁴³² izzet, şevket ve kudretle göründü. “Getirdi bulutları feryat ve avazla.”¹⁴³³ Savaşçı desteleri sağ ve soldan toplandılar ve kükreyen aslan gibi silahlarına sarıldılar.

Süngülerle kılıçlar soyundukları zaman / Örttüler kınlar yerine savaşçı başlarını

“Ant olsun ki onları, tek-tek tespit etti (saydı).”¹⁴³⁴ Ve cesur savaşçılar

Onlardan bir ayıp ve noksan yok / İlla düşmanları öldürmekte kılıçlarının yavaşlığı

Deste-deste dalgaların peş peşe gelişi gibi savaşa meydanına gönderildiler.

¹⁴²⁸ Arapça yazılmıştır. Kuran ayetine benzediği halde Kuran ayetlerinde bulunamadı.

¹⁴²⁹ Muhtemelen Arapça meseldir.

¹⁴³⁰ Maksat Nadir Şah’tır.

¹⁴³¹ İran eski tarih padişahlarındandır.

¹⁴³² Mesafe ölçütü miyarıdır.

¹⁴³³ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça yazılmış meseldir.

¹⁴³⁴ MERYEM Suresi 94. Ayete işaret ediyor.

“Bundan neredeyse semalar (gökyüzü) parçalanacak ve yeryüzü yarılacak ve dağlar çökerek yıkılacaktı.”¹⁴³⁵ O mülkün taşları atların ayakları altında tezelzül buldu. “O zaman arz (yeryüzü) şiddetli bir sarsıntıyla sarsılmıştır. Ve dağlar ufalanarak parçalanmıştır.”¹⁴³⁶ Dağların dereceleri rüzgâr hızında koşan atlar tesirinde kara toprakla bir oldu. “Böylece dağılıp toz zerrecikleri haline gelmiştir.”¹⁴³⁷ Atların yıldırım gibi kişnemesi

Alınca ellerine sert taşları / Bir anda toz gibi savruldu

Yakinen cihanı geldi büyük bela diye korkusuna saldı ve güzel atların cilvesi

Siyahtır ayakları ve alınları beyaz / Çıkmıyor kara ve ak arasından

“Üzerinden geçtiği (hiç)bir şeyi bırakmayarak, mutlaka kül gibi toz haline getirdi.”¹⁴³⁸ Medlulünü gösterdi. Nice cenkler görmüş pehlivanlar sert demirler ve keskin kılıçların darbe şimşegine yürekleri korkuya salıp bir birinin vücut harmanını ateşe veriyordular.

Bellerindeki zırh sanki maşalardı ki / Karışmamış ona tüssü

Küçük, büyük ve çeşitli süngülerle ayan gözlerine Zucaci perde dikiyorlardı.

Gözler içine ok atmak onların savaşçıların âdetidir / Ok atan kadınların okları gözleridir

Her gün bu minvalde savaş ve cesaret meydanından bir biriyle savaşıp arsayı okların uçuşuna çevirmiştiler. Ordunun asker başı iş erkekleri ve savaş meydanın cesur kılıç vuranlarıyla cesaretle ilerleyip ve Şah’ın¹⁴³⁹ yarın Farsahına¹⁴⁴⁰ kadar yetiştiler ve orada ikamet çadırlarını vurdular. O halin hadis olmasıyla ecel serdarı

¹⁴³⁵ MERYEM Suresi 90. Ayete işaret ediyor.

¹⁴³⁶ VÂKIA Suresi 4 ve 5. Ayetlere işaret ediyor.

¹⁴³⁷ VÂKIA Suresi 6. Ayete işaret ediyor.

¹⁴³⁸ ZÂRİYÂT Suresi 42. Ayete işaret ediyor.

¹⁴³⁹ Maksat nadir şah’tır.

¹⁴⁴⁰ Mesafe ölçütü miyandır.

savaş meydanına gelip, tuzak kurup, kin yayını çekip ve hasımın savaş çabasının kulağını kulaktan kulağa çekti. Ve el pençesini açtı ki:

Çarklar yaydı ve hadiseler ok, insan ise hedeftir ve Yüce Allah ok atan, böylece nerde kaçış yeri?¹⁴⁴¹

Güçlü asker başı güçsüz oldu ve o gece son nefesini verdi ve kaza hükmüyle varlık dünyasından beka cihana göç etti. Böylece tefahür sebepleri hiç oldu. Orduda inkılâp eserleri uzaktan görüldü ve heyecana kapılıp bir birleriyle niza ettiler. Heyecan ve karmaşa bir anda ve göz kırpmadan iki taraftan yükseldi. Rumiye cemiyeti ve askerleri hezimete sürüklenip ve meslek taahhütleri harap oldu.

Ordulular tevakkuf etmeden peşlerine düşüp ve onları Arpa Çayı haddine kadar takip ettiler. Birçoğu kolaylıkla kırılıp ve esir oldular. Hayal ettiklerinden daha fazlası at ve esbaptan hesapsızca elden verdiler. İntihap olup iktisap vadisinden çıkıp ve oradan nazil olunmuş bela gibi menzilden menzile İsfahan yoluyla Horasan'a revan oldular.

¹⁴⁴¹ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça yazılmış bir meseldir.

Nadir Şah'ın Katli ve Evlat İle Akabesindekiler Beyanında

“onların kıssalarında sır sahipleri için bir ibret vardır.”¹⁴⁴²

Dakik doğalı dakikalari bilenler ve güneş batınlılara aşikârdır ki kadir ve celal üstü cemal nurları hangi makama nur saçarsa küçük zerreye güneş cilvesi, muhtaç dilenciye Cemşit rütbesi, derya katresine Umman meşrebi ve zayıf karıncaya Süleyman şevketi bağışlar.

Karıncaya erkek aslan heybeti verir / Sinek cesurluk yapar cengi file

“muhakkak ki insan gerçekten azgınlık yapar. Kendini müstağni görmesi (Allah'a ve hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını sanması) sebebiyle.”¹⁴⁴³ Fehvasında olduğu gibi beşerin beşeri nefsi isyan neşri başına geçti ve tuğyan yüksekliği başına, düşmanlar yerine, sitem çölüne, kibir zeminine ve fitne kubbesine ayakbastı. Kahr rüzgârının kahraman heybeti kerem defterini varakladı ve nimetler bağı yaprak dökerek Nemrut burnunu sinek kanadı inceliği gibi kırdı. Firavun'un kut ve celal temelini kuru ağaç işaretiyle suya verdi. Ebabil'i Ebrehe filleriyle savaştırdı. Bahtül Nüsret'in baht tahtını örümcek yuvası gibi darmadağın etti. Zahhak'ın cezasını her yerde omuzlardadır amellerin cezası fehvası gibi omuzlarına verdi. Şeddad erkânını bir anda çizgi siler gibi yele verdi. “Muhakkak ki; Allah, onlar nefislerinde olan şeyi bozmadıkça, bir kavimde olan şeyi bozmaz.”¹⁴⁴⁴ İta olunan nimeti geri vermekte mühletleri yoktur. “Ve eğer onlar yağmur isterlerse (ateşe karşı), erimiş maden gibi koyu ve kaynar, yüzleri kavuran bir su yağdırılır.”¹⁴⁴⁵ Nadir Şah gerçi işin başlangıcında bendelere yürek yandırıp ve mum gibi çevresini ışıklandırmak için kendini yakıyordu ve kendini dolambaç mihnetler ipine sarmıştı. Fanus gibi tek

¹⁴⁴² YÛSUF Suresi 111.Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁴³ ALAK Suresi 6 ve 7.Ayetlere işaret ediyor.

¹⁴⁴⁴ RA'D Suresi 11.Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁴⁵ KEHF Suresi 29.Ayete işaret ediyor.

başına uzun müddet saltanat ışığını aydın tutmağa çalıştı. İran ahalisi o geceleri aydınlatan yıldızı Allah nurundan bildiler ve kelebek gibi başına döndüler. Meleklerin kendilerini ateşe attığı gibi kendilerini ateşe vurmaktan korkmayıp çekinmediler. Sonuçta Key¹⁴⁴⁶ kutlu padişah hizmet bedelini küfürle eda etti. Adaleti siteme çevirdi. “Muhakkak Allah adilleri sever”¹⁴⁴⁷ mısradakından sitemkârlar kuyusuna sukut etti. Memleket büyükleri, yakın adamları ve diyar reisleriyle kötü davranmağa yüz tuttu. Büyüklük başını ve ağırlığını asumana koyduğuna rağmen ne fayda ki “ağır baş ol fakat bornozlu olma”¹⁴⁴⁸ mazmunundan gafil kaldı. Bir süre Allah’ın memleketlerinde adalet feryadı çekse de lakin devranın zalimi, Sodum hâkiminden daha beter sitemkâr ve Colendi’den¹⁴⁴⁹ daha beter cefakâr oldu. Şevket dalları hasar dikenini getirdi. Gerçi sikke nakışı kabul edenlere bu batıldır diyip altından zahir süsleyenlerden uzak durdu ve sitemkârların kırmızı altınlarını zorla topladı fakat işin sonunda din ve dünyasını ona sattı. Gerçi günler saymadan yıldızlardan daha parlak eserler yarattı işin sonunda “(Haram ayları) terk etmek (ertelemek) ancak küfürde artıştır.”¹⁴⁵⁰ Elden verdi. O ve İran ahalisi arasında nefret malzemeleri, kin sebepleri, düşmanlı vesileleri, uzaklık ve iyiden kötü gidi süreci gerçekleşti ve vahşi atlar gibi iyilikten halsiz olup nefret saçları örüldü. Bu manada memleket revnakı aradan gitmeğe başladı ve saltanat suyu yavaş-yavaş yere girmeğe başladı.

Bu iddia izah ve tafsilinde böyle diye biliriz ki Nadiri cenapları devrinin başlangıcında ve ilk yıllarında ki güller ülkesi İran yabancıların hamlesi ayağı altında kalmıştı tek güçlü dayanak direği oldu ve şer inhidamında ve eşitliğin sağlanmasında

¹⁴⁴⁶ Eski İran’da kuta sahip padişah sıfatıdır.

¹⁴⁴⁷ MÂİDE Suresi 46.Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁴⁸ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça meseldir.

¹⁴⁴⁹ Ö.İ.

¹⁴⁵⁰ TEVBE Suresi 37.Ayete işaret ediyor.

güzelliğini çimenlere saldı. Savunucu inayetiyle kaza bostanı dikenden Dosar gülü oldu. Bir başa amel sonuçlarını iyilik çekisiyle aldı. Her yerde fasit bitki yeşerdi başını vurdu ve kılıç keskinliğine bıraktı. Devri bağıni siyasi çekikle tecavüzden rahat ve sitemden uzak bağı yaptı. Eza¹⁴⁵¹ şokundan isyan şevketi yaptı ve memleketler zaptından sonra güneş gibi cihangirliğe başlayıp savaş kılıcını çekti. Kılıcıyla sitem damarını devir teninden def etti. Uzun kılıçlarla hadiseler nakşını mülk sahnelerinden sildi ve Hint, Sent, Turan ve Harezmi'ni himmet sarfıyla tasarruf etti. Adalet sofrasının serdi ve dağınık işlerin tanzim etti. Eğrilen takvimi düzeltmekte, dağınıklığa düzen vermekte ve işlerin kötülüğünü def etmekte şerif vaktinden harcadı. "Muhakkak ki o, gerçekten (hakkı batıldan) ayıran bir sözdür. Ve o, sıradan bir söz değildir."¹⁴⁵² Bahtın hoş yüz göstermesiyle iklim sınırlarını hasımın tırnak atmasından korudu ve cihanın hasetleneceği şekilde güvenli vadi etti. "Bundan sonra ondan şüphe içinde olma. Çünkü o, senin Rabbinden bir haklıdır."¹⁴⁵³ İltifat güneşi dönemin zayıflarına düştü ve ışıkları dere ve tepeleri aydınlattı. El ve yüreği, ok ve tedbiri hatasız oldu. İnsanlar kitlesiyle iyi geçinmeği gösterdi.

Dağıstan seferinden döndükten sonra sitemkârlık halleri ahvalinde aşikâr oldu ve ikbal ağacı ikbalin dönüşünden gölgesiz oldu. Bahtının parlak ayı inhitata aktı ve davranışları karanlığa doğru yöneldi kendinin zelil olacağı ve sonun yaklaştığını sezdi. "Allah'ın işleri kendi mecrasında yürür."¹⁴⁵⁴ Akıllı esas alan tedbirleri Kesra sarayı gibi döküldü. "Hüsnü ahlakıyla tanınırdı, iyilik gitti kötülük geldi."¹⁴⁵⁵ Hüsnü tariki kırdı ve hiç içtinap etmeden akıllı nazara almadan günahsızların ağaçlarını

¹⁴⁵¹ Büyük dikenli ağaç adıdır. (BKZ: D.S.)

¹⁴⁵² TÂRİK Suresi 13 ve 14. Ayetlere işaret ediyor.

¹⁴⁵³ HÛD Suresi 17. Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁵⁴ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça meseldir.

¹⁴⁵⁵ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça meseldir.

kesmeği devlet güllüğü süsü saydı. “Yeryüzündeki helâl ve temiz şeylerden yiyin.”¹⁴⁵⁶ Bazlı teveccühü unutup teatiyi lazım gördü. Mazlumların mal ve kanını zalim nefisle ana sütü gibi içmekten doymadı. Dünya nimetlerine savaş meydanında soğuk suya susananlar gibi haris oldu. Süngü ve savaş alanlarını gümüş hazinelerine ve kılıç vuran meydanları istirahat alanlarına mal değişikliği gibi değiştirdi. Çarkın cefakâr tarikini kendi davranış biçimi olarak seçti. Güçlü felekle hile ve sitem, cihan dergâhında felek çevirenler gibi alçak nevazişi peşe etti. Âlemi zülüm karanlığıyla Türk ve Tazik gözünde kararttı. Maaşlarının ince ırmağına taş döktü. Sanat ve hüner ehlini kaza muavenetiyle eğri reylerle mahkûm etti. Her domuz derisi kâtibi ahu derisi kâtibi oldu. Her akrep doğalı yılan defteri oldu. Her yalancı âmânda kaldı ve her şifte aziz oldu. Her zalim zengin ve her cefacı saygın oldu. Halis gümüşleri korumak aşkı iç dünyasını aldı. Feleğin koca vakuru can kulağına hırs suresini okudu. Az değil çok hırs mizacına girdi. Aya tana eden devlet düzenini saman parçası gibi rüzgâra verdi. Adalet lezzetini acı buldu ve zayıfların kırmızı kanını her taraftan toprağına döktü. Dili inesi ashabı kanatlarını arı yuvası gibi delik deşik etti. Hayal ve aklına ne gelirse onlara doğru yüz tutarak söyledi. “Muhakkak ki; size vaat edilen şey mutlaka gelecektir.”¹⁴⁵⁷ Vaadinden gafil oldu. Olgun bakışlıları balık gibi ıstıraba attı. Hakikatte kendi devleti ayaklarını kesti. “Haktan iniş çalar nimeti ve sitemkârlık ceza getirir.”¹⁴⁵⁸ Ömür güneşi duvarı başında geldiğinde dev gibi kötü fikir pişe etmişti. Zülüm ve sitem rüzgârıyla sülaleler ışığını söndürmüş adaletsizlik

¹⁴⁵⁶ BAKARA Suresi 168. Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁵⁷ EN'ÂM Suresi 134. Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁵⁸ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen hadis ya masladır.

ateşi yaktı. “Hayır, asla! Muhakkak ki o (kurtulmak istediği), alev-alev yanan ateştir. (O ateş), baş derisini yakıp kavurucudur.”¹⁴⁵⁹

Sonuçta o cehennemli ateşten bir şule ve bela yıldırımını onun varlık harmanı ve kapısız devlet sarayına düştü. Sonsuz zulmü melal ile sonuçlandı ve cesaret siması çivisi oldu. Davranışındaki kötülükler ve ahlaki rezaleti ahlâfına da geçti ve “Böylece onları sonraki (ümmetler) için bir selef (gelip geçmiş bir kavim) ve örnek (ibret) kıldık.”¹⁴⁶⁰ Ayeti sırrını aşikâr etti.

Sanki devlet ve niyeti eş, bir memeden süt içmiş ve çocukluktan yeminli arkadaş gibi idiler ta ki İran ehli yüreğini ters ve kalbini hasım yapsınlar. Devlet esasını iki Let¹⁴⁶¹ eliyle devirdi. İskender şevketinde ki alın aynasında “gözlerin hainliklerini ve sinelerin gizlediği şeyleri bilir.”¹⁴⁶² Nakşî görürdü mum gibi kendi ayağı altını göremedi. Dara¹⁴⁶³ dirayeti ki zihin hiddetinden ve fitrat cezbesinden iyi sözlerle gelecek hadiseler ve geçmiş hadislerden haber verirdi ve sırları alınlar çizgesinden okurdu ayanlar ve açıkları idrak edemedi. Bir tane ki birinci akılın ikinci benzeri idi ve sağlam akılla işlerin karanlıklarını aydınlatıp devran zorluklarını def ederdi öyle hayret prangasına tutuldu ki iyi malı kötünden teşhis edemedi. O uyanık ki akıl gücüyle mülk meselelerini revan su gibi ve su içer gibi hal ediyordu o kadar perişan oldu ki cünun galibiyetiyle perişan işleri düzeltmedi. Çeşitli cünunlar var diyerek günü gündün beteri oldu ta ki mecnunlar gibi devlet idaresini elden verdi ve asi doğası talih atına ayak dalı vurdu. “Allah ne zaman bir bendesinden nimetini almak istese ilk aldığı şey ve devirdiği şey onun akli olur.”¹⁴⁶⁴

¹⁴⁵⁹ MEÂRİC Suresi 15 ve 16. Ayetlerine işaret ediyor.

¹⁴⁶⁰ ZUHRÛF Suresi 56. Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁶¹ Ne anlama gelebileceği bulunamadı.

¹⁴⁶² MU'MİN Suresi 19. Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁶³ İran'ın efsanevi padişahlarından. (BKZ: D.S.)

¹⁴⁶⁴ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen hadis ya meseldir.

İranlılar ki onu rahmet ayeti görmüş ve muhabbeti nakşını yüreklerine kazmıştırlar, velayet ağacını can zemininde ekmiş murat meyvesi dermek için iki elle dua etmiştirler, sürekli göz çeşmesinden devleti riyazetine sular akıtıp gelen güzel baharlar intizarına çiçek gibi gözler ağartmıştırlar, sonunda iddialarından vazgeçip çöl ortasında dikene denk geldiler ve zehir bitkisi yediler. “Kendini şer vakıalar içine attı.”¹⁴⁶⁵ “Öyle kötülüğe düştü ki ondan çıkmak mümkün olamazdı.”¹⁴⁶⁶ Hilafet zamanı afet ağacı oldu ve padişahlık zamanı beyinlere afet oldu. Yaklaşım ahdi itaba beşik oldu ve rahatlık beşiği çetinliklerle ırgalandı.

Bizim devranda zorluk olamaması aceptir / Belki onda selametın olması aceptir

Nadiri zihnin bir icadı Elif olmuştur. İran’ın beş bin Tumanıyla¹⁴⁶⁷ eşit olan her bir Lek, bir Elif sayılıyordu. “İyi değil ki padişahlar diline binden başka bir rakam geçsin.”¹⁴⁶⁸ Meclisin başlangıcından ta sonuna kadar ilk ve son Elif gibi sözünü ilk ve sonu elif zikrinden başa bir şey olmuyordu. Kötü hesaplar için kapıları kırmak ve adamları dükkânlara el uzatmağı genişlendirdiler. Bahtsız yalakaları pazarda insanları rencide etmeğe başladılar ve zorluk yükünü insanlara taşıtıp kötü niyetle kabahat kumaşlarını insanlara giydirip insanları bedbahtlığa sevk ettirdiler.

Rencide kesen ipekböceği gibi keser ve ölür / Gamdan ölür o şeyin ortasında ki kendi dikmiş

İftiracılar gece gündüz tanımadan sürekli endamsızca her kesin endamına iftira derisi kestiler. Ve O¹⁴⁶⁹ da bu yalanları adaletsiz mahkemesinde peygamber adaletini

¹⁴⁶⁵ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça yazılmış meseldir.

¹⁴⁶⁶ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça yazılmış meseldir.

¹⁴⁶⁷ Para birimidir.

¹⁴⁶⁸ Muhtemelen Arapça meseldir.

¹⁴⁶⁹ Maksat Nadir Şah’tır.

ve tavsiyesini unutarak mütenakız kavillerin aydın olduğuna rağmen ki “Bu sadece onun uydurduğu bir yalandır.”¹⁴⁷⁰ Hikâye ediyordu nazil olunmuş vahyi gibi gördü ve uyduruk desturlar verdi. Meçhul esatiri ki “bu büyük bir bühtandır” sözüne kalem çizmiştirler kaza gazisi mührüyle tescil etti ve iftira atanlar “Sonra uzunluğu yetmiş arşın (zira) olan bir zincir içinde, öylece onu (cehenneme) sevk edin.”¹⁴⁷¹

Sürekli yalan ve kör hücceti söyler / ki yoktur onun simasında iki göz

İki yalancı şahit var onun / Ve kitabet eder ona mecnun ve akılsız kâtip

Ve iftiraya maruz kalanların her biri ki “Mutlaka ellerinizi ve ayaklarınızı karşılıklı (çapraz) keseceğim.”¹⁴⁷² Tahdidine maruz kalırdılar derhal yalan ve gerçek dışı olduğuna söylediklerine iftira atanlar sessiz ve sakit olmayıp teslim olmuyordular. Kesilmiş burun ve kulağın arz olunması malı eda etmeyip daha beter fesada düşerek her harfi Elif elifine bir sıfır daha artıyordu. Hırs ve sitemin şiddetinden elin kesilmesi, gözün ovulması, kulağın koparılması ve burnun kırılması gibi hükümler veriliyordu. O terkip ki hayaleti “Ona iki göz vermedik mi? Ve bir dil ve iki dudak.”¹⁴⁷³ Fehvası dürüst surat oluşundan bir şey baki bırakmıyordu. Ağzını kırıp kanını döküyordu. Her kes ki iftirayı atan ve yaratan tasdikinde dişi altında yavaşça bir şeyler diyordu ve ya “ve içinde bulunduğumuz şehir halkına ve aralarında döndüğümüz kervana sor”¹⁴⁷⁴ şahadeti ve talebinde dil açıyordu dişin kırılması ve ağzın yırtılmasına giriftar olurdu. Dara çekilip boynu kırılırdı. Siyasette sitem edip akıbetini kötüye götürüyordular ta ki o günahsızda yola gelip kendini çetinliğe salmasın diye zülüm canibini tutsun ve tabi olmağa boyun eysin. Yalan ve

¹⁴⁷⁰ FURKÂN Suresi 4.Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁷¹ HÂKKA Suresi 32.Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁷² A'RÂF Suresi 124.Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁷³ BELED Suresi 8 ve 9.Ayetlere işaret ediyor.

¹⁴⁷⁴ YÛSUF Suresi 82.Ayete işaret ediyor.

gayri hakiki sözlere cilve süs verip her zayıfa yüz tür iftira vuruyordular. Kaçınılmaz olarak felek altında güneş vücudundan senetler feleğine ceza veriyordu ve şayet ağaç darbeleriyle iftira ağacını iyi ve kötüye iki yüz dal ve yaprakla süslüyordu. Çıplak fakir daha çıplak olup ve İbnül-Müzlek'ten daha beter fakir olurdu. İflastan elif gibi kaçış nüktesi olmamıştır. Zorluklar onun ismine havale olmuştu ve kırbaç azabıyla yaşamın içesi suyundan el çekiyordu. Yine azap ve işkence “bırak köpekler onun ısırınlar”¹⁴⁷⁵ son bulmuyordu. Böylece ehli ve ayalı kurtuluş yüzü görmeyip aç, hasta, mukayyet ve çaresiz olurdular. İftira silsilesi hile ile mahalle ve oradan şehre ulaştırırdılar.

Her kim yanmışsa bir gün harmanı / Arzu eder yansın bir gün halkın harmanı

Divan görevlileri o itibarsız senetleri esas alarak sokaklarda dolaşıp her erkek ve kadını gördükleri zaman onlara asılıp pazarbaşında nedeni olmadığı halde onları ayaktan salıp altın talep ediyordular. Onlarda altın yerine gözlerinden su akıtıp sonsuz hasretle simalarını astıkları halde canları yakılarak canlarını nakit ediyordular. Neticede seçkinler ve batıllar o cebbar kavimin cebrinden ve teğetti hiddetinden kendilerini yiyip kan yutuyordular. Büyük ve küçük zelilliğin artmasıyla akşam yemeği ve eşlerinden uzak duruyordular. Üç kişi ocağın üç temeli olarak asuman şanında devlet sarayının bel dördüncü ayağı olmuşlar ve herkesi huzurdan uzak tutup davranış ve sözleri rehberin davranış mısradaki olmuştur. Hakkın tarafına haksızlık edip sıfatı yarım olanı süsleyip güzel nutuklarıyla sanki “(O'nun söyledikleri), sadece O'na vahyolunan vahiydir. O'na çok şiddetli ve kudretli olan (Cebrail A.S) öğretti”¹⁴⁷⁶ olmuşlar ve tatlı tuzlu emirleri ki emir veriliyordu yüksek

¹⁴⁷⁵ Muhtemelen Arapça meseldir.

¹⁴⁷⁶ NECM Suresi 4 ve 5. Ayetlerine işaret ediyor.

makamdan süssüz kuşku edilmeyecek sanıp tattırıyordular. “İtaat edin ne emir ederse sultan.”¹⁴⁷⁷ Doğru ve eğrilikten uzak kavil gibi hesap ediliyordu.

Eğer doğru gelirse bahtı yalana bağlarlar insanlar gence / O kerametler ki gizli değil gerçi eserleri yalandır

Onun kavil ve amellerini sitayiş ettiler ve Allah tarafından sadır olunmuş gibi gösterip tekrarlıyordular. “İşte böylece müsriflere, yapmış oldukları şeyler süslendi.¹⁴⁷⁸ İşte böylece firavuna kötü ameli süslendi.¹⁴⁷⁹” Bu mana süsüyle beraber o üç Allahsız “Allah onların başını alsın” zamirinde o hadde meleke oldu ki hiçbir işte delil, neden ve hüccet aranmıyor tefahhus olunmuyordu. Ve her bir şey ki aklına gelip diline cari olurdu onu mutlak vahi ve hakkın tenzili bilip tefahhus ve tecessüse gerek görmüyordular. “ne kötü dost (yardımcı) ve ne kötü arkadaştır.”¹⁴⁸⁰ Ummalın hesabı zamanı “hesap yapıldığı (görüldüğü) gün”¹⁴⁸¹ adlin ve adillerin yüklerini kendi on, bir, on, bir adalet ölçütü ile değerlendirirdi. Bu kadar hesapsız zulümle kendi kararını adalet terazisi bilirdi. Mükerrer Enuşirvan’ı dolayısı yolla gittiğine tan etti ve sözünü bunların mazmunu etti:

Benim mezhebimi soran ey kişi ki / Ondan itaat edip ve o yolda beni bulmak istiyorsun

Benim yolum adalet ve nefise üstün gelmektir / Var mı beni yalanlayan birisi?

Her zaman az ve çok, zor ya rahat bir işte istişare edip yorum alıyordu yakınlarının yaklaşımı “Ve burada, kıyamet gününde lânete tabi tutuldular. Verilen

¹⁴⁷⁷ Muhtemelen Arapça meseldir.

¹⁴⁷⁸ YÛNUS Suresi 12.Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁷⁹ MU’MİN Suresi 37.Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁸⁰ HACC Suresi 13.Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁸¹ İBRÂHİM Suresi 41.Ayete işaret ediyor.

bahşış (ne) kötü bir bağıştır.”¹⁴⁸² Bela tasdiki yapıp şüphesini def ediyordular ve o cürümü kesin kılıyordular.

Muhakkak ben görüyorum sultanın sohbetindekileri karanlıklarda / Ki yoktur onlara benzer eğer kıyas ederseler yiğitler karanlıkları

Oysa onun cismi yorgun ve canı korkmuş / Şerefi kötü sözlere karşı kalmış ve dininde rahne var

Makam münasebetiyle doğa ithalinden irat olur ki:

Sultanlar sohbeti çeker bazıları selametle bazıları nedametle, çok yakındırlar yüceden daha yakın, şerlerden sonra. O muhabbet deryasıdır ve sükûn ile vakur nedenini her kese ita etmek. Rahmet yağmasıdır ve bir devlettir tecrübeli ve imtihan vermiş bir devlet. Rüzgârdır çimenliği yeşillığe hamile kılan ve büyüten makam ve metanet için. Çok takarrüptür ki kızarlar ve nefret ararlar doğadan. Kılıçlar için ve doğalar için renktir. O orman serttir ve zelillik nedenidir. Belaların verilışıdır ve zahmet ile acının ağacı hadis oldu. Kesen yeldir ve çalan yılandır ki coşturur senin için deryaları amansız devirde.

Zinhar olmayan devranda zinhar edip aniden kenara çekildi. Mal korkusundan müdarasızlığı halk rahtça uyuyamıyordular. “Yanlarını yataktan uzaklaştırırlar (yan üstü yatarken kalkarlar).”¹⁴⁸³ Bileği güçlü baş ucalar bir dirhem için el ve boyun büktiler. Kavimlerin reisleri ve çetinliklerden iyi çıkan erkekler bir tohum için diş kırıyorlardı. İnci gibi dişleri küçük çocuklar ve yaşlı kocalar ağzında eziyorlardı. Güzel vale periler elbiselerini butlara giydiriyor âli cenap necipleri helak ve asilleri ipe çekiyorlardı. Altın soyluları bilginliklerinden dolayı leçen mal ediyordular. Çinli dilberleri hata zülfü günahıyla saçlarından asıyorlardı. Peri simalıları divan malı

¹⁴⁸² HÛD Suresi 99.Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁸³ SECDE Suresi 16.Ayete işaret ediyor.

iddiasıyla dev sıfatlı divan devlerine veriyordular. Güzel gümüş tenli güzeller çünkü derileri gümüşe çalıyordu derini tenden çıkartıp güneş yüzlüleri altın tutmak bahanesiyle güneş gibi feleğe çekiyordular. Altınları adları çıkma korkusundan ceylan yavrusu gibi çölde gezmeyip gümüşle eş anılmak korkusundan yer sofrasında bulunmuyordular. İsimleri Mercan'dır diye sahraya çıkmayıp ve Abbasi lalesi Şah sorgulaması vehminden hiçbir güllükte yeşermiyordu. Halk kitlesi mihnet afetleri olan dirhem, dinar ve altınları can yakan görüyordular. Süslü giysiler yüreklerin yakılmasına sebep olurdu. "Tavusun başı tüyleri için kesilir."¹⁴⁸⁴ Nazla büyüyenler ki tüyden yastıklarda uyumuştular ve deri halılar üstünde yatmışlar ipek halı yerine dikenli düzlerde uyudular. İnce endamlılar ki yatağı güzellikleri nazıyla hisse dolduruyordular ve rengârenk elbiseler içinde az yatıyorlardı semenderle bir yatağa girdiler ve közlü topraklı elbiseler tene aldılar. Yasemin saçlılar ki saçları cennet güzel simalılarının sinesine ret eli vuruyordu bir hırda altın elde tutmak için can sineleri gül gibi açılıyordu. Gül yüzlüler ki tabiatları gül ve sümbül kokusunu burunlara saçtırıyordu lale rengi arzını tabanca yarasıyla mora çevrilmiş gördüler. Tuzlu esmerler ki bal ağızları ve melih gülüşleri Şubrak ve Bengale'yi temellük havzalarında tutuyordular menhus guruba muti olma zorunda kaldılar. "Onlara merhaba yoktur."¹⁴⁸⁵ Kız ve erkekler ki Beşnalık'tan renkli pençe, Almalığ'tan çene, Garagerim'den hal, Çin'den zülûf, Maçın'den sima, Yağmay mülkünden gamze ve Bedihşan'dan inci dudak yüzlerinde olmuştu Özbek ve Türkman'ın mest simasına teshir olunmuş ve maskara oldular. Her taraftan bir dilber asılmış suratıyla alındı ve her köşede alınmışlar satıldı. Zühre¹⁴⁸⁶ alınların ışınımından Pazar revnak buldu ve

¹⁴⁸⁴ Muhtemelen Arapça meseldir.

¹⁴⁸⁵ SÂD Suresi 59. Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁸⁶ Yıldız adıdır.

gece ile gündüz talebinde karanlık ile nur izdivaç ettiler.” Ve onun şeklinden başka zevç ve zevceler (çifte azaplar da) vardır.”¹⁴⁸⁷

O gurup ki nazdan baş feleğe koymuştu tenezzülden ayak feleğe kaptırdı. O insanlar ki dide içi gibi esasları aydın, revişlere usta ve dünya tecrübe etmiştirler sürme gibi siyah toprağa oturdular. O gurup ki akıl incileri karşısında inci, taş oluyordu ve şule mikyasında nazar ışıklar altını siyah taş kalırdı itibar terazisinde azalıp değerleri düştü. O zümre ki daima asayiş kutbuna rahatlık ufku olmuşurlar ümitleri kesilip değirmen taşı gibi altta kaldılar. O azade ki tar telleri gibi çekiliyordu ve ince doğası nazlar çekemiyordu zorbalıkların emrine bende oldu. O savaşçı ki nesilden nesle cesaretleri aşikâr idi adsızlık yerinde gizlenip geceyi gündüz ettiler. O pehlivanlar ki Hacep yayı ve Ömer kılıcı ellerinde pamuk vuran yayı olmuş ve çocuk ağacı gibi duruyordu mihnet kalkanı oldular. Sitemin şiddetinden yayı gibi köşeye sıkıştılar ve tek kılıç gibi tecerrüt ettiler. O Silahlıları ki zırh ve silahlarının ihtişamı Türk oku, Arap atı, Hint mızrağı, Deylem ağacını ve Rus süngü uçlarının ihtişamını kırardı eğrilmiş ve kınına girmiş kılıç gibi ümitsizlik boynunu kucakladılar. Usta süngücüler uzlete geçip hançerciler Sen’an’dan beter yollarını yitirdiler.

O cesurlar ki düşman kafatasından kâse gibi şarap içerlerdi devran kâselerine zehir döktü. O cesurlar ki cesarete orman aslanı gibi idiler kaplan yaralamış gibi oldular. O askerler ki bir avuç un için razı olur ve açık yürekle savaşıyorlardı öyle bir güne kaldılar ki ölümü kendilerine nimet hesap ettiler. Halk ve kitle ki şiddet ve hiddette devleti yardımcı ve sığınma yeri görüyorlardı öyle nefret ettiler ki daima devlettekilere ölüm arzu ettiler. Devran cefasıyla eşraf ve asiller dilenci ve muhtaç oldular. Diyara vakıalar ve belalar yağdı. Çarkın dönüşüyle mahir okçular ve usta

¹⁴⁸⁷ SÂD Suresi 58. Ayete işaret ediyor.

kılıç vuranlar dul kadınlar gibi dikiş çarkı arkasına oturmak istediler. Evlerde mefruş, insanlar üstünde elbise, diba kumaşlar ve hatta eşek palanı kimseye kalmadı. “bir kıtmire (hurma çekirdeğinin zarına) bile malik değildir”¹⁴⁸⁸ mısradaki küçük ve büyüğe sıdık süsü aldı. Eski elbiseler halkın üstünde ve köhne elbiseler bile bulunmadı. Altın dikişli bir kenarda kalsın. Nimetler ellerden uzak oldu ve abatlık diyarda mahcur oldu. Bereket evlerden yüz çevirdi ve sermaye ile kar her tarafta zarar oldu. Sanayi erbabı ki Pazar bulmağa ve teşvik etmeğe çalışıyorlardı Pazar gününü zorla kıyamete havale ettiler. Çarşı gurubu ise zar olup devleti eyyamın menfaatlerinden el duaya kaldırdılar. Deniz tüccarı deniz sahillerinde deniz genişliğinden çekildiler ve üryan ile fakir oldular. Hatırları aman ve güvendekiler helake karin oldular. Yol gösteren şah gece ve gündüz hayvanlarına sahip çıkan çoban gibi halkından ağâh olması gerektirdiği hilafına kendi insanlarını riayet etmedi ve amelde koca kurtlar gibi amel edenleri memleketlere gönderip ve tane dişini domuz dişi gibi kendilerine uzattı. Halkın katlinden ve ekincilerin riayetinden ki diyarın inşa sebebi idiler göz yummadı halkın katli kâfîler riayetini zamiri gözü yaptı.

Çevresini göremeyen göz gibi / O halde ki gözün köşesi görür uzakları

Ecnebinin canibini tuttu “ne çok Müslüman ki zararlıdır ve ne çok kâfir ki zararsızdır”¹⁴⁸⁹ fehvası zuhuru oldu ta ki korkusuz doğadan tarlaları herze bitkilerden temizlesin. “Böylece onları yenilmiş ekin yaprağı gibi yaptılar.”¹⁴⁹⁰ Yetimlerin mahsulünü cefa çekiciyle zülüm ordusuna verdi. “tahılları biçti ve viran etti tahıl yerlerini.” Ekinciler ve ekin ehli çalışmayı terk ettiler ve sitemden kâfir oldular. Müslüman ekinciler güneş doğduğundan batıncaya kadar gamlar içinde hasret altını

¹⁴⁸⁸ FÂTİR Suresi 13.Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁸⁹ Kuran ayetlerinde bulunamadı. Muhtemelen Arapça meseldir.

¹⁴⁹⁰ FÎL Suresi 5.Ayete işaret ediyor.

dağıttılar. Mülk emlaki bayır yerlerle eş oldu. “Ve arzı (yeryüzünü) kurumuş görürsün.”¹⁴⁹¹ Dağlar kırık kalpler gibi düz kuru çöller gibi oldular. “Ve dağı görürsün, onu hareketsiz sanırsın.”¹⁴⁹²

İncir ağaçları ve üzümlüklerle dolu bağlar belaya duçar oldular ve yanmış siyah yer gibi oldular. Saltanat devranı “Böylece (mahsul) simsiyah oldu (bahçe kara toprak gibi oldu).”¹⁴⁹³ Temsili oldu ve saltanatı sırasında “Asra yemin olsun. Muhakkak ki insan, gerçekten hüsrandır.”¹⁴⁹⁴ Mısdaki halka vazih oldu. Havas ve avam mihnet meskeninde iskân buldular. Sahracılar belaya düştüler. İyi ve kötü gamdan gam kucağını kucakladılar. Şeyhler olaylar oluşunda ve şiddetler karşısında kalplerini o kadar rencide gördüler ki tarikat adabı ve hakikat mecazını elden verdiler. Mollalar öyle gamlı oldular ki zamir sayfalarında Elem suresinden başka bir şey yazılmadı. Yani dert suretin gördüler. Âlimler sustular ve ilim bayrağı rüsvalığa dalgalandı. Müderrisler dersi Ebu-Deras dersi hükmü aldı ve seyitler mirlere tahassun ettiler. Emirler kaçıp mağaralara sığındılar. Terane ehli kalbi nağme okumaktan kaçındı. Def¹⁴⁹⁵ erbabı ve teraneciler korkuyoruz bize kötülük gelsin diye perişan oldu. Sabah erken kalkanların yüreğinden gece yüreğinde naleler şahap gibi aya doğru yükselirdi. Gündüzler kara bahtların süngü gibi ağıtları çark kulağına okunurdu. Siyah işlerinden her gün çakerler ve yakınlarına gariban akşamı olurdu ve insafsızlığından her gece hizmetçiler ve bendelerine Übeyid günü olurdu. Dergâhında dada çatan olmadığı için iyiler azalıp ve kötüler iyice çoğalıyordu. Ameleler onun yüzünden terki amal ettiler. Devleti sırasında “içinde ateş bulunan bir

¹⁴⁹¹ HACC Suresi 5.Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁹² NEML Suresi 88.Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁹³ KALEM Suresi 20.Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁹⁴ ASR Suresi 1 ve 2.Ayetlere işaret ediyor.

¹⁴⁹⁵ Musiki aletidir.

kasırğa”¹⁴⁹⁶ eserleri düşmanlar kalkışında fitneci güneşe ulaştı. Bühtan bulutu ve sitem yağmuru mazlumların hayat temelini suya verdi. Cihandan neşe eserleri yok oldu ve bu şeni hadise ciğerlerde kan ve yüreklerde ciğerleri ağırlaştırdı. Zorlukların şiddetinden göklerin yüksekliği yerlerin üstüne mümas oldu. Karsız saray ve kasır ki ser buluda koyardı devrilmiş saray yani toprakla beraber oldu. sert rüzgarlar ve yellerin esişi memleket evlerini viran etti ve kalkan toz ve dumanlar sefa eserlerini devirden yok etti. Serser yellerin esişinden meskûn yerler kalmadı ve nimetler yerini ateş ve mihnete verdi. Zülüm süpürgesi ve sitem faraşı ile beldeler sahası talan olup nüfuslar yok edildi. Denizde ve karada, kenarda ve köşede sitem ve zülüm, korku ve haksızlık şüyü buldu. Eğer bir haberci bir maksat için sefer yoluna düştüyse diyarın uzaklığından geniş çöllerdeki fırtına gibi başıboş kalırdı, “evde kimse yoktu”¹⁴⁹⁷. Eğer bir sefir beldelerin birine revan olurdu istirahat etmek için bir karınca boyu kadar ev bulamıyordu. Akşamdan sabah gece koynunda göklere yükselen naleler inmek bilmiyordu. Küçük ve büyük, Tacik ve Türk menziller ve meskenlerde

Burası terk etmek için en uygun yerdir / Kurt ulayıp ördek Gerap¹⁴⁹⁸ nale eder

Okuyordular. “Ceylan evini terk eder.”¹⁴⁹⁹ Her kim vatan sevgisi zincirini ayağında his ediyordu fitne silsilesine ayakları bağlanırdı ve çeşitli sitem, bela ve musibetlere maruz kalırdı. En kötü yer orasıdır ki sakinleri âmânda olmasınlar. “İşte bu sana anlattığımız, beldelerin haberlerindendir.”¹⁵⁰⁰

Kan döker ve can alır. Yakar ve korkutur. Korkusu yıldırım ışınlımlar. Ziraatları otlatır ve zayıfları çıplak eder. Çeşitli açlıklar aşikâr oldu ve ölüm şüyü

¹⁴⁹⁶ BAKARA Suresi 266.Ayete işaret ediyor.

¹⁴⁹⁷ Muhtemelen Arapça meseldir.

¹⁴⁹⁸ Kuş türüdür.

¹⁴⁹⁹ Muhtemelen Arapça meseldir.

¹⁵⁰⁰ HÛD Suresi 100.Ayete işaret ediyor.

buldu. Rızık azalmış ve nadir bulunuyor savaşın artmasından ve tahıl ile deri toz dumana âlide oldular. Alınlara beşaret verildi. Kılıcı açıldı. Köylerden yaşam düştü ve halk ile sakinlerinden karar ve huzur alındı. Bu sözler iftira değil. “semaların ve arzın (göklerin ve yerin) hazineleri Allah’ındır.”¹⁵⁰¹ Ve “onu, devamlı çoğaltarak mal sahibi yaptım.”¹⁵⁰² Ona mahsus olunmasına rağmen “Sonra (daha da) artırmamı ister.”¹⁵⁰³ Tabiatına “Doldun mu?”¹⁵⁰⁴ Sesine kulak verdi ve hırs ağzını açık tutuyordu. Hazinesi nefis eşyalarla dolu olmasına rağmen “Muhakkak ki insan, sabırsız ve tamahkâr olarak yaratıldı.”¹⁵⁰⁵ Mısdakı oldu. Nefsi iltihabı daha şedit oldu. Hükmü yerde su gibi akıcı olmasına rağmen tuzdan susamış insan gibi iç teşneliği yatışmıyordu. “Sabahlar susuyordu ağzı deniz iken.”¹⁵⁰⁶ Evet, susuzluk hastası bu insan su dalgalarıyla doymayıp teşneliği su ile giderilmiyordu. Altın ve gümüş barındırmasıyla memalik düzeni nizamdan çıktı. Rahmetin kapı ve yolları dünya malı düşkünlüğünden kapandı ve İran toprağını hırs süz geçinden geçirdi. Yaptıklarından vahamet ekmeği yakınları ve evlatları için pişirdi. “İşlerde Nadiri itibarı medlulü itibar gözünden düştü.”¹⁵⁰⁷ İran halkına baki bırakmadı gümüş illa kırılmışı ve ne altın ki yağmalansın. Bütün atları öldürdü ve bütün nefis eşyayı astı. Bütün bitki ve hurma ağaçları kurudu. Bütün tahıllar yağmalandı. Mülkün bütün suları tebaa oldu ve giymeğe elbise bile bulunmaz oldu. Bütün mallar, değerli eşyalar, ipekten kumaşlar, yünden elbiseler talan oldu. Yerler verimsiz oldu, koyun

¹⁵⁰¹ MUNÂFİKÛN Suresi 7.Ayete işaret ediyor.

¹⁵⁰² MUDESSİR Suresi 12.Ayete işaret ediyor.

¹⁵⁰³ MUDESSİR Suresi 15.Ayete işaret ediyor.

¹⁵⁰⁴ KAF Suresi 30.Ayete işaret ediyor.

¹⁵⁰⁵ MEÂRİC Suresi 19.Ayete işaret etti.

¹⁵⁰⁶ Muhtemelen Arapça meseldir.

¹⁵⁰⁷ Muhtemelen Arapça meseldir.

kalmadı, meyil edenler helak oldu ve meyil etmesi için herhangi bir mal kalmadı. Köleler misali ki onlara elbise derileri ve sakalları ziynetleri olur gibi oldular.

Yar zülfüne sonsuz söylenen şerh / İbarete gelenlerden yalnız bir sözcüktür

Bu haletle padişah cefa, sitem, zülüm ve gafletten vazgeçmedi ve yiğitlikle merhameti okumadı. Rahatsız etmeğe, hışım saçmaya ve rencide etmeğe artırdı. Azap vericiliği günden güne şiddet buldu. “Ağzınız tüssüyle dolacak günden kaçın.”¹⁵⁰⁸ Nasihatinden ders almadı. “Ne su bıraktın ve ne kendini temizledin.”¹⁵⁰⁹ Fıkrasıyla konuştu. Bu hal üç sene boyunca havas ve avama yönelik devam etti. Tehlikeler şiddetli yağmur misali İran üzerine yağdı. Ahali bu bela ortamında bile ümitlerini kayıp etmemişler ve gelecek iyi günleri bekliyordular. “Ve Allah, hükmedinceye (hüküm verene) kadar sabret! Ve O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.”¹⁵¹⁰ Hükmüyle zorluklara sabır ettiler ve acılara katlandılar. Bela dolu dönemin her belası geldiğinde can mizaçlarını tatlı tutmağa çalıştılar ta ki o zalimin zulmü aşikâr oldu, yürekleri yaktı ve her tür sitemi reva gördü. İnsanlar o zalimin tuttuğu yol ve tutumlardan ümitsizliğe kapıldılar. Kin yüreklere yol buldu. Nefret geleceğe hâkim oldu. Evet, analar ondan değişip tebdil oldu ve her nefis bu sadmeden yüreği sadme gördü. Aşiretlerin işreti noksana uğradı. İl ve ahşam işleri hile kesretinden ve akideler meşrebinden çarkın alt ve üstündeki bela çarkı altında kaldı. Bendeler ona rağbetlerini yitirdiler ve halk onun ahlakından vahşete düştüler. Kardeş olsaydılar bile bu işlerinden dolayı ondan yüz çevirip edu oldular. Bendelerin noksansız ihlâsı karıştı ve dostlar devleti bostanından ümitsizlik kokusu aldılar. Serbazları bir zamanlar can feda ettikleri halde bugün cani oldular ve kalem ehli bir

¹⁵⁰⁸ Muhtemelen Arapça meseldir. Kuran ayetlerinde bulunamadı.

¹⁵⁰⁹ Muhtemelen Arapça meseldir.

¹⁵¹⁰ YÛNUS Suresi 109. Ayete işaret ediyor.

kalemde hüsün defterinde akide hüsnünü üstünü çizdiler. Müşavirler kara yüzlülük kalemiyle itaat sayfasına batıl hattı çizdiler. Devran yüce saltanatı hanına ne süsü var ne güzelliği ben ondan nefret ediyorum cümlelerini okudu. Devir onu gaflet uykusunda görünce ümitsiz olan fitneci bendeler ve yatıştırılmış fitneler uykudan uyandı ve yaşam asudelerin diyar ı evlerine yolcu etti. Akıbet, iktidarı temeli kırıldı ve şevket paramparça oldu. Sınık yüreklerin balgamı oldu. İyi ve kötü iç cefasından dert idrakinde “Ant olsun ki Biz insanı, meşakkat içinde yarattık.”¹⁵¹¹ Yapıyordular. Ciğerleri ahi gökleri yakıyordu ve har vakit hakiki kahirin dergâhına nale ve hüznle gidip yardım istiyordular. Muhtaç yürek, coşan dudak, kuru ağız ve yanık batınla cümle halk nefirine dil açıp mırıldanıyordular. Dervişler devlet ağaçları kesilsin diye zikre dalıp şeyhler ile gençler minber ve meclislerde zulmünden konuşup küfür ediyordular. Kırkı gece gündüz bir köşeyi seçenler yaradan dergâhına niyaz yüzü tuttular. Yüce Allah’ın (İsmi aziz olsun) ibret verici gayret tahammülü bitti ve o siteme sabır edemeyip ve gökler mihnet görenlerin haline şafaktan kan ağladılar, mazlumların intikamına tecessüm hicabında ihtişamına hışım didesiyle baktı. Cesareti munkalip oldu. Mazlumlar, sitem görmüşler ve cefa çekmişlerin hasret seli cefayı def etti.

Sulu ağlayış yanmışlar yüzüne cari oldu / feryada çatan miskin âşık nalesine geldi

“Hüküm O'nun değil mi? Ve O, hesap görenlerin en hızlısıdır.”¹⁵¹² Devleti yeni yetişmiş Servi olduğuna rağmen yaşlı çınar gibi kendi kendine ateş aldı. Hilafet hilati ahmaklığından yok belki kabalığından yırtıldı. İlliye silsilesi hasımları kavimi oldu ve sultanlık silsilesinin ayağı çekeni oldu.

¹⁵¹¹ BELED Suresi 4.Ayete işaret ediyor.

¹⁵¹² EN'ÂM Suresi 62.Ayete işaret ediyor.

Kardeşi oğlu “Ali Kulu Han” ki amcası nimetleri sayesinde her tür imkan ve ihsandan faydalanırdı amcasını körler gurubundan görünce ve halini gurlayıp yağmayan bulut bulunca

Akrabalar eziyet ettiğinde akrep gibiler / Böylece sevinme amca ya dayıya

Oysa ne çok amca ki gam ondandır / Ve ne çok dayı ki iyilikten kaçınır

Maddeleri ona idrak oldu ve halı değişti. Gamlar diyarında şaşırdı. Amcasının şarap ikramını meşrebine muvafık görmedi amcasına muhalefet zurnasını perdesiz âleme çaldı. Münafıklık tabilini ki önceden gizlin çalardı yüksek sesle âleme ulaştırdı ve onun katline işaret etti. Ona diğer insanlar yani Avşariye yardım edip muvafakat ettiler. Ne çok yetiştirdiğin ki büyüdükten sonra düşman olup ihanet eder. Ne çok tarım ineği ki çaresiz kalınca süngülere burunuz atar. Ne çok dost ki aldatırlar onu. Hedef burunu kesmekti. Ne çok güzel ki onda hayır olmaz. Ne çok savunucu, akraba, dost ve yaren ki yılan ve ejderhadan beter tehlikeli olurlar.

Acayip o çocuktan ki lokma verdiğin büyüttün / ona okçuluk öğrettin ve sert olunca bileği sana doğru ok attı.

Benden öğrenmedi kimse okçuluk / İlla ki sonunda beni hedef aldı

“Fetih Abat Hebuşan” menziline 11 Cemadülsani 1160 gecesinde ecel avcısı ömür balığını pençesine aldı. Kaza bıçağı hayat damarını ki yaşı 60’a ulaşmıştı vurdu ve can nakdini elinden aldı. Yani perdeciler perdeler yırttılar ve bendeler heyecana kalkıştılar. Bir gurup Avşarlardan ki şahlık sarayı muhafızlarıydılar ve arlık şiarından boş olmuşurlar odasına girip elmas gibi hançerle başını bedenden ayırdılar. Kılıç nefesiyle nefesinden nefesi aldılar.

Gecenin gelişiyile mesrur olan ey uyuyan / Belalar sabahlar gelir

Kaza kahramanı onun başını ki büyüklükten cihan arsasına sığmıyordu sokaklarda çocukların oyuncağı etti. Devran bu büyük işten ve başvurduğu büyük cesareten iftihar başını çark başına koydu. O büyük ki büyüklüğünden Hint sultanları ve Türk hanları korkmuşurlar baş kötü ahlakına koydu. O yargıç ki yeryüzü padişahları yargısı için yüz yerlere seriyordular her kes yaptığının cezasını alır yolunda yenilgi toprağına düştü. Şark soylu ki gece vakti Şam memaliğini Mısırı memaliğe bağışlıyordu sabah güneş doğarken kabirde yatmış oldu. Buhara Türkü ki baht yıldızı doğuda parlaktı ve batı güneşi küçük zerre hesap ediyordu hiç beklemeden haberi olana kadar ömür güneşi zeval etti.

Ey sırtlanlar yiyin o yiğidin etini ki / Avından kalan etleri yiyordu savaş aslanları

Ey gece kuşular size müjde olsun ki batı / Ve karanlığa büründü sabaha girdiği zaman

Gerçi her tür kumaşı ipekten ta güzel ve değerli halılara kadar Kelat mülkünde ambar etti ve hazineleri eşi görünmemiş şekilde doldurdu, çevresini Keykavus eşyası gibi nefis ve değerli eşyalardan doldurdu ve Dekyanus sarayı gibi yaptı işin sonunda değerli definelerden kefenden başka bir şey kabre götürmedi. Bu eski aldatıcı dünyadan Kerbas kumaştan başka bir şey ona kalmadı. Devlet kartalı bu yuvada rahat etmeyip Karga tarafından kovuldu. Onun eski hırs destanı ve ruhani gam gününün rızkı oldu.

Nasıldır o tacirin hali ki / Yükler misk ve şekerden yükler

Ve denize gider talip olurken / Onun karından ucuz ve pahalı

Sürür nazik rüzgâr onun için ferman itaati icabı için onun gemilerini / sürdüğü zaman ve bazen lenger attığı zamanda

Doldurur gemiyi bazen bulunmayan şeylerden / Kayser sarayında bazen zengin evinde

Ta ki görünsün onun için şehir eserleri / Ve o sahil ki iyi cilve eder bakanlara

Bu halde aniden batır gemisi bir ateşten / İyice karanlık olmuş gece ortasında

Allah'la olduğu sürede Allah onunla olmuştur. Rahmet yağmurunu zahmet ateşine çevirdiği zaman devlet erkânını batıl ve zayı etti. Eşsiz nefis ömrü nakşını kendi eliyle varlık sayfasından sildi ve devlet direklerini titretti. Hasut batının kötülüğüyle ve vahim davranışları sonucunda kan içici hasım kılıcıyla öldü ve o kalabalık asker, ordu, bende ve serbazdan hasretten başka bir şey kendiyle götürmedi. O kadar savaştan, mihnetten servetten ve ganimetten behre alamadı. “Ve helâk olduğu zaman, malı ona fayda vermez.”¹⁵¹³ Büyük bir elemle sonsuz hırsıyla fani ömre veda etti ve kendi ektiğini devran tarlasında biçti ve bu kadar çektiği zorluklar heba oldu.

“Üzümün dikeninden derme öyle ki Allah tavsiye etmiş.”¹⁵¹⁴

Velayet buldu ama adalet yolunu tutmadı / Allah'ı şükür etmedi ona mülkü verince

Halka indirdi sitem kırbacını / Öyle ki sanki Allah onun için onu seçmiş

Ordular topladı ve yakınlaştırdı gurupları / Kendi çevresine topladı onları deste-deste

Öyle sandı ki barbarlar ona yardım edecekler / Ne zaman sarılsa çevresi çetinliklerle

Ve öyle ki sanki ölüm ona yol bulmaz / O zaman ki onun sığınağını kasıt ederse

¹⁵¹³ LEYL Suresi 11.Ayete işaret ediyor.

¹⁵¹⁴ Kuran ayetlerinde bulunamadı muhtemelen Arapça meseldir.

Oysa isyan edip kendi haddini geçince / Vacip oldu zelil edilmesi Allah tarafından

Devran eli bıraktı kendi yayından bir ok / Oysa hata etmedi onu öldürmekte

Devri ok vurdu ona kendi hadiseleriyle / Nerden çıkarmıştı onu tekrar soktu oraya

Eğer şükür etseydi Allah'ın nimetlerini / Sürekli onun yanında kalacaktı kâmil

Dağmıktı bazen üz çevirdiğinde / Lakin arka çevirdi bir anda

Böyledir Allah'ın intikamı ki / Alır bendeden o şey ki bendenin değil

V. BÖLÜM: ESERDEKİ ÖZEL İSİMLER:

A	B	C
Abadan	Bedehşan	Cayedrefili
Abbasiler	Bediülzaman	Cebbar
Abülfeyiz Han	Behar	Cedi
Afgan	Behbahan	Cedizboz
Afrasiyab	Behem	Celayer
Ahmet Bin Se'it	Behim	Cemşid
Ahmet Paşa	Behmen	Cemun
Al-ı Taha	Behmen	Cephe
Ali Murat	Behram	Cerir
Ali Paşa	Behriz	Cevherül Halife
Allahyar	Belarek	Ceyhan
Almalığ	Belbas	Ceyhun
Amer	Belh	Cezayerçi
Ammar	Beluç	Cezayeri
Amuye	Benduy	Cezer
Arabî Mekke	Bengale	Cokiyan
Aral	Beni Haşim	Cord
Arap	Berber	Cuya
Areş	Bercis	Cuza
Ariye Çayı	Besare	Cuza
As	Bestam	Cuza
Ateşi	Beşnalık	Cübbel
Ateşin	Beşparmak	Cüneybet
Avşar	Bet	Cüveyin
Ayetelkürsi	Beynülceleleyn	Ç
Azer	Bijen	Çaçi
Azer Berzin	Bistun	Çarce
Azerbaycan	Bit	Çarcu
Azerbaycan	Bohtori	Çegel
Azergün	Bondok	Çeğane
Azeri	Borzu	Çehrzad
B	Buğrat	Çengeş
Babal	Burag	Çerkes
Badaver	Burucert	Çin
Bade-Seba	Büyük İskender	D
Bağdat	C	Dağistan
Bahtiyarı	Cahiz	Damğan
Bamşad	Calinus	Dara
Basra	Cam	Darpzen
Batiye	Cami	Dar-ül Merz
Batlamiyüs	Cami-Cem	Davut
Batlıç	Car	Def
Baverd	Cası	Dehgan
Bazovr	Cavres	Dehharigan

D	E	F
Deken	Ekdad	Ferdeysi
Delo	Eklil	Ferengis
Derbent	Eklil	Fereydun
Dere Cez	Ekvan	Ferhenk
Dere Har	Ekvek	Feriburz
Dergam	Elala	Ferra
Deri (Farsça Şive)	Elborz	Ferşid
Derun	Elem	Ferverdin
Deşti Sifit	Eleva	Ferverdin
Devicanus	El-Şehre	Ferz
Dey	Enbesetülfil	Fesa
Deylem	Engeliyun	Feten
Dikkülçen	Enverül Tenzil	Feyli
Dinar	Erdebil	Furub Bin Siyavuheş
Dire	Erdeşir	Furud
Dize	Erdevan	G
Dokuzyol	Ereke	Gabe
Dolfin	Erekes	Galip
Dosar	Eleri	Garagerim
Dureme	Erestu	Gazi Komuk
Dürrac	Erjeng	Gedar
Dürre-yi Yetimi	Ernevaz	Gerdüniye
E	Erusek	Germsir
Ebabil	Erzeytun	Gerşasp
Ebher	Esat	Gerşi
Ebir	Eset	Gertas
Ebrehe	Esmerülheyis	Gezlekler
Ebu Dulame	Eşhep	Gezri
Ebu Nevas	Eşkani	Giv
Ebu Se'it Rüstemi	Eşkbuz	Gobeyis
Ebu Temmam	Eşkeş	Golzom
Ebu-Deras	Eşref	Gordgir
Ebu-el Esvet	Etek	Gorgin
Ebu-el'etahiye	Ethem	Gorzaye
Ebuferas	Evec	Gorzem
Ebül Gazi	Eved	Gos
Ebül Hayır Han	Evrenği	Gurşi
Ebül-Berekat	Evrengzib	Guşyar
Ebül-Besir	Evva	Gülistan
Eflatun	F	Gülşehir
Ehcar	Fahir	Günneh
Eher	Fahte	Güstehim
Ehfeş	Fali	Güştasıp
Ehli	Fars	Ğ
Ehtel	Farsah	Ğaliye
Ehteri	Ferah	Ğavi
Ehuz	Feranek	Ğaze

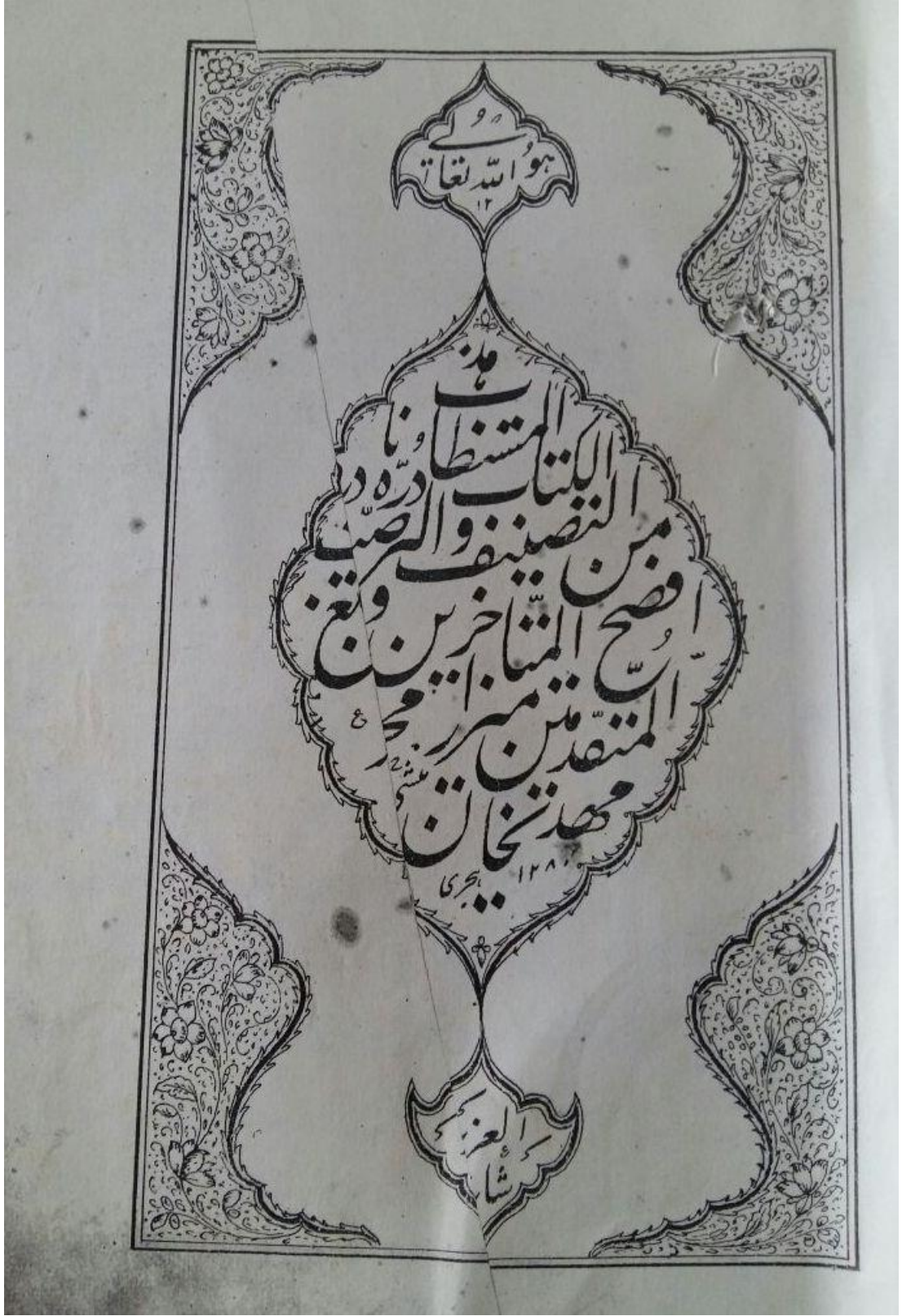
Ğ	H	K
Ğazi	Hoca Rebi	Kâbe
Ğazi Han	Hodey	Kabul-i Mehrab
Ğefire	Homre	Kaf Dağı
Ğenni	Hor	Kafir Kalesi
Ğıdağı	Horasan	Kâfur
Ğulce	Hosar	Kal
Ğuri	Hoten	Kalül-Akrep
Ğute	Hoten	Kamus
H	Hudecli	Kandahar
Habi	Human	Kaneb
Haç	Humay	Kanun
Hakbin	Humay	Karabağ
Halaç	Humpare	Karakeytak
Halhal	Huşab	Karun
Hamun	Huşeng	Kaseger
Hangah	Hut	Kaşan
Harat	Hüma	Kaşgar
Harezmi	Hümam	Kazak
Harhiz	Hürrem	Kazvin
Has Fulad Han	Hüsamiye	Kebude
Hata	Hüssan-i Sabit	Kelb Ali Han
Hatayi	Hütelli	Kelbül-Ecbar
Havi	Hüveyle	Kelim
Hayri	Hüveyze	Kelle
Hazare	Hüzni	Kelvaş
Hazineyi Gav	I	Kemah
Heftoreng	Irak	Kemest
Hekim Bey Atalık	İ	Keriman
Helaki	İbni Enbari	Kernal
Helviyat	İbn-i Haluye	Kesayi
Hemedan	İbni Heri	Kesbi
Hemir	İbni Hüsam	Kesib
Hemriyat	İbni Tebateba	Kesirülizze
Hemze	İbnisina	Kesra
Heri Rud	İbn-ül Zaye	Keş
Heriri	İbnül-Mü'tez	Keşacem
Herşahi	İbnül-Müzlek	Keşvad
Heyber	İbnül-sekkit	Ketayun
Heyfa	İbrahim Han	Kevser
Hısrov	İlagi	Keytak
Hicaz	İlbars Han	Keyvan
Hilali	İran	Kiş
Hindistan	İrvan	Kiyumers
Hisar	İsfahan	Kiyumers
Hitülketan	İsfendiyar	Kohkiluye
Hive	İskender	Komuk
Hobari	İsmail Han	Kopal

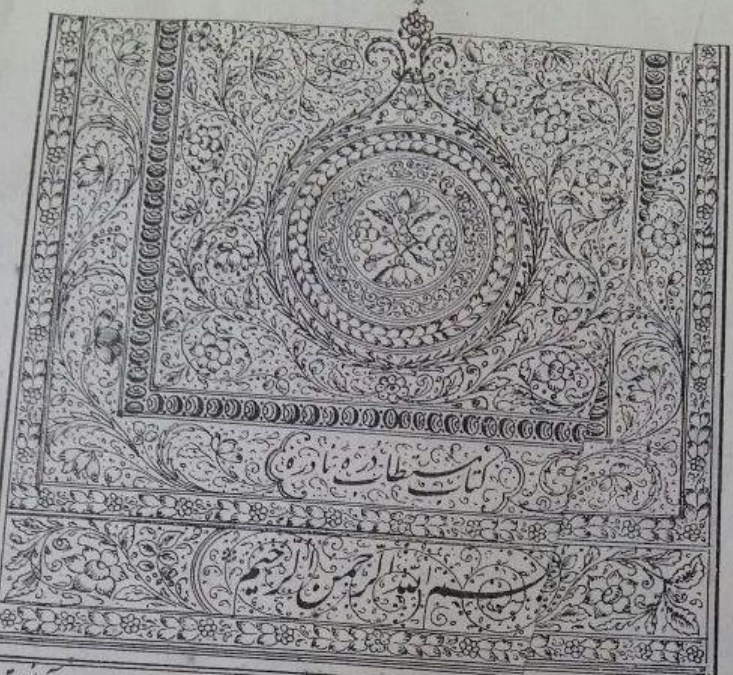
K	M	N
Kordcan	Menice	Nekba
Kotade	Menuşehir	Nekisa
Kuba	Menuş	Nemeri
Kufi Elifi	Merv	Nergisi
Kuku	Merve	Neriman
Kumar	Meryem	Neriman
Kuruh	Mescit-ül Haram	Nesreyin
Kuruhi	Mesket	Nesri Leali
Kusan	Meşhet	Nesrullah Mirza
Küleng	Mikail	Nevruz
Kür	Milel ve Nihal	Neyriz
Kürk	Mina	Neyşabur
Kürte	Mirza Mehmet Kazvini	Nezari
Kütlep	Miyacu	Nezd-el Dürer
Küy	Miyandoab	Neziri
L	Mizan	Nicat
Lâçin	Muğan	Nil
Lahek	Mukaddem	Nimruz
Lebeyid	Murçehort	Nisa
Lehed	Musikiriyan	Niv
Lehyani	Musul	Nizam-ül Mülk
Lek	Mutlan	Nugre
Lekhenu	Mü'ezzi	Numan
Lekzi	Müberrit	Nur Ali Han
Lekziyye	Mücezi	Nuşabe
Lohrasp	Müheccile	Nüşihiri
Lor	Mühetteş	O
Loşa	Mümmessiküline	Obelle
M	Müşteri	Osemi
Maçin	Mütenibey	Osmani Devleti
Mageste	N	Osmaniye Aliye Devleti
Mahumut Veyis	Nabiğe	Ö
Makam	Nadir Şah	Ömer
Malik-Dinar	Nagde	Ömerül-Geyis
Mamurevi	Nahid	Özbekiye
Mâni	Nahune	P
Mariye	Namiye	Peçeng
Maveraünnehir	Namiye	Pehlevi
Mazenderan	Namüellif	Peñç Kale
Me'erri	Navek	Peñçgâh
Mebzüveyil	Navek	Pepade
Mecerre	Ne	Perşaver
Mecmere	Necran	Pervin
Mehmet Ali Han	Neftoviye	Perviz
Mehmet Han Beluç	Nehavend	Pişdadiyan
Mektebi	Nehr	Purek
Mendelic	Nehşebi	

R	S	S
Ra'i	Selim	Süngür
Racez	Selmek	Süngüre
Rafizî	Sema	Sünnet
Rahu	Semek	Süren
Ramtin	Semerkant	Sürhab
Rebahi	Semheri	Sürreya
Refhe	Sen'an	Ş
Rehş	Sendan	Şadkam
Resülğul	Senemmar	Şadvert
Reşt	Senendeç	Şah Cihan Abat
Rey	Senoberi	Şah Tahmasp
Rezevi	Sent	Şah-ı Goharani
Rıza Kulu Mirza	Sentbat	Şahıs
Roşenek	Sepehrem	Şahi
Roze	Sepeñç	Şahrut
Rubabe	Serab	Şahülmezduh
Ruhavi	Seretan	Şamahı
Rum	Serhan	Şeb
Rumiye	Serhenk	Şebaheng
Rut	Serser	Şebbuy
Ruyin	Ser-Ser	Şebreng
Rüssam	Servi	Şeceri
Rüstem	Setarı	Şeddad
S	Setih	Şefa'i
Sa'ib	Sevap	Şehir-Zuver
Sabi	Sevr	Şehlayi
Safevi	Seyf-ül Devle	Şehnaz
Sam	Seyhan	Şehriyar
Sasaniler	Sibuye	Şekiban
Se'lebi	Sidre	Şekrak
Sebaseb	Sifahan	Şemhal
Sebbak	Sifidab	Şemun-el Sefa
Sebz	Sina	Şen
Sezbzal	Siyamek	Şeval
Sedab	Siyavuş	Şeyde
Sefa	Sodum	Şeyde
Sefa	Sohi	Şeyh Cabbare
Sefine	Soyuti	Şiduş
Seğd	Su Ayı	Şifa
Sehabi	Sudabe	Şimşad
Sehabi	Suhar	Şirin
Sehban	Sultan Hüseyin	Şiruy
Sehlep	Surdaş	Şirvan
Sehm	Surt	Şotrenç
Sekzi	Süheyil	Şubat
Selb	Sültaniye	Şubrak
Selh	Sümbül	Şur

T	V	Z
Tac	Vassaf	Züldeccac
Tahir Han	Venüs	Zülfikar Han
Tair	Veş	Zülkerniyin
Tambur	Veyse	Zülremme
Tarum	Y	
Taz	Yağmay	
Tazik	Yakuti	
Teber-Seran	Yasin	
Teberzen	Yecüc	
Tebriz	Yehmum	
Tebrizi	Yeken Mehmet Paşa	
Tecelli	Yelan	
Tecziyet'ül Emsar	Yusuf Aruzi	
Tehemten	Yusufzay	
Ten Kalesi	Yügran	
Tengeluşa	Z	
Tenin	Zabül	
Tensim	Zağ	
Tenyen	Zahef	
Terefe	Zahhak	
Tersus	Zal	
Tetevvük	Zatülkürsî	
Tevis	Zavare	
Teyma	Zebur	
Teyyab	Zeccac	
Tezru	Zenburek	
Tiflis	Zencan	
Tite	Zenci	
Tonguzyl	Zeneb	
Tuba	Zeneb	
Tuğ	Zenthan	
Tuman	Zerbizen	
Tun	Zerga	
Tur	Zergan	
Turan	Zernigar	
Tus	Zeyd	
Tus-e Nevzer	Zeydan	
Tüfeh	Zibercet	
Türk	Zibeye	
Türkistan	Zohab	
Türkman	Zoheyir	
U	Zubana	
Urumi	Zubin	
Ustuva	Zucaci	
Uygur	Zühdiyat	
V	Zühre	
Vaseti	Zülâli	

VI. BÖLÜM: EİYAZISINDAN FOTOĞRAFLAR

و ساج دیباچه کتاب که فصاحت قرین مخطوط و مدتی از مدیح و آفرین جان برنی
 که عواص اراده اش در لایحه عفت اقول را از منغاص عاقل حکمت و در دور دور
 خیر قدرت شکر در تکلیف بد و حرف بد یاد آورده از پر تو پر نور عقل فایض آشنا
 آشنای نفس به آشنای و بهای سنی آشنای ظهور و بروز کرد و از لایحه آن دو
 کو هر کران بها و از فروغ ال اختر بیکران بها جراید جوهر محجرات برین
 مکه یافت و منار قنوس منارات با کلیل تعدد آراسته گشت اجرام علویات از
 علوشوق انوار جان جمیل او جمله پهنخ اوند چنانکه از بفراری مهر انور روشن است که
 سرگشته اینی است و از آبله پای حرم مجید که بید انور داین سنی چون قبه رواق این
 سنی

۳
 و
 در
 کردی که هم سخن شناس
 و جای جویش آید
 ۱۲
 ۳
 بیدا
 بیابانی که روزه در آن
 ملاک شود

انور

در بیان احکامات ممالک ایران بعد از تسلط

نقص علیک من انباء ما قد سبق بل تیکت حدیث الجیود فرعون و نمود مصدق
 این سخن حال میرویس غلیجانی و اسد الله ابدالی است که ریاس الامر باد قای ریاست
 در حاشیه ملک بفتنه انگیزی برخواست آتش بیداد افروختند و ریاست بداد افروختند
 نخستین امیر و میس بود از رعایای قندهار که در عهد خاقان سعید شهید شاه سلطان
 حسین از سو، سلوک و آله اولایت و شوکت شوکت شکاکت شاکت التسلح ایشان
 شاکت و با قلب شایک و چشم باکی برای تظلم و عرض دردناکی بسوی اردوی پادشاهی
 ساخت و چون در دربار فلک حماس معینی و معیشی یافت بجانب قندهار عطفه کرده
 در معاطف ملک اول الامر ثانی عطفه گشته در سال هزار و صد و بیست و یکت
 بجزای مطایق او دیشل کرکین خان الی را بکر و کین گشته ریاست طغیان برافراشتند
 و بسای پس بجوالی و حواشی دشت بازیده با ظفر ظفر چهره حسای ممالک را متحدیش و
 مصافقات آن ضلع را تا حد دلک و دلارام از مضافات مملکت خویش نمود و
 باد دلارام مرام هم اغوش شد و از منهل کامرانی جرعه نوش انما حدش المجد و نوش
 در سبکدوشی فراتده شیرین آ

۱ بداد
 ۲ بر شوکت کسی بیرون
 ۳ شوکت
 ۴ غار در رود رشتی
 ۵ ثانی عطفه میزور کرده اند
 ۶ سر خود و این کنایه از بزرگوار است
 ۷ بکر و حسیله نخود
 ۸ ضلع دلک و دلارام
 ۹ کوهها که ممالک در دشت
 ۱۰ در دشت نمای
 ۱۱ غرض

در آوردند و از اینجا مانند بلای منزل منزل منزل از راه اصفهان روانه خراسان گشتند

در بیان قتل نادر شاه با اولاد و اعقاب
لقد كان في قصصهم عبرة لأولي الألباب

بر دقیق طبغان دقیقه رس و آفتاب صمیمان صبح لعنن ظاهر است که انوار جمال قدر
دو الجلال در مقام میگرد تو ظهور اندازد ذره پانچیز از جلوه خورشیدی و کدای محتاج را
رسته جمشیدی و قطره در یار امشب عافی و نمائیه ضعیف را شوکت سلیمان نبشند
بیت بوری و بد مالش زه شیر کند پشم بر پیل حکمی دیر بعد از آنکه بهجوامی ان الانسان
لیطعی ان راه استغنی نفس محجول شبر شبر سیر عتو و عصیان آمد با بر فرار طغیانه و طغیان
و عدوه عدوان و فجوه فجوه و سخوه سخوه و قفن قفن کد ارد صر صر قهر فرمان جلال
ورق کردن دفتر کرم و برکت ریزان بهارستان نعم کشته غرغره دروغ در اهوای
جنبش مال شیشه بختی منهدم گرداند و اساس فرعون فرعون با شماره چوب جنگی آب سنا
ابابیل ابابیل معارضت برانگیزد و تحت بخت بخت التضر را ادمین من بیت العنکبوت
از بیم فروریزد و ضحاک را مار جزای اعمال دوش بردوش نهد و ارکان شدا شد اودا
بعواصف مساحظ در یکدم بسا بد و بدان ان الله لا یغفر ما یقوم حتی یغفر و اما ما یغفرهم در
اسر و اعطای نعمت ایشان را نیست مهمل و ان یسئلو الیعا نوا الما کالمهل نادر شاه
اگر چه در مبادی حال از راه دلسوزی عباد کد ناله الترنج قضی ما حولها و سخن

مجموعه
کتابخانه آستان

طغیان
بند

عدو
در افکار و
بند
فجوه
سیان سر اورد
فرغ

تشریح

عوان
بختیاری

در یاد کردن بجزایرت راکشی نوح صلی الله علیه و علی آله و اصحابه جمع

اما بعد

بوفیق و مایند حضرت ستم الامور تحت ظل الغنم بین الجمهور فضوص جواهر بلاغت و
 نصوص آیات براعت هنرست ابواب آثار و عنوان صحیفه مفارز اعنی تاریخ دره
 بادره نادره که کوب بریت از بحر فصاحت و جوب بریت از کان بلاغت کانتا کوکب
 در شی یو قدم شجره مبارکه او کبشجره اصلها ثابت و فرعها فی السماء بحضنی کتاب خان
 کل فضیله و صار لتبینه البریه ضاینا مؤلفه قد ابرز الحق عالصا بتالیفه من بعد ما کان
 کاسنا و اعطی اسمہ دره فاصینا سخن معناه و لم یکن ماننا لقد بدل المجهود قدره
 فما کان فی نضج الخلائق خاننا از تصنیفات خاتم الفضا و سید البلسا کوکب سما
 فصاحت و مهدی بیداه بلاغت میرزا محمد مهدی خان المتخلص کوکب و تفسیر آیات
 و تبیین عبارات غامضه الماخوذه من شجره صحفا و سمره با مجتول الذوله السلطانیة نظو
 الحضره الخاقانیة جامع المناقب الزکیه و المراتب السینة المعتمد الوله میرزا عبدالوهاب
 بخط اقل عباد الله میرزا محمد علی ابن مرحوم المعفور المسعوق فی تجار رحمة الله الملك الغفور

میرزا محمد سیمیل شیرازی سب الخواش خبا سبایت کتب بجایت ناپه آما سینه
 صاحب در کاخانه اسناد المطبعین المتمدین و ادو میان صاحب
 و سب استطلاع و ارتسام یافت و کان ذلک الوقوع
 ۱۲۰۲ هـ

ظفر مسحا خوی مرغان در کعبت میرود

صدور در این شهر و آن محمود صبا درین

شاه نادر شاه

NÂDIR SHAH

SONUÇ

Dürre-i Nadiri kitabı Avşar tarihiyle ilgili ana kaynak niteliğini taşıyan önemli eserlerdendir. Bu kitap 1736-1747 yılları arası İran merkez olmak üzere Nadir Şah tarafından kurulan Avşar İmparatorluğu'nun fetihlerini ele almaktadır. Dürre-i Nadiri, Nadir Şah Avşar'ın münşisi Mirza Mehdi Han tarafından kaleme alınmıştır. Kitapta tarihi bilgilerle birlikte dönemin sosyo-kültürel durumuyla ilgili değerli bilgiler mevcuttur. Dürre-i Nadiri zor nesre sahiptir ve birçok Fars dil bilimcisi tarafından Farsçanın en zor nesri olarak gösterilmektedir. Kitapta Farsça ile beraber metine uygun Kuran Ayetleri ve Arapça meseller sıklıkla kullanılmıştır. Mirza Mehdi Han, bu kitabı Vassaf Tarihi kitabı etkisinde yazmıştır ancak Vassaf'ın kullandığı nesirle kıyasta daha zor cümleler işletmiştir. Mirza Mehdi Han, Nadir Şah'ın münşisi olduğu için birçok savaşta Nadir Şah'la beraber olmuş ve olaylara yakından tanıklık ederek bu kitabı ele almıştır. Bunun için kitaptaki mevcut bilgiler tarih bilimi açısından güvenilir bilgiler niteliğini taşıyor. Çalışmamızda sunulan kitabın Türkçe tercümesi bu kitabın ilk Türkçe tercümesidir. Bu kitabın zor nesri sebebiyle bugüne dek herhangi bir dile tercüme edilmemiştir ve ilk defa Türkçeye tercüme ettiğimiz bu kitap Farsçadan başka bir dile ilk tercüme özelliğini taşıyor. Dürre-i Nadiri kitabındaki bilgilere göre 14 Muharrem 1135 Hicri Afganlı Mahmut'un İsfahan'ı işgal etmesiyle Safevi başkenti asi Afganların eline geçer ve İran'da kargaşa dönemi başlıyor. Nadir Şah İran'ın Dere Cez şehrinden bu kargaşalara son vermek için Avşar boyu savaşçılarıyla birlikte yola çıkmıştır ve kısa süre içinde tüm kargaşaları yatıştırılmıştır. Nadir padişah olmak istememişti fakat Safeviler'de artık ülkeyi idare edecek gücün kalmaması için devlet büyüklerinin

ısrarıyla Nadir padişah olmuş ve Avşar hükümetini kurmuştu. Nadir, kısa süre içinde sınırları İran, Afganistan, Hint, Türkistan ve Kafkasları içine alan büyük Avşar İmparatorluğunu kurmuş ve ikinci İskender lakabını almıştır. Mirza Mehdi Han, bu kitapta sıklıkla Nadir'in İskender benzetmesini yapmaktadır. Nadir, padişah olduktan sonra Hazar denizi kıyılarına inen Rusları geri oturtuyor ve Türkistan, Hint, Dağıstan ve Mesket gibi ülkeleri kendi idaresine alıyor. Nadir, Safevi döneminde İran'da başlayan üç Sünni Halife'ye aşağılamaları yasaklamış ve Sünni mezhebine mensup kitleler İran'da rahatlık yüzü görmüşler. Nadir, hükümeti boyunca iki defa Osmanlı Padişah'ına barış mektubu göndermiş ve Şii-Sünni arasındaki ihtilafların çözülmesine yönelik önerilerde bulunmuştu. Osmanlı Devletinden olumsuz yanıt gelince Nadir'in huyu ve devlet idaresi anlayışı değişerek çevresini fitneci insanlar almış ve halka zulümler başlamıştır. Nadir Şah Avşar'ın yönetim sistemi değişince ülkede isyanlar gerçekleşmiştir. Bu isyanların başında İran'ın Horasan bölgesinde yaşayan Kaçar Türkleri geliyordu. Nadir, Kaçarların isyanını yatıştırmak için Horasan'a doğru hareket etmiştir ancak yolda gece vakti yatağında yatarken ansızın saldırıya uğrayarak öldürülmüştür. Nadir Şah'ın hükümeti Avşar boyunun en parlak dönemi idi ki büyük bir imparatorluk kurabilmişlerdir. Mirza Mehdi Han Astarabadi'nin Dürre-i Nadiri kitabı bu imparatorluğun tarihini anlatmıştır.

ÖZET

1736-47 arası İnan'da hüküm sürmüş Nadir Şah Avşar İnan tarihini önemli padişahlarından birdir. Kısa süre hükümdarlığında birçok savaşa girmiş ve önemli zaferler elde etmiştir. Mirza Mehdi Han Astarabadi Nadir Şah'ın münşisi ve kâtibisi olmuş ve Nadir Şah'ın kurduğu imparatorluk ve imparatorluk dâhilinde tutulan birçok tutum hakkında çeşitli eserler yazmıştır. Mirza Mehdi Han'dan günümüze "Nadir Şah Tarihi", "Dürre-i Nadiri" ve "Senglah-1757 yılından Farsça-Türkçe bir sözlüktür" gibi kitapları ulaşmıştır. Bu çalışmada Mirza Mehdi Han'ın Dürre-i Nadiri kitabı Türkçeye tercüme edilerek ona göre Nadir Şah dönemi incelenmiştir.

SUMMARY

Nadir Shah ruled as Shah of Iran (1736–47) and was one of the most powerful rulers in Iranian history. In a short time reigning he entered many battles and achieved huge victories. Mirza Mehdi Khan Astarabadi was the chief secretary and historian of Nadir Shah Afshar, it was he who wrote and accepted the different decisions and files related to the Nadir Shah Empire. Here are some books Mirza Mehdi Khan wrote : "History of Nader Shah" in 1757, "Dareh Nadereh" and "Sanglax, a Persian guide to Turkish language" in 1757. In this study, Dürr-i Nadir was translated into Turkish and Nadir Shah Empire was investigated accordingly.

KAYNAKÇA

Ajend, Yakup, (1388 Hicri Şemsi), **İran'da Tarih Yazımı**, Tahran, Gostere Yayınevi.

Aka, İsmail, (2001 M.), **İran'da Türkmen Hâkimiyeti (Kara Koyunlular Devri)**, Ankara, TTK.

Astarabadi, Mirza Mehdi Han, (1341 Hicri Şemsi), **Tarihe-e Cihanguşaye Nadiri**, Tahran, Encümen-e Asarı Milli Yayınları.

Bahar, Muhammet Takı, (1382 Hicri Şemsi), **Sebkşinası (Akımlar Araştırması)**, Tahran, Tahran Üniversitesi Yayınları.

Dejafarpour, Ali, (1977 M.), **Nadir Şah Devrinde İran-Osmanlı Münasebetleri**, İstanbul, Basılmamış Doktora Tezi.

Ghani Cyrus (2000 M.), **Iran and the Rise of the Reza Shah: From Qajar Collapse to Pahlavi Power**, London-New York, İ.B. Tauris.

Goldsmid, Frederic J. (1895 M.). "Major-General Sir Henry Creswicke Rawlinson, Bart., G. C. B., etc.". The Geographical Journal 5 (5): 490–497. JSTOR 1773861.

Hamit, Amin, (1356 Hicri Şemsi), **Nadir Şah Devleti**, Tahran, Gostare Yayınevi.

Kaşgarlı, Mahmut, (2012 M.), **Divanü Lugat-it Türk**, İstanbul, Eğitim Kitabevi Yayınları.

Kaye, John William (1895 M.). **The Life and Correspondence of Major-General Sir John Malcolm**, Volume II. London: Smith, Elder and Co.

Kesrevi, Ahmet, (1356 Hicri Şemsi), **Tarih-i Meşrutiyet-i İran**, Tahran, Emir Kebri Yay.

Kevserani, Vecih, (1992 M.), **Osmanlı ve Safevilerde Din-Devlet İlişkisi**, İstanbul, Denge Yay.

M. Diakonoff, Igor, (2007 M.), **Med Tarihi**, Tahran, İlmî ve Kültürel Yayınlar Şirketi.

Palta, Yıldız, (2007 M.), **İran Tarihi ve Avşarlı Nadir Şah Döneminde İran'da Din Reformu**, Ankara, Basılmamış Lisans Tezi.

Rajabi, Mohammad Hossein, (1389 Hicri Şemsi), **Biz ve Yeni Tarih**, Tahran, Sure Dergisi, Sayı: 48-49.

Ravandi, Mortaza, (2000 M.), **İran İçtimai Tarihi**, Tahran, Negah Yayınevi.

Safa, Zebîhul-lâh, (1378 Hicri Şemsi), **İran Edebiyat Tarihi**, Tahran, Ferdîvîs Yayınevi.

Saray, Mehmet, (1999 M.), **Türk-İran İlişkileri**, Ankara, Atatürk Araştırmalar Merkezi.

Sümer, Faruk, (1999 M.), **Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü**, Ankara, T.T.K.

Şabanı, Rıza, (1371 Hicri Şemsi), **Avşarlar Dönemine İran İçtimai Tarihi**, Tahran, Gomes Yayınevi.

Tabatabaî, javad (1386 Hicri Şemsi), **Nainli Mirza ve İran Meşrutiyet Teorisi**, Tabriz, Sutude Yayınları.

Togan, A.Zeki Velidi, (1981 M.), **Tarihte Usul**, İstanbul, Enderun Kitapevi.

ANSİKLOPDEİ MADDELERİ

İslam Ansiklopedisi, “ *Safeviler*” Maddesi (Yaz: Tahsin Yazıcı), 10.cilt, M.E. Basımevi, 1967.

İslam Ansiklopedisi, “*Caferiyye*” Maddesi (Yaz: Hayrettin Karaman), C.6, Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.

İslam Ansiklopedisi, “*İran*” Maddesi (Yaz: Esko Naskali-Osman Gazi Özgüdenli), C.22, Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.

İslam Ansiklopedisi, “*Avşar*” Maddesi (Yaz: Faruk Sümer), C.4, Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.

İran İslam Ansiklopedisi, “*Ahamenişler*” Maddesi (Yaz: Ali Musevi), C.14, Büyük İslam Ansiklopedisi Merkezi Yay.

İran İslam Ansiklopedisi, “*Mirza Mehdi Han Astarabadi*” Maddesi (Mühsin Caferi Mezhep), C.8, Büyük İslam Ansiklopedisi Merkezi Yay.